

אקול - חנוכה שנת

מדור הגנים הבינקיבוצי

פיקט - חנוכה לעגנות

מבוא
חודש כסליו בטבע ובאור השחר
חנוכה - היסטוריה ואגדה
במסורת היהודית
נר-מנורה - חנוכה
ה"כרואזור אצל" - הנרות ובעינינו
טקס ומטבח
סיפור וחורף

*

שיטים

מכון החגים הקיבוצי
בית השיטה 18910
טל: 04-6536344/968

(בעל)

(הית-השיטה)

(הית-השיטה)

ליקוט ועריכה: צבי שני

אריה הן-וריון

השירים: יפודית שרץ

ברית התנועה הקיבוצית

בדור הגנש הבינ'ל'בוצי • תשל"ז • פנימי •

296.38
ח' (נוכה)
1215

אף פגנות

ילקוט חנוכה זה צריך להיות ראשון בסדרה לפגנות,
חג חג וילקוט.

בעבר נכתב לא מעט על החג בגן מאז קמו גני הילדים הראשונים בתנועה הקבוצית ובזרם העובדים בארץ-ישראל. עם זאת סברנו שזה מכבר הבשיל הצורך בלקט ועריכה מחודשים, בהסתמך על הנסיון המצטבר של דור ראשון של גנות מנחי היסודות, ושל דור שני של גנות, חניכות אותו גן קיבוצי ראשון.

*
בהיות ילקוט זה ראשון לבאים אחריו נבחר מעתה לפי איזה אמות-מידה הוא נערך: הילקוט מכיל מירב המרכיבים החשובים לגנת לפעילויות השונות סביב החג - בימים שלפניו ובשעת האירוע החגיגי, וכן בתום החג עם סיכומו ושימור החומר לשנה הבאה. לא תימצא בו הלכה פסוקה בבחינת "כה ראה וקדש", אך עשינו נסיון מחדש לרכז דרכי עשייה חינוכית בתחום היישום של החג היהודי בגן.

*
גם אם ראינו לנגד עינינו בראש וראשונה את הגנת ומשימתה המיוחדת ואת הצורך להשלים עבודה מה סטמינארים לא הספיקו להקנות לה, ברור לנו שהחומר המוגש בה עשוי להיות לתועלת גם למחנכים בכיתות הראשונות של בית-הספר. ואם הילקוט ישמש כדי לתרום במשהו גם לכך שהמחנכים ימשיכו לטפח בילד אותה תשתית שהגנת השכילה ליצור בליבו, הרי אף זה לברכה יהיה.

*
בתור ילקוט ראשון הוא פותח ראש לכל בדברים עקרוניים על חשיבות החג בשביל הילד הקטן בכלל, ועל חג החנוכה במסורת היהודית בפרט. החלק הראשון מביא בעיקר מידע בסיסי הדרוש לגנת (וכן לכל הורה משכיל בישראל!) סביב המועד הנדון, ואף בחלק זה רמזי רעיונות לפעילות. ואילו החלק השני מכון ישירות ליישום בבית-הילדים בשלבי השונים. עם זאת יודגש: ככל שהגנת תפעיל מחשבה עצמאית ותשכיל להתחשב בתנאי המקום (אקלים, גוף, חברה) כן יתקם החג בגן שלה כדי שלמות וחוויה.

*
בעריכת הילקוט עמד לצידנו צוות של גנות מנוסות מאיחוד הקבוצות והקיבוצים, הקיבוץ המאוחד והקיבוץ הארצי השה"צ. בעזרת חברות הצוות נבדקו כל הנושאים מבחינת התאמתם ונחיצותם לעבודה המעשית, והן תרמו לעבודת האיסוף והסינון מאוצר נסיון רב השנים. בעבודתנו המשותפת לא חסכנו טירחה מתוך הכרה שדרושה לנו העמקת הזיקה למורשת היהדות ושדווקא במערכת החינוכית, ובמיוחד בגיל התשתית שהוא גיל הגן, עלינו להשקיע את מיטב מאמצינו בכיוון זה.

אמנם כן, ציבור הגנות הצטיין מאז ומתמיד ברגישות ופתיחות לתחום חיוני זה של חג ומורשת; הלוואי וילקוטנו יסייע להן בכך!

ל.א.א. 63

73	שמן לחנוכה / נ. פרטנר
75	בזמן הזה - ובימים ההם...
	<u>ה'פ'ר'ו'ז'ד'ו'ר' ל'ח'ג' - הכנות ופעילויות</u>
77	הנחיות הצוות העורך
79	התוכן הרוחני של החג / מ. רוז
81	החג בגן והתכונה אליו / א. רבינוביץ
84	התנסות הילדים בחומרים שונים / ע. קוטובסקי
86	כלמד על הזית והשמן / י. מרגולין
87	הכנת "סביבון עופרת יצוקה" / ש. צוקרמן
88	הכנת נרות שעווה
89	גננות מדווחות
	<u>טקס ומסיבה</u>
91	הערות הצוות העורך
92	ביצוע החג בגן-הילדים / מ. רוז
93	חג החנוכה בגן / ל. רוטרשטיין-ישפה
97	הכנת החג בגן / א. רבינוביץ
101	חג-החנוכה בגן לגילאי 3-4 / ס. יעוז
104	מנסיינה של גננת (בית-השיטה)
106	גננות מדווחות
110	סיפור תמרד בחרוזים / יהודית
111	משחקי חנוכה וחידון
	<u>סיפור וחרוז</u>
113	ילדי המכבים / ב. לכנר
114	נרות חנוכה / ק. אשר-פינקהוף
115	גבורת יהודה המכבי
116	מעות של חנוכה / שלום עליכם
118	מנורה וענפי זית
119	חנוכיית האש / מ. ברעם
121	סביבוננו של גד / ב. ברעם
124	דם המכבים / י. שדה. הגיבור / י. כצלנסון
125	אתם יודעים מה אמרו הנרות? / יעל ק'
126	החשמונאים. איך עושים לביבות / ל. נאור
127	נס גדול היה פה / נ. אלתרמן
128	כרנו בר תמיד הוא. תהלוכת אורים
128	נס חנוכה / י. כצלנסון
130	הס הס הס, הקשיבו קשב
131	איריס והסביבונים / א. אלטמן
131	מי אני? תבר והחושך / נ. אלתרמן
132	אני סביבון / ל. קיפניס. הבר שלי
133	החנוכיה של נדב / ר. זיו. תפילה / ר. זיו
134	רשימת שירים
137	הפרידה מן החג
145	אחרית דבר וראשיתו

עמוד

4	הילד ואתה / מרים רוז
8	תחיית חג החנוכה / ח.נ.ביאליק
	<u>חודש כסליו בטבע</u>
	<u>ובלוח העברי</u>
10	חודש כסליו - מזל דלי / ע. שנהר
11	הכרוזים - פרוז של חנוכה / א. דפני
13	עונת הסתיו ותמורותיה / נ. נפתלי
17	חודש כסליו בטיול ובגינה / מ. גרשוני
20	הסתכלויות וגידולים בעונת כסליו-שבת
21	סירות בשלולית
21	הגשם על גגנו / זאב. אחר הגשם / פניה
22	אגדת הרקפת / ב. צ'יזיק. אחר הגשם / דפנא
22	פרדס. הרוח - ז. בייך
23	פרי הדר / י. קלא. טיפה / פניה
	<u>חנוכה - היסטוריה ואגדה</u>
25	על השורש "חנך" בתנ"ך ובמילון
26	החג ושמותיו / יו"ט לוינסקי
27	חשמונאים - מקבים - מכבים / י. רבי
28	מודיעין - הכפר של החשמונאים / י. שחר
30	מקדש החשמונאים וכליו
	<u>הסיפור של חנוכה</u>
35	נוסחאות שונות: צ. שוע, ת. שריג, ב. ברעם
50	סיפורים נלווים מן המסורת: אלכסנדר ושמעון הצדיק. אלכסנדר וגביהה החכם. אלעזר החשמונאי והפיל. יהודית הגיבורה.
	<u>במסורת היהודית</u>
56	המקור על "מצוות חנוכה" בתלמוד
57	דיני ההדלקה ב"שולחן ערוך"
59	סדר הדלקת נר של חנוכה (הברכות, מעוז צור)
60	אימרות שונות
	<u>נר - מנורה - חנוכה</u>
62	כך הבעירו אש בארצנו / ש. אביצור
64	אלה תולדות הבר
66	"נר" במילון של אבן-שושן
67	תולדות נר-השמן / י. רוז
69	המנורה המשוקדת
71	מנורת המקדש - דמויית צמח
72	מנורות שאינן כבות שבעה קנים / צ. אילן
72	מדברי חז"ל על המקדש

אריה רות: הילד והחג

מאין שואב הילד הקטן את הרגשת החג? כיצד הוא קולט מנהגים ומסורת? מה מעורר בו את הציפייה לחג, לאווירה החגיגית, להכנות לפני החג הממשמש ובא?

הליכיית

(א) בחג משתלב הילד בקהל-החוגגים ומרגיש את עצמו חלק מן הציבור, הרגשה זו מעניקה לו אושר וביטחון.
(ב) הילד קולט את הרשמים המוחשיים של החג בלבבו, בצליליו, בטעמו ובריחו — אותם הרשמים המיוחדים, בהם נבדל החג מימי-החול האפורים. הם משתזרים בקצבי-החיים, מאצילים מאורת-החג על החולין, ומוסיפים להם לוויית-חן ויופי.
(ג) הילד משתתף בעשיית החג, ובעשיות-רשלו הוא ממחיש לעצמו את השתייכותו לציבור-החוגגים ואת חזיותיו.
(ד) ההסברות הראשונות על החג ותוכנו נבלעות ברגשותיו. עם גידול נוסף תוכן רעיוני על רגשותיו החיוניים. וכך נוצרת, כבר בילדות הראשונה, נכונות לקבל השקפת-עולם בעזרת אמצעי-החינוך, ההולמים את יכולתו הגופנית והנפשית של הילד.

הרקע החברתי

הילד בונה את עולמו כך: מעצמו אל סביבתו, ממשפחתו אל החברה, הוא שולח שלוחות לעולם סביב-סביב ויונק את האווירה השררת בסביבתו. בדרך זו יגיעו אליו ערכי-תרבות, יקנה את כושר שיפוטו המוסרי, ישתלב בשורות הרוקדים, יחוש עצב עמוק או שמחה, הוא ער למתרחש בסביבתו, ושיתופו הרגשי בקהל הבוגרים יוצר בו ליכוד עמוק עם החברה, ודבר זה הוא חשוב ביותר לילד הקטן, המבקש תמיד הנחיות להשתייכותו אל עולם המבוגרים.

התפתחות

החג הוא ביטוי של שמחה משותפת, ביטוי לחוריה, שכל החוגגים שותפים לה, ביטוי של שאיפה המלכדת את כולם במגמה אחת, ביטוי לאהבה ולקשר עם פינה זו במולדת. השותפות שבהרגשה היא הערובה לשלמותו לכנותו ולאמיתותו של החג. הילד הקטן אינו אלא חלק פעוט בהתלכדות החגיגית, הנישאת על כנפי השמחה וההתלהבות של החוגגים. בשביל המבוגרים יש בחג מן ההכרה וההרגשה גם יחד, בשביל הילד — רק מן ההרגשה.

חגו של הילד יהיה שלם, ככל שיהווה חלק מחגו של הציבור בו הוא חי. יהיה החג בגן מפואר כאשר יהיה — הוא לא יעניק לילד הרגשה חגיגית, אם יחג כאי בתוך ים של חולין, אם בצאת הילד מכותל-הגן ימצא את אפרו ריתו האדישה של היומיום. השוואת-החג לא תחול עליו, אם לא ימצאנה בשום מקום מחוץ לגן ומחוץ לבית-הילדים, אם לא יגלה את סימני החג בחוץ, אם לא ירגיש בליכודו החגיגי של ציבור המבוגרים, הרי שגם לגבי החג קובעת התנהגותם של המבוגרים את התנהגותו של הילד. הוא מעריך את החג, או מזלזל בו, על דרך הזדהותו עם אביו ואמו, עם מחנכיו וידידיו המבוגרים. שכן, אם אבא לא לבש בגדי-חג, אם אמא אינה שמחה ואינה שרה עם כולם, אם חדר-אוכל אינו מקושט — איזה חג הוא זה? חגם של הילדים בלבד? חג כזה מאבד את חשיבותו בעיני הילד.

עולם שלם

חגיגה אינה חג

אסור להמעיט את דמותו של החג ולהעמידו על החגיגה בלבד. החגיגה אינה אלא קטע קטן מן החיים. ואם גם החג יתבטא בכך — יפסיד מערכו. כתום החגיגה אפשר לחזור לחיי-חולין ולאורח-החיים של כל יום, אך החג תובע אווירה כללית, המקיפה את כל שטח-החיים. החג כמותו כאורח-חיים מיוחד במינו, הגולם את הימים המסויי-מים, אורח-חיים שמשתפים בו ציבור שלם, העם כולו. הרקע לחגו של הילד חייב להיות — אווירה חגיגית כוללת, מנהגים חוזרים-ונשנים מדי שנה בשנה, ליכודו המלא של הציבור כולו על כל שכבותיו, שמחתו המשותפת.

אווירה

הרקע המוחשי של החג

הילד הקטן בבית המסורתי נעשה שותף לחגי-המשפחה. האם מברכת על הגרות, והילד רואה ונוכח, עוד בטרם יבין, את משמעות-הברכה. המפה הלבנה, ריח תחלות הטריות, הגרות הדולקים, שירת האב החזור מבית-הכנסת, ריח יין-הקידוש, חגיגותם של המבוגרים, זמירות החג — כל אלה הם הרקע הראשוני של תחושת-החג. בחג המסורתי רב חלקם של האלמנטים המוחשיים: הצלילים, הריחות, הטעמים, שהחוגג שואף לקרבו משרך ילדותו ועד בגרותו, עד שהוא בעצמו נעשה שותף שווה לעריכת החג.

בארכיאיט

חוויות-יסוד נקבעות אצל הילד הקטן בדרכים מוחשיות: ריח-הסיד בחדרים לפני חגי-הפסח, ריח-הליביבות הממלא את הבית בחנוכה, קולות-הרעשן וזירות-האקדח בפורים — הם שמעוהם את הרובד המוחשי המיוחד לכל חג, רובד המורכב מצבעים, מריחות, מטעמים, ממראות ומצלילים. מכאן חשיבותם של המנהגים הפעוטים, החוזרים ונשנים מדי שנה בשנה. ערכם כערך החג עצמו. הבגד החדש לחג-הפסח אין חשיבותו יורדת מחשיבות המצות המסמלות את החג הזה. אכילת אוזני-המן בפורים חשובה כמו ההתחפשות או משלוח-המנות. ריח-הליביבות בחנוכה מתמוג עם אור-הגרות ועם סיבובי הסביבון. האחד במאי והדגל האדום קשורים אהדדי, והילד אינו מפריד בין הדגל האדום והתהלוכה החגיגית, שכמוה אין הוא רואה אלא פעם אחת בשנה. הכנת זרים וטנאים מבשרת את חגי-הביכורים, ירק, שתילים רכים ופירות-הדר בשלים — יקדמו את פני הנטיעה החגיגית של ט"ו-שבט. ילדה קטנה אחת סיכמה פעם את „רשמיה המגוונים“ על החגים בדברים אלה: „החנוכה הוא חג של כסף וזהב, ט"ו-שבט ירוק, פורים צבעוני, האחד-במאי אדום, וחגי-הביכורים צהוב מרוב שיבולים בשלות“.

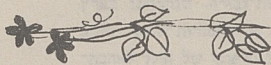
חוויות

י"א
כ"ב

החג מתקשר עם העונה-בטבע, בה הוא חל. שרביט-החצב, הבוקעים מן האדמה החרבה הסדוקה, בצד חוזים אפורים ומאובקים — מבשרים את בוא הסתו ואת התקרבות ראש-השנה. הימים להטיס עדיין, אך הבוקר כבר קריר ורווי בריסיטל והקויץ אינו קויץ עוד. רימונים בשלים, תמרים ותנאים, מקשטים את הסוכה הריחנית בסוכות. גשמי-חנוכה מצופפים אותנו בבית, מסביב לאור-הגרות, ט"ו שבט קשור ברקע של צמחי בר בפריחתם, עצים מלבבים, אוור חורפי צונן, סכנת גשמי-זעף, וסיכוי של חג „גדחה“, שדות הקמה הירוקה, הגבוהה

ט"ב

אוור רנוי בריחות של צמחי-בר, רוחש ציפורים ורוחות קלילות — מסמ-
נים את הגיהאבים הממשמש ובא. החום הגובר, החמסינים הראשונים,
זמוזום של אלפי דבורים מעל הכרם, ענני-אבק מיתמרים בעקבות
הקומביין, הקוצר בשדה התבואה הבשלה — ממששים את הגיהיכורים.
כך מביאים האוויר והאדמה לילד את בשורת
החגים.

המטרות החינוכיות

כך נוצר הרקע הרגשי לחג, וכל סמל מוחשי אינו בא אלא כדי לבסס
רקע זה בלבו של הילד. הילד אוהב את החגים, מצפה לבואם וחי-
אותם. המקצב המחזורי של החגים מעורר שמחה בלב הילד, והאור
הנסוך עליהם מאציל מנוגהו על ימי-החול הבאים אחריהם. העולם
מתגלה בלבשו התנוגי ומעורר את השאיפה להשתתף ולהשתיך לעולם
זה, הלוכש צורה ופושט צורה, עולם שכולנו הננו חלק ממנו שכולנו
משתתפים בפועל בפלאי-התמורות החלים בו. על רקע זה, החי והתוסס
והרווי-אהבה, אנו בונים את "הסברותינו" הראשונות על משמעותו של
החג ועל מקומו בעבר ובהווה. "הסברות" אלה ימצאו דרך לנפשו של
הילד, במידה שתהיינה מותאמות ליכולתו האינטלקטואלית — מצד
אחד, ולחוויותיו הרגשיות — מצד שני.

חוקים
חוקים

ההסברה המילולית צריכה להינתן בערך בשנתו החמישית של
הילד, משמחתרב עולמו ואוצר המושגים העומדים לרשותו גדל. גם
בגיל זה אין המושגים ברורים עדיין לילד, והוא עלול לבלבל אותם.
חסרה לו עדיין תפיסת-הזמן ההיסטורית, "לפני הרבה-הרבה שנים..."
— אין פירושו, למשל, אלא "כשאבא ואמא היו בחוץ-לארץ..."
דמויות של גיבורים, שקווי-אופי דומים להם, מתערבבות זו בזו, וגם
עלילות דומות משתבשות ומופיעות אצל הילד בסמיכות משונה. כן
מעתיק הילד בסיפוריו "ההיסטוריים" את אסתר המלכה לשכנות מורה
עם פרעה הרשע, או אנטיוכוס המלך, כל הפורענויות באו על מרדכי
יהודי משום שלא רצה להשתחות לפסל היווני... יש גננות, המנסות
לפתור את הבעיה הזאת על-ידי העתקת הסיפור ההיסטורי לזמן הזה,
נוסח "פה ועכשיו". מעשה זה מהווה מקור של סילופים משוועים,
וגברת העבר הרחוק המופלא נפגמת, בעוד המושגים אינם נעשים
על-ידיך ברורים יותר...

הסברת
אמצעים

סיפורי-החג מדובבים את הילד בגלל חייו-הוא עשירי-הרגש. תיאור
יופיו של בית-המקדש מפנה מקום נכבד לבית הזה בנפשו של הילד,
המרגיש את טעם מלחמת-הגבורה של המכבים. הדמויות הגיבורים
יוצגו לנגד עיני הילד בכל גדולתם האנושית העמוקה: גבורה על
אף החולשה, מדברת אל לב הילד, החש את חולשותיו ושואף לגבורה.
במידה שנצלחה להפעיל את דמיונו של הילד ולהכשיר את הקרקע
להודעה עם הגיבורים, יתרשם הילד עמוקות מסיפורי-החג. גם אם
לא כל מושג יהיה לו מובן וברור.

סיפורי החג

הגיהטבע מובנים לילדי-הכפר במוקדם יותר. הם קרובים לכל
המתרחש בטבע, הם ממששים באצבעותיהם כל נט, בודקים וחוקרים
כל חיפושית. חקירותיהם בטבע משמשות להם מקור של ידיעה

והרגשה גם יחד. כל כברת-ארץ שנחקרה, כל צמח, כל בעל-חי וכל עצם שנלמד על ידי הסתכלות וניסוי — נהפכים לחלק מישותו של הילד. הצמח עורר בו עניין, הוא שאב ידיעה ממנו: הרי זו ברית-אהבה-ואמת בין הילד והטבע. הילד מתקשר לשפע השיבליים, הוא עוקב אחרי השיבולת למן הנביטה ועד הקציר. השדה שלוא הוא — והוא של השדה.

הסיפורים ההיסטוריים מוסרים על עלילות-גבורה. שנתרחשו בארץ בה חי הילד משחר-ילדותו. בארץ זו הוא עד לתמורות-הטבע, שהוא נושם אותן ממש. זהו הצעד הראשון בחינוכו הלאומי של הילד לאהבת-עמו ולאהבת-המולדת. קשר ראשון זה מתמשש אמנם תחילה ביחס לקומץ אנשים קטן וכברת-ארץ קטנה, אך עתיד הוא להתרחב ולהקיף עם גידולו את הארץ כולה ואת העם כולו.

חגיגת-הטבע הם חגיגת-עבודה. במרכזם עומד האדם הזורע, הנוטע, הקוצר והאוסף את ביכורי פרי עמלו. הילד רואה לנגד עיניו את עמל-הכפיים, ועל-כן יקל עליו להבין משמעותו של האחד-במאי, החג המאחד את פועלי העולם כולו. בהשתורו בשרשרת חגיגת-עמל-ועבודה, מדבר חג האחד-במאי אל לבו של הילד: הסימנאות והמליצות אין בהן עוד כדי לדובבו. תג-העצמאות, הצעיר שבחגיגו, ירטיט את נשמת הילדים — אם תפעם בו שמחת עם החוגג את עצמאותו. הנאומים רחוקים מהבנתו, אך כנות השמחה, אם תהא אופפת הכל, כגדול כקטן, תכה שרשים בלבו.

מתוך:
תורת הגן
(ס. נ. א' 1965)

*

תחית חג החנוכה

אין אנו יכולים לבאר את הסיבה הסתרת רי הנפלאה, מדוע חסר מן "הספר" כולו, ספר יקר אחד ונפלא מאד, מדוע נידון לגנייה הספר ה"הוא, זה שמסופרים בו תולדות הניצחון הגדול ביותר, ניצחון הרוח וניצחון הכוח של עם-ישי-ראל, ספר החשמונאים? מדוע גזזו בלשונו ה"עברית ונשאר לנו באחת מלשונות של ארבע מלכויות, שאחזנו היינו שרויים בה, בלשון היוונית?

קשה לבאר את הסיבה. אולי זה אסון מיקרי, פגע, ואולי יש כאן חשבון.

יש משערים, שגרמו לך מגמות פוליטיות מלידם של מתנגדי בית החשמונאים, אבל גם על זכר החשמונאים וגם על החג הזה שמר בכל זאת העם העברי שמירה מעולה, כי בחגים שמר ה"עם את גיזוי נפשו ועברו...

החגים מתרוממים מעל המישור של ימי החול, כמו ההרים המתרוממים מעל המישור של האדמה. וכל הר גבוה מעיד על שינויים וזעים שהתחוללו מתחת להר הזה בכמה זמנים עתיקים ושהיצטברו בה"זה אחר זה, ומאז הרי"מו שטח ידוע מן המישור והגביהו אותו למעלה.

כך גם כל חג מעיד על זעזועים עמוקים, לפעמים וולקניים, שהתחוללו מתחת לקרקע הארץ, ולא פעם אחת כי אם הרבה פעמים בזה אחר זה.

ואמנם, כשאנו באים לחפור ולהטט מתחת לחג לאומי, אנו מוצאים מתחתיו שיכבה מתחת לשיכבה ורובד מתחת לרובד, ולא טעם אחד לחג, כי אם טעמים הרבה לו.

עם תחית החג הזה, תקום לתחיה לפנינו תקוותנו לגאולה לא רק לזכר החשמונאים, כי אם גם לזכר הקנאים, הפריצים, אשר כבר נימ"ה שם מן ההיסטוריה שלנו.

גם הם ישובו לתחיה יחד עם חג התחיה, חג החנוכה המחודש, תחיה שאין אחריה גלות. יחד עם זיכרון הפריצים תיבוא גאולה לכל אלה, אשר בקפלים את הספר תחת ראשם, בזמן שהיו חולמים מתוך השעבוד חלומות חולניים על ה"גאולה והתגעוע לתחיה ולארץ-המולדת.

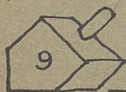
ח.ג. ביאליק

יש מגמה מיוחדת בהיסטוריה לכנס ולקבץ את כל המאורעות הגדולים ולרכוז בנקודות זמניות, מסוימות, קבורות-קבוצות, וכל מאורע שיש בו "מעין מאורע" לחג פלוני ופלוגי, הוא נמשך כבזל לא-בן שואבת, ולהידבק בה"חג הזה - - - אין ספק כי חג החנוכה הזה, שה"הוא במידה ידועה נישטש בהיסטוריה שלנו על ידי אובדן הספר, גם לו הגיעה עתה שעתו, שידבקו בן מאורעות כבירים וזעזועים, שהתחוללו בעמנו.

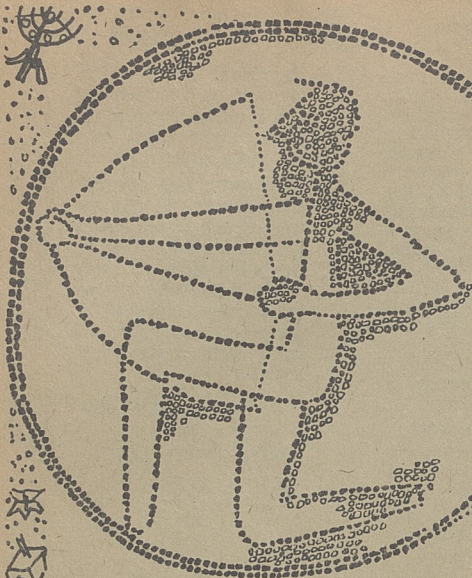
חזק - פסל

בשבע ובלוח העברי

חודש חסליו

מזל קשת

כסליו הוא שמו של החודש התשיעי מניסן (סוף נובמבר וראשית דצמבר), והוא אחד השמות שהעלו עמם עולי הגולה מבבל (ירושלמי ראש השנה א).

שמו האשורי של החודש - כסליו, רומז על מזל - קשת - הוא אוריון, אל־הצייד מושך הקשת, שלפי המיתולוגיה היוונית נקבע בשמיים ככוכב, שמו העברי של אוריון הוא „כסיל“, ויש סברה, שהשם „כסליו“, מצאנו מ„כסיל“.

למילה „כסיל“ יש בעברית שתי משמעויות שונות:

כסיל הוא שוטה, אריל - כסל, וכסיל היא קבוצת הכוכבים תי־דרעה בלב השמיים (= אוריון), שעל יצורה נאמר: „עושה כימה וכסיל“ (עמוס ה, ח); „עושה עש כסיל וכימה“ (איוב ט, ט). קבר שתי כוכבים זה המונה מאה שלר שים ועשה כוכבים, נראית בש־מיום כאשכול גדול ומאיר.

מאור זה יוחס באגדות העב־ריות לנמרוד, הצייד העברי ה־ראשון, שיהי „גבור צייד לפניו“ (בראשית י, ט), אך ברוב רב־רבנותו החליט למרוד באל: הוא שהקים, לפי האגדה את מב־ל־דיבל, שלא היה מפעל תב־גייה הראשון שלו; קדם לכן, ל־אתר שריכוז בידו את השלטון על כל צאצאי גוה, בנה מבצר על־גבי טלע עגול ועליו כונן כסא מלכות גדול מעצירתו. על כסא זה החזיק כסא מלכות שני מבר־זל, מעליו כסא נחושת ולבסוף זל - כסא מלכות של זהב. במסגה הניח אבן־טובה ענקית ומעליה, ישב כמלך (מדרש הגדול ברא־שית, 188).

אגב, שמו העברי של נמרוד (מלשון מרידה), מאשר את המר־ניסין הגרוע שלו באגדה, ועל־פי כרוניקות קדומות מן המאה השביעית לספירה נקרא מזל אר־

קשת הראשונה בענן, האות ה־אלוהי. בחודש זה, כמאן, שזל החדש, קשת, אינו קשור בכשתו של הצייד, אלא ב־קשת הענן.

קשת גיבורים

בקשת המלחמה משכו גם ה־שמונאים ובראשם יהודה המ־כבי בתום שנתיים של קרבות קשים המיסו את צבא המתיוונים. כננסו לירושלים, טהרו את בית־המקדש מטומאתו וכוננו מחדש את מכות ה־ההרוס. ביום כ"ה בכסליו נחנכו ההיכל והמזבה, ועל־פי הפירוש העממי זהו מקור שם ההג: חנוכה היא מילה ה־מורכבת משתי מילים: חנו כה = המכבים נלחמו עד יום כה (כ"ה) בכסליו, שבו נחו (הנו), והוה חנוכה.

חגיגות חנוכה המזכה נמשכו, כידוע, שמונה ימים, ומאז הוחל להגות את שמות ימי החג בכל שנה לוכר בצחן המכבים, ולוכר נס פך־השמן שאירע בעת חנוכה בית־המקדש: „כשוננסו יוונים ל־היכל שימאו כל השמונה שבה“ כל, וכשנבררה מלכות בית־חזק מונאי וניצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שהיה מונח בחומתו של חנו גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו ש־

ריון במי הפרסים „נמרוד“. בכך קישורו עם המלאך המורד שמ־חזאי ועם הגיבור היווני אוריון, שהיה, כאמור, אל הצייד, ואף הוא מרד באלותיו והוענש על־ידי זאוס.

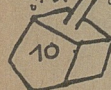
כסליו - כסל

יש המקשרים בין „כסליו“ ל־„כסל“ או „כסלה“, שפירושה: ב־קשת הלב, „הלא יראתן כסלתן“ (איוב ה, ו), כשחוכמה היא ל־בקשת־תוחלת למטר.

הקשר בין חודש כסליו למטר בלב איטייזי כבר בכתבי־היתדות של האשורים, המכנים את החודש בשם „רח עבי חסר“, והוא החר־דש שבו נראית הקשת בענן: „כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם“ (יחזקאל א, כח).

על־פי הסיפור המקראי, הידוע, נראתה קשת זו לראשונה לאחר הגבלה בכסליו, שכן כתוב: „וימטר אלהים: זאת אות הברית אשר אני נתון ביני לביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם לדורות ועולם. את קשתי נחתי בענן והי־תה לאות ברית ביני ובין הארץ.“ (בראשית ט, יבג).

מאתר שנוח יצא מן התיבה ב־עשרים ושמונה בחודש מרחשון, ולאחר צאתו בנה מזבח הקרוב קרבנות, עד שניסתיים חודש מר־חשוון והחל כסליו - נראתה ה־

מונה ימים. לשנה אחרת קב' עוס ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה" (שבת בא).

ועוד: סיפור **נוח והמבול**, ה' מתקשר לקשת בענן (מול החור') (ש) מתקשר בחנוכה לעניין גר' דף:

הואיל והנס ניתרחש בשמך זית, מיצוה מן המבחר להדליק נרות, חנוכה בשמך זית, והנימוק המדלשי: "כשהיה נוח בתיבה, מה כתובה ותבוא אלין היונה ל' עת ערב והנה עזה זית טרף בפייה אמר לו הקדוש ברוך הוא: מה היונה הביאה האורה לעולם, אף אתם שנימשלתם ליונה הבי' או שמדיות והדליקו לפני" (תב) חומה תצוה).

ומעניין הקשר שקושרים בין חנוכה ומינוח עליידי החשמו"ר נאים לחנוכה המיובח לשגמרה מלאכת המשכן בימי משה (במד' בר ז, א"א), ונאמר: "אמר רב חנינא: בכ"ה בכסליו נגמרה מ' "

לאכת המישכן ונעשה המישכן מקופל עד א' בניסן שהקימו מטה, וכל זמן שהיה מקופל היו ישראל ממללין על משה ואמרין שאין בו כוח להקימו או שמא חס ושלום יש בו דופי. והקדוש ברוך הוא היה מעכב הקמתו עד ניסן שבו נולדו אבותינו וניגאלו יש' ראל ממצרים. וכיוון שהקימו מטה בניסן לא דיברו עליו מאותה מאותה שעה ואילך. **והודש כס' ליו נתרעם** ואמר לו הקב"ה: לשלם לך מה שהפסדת ושי' לס לו **חנוכה בית חשמונאי**, ומזה הטעם אנו קורין בחנוכה בית חשמונאי בסדר חנוכה ה' מובח" (הכלבו), מבא בתיקוני יששכר סימן תק).

כסליו - חודש דצמבר
בחדש דצמבר נהגו הטאוטר נים לחוג את יום הולדתו של אל השמש המתחדש, שנקרא "ז'ר", ומכן שמו: "חודש יז'ר". קארל הגדול שינה שמו ל"חדש הגאו"

הכרכום - פרח חנוכה של חנוכה

מאת אמוץ דפני

הסתיו עבר-הלף לו, כעת ירוקה עין הארץ כולה במרבדי דשא. מידות חוום נמוכות, גשמים ורוחות חוגגים את נצחונם. בקיצור - חורף. מעט מאד צמחים "מעיינים" לפרוח ולפרוש כותרת בעונה זו, והכרכום החורפי הוא בין מועטים אלה. ומאחר שהוא מאיר בצבעו את השדות בסוף כסלו, זכה לכינוי "פרח חנוכה"... וכאשר הוא פורח, הוא פורח לרוב בהמוניו, ובאותם מקומות שאין פוגעים בו הוא יוצר טיח של ממש.

פרחו של הכרכום - "גיביע של אור" - הוא לבנבן צהבהב, ומצידו החיצוני נמשך פס סגול-חום כהה. העלים מופיעים לפני הפרחים. באמצ' עיתם עובר לאורכם פס מכסיף - סימן בדוק לזיהוי הכרכום גם כאשר איננו פורח.

לה" ובתקופה מאוחרת יותר נק' רא, "חודש כריסטוס", מאחר ש' חגגו בו את יום הולדתו של ישו שאותו הנחיהגה הכנסיה הנוצ' רית במקום הגייל הקדום.

לחג המולד, שומנו העשרים ר' המישה בצמבר, יש איפוא ש' פעה על כמה ממינהג החנוכה, כגון: המינהג לתת לילדים בחד נוכה מתנות יקרות ערך, שהיה מקומה בכמה ארצות אירופה. ידוע, שהאנוסיס בפורטוגאל כה הושפעו מחג המולד, עד שלא נשתייר אצלם כל זכר לחג ה' חנוכה.

עליזה שנהר

*
חוק: 'אורנים',
אלן הסניך
*

ואה מ'אילן התקראי ?

בארמית - פורפמא
 באַפְדִּית - KUKKĀNŪ,
 בסאנסקריט - KUKKIYMA

שם של צמחי-בר ממשפחת האירוסיים:

- 1. בלאטנית - Curcuma longa
- בגרמנית - Gilbwurz
- 2. בלאטנית - Crocus sativus
- בגרמנית - Safran

ומן הסכרחת התקראית

בראשית רבה ע"ח: (בברכת יעקב, בראשית מט, מוזכרים לגנאי ראובן, שמעון ולוי)

"... וַיֵּא רְאוּבֵן וְאֶזְבִּי מִקְטָפוֹת... הָרִי שְׁמֵעוֹן וְלֵוִי יִצְאוּ אִפְיָהֶם פְּנֵיהֶם מִבּוֹרָרְךָ מִן הַר... (מצער ובושה נהפכו פניהם צהובות-ירוקות ככרכום זה...)

שם כ' ד': "שֵׁאלוּ אֶת רַבֵּן גַּמְלִיאֵל (נוכרי אחד שאל אותו בדבר מסויים) וְלֹא יָבֹלַל לְהִשְׁבֹּר, נִתְפַּרְכְּמוּ פָּנָיו. פָּגַע בּוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּפְגַעוּ חֲלֹנֵיָהּ..."

רבים מן הכרכומים גדלים בשדות הנחרשים לעתים תכופות, ביחוד בשדות הערבים אמנם אינה מע' דה והשקדמו. מורשת הערבים אמנם אינה מע' דה והשקדמו, אבל עשויה היא להגיע עד לפקעת הכרכום, לחשוף אותה לעין השמש ולגרום לה-ת-ייבשותה. חוקר-הבוטנאי פרוספר יעקב גליל מצא, שהפקעת של הכרכום מצוידת בשורשים מתכווצים מיוחדים, הגורמים לה להעמיק באדמה. שורשים כאלה ידועים מהרבה צמחי בצל ופקעת ואינם מיוחדים דווקא לכרכום. אך כאשר בודק פרוף גליל כרכומים שגדלו בשחים לא-חרושים, גילה שרק אצל 8 אחוים מן הצמחים היו שור-שים מתכווצים, לעומת 71 אחוים בשדה חרוש. מכאן, שהשורשים המתכווצים מהווים לכרכום אמצעי להימלט משן המחרשה ובכך להגנה מפני אגרעתה.

חכמי התלמוד קבעו: "כרכום ראוי להשירו בכרם", והכוונה היא לכרכום שעלה מעצמו. במקום אחר בתלמוד מסופר על "שדה מלאה כרכום", אף כי לא נאמר, אם הכוונה לכרכום-בר או לכרכום שנשתל על-ידי החקלאים. מכל מקום, שני פסוקים אלה הם עדות לתפוצתו של הכרכום ולחשיבותו. בתנ"ך מוזכר הכרכום פעם אחת בלבד, בשיר השירים: "אן נבול אחותי כלה, אגל נעול, מעיין חתום. שלחתי פרדס רימונים עם פרי מגדים, כפרים עם גרדים, נרד וכרכום, קנה וקנמו, עם כל עצי לבונה, מר ואחלות עם כל ראשי בושמים" (ד', י"ב-י"ד). מכאן אנו למדים על ערכו ומעלתו של הכרכום כצמח-בושם.

עמוד-העלי של הכרכום בולט מתוך צינור העטיף ומחולק לשלוש זרועות. שגם הן מחול-קות על-פירוב. אגב, זהו אחד מהסימנים להב-ידה בין הכרכום ובין הסתוונית, אשר לה צלקת אחת בלבד. ומתי נוקקים לסימני-יהיה זה? יש כרכומים ורורים, הדומים במבט ראשון לסתוונית.

לפי המיתולוגיה היוונית נקרא הכרכום על שמו של קרוקוס, עלם יפה מן המישורים, אשר מה גרוב וגעויעו אחר הירעה סמילקס מן הגבעות, והאלים הסכינו לפחד והעניעו לו את שמו. היר-נים הקדמונים נהגו לעטר את מיטת הכלולות בפרחי הכרכום, מאחר שלדברי המשורר הומרוס היה הכרכום אחד הפרחים, ממנו הורכבה מיטתם של ראש האלים זאוס ואשתו הרה.

30 גרם מ-4000 פרחים

את התבלין הקרוי זעפרן מפיקים מהצלקת ומעמוד-העלי של הכרכום; קוטפים אותם ומ-קצר לאחר פריחת הפרח, מייבשים וזוהרות ומ-ר-זונים לבהר ההוב-אדומה בעלת ריח מיוחד. כדי להכין 30 גרם של זעפרן דרושים כ-4000 פרחים! מכאן יובנו המאמץ העצום, הכרוך בהכנת תבלין זה, ומחירו הגבוה.

תבלין הזעפרן שימש בימי קדם למטרות רבות ומשונות: ביוון נהגו לפזר אותו על התנור יחד עם יין בטקסי הגישואון, בארצות המזרח היה מקובל לפזרו על בגדי האורחים בהיכנסם לבית. געות החצו של הנרי הראשון מלך אנגליה הש-משנו בזעפרן לצביעת שערן; וכיון שהמלך אהב מאד תבלין זה, כעס על השימוש בו למטרות אחרות ואסר אותו תוך איום בעונשים כבדים...

יעקר השימוש בזעפרן היה בצביעת דברי-מא-כל, בעיקר דברי-מאפה. צבע הכרכום קשור גם בטלאי הצהוב שבאלצו היהודים לשאת בימיר-הבניים; את הטלאי היו צובעים בצלקות ובע-מודי-עלי של כרכומים. כך נהגו גם הכלפים המוסלמים, שגורו על היהודים תלבושת בצבע הכרכום. עד לפני דור נהגו הערביים בארץ-לצ-בוע בזעפרן את העפעפיים ואת קצות האצבעות והשיניים.

הרומים הערביים בהרי יהודה נהגו לאסוף את פקעות הכרכום ולקלוע מהן מחרותות סביב צווא-ריהן, ואחר-כך היו צולים אותן על האש ואוכלים אותן בתאיבון.

מספר לנו חוקר הפולקלור ברוך צייצ'יק בספרו "צמחי-אל", העוסק באגדות צמחי-ארץ-ישראל: בשעה שעלה ביד' אשמר'א לתרוקק את שלמה המלך מכסא מלכותו ולהגלותו, התעצבו העצים והפרחים וגם הכרכום סגרו את כותרתו הלבנה ולא פיור עוד את אבקתו הריחנית. הצטער שלמה בגלותו ואו שלח הקדוש-ברוך-הוא את תרנגול-המדבר כדי לילה לגנו של שלמה והו היה תולש בצפורניו את הכרכום בעודו סגור ומביאי אל המלך, ושלמה היה נוטע ומפיצו בכל גדודי-מאז נפוץ הכרכום בכל ההרים. ובמקום שתר-גול-הבר נגע בצפורניו בעלי הכותרת, נשארו סימנים-פסים כתלחלים...

ולבסוף נוכרי, כי הביטוי "פנים מכורכמות" כלומר פנים שהירוקי או הצהיבו מצער או בושה, מקורו בכרכום - בגלל צבע הצלקות.

(מגזק: "סל'יח")

עזנת הסתיו ותמזרותיה

(קטעים מתוך מאמר)

התוכן: עץ הזית

גורם הזמן: מסיק הזיתים. בחורש אלול מתמלאים הזיתים שעל העצים שמן, ובאה עת למסיקתם.

טיול

בסוף הקיץ, בהתקרב עונת המסיק, יצאו הילדים להסתכל בעץ הזית הקרוב. רצוי לקטוף קצת מהזיתים, להסתכל בגודלם ובצורתם, לחתוך אותם, להבחין בצפיפת הבשר הרכה העוטפת את הגלעין הקשה. רצוי לנסות לפצח את הגלעין.

פינת הטבע

יובאו זיתים לפינת הטבע כדי למששם, למינם ולסווגם.

המסיק

הגוננת תצא עם הילדים למסיק לחצר הגן או למטע הזיתים הקרוב. כדי שהזיתים הנושרים לא יתלככו, טוב לפרוש שקים מתחת לעץ. הילדים יאספו את הזיתים המסוקים בקערות.

כבישת הזיתים

תחילה מדיחים את הזיתים במים, פוצעים אותם כפטישי עץ, זורים עליהם מלח בישול, משרים אותם במי מלח. את אחוז המלח שבמים אפשר לבדוק עם הילדים על ידי הכנסת ביצה בלתי מבושלת בתוך הכלי: כשהביצה צפה, המליחות מספקת. מדי יום ינערו הילדים את הזיתים. לאחר 4 ימים יקחו צנצנת ומלאוה מים וזיתים, יוסיפו מלח ותבלינים, כגון: עלי דפנה, פלפל חריף, וכד'. יסגרו את המכסה יפה, ורק לאחר חודש בערך יפתחוה כדי להיווכח אם פגה מרירות הזיתים.

הפקת שמן

יש לכווש זיתים בשלים במכתש, לשים אותם במים רותחים ולבחוש אותם. תוך כדי בחישה צריך למעוך את הזיתים ומדי פעם להסתכל בשמן הצף ועולה. אם יוסיפו קרח, תוחש הצטברות השמן. את השמן הצף קולטים בכף ויוצקים לתוך בקבוק ומניחים אותו למשמרת. בשמן זיתים זה ידליקו את נרות החנוכה.

השיחות האפשריות

הילדים יתארו את עץ הזית, גופו, גבהו, צבע עליו, גזעו הרחב, צילו. יתארו את פרי הזית על גוניו השונים, ירוקים, שחורים, גדולים קטנים. יתארו את המסיק. הכבישה והפקת השמן. דרכי השימוש בשמן זית לסלט, לבישול, להדלקת נרות חנוכה.

הסיכום כפי הגננת
הגננת הספר על תפארת הזית, קדושתו, הזית כסמל - סמל השלום, סמל הביטחון, עלה הזית שהביאה היונה בפייה, סמל בצבא, מנורה וענפי זית - סמל המדינה. אף במטבעות הארץ טבוע ענף הזית כסמל ארצנו.

חומר ספרותי
משל יותם בשופטים ט"ו, ח"א.

לשון מליץ: עץ הזית, זיתים, ירוק זיתי, גלעין. **מושגים:** מסיק, כבישת זיתים, הפקת שמן, שמן זית.

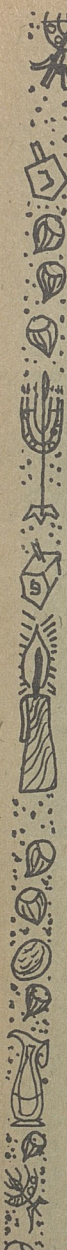
התוכן: ימי החורף לפני חג החנוכה

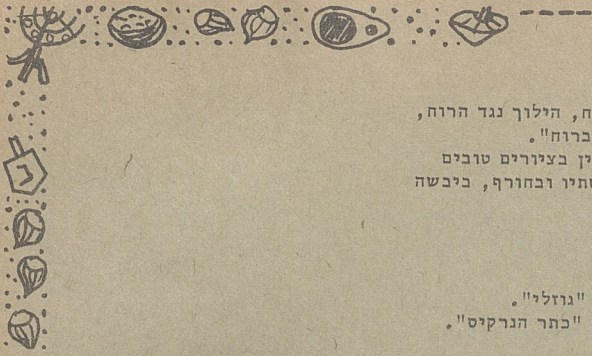
הרוח
בפעולת הרוח יש להתבונן בימים שבהם מרובות הרוחות. טוב להסתמך על חוויות הילדים ועל תגובותיהם בשעת מעשה ולהתנסות אתם יחד בכמה חוויות: תחושת הצריכה בעור, העיניים הדומעות, הסבת הראש, דריכות הגוף והטייתו כדי להבקיע דרך ברוח. להסתכל כיצד מטלטלת הרוח כבסים התלויים על חבל, כיצד מתעופפים עלי השלכת היבשים ופיסות הנייר והעתונים; כיצד מהלכים האנשים ברחוב. ישומו לב להבדלים בין הילוכם נגד הרוח לבין הילוכם בכיוון נשיכתה. יבחינו בדברים הנישאים ברוח ונופלים קרוב אלינו, ולעומתם עצמים שברוח מעיפה למרחקים. יסתכלו כיצד מרימה הרוח ענני אבק, עמודים-עמודים, וכיצד שטים העננים בשמים. יקשיבו לקולות הרוח השורקת ולקולות העצים הנעים ונדים ביום סערה.

נסוים אפשריים
הילדים יכינו עטיפונים, שבשבות עשויות נייר, מניפה עשויה נייר. אפשר להניפם, כדי להרגיש ברוח ובכוחה. רצוי להעניף זרעים שונים ובעות סבון בכיוון הרוח ונגדה. כן טוב להשוט סירוח נייר בקערה או באמבטיה ולנשוף בהן.

סיכום ההסתכלויות והניסויים
הרוח היא אוויר בתנועה. הרוח מרימה את הדברים הקלים כגון: נייר, נוצות, זרעים קלים, דוחפת אותם, ואחר כך הם חוזרים ונופלים לאדמה. הרוח נושבת לעיתים לאט ולעיתים במהירות. יש רוח קלה ויש רוח סערה - רוח טופה.

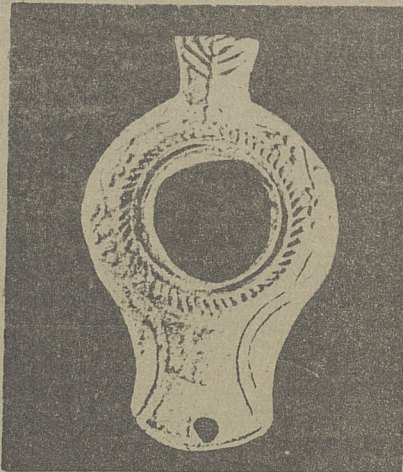
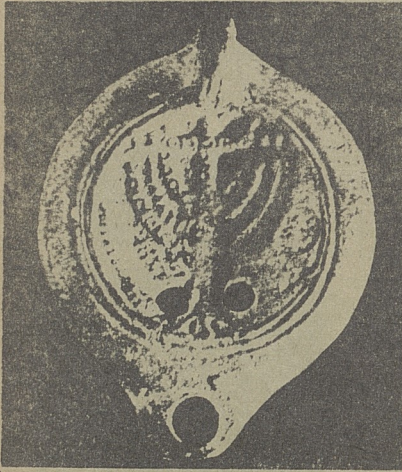
השיחות האפשריות
הילדים יספרו על חוויותיהם האישיות בשעה שנשבה רוח, הרוח הקלילה ורוח הסערה, או הרוח בליל סגריר. מה גדול כוחה של הרוח להניע עצמים מסויימים וכמה חסרת אונים היא מול עצמים אחרים, כגון: בתים, מכוניות, אנשים וכד'. שימוש ברוח ככוח הדוחף סירת מפרשים. שימוש במכונות ליצירת רוח - מאוורר, מייבש שיער. נשיפה על מאכל חם, כדי שחמו יפוג. הילדים ימצאו מלים שתבטאנה את הניגודים ברוח ויתארוהו בדרכים שונות.

אפשרויות של ריתמיקה
הצגת תמונות מיום של רוח, כגון: הילוך ברוח, הילוך נגד הרוח, "אני עלה מתגופף ברוח", "אנו עצים הנעים ברוח".
לאחר ההסתכלות והשיחות ימצאו הילדים עניין בעיורים טובים ובתמונות אמנותיות שנושאייהם יהיו רוחות בסתיו ובחורף, ביבשה ועל הים.

חומר ספרותי לבחירה
"רוח רוח" מאת מרים ילן-שטקליס.
"לפני הגשם" מאת נתן אלתרמן, מתוך הספר "גוזלי".
"העלה הקטן" מאת לוי קיפניס, מתוך הספר "כתר הנרקיס".

חמין :
נר-חרס
זמ ידית
מאוסת
במנורה
שיק-ולדא
מאה 34 ס'

*
מאסא :
נר-חרס
מאסר
במנורה
אקסוס
(מאסר המאסר)
מאה 34 ס'

התוכן: גשם
הגשמים הראשונים המתרגשים ובאים פתאום הם חוויה דראמטית.

פיתוח ההסתכלות
הגשם מכריז על עצמו עוד לפני שהילדים שומעים את קולו ממש. החדר מחשיך, השמים מתקדרים, אפילו הכתים והרחובות משנים גווניהם. יש לכוון את ההסתכלות לגשם עצמו וריקוד הטיפות: מהיכן הוא מתחיל כאילו? איך מצליפות הטיפות על המדרכה, ניתוח וקופצות? מה צבע המדרכה? כיצד נראית הארמה? שלוליות המים הזורמות ונקוות במקום אחד. השפעת הגשם הראשון על הסיבבה הקרובה, על הילדים עצמם, על החדר, על הגינה, על העצים, על הגנות והאנשים ברחוב.

שיחת אפשריות

הילדים יתארו את האנשים המהלכים בגשם. מה לבושם בגשם וכיצד שונו פני הסביבה. מדוע אנו צריכים גשם, ומה התועלת שבו ? הגשם משקה את הגינה, את השדות, רוחץ את העצים, המדרכות, הקירות, הבתים מכוסי האבק. מהגשם נוצרות שלוליות. הגשם מספק לנו מים לשתייה, לרחיצה, לשטיפת כלים, לכביסה. אנו שמחים כשיוורד גשם, הכול נראה רענן חדש ויפה. עשבים ודשאים חדשים שירקו בהירה וענוגה צצים ועולים ומשנים את פני האדמה.

אפשרויות לשוניות

הילדים ימצאו מלים המבטאות את ניגודי הצבע ומצב הרוח. יתארו את הגשם ברדתו, את קול הגשם המחדפק על החלון ומצליף במרצפת, את שכשורן טיפות הגשם.

אפשרויות של ניסויים

הילדים ינסו חומרים שונים, חזירים ובלתי חזירים למים. יטילו חלוקי אבנים לתוך שלוליות המים כדי להתחקות אל האדוות. ינסו להרטיב מטריות, סככות של בד, אוהלים, ערדלים, מגפיים. יאמרו מדוע משתמשים בהם בימות הגשמים, הילדים ינסו להלך ומטריות בידיהם בכיוון הגשם ונגדו. יראו שהגשם יורד בכיוונים שונים, לעיתים ישר, לעתים אלכסוני, פעם מימין, פעם משמאל, הכל לפי כיוון הרוח.

משחקים ריתמיים אפשריים

"אני טיפת מים מתגלגלת", "אנו מטריות בגשם", "אנחנו גורי עץ במי השלולית", "אנחנו מגבי המכוניות הנעות על הוכוכית הקדמית", "אנו ציפורים בגשם", "חתול בגשם" וכד'.

אלבומים

בתקופה זו טוב להשתמש בתמונות ובציורים אמנותיים, שנושאתם ימות הגשמים.

המלים והמושגים הכלליים:

גשם, טיפות, שלולית, בוץ, שטפון, מעיל גשם, מטריה, מגפיים, מגבים, יורד, שוטף, רוחץ, מרווה, משקה.

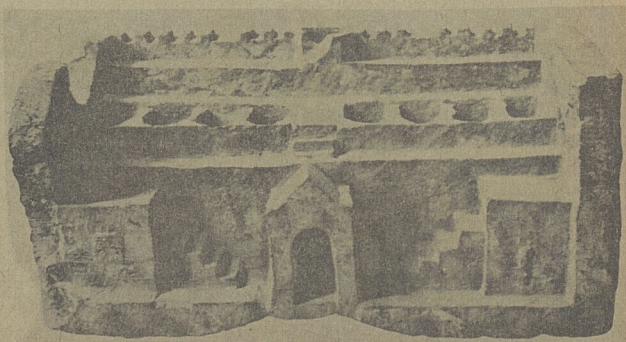
* מתקב: הד האן (גשרי תשכ"ז)

קבוצון - זכוכית

ישלח
הצולר האורה.
תקופת התעמול.

חוביה
שלו"ה אבן ירושלים
מתאמן
האמה ה-18

חזק נסאיו האינא והינא

מאמר גרמאני (חזקתא)

הדרהים אלהן אנו חיים מלחוק וחקיר לע רה-ליוו הין
בנות האחת ההלתימיות, ובס נאמרו. כראלי-קראיס, ה'שחח
ור'איונות. לנו יותר נתקלמו.

אך כי מכתה'לה שילמד אונתכספין נקודת-מוצא, בהמלך
בלתה'הו ענינים אקרוניים עם חלימות טכיות ה'ינו. נולא אונתי
לה נראה לנו כה'ע'קד'מיות ואלונה המלמה. למרות שאינו ליוך
לחך-התוכה פווקא, בקרה'נו. לו כאן את המלומ הראוי. לו.

עונת-כסלף היא עונת הנבטים, ראשית הפריחה, ההתענגות והשקבת, כאשר זו המאוחרת קרובה לעונת הבלוב. טוב להסתכל בשלכות השונות ולאסוף צבעי שלכת.

היום מתקצר והולך עד לשוויון היום-והלילה ועד ליום הקצר והלילה הארוך בשנה. בתקופה זו עדיין לא קר ומתאפשר לצאת לטיול-בוקר ולעקוב אחרי הזריחה. לפעמים ער מזדמנת להקות של ציפורים נודדות החולפות עם בוקר על קו הרקיע.

בשעת הזריחה ניתן לראות איך מתפשט אור השמש מצמרות העצים הגנות, ועובר וחולף על הכל עד שהוא נוגע באדמה. נעקוב אחרי מהלכה של השמש: זריחתה במזרח, שקיעתה במערב. בערב ניתן להתבונן בנדידתה על קו הרקיע. בשעה זו של הזריחה הצל כל כך ארוך וכל ילד בגן מטיל צל של ענק. . . .

לא פעם נראה בתקופה זו את האד הערפילי העולה בבוקר עם התחממותו של היום. "ענן" עולה ומתנשא מן המטע, הפרדס והחורשות. (מיקרו־אקלים במקום של עצים, שם ממש קר!) עולות השאלות: הקרירות בחורשה, במטע ומעל הפרדס - מדוע?

בטיולי עונה זו נשים לב לתופעות המזדמנות לנו: התענגות, התאדות, גשם על סוגי השונים וכו'.

בטיולים לקראת חנוכה (חודש לפני כן) ובפעילות שלפני החג טוב להקדיש טיול אחד לזית, כאשר הזיתים הבשילו והשחימו והתמלאו בשמן. נכיר את הזית ותכונותיו, מקומו בסיפור, באגדה, במשל, המשבחים את מעלותיו. נסמך זיתים, חלקם בכיבוש וחלקם בסחיטה ונעצרו שמן. נספר על תכונת השמן ותפקידיו השונים בבישול, בהכנת בשמים, במשיחות מליכים - כל זה כרקע למה שיעלה לאחר מכן סביב מנורת-המאור שבמקדש.

"וַיֹּאמֶר לָהֶם הַזֵּית: הִחֲלַמְתִּי אֶת דְּשָׁנֵי אֲשֶׁר בִּי יִכְבְּדוּ

אֱלֹהִים וְאֲנִישִׁים - וְהִלְכְתִּי לְנוֹעַ עַל הָעֵצִים? !"

טיול שני (או סדרת טיולים) אפשר להקדיש לאיסוף חומרים מן הסביבה לשם עשיית חנוכיות: ענפים, פירות, חרסים, אבנים, גרוטאות, שיריים מן הנגריה ועוד. טיול זה נערך סמוך לחג, ומרגע הבאת ה"שלל" לכן תחיל עשיית החנוכיות.

הגינה וגידיולה - התחנכות לאהבתה

מעטים כיום הגנים בהם מצוייה גינה. לית מאן דפליג - הגינה ערך רב לה בהתפתחותו הנפשית של ילד בגן, וערך מיוחד לה כגורם מחנך לאהבת הטבע והערך העבודה. וכאשר מדובר על גינה בגן-הילדים הכוונה היא לגינה המצמיחה בכל ימות השנה, המזמנת התבוננות מקרוב בתמורות הטבע,

עקיבה אחרי מחזוריות הצנחה החל מן הזרע, הנבט, הצמח בעל הפריחה, הקמילה; הבשלת הפרי וחשיפת הזרע, ונגור בתפוצת הזרעים. בגינה נלמד מושגים ראשוניים על המחזוריות של צמחי-קיי וצמחי-חורף ועל הסתגלות הצמח לתנאי יובש וגשמים. על כן מוטב להכין לא גינה אחת בלבד, אלא שלוש ואף ארבע: גינת-ירק, גינת-נוי, גינת-בר וכן גידול עצים (עצי-טרק ועצי-פרי).

הגינה, תוך כדי טיפוח הצמח, מעוררת את הסקרנות, החקרנות ורצון הלמידה. מכאן השמחה עם גילוי כל תופעה חדשה לאחר שהוטנו הזרעים: הופעת הנבטים, הבחנה דקה בין סוגי הפסיגים וזהויותם, וזהויותם עם הזרעים, וזהויותם לאחר מכן בשעת הטיול. הילד לומד את מעגלי הצמיחה ואת תלותם בעונות השנה.

המדובר הוא לא בגינת-חורף בלבד; ישנם ירקות חורפיים, אותם לא נמצא בקיץ, כפי שישנם ירקות וגידולים קיציים, אותם נמצא רק בחודשי הקיץ החמים.

טיפוח הרגלי עבודה: את עבודת הגינה חשוב לארגן כעבודה משותפת עם הילדים, כשכל שלב בהכנתה נעשה במועדו, החל מהכשרת הזרקע בראשית הסתיו עם ראשית הציפייה לגשם. כבר בפעולות התכנון, המדידה והסימון נשקוד לשתף את הילדים במחשבה ובמעשה, ולא כל שכן בפעולות אותם בהמשך העבודה.

את הערוגות רצוי לערוך ברווחים גדולים, המאפשרים להתהלך ביניהן בנוחות. עם הכנת גינת החורף חשוב להכין גם חלקת שדה לזריעת הדגניים (חיטה ושעורה). חלקה זו תהא חלקת העימר וראשית קציר-החיטים. עם הופעת נבטי המצליבים בשדות, הגיכרת לרוב אחרי היורה - במקביל לפעילות הזריעה בגינה תיעשה בפירת הטבע בבית פעילות הנבטה והתנסות בתנאי הנבטה. כדי לאפשר עיקוב מקרוב אחרי סוד הנביטה והצמיחה נעשה את ההנבטה בכלי שקוף או על גבי צמר-גפן לח או בין שתי זכוכיות. זו הזדמנות לערוך ניסויים שונים לגבי התנאים של אור וחום: מה יקרה בחושך? ומה יקרה בקור?

בעזרת יריעת פלסטיק אפשר לעשות עם הילדים "גידול בתוך חממה". ישנם גידולים אחרים המחייבים משתלה. כאן נבצע יריעה צפופה ומוגנת והעברה לאחר מכן לגינה. זהו תהליך ארוך יותר כשהזריעה במשתלה מקדימה את שאר הזריעות.

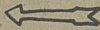
כל גידול ודרכו וטעמו עמו בהצלחתו, וכך נוכל לשמור על העניין והפעילות סביב הגינה. את פעילות הזריעה והופעת הנביטה ניתן להעשיר אם נלווה אותם ברישום לפי הגידולים: ציורן תאריך הזריעה, מספר הימים בין זריעה ונביטה, צורת הזרעים, צורת הפסיגים, ההבדל בין הפסיגים העלים הראשונים ועוד.

בטיולים נמצא בוודאי נבטים בני אותם הפסיגים - קרובי משפחה. בין נביטה לפריחה עיקר הטיפוח יהיה בעישוב, קשירה, דישון, שמירת נקיון הגינה, הכרת "אורחיה" הגינה ומזיקיה.

אם יש צורך נבצע דילול נבטים כדי ליצור תנאים טובים להצלחת הגידול. נעקוב אחרי הפריחה והתפתחותה, ולבסוף עם איסוף הפרי לבוא ההנאה שבאכילתו תוך הכרת החלק הנאכל. את הפרי הנאסף ניתן לנצל לאכילה טרייה או לאחר בישול, ופעמים הוא מתאים גם לכיבוש ושימור. באיסוף הפרי יש לנו עניין נוסף: שמירה על הזרע למען המשכה של הגינה בשנה הבאה.

אסוף הזרעים, ייבושם ושמירתם, סימון השם עם תאריך הזריעה והאיסוף - כל אלה משלימים את המעגל ומסייעים לזכרון. לכן רצוי לערוך את רישום הגידולים בצורה שניתנת לשמירה ולעיון מחודש לאחר שנה. (גם לצננות, חסה וכרוב ישנם פרחים וזרעים שכדאי להכסים, לשייכם למשפחתם ולרדת את צורתם).

איסוף הפרי הראשון יהווה חג לגינה ולבית. הוא יזכה לתשומת-לב מיוחדת וליחס עמוק! קטפים אותו בדחילו ורחימו, מראים אותו, טועמים ממנו ומכבדים בו. הורדת הפרי הראשון, ביבורי הגידולים, הינו מאורע חשוב ומשמח; על כן ניתן לו מקום נכבד בחיי הגן, פעמים תוך שיתוף

ההורים בטעימה ופעמים בכבוד שכנים קרובים, בני הגן השכן. אם יבול הגינה רב הוא רצוי להביא ממנו למטבח ולשתף בו גם את האחרים.

"אורחני" הגינה ומזיקיה זוכים אף הם להיכרות קרובה בשעת העיבוד, תוך התנסות צמודה בפנית-הטבע בבית. כאן נעשה ניסוי בגידול שלשולים עד לקבלת ביצי שלשול והתבקעותם, הכרת תכונותיהם המיוחדות של הלזזות, הערצ, לביני-הכרוב.

גינת - הנדי תשמש פשוטו כמשמעו לטיפוח הנדי בחצר הגן, וגידול הפרחים יוסיף יופי לחצר וכן לבית. שמחה מיוחדת היא לקשט את הבית בשבת ובחג עם פרחי הגינה ולראות פינות פורחות בקצות החצר.

שטחי חצר שונים ניתנים ליופי בצמחי-צל, בצמחים רב-שנתיים ובעיטורים וקישוטים של צמחי ופרחי העונה. חשוב מאוד שלפן תהיה אפשרות להגיש זר ליולדת ופרחים לקישוטי-בגה וזר-לזכרון.

גינת - הבר מורכבת מצמחי-בר שהובאו מטיוולים. חשוב להקצות פינה ולסמנה היטב, כי גינה זו עומדת וקיימת שנים רבות, ומדי שנה נוסיף בה צמח חדש.

בהמשך לגינה נטפח דשא ועצי-סרק מרבי-צל, בעלי ירק-עד ובעלי לבלוב ופריחה. רצוי שעצי הארץ יהיו אזרחי-כבוד בגינת הגן. נמצא מקום להרס, לאתרוג, וכך תלווה גינת הגן את כל מועדי השנה ויהיה רצף בין כל ימות השנה ומועדיה וחגיה.

מחזוריות-עבודה וחיים בחצר גן-הילדים

אם קיימת כגן פינת-חיי הרץ נוצר מעגל שלם ויפה בין הגידולים השונים כאשר הגינה תספק פסולת גיזום ועישור לפינת-החיי, ואילו פינת-החיי תספק את הדשן לגינה. כך נשיג מחזוריות טובה ומועילה, המקילה על תהליך עיבוד הגינה, והמאפשר עבודה שוטפת בהפסקות מתאימות ולפי כוח תפיסתם ועבודתם של הילדים.

הפעילות הלימודית

בחצר-הגן בו מצויים כל הגינות הנ"ל ישנה תמיד פעילות עמלנית וחקרנית המביאה להגברת הפעילות הלימודית. תמיד עולה השאלה והחקירה ותמיד ימצא מי מהילדים ששייב על השאלה, או מי שיצטרף לחקירה. חבורה חוקרת מוצאת גם את התשובה ומעשירה את הפעילות והעניין.

בפינת-הספר צריכים להימצא ספרי-טבע על אודות צמחים, בעלי-חיים וציפורים. כל המתרחש בחצר-הגן מלווה בכתובה בספר-הגן. ישנה גם כתיבה בכנסת שילוט, הודעות ואזהרות. ובשטח החשיבה - המדידות השונות מחייבות הבנת ערך המדידה וקנה-המידה, הכרת צורות גיאומטריות שונות, תכונות אדמה כמו לחול, רווייה, צמא, קמילה.

הספרות והביטוי

ניתן לילדים לספר ולכתוב את חוויותיהם, להביע בתנועה את אשר הם חיים בטיוולים ובגינה. הגינה והזוחלים הם אלמנטים מאוד ציוריים המגרים תמיד את דמיונם של הילדים לפעילות דרמטית. קיימת ספרות עשירה בפרוזה ושירה בנושאים אלה. ומדי פעם נבחר מתוכם שיר או סיפור מתאים ונציג אותו בפינת-הטבע.

הסתכלויות וגיבושים הצוות כספיו-לטה

בעונה זו עדיין אנו נמצאים בחורף, אף כי בארצנו החורף הוא "איביבי" (חודש מישובי החר), ויש בו ימים מהזימים ובעלי צבעים זהירים. עלינו ליצור אצל תחושת השתייכות לנוף בו הוא חי, נוף העובר שינויים מעונה לעונה. הדרך הטובה ביותר להשגת מטרתנו זו היא באמצעות טיולים ופעילות בגינה.

במרכז של כל טיול אפשר להציב נושא מוגדר, אף כי מוטב שלא להתעלם מתופעות הנקרות בדרכנו.

טיול המוקדש להסתכלות בעננים נבחין בהבדלים לפי שעות היום השונות. יש עננים בצורות שונות: גלים, נוצות, "כבשים". רצוי לעודד את הילדים להסתכל בשקט, להתרשם ולהרגיש, והם יעלו בדמיונם צורות משלהם. נעמוד על תופעות שונות: מאין בא הענן, צורתו בשעת זריחה ושקיעה, ועוד. נעקוב תמיד אחרי התהליך שבתופעות ולא רק אחרי הרגע המסויים. למשל - כשנראה ענן-גשם ניתן לצפות לגשם בעוד זמן מה; נחוש את הערפילים ואת טיפות-הטל הנופלות מן הצמחים בשעת בוקר. לאחר מכן נביא בפני הילדים בגן שיר ופסוק מתאימים.

רצוי לערוך טיול מיוחד בגשם, בייחוד בשעת הגשם הראשון של העונה. נרגיש את הקור: איפה יותר קר - למעלה או למטה, בחוץ או בפנים. נביא את הילד לגלות בעצמו את התהליכים הטבעיים מדוע בבית חם ובחוץ קר, מה קרה אחרי הגשם - זרמים, טפטוף מן העצים, שלוליות, סחף. כך מפעיל הילד את ההתבוננות והמחשבה.

ההסתכלות בתופעות שלאחרי הגשם מזמן גילויים ללא-ספור, ובעיקר התגלותם של בטנים שונים. בעונה הקודמת ראינו הרבה קוצים, שממה, בור - ועתה מופיעים הנבטים הרבים. נשתדל גם כאן לרכז את ההסתכלות לאורך כל חיי הנבט והצמח, נעקוב אחרי ה"תהליך". נגלה את ההבדל בין נבט גדול וקטן ונמדוד אותו בשטחה פשוטה - רוחב של אצבעות. נגלה שלא כולם גדלים באותה מהירות. נדגיש תמיד את התהליך, ואילו שמו של הצמח המסויים בא לאחר מכן.

כאשר נעקוב אחרי גידול ופריחה מסביבנו נראה שעתה חלה ראשית הפריחה של הגיאופיטים: נרקיסים, כלניות, סתוניות. ובוודאי תבוא השאלה: מדוע הכלנית לא הופיעה קודם יחד עם הסתניות? נוציא בעדינות פקעות אחדות וננסה לגלות מדוע פרח פרח זה לפני האחרים. נגיע יחד עם הילדים למסקנה שהבצל, הפקעת והשורש המעובה מהווים מאגד-מזון, ולכן הם יכולים להתעורר לפני אלה שחסרים "מחסן" כזה. נראה את הצמח בשלמותו - לא רק חלקו ואז נדע להשוות עם צמחים אחרים. בדרך זו יקבל הילד מושג גם על בני-היורה.

טיול נוסף אפשר להקדיש לבעלי-החיים האופייניים לחורף, והראשון יהיה אדום-החזה. נעקוב תחילה אחרי הציפורים שעל יד הבית, ולאחר מכן נמשיך ונרחיק. תצפיותינו. הזרזירים מתחילים ל"זרזר" אחרי ארוחת-הבוקר שלהם. וכך נעקוב אחרי התנהגותם של כל ציפור: איך היא אוכלת, רודפת, נלחמת ואיך היא מתנהגת כאשר טוב לה. למשל - אדום-החזה, כאשר טוב לו, עומד מול השמש ומתחיל לשיר...

במשק נבקר בענפים האופייניים לעונה, כמו הפרדס.

בטיול לפרדס ניפגש עם החברים הקוטפים, וניתן למרכז-הענף לשלב את הילדים בין הקוטפים, כדי שפעילותם תהיה משמעותית. נשתדל שהחברים יסבירו לילדים. חשוב גם המגע החי עם הגידול עצמו ו"קליטת" העץ ונופו על כל חלקיו: הצמרת, הגזע, העלים, פטוטרות העלים, הבלבוב, וכן העשבים מסביב. כמו-כן נעמוד על ההבדל בין תוצרת הפרדס לגידולי ענפים אחרים.

לאחר הפרדס נבקר בענפים נוספים: במטע, בכרם, בשדות התלתן והאספסת. נשווה בין עצים שונים, נבחין במדיקים ואף נאסוף מהם הביתה כדי לעמוד על מידת הנזק שהם גורמים. נבקר ברפת ובדייר, גם כאן נסתכל על הגידול כתהליך. נכיר, נתרשם ונהנה, נתבונן במבנה גופה של הפרה, היכן עיניה, איך היא הולכת, כיצד היא מפנה את ראשה. נשווה את התנהגותם של בעלי-החיים אחרים: התיש והעז, העגל והאפרוח כלול. ***

סירות בשלוליות

על ה'הצ'מה :

גשם, גשם, גשם. כל היום ירד גשם, ויצר שלוליות מים בכל מקום. כל-כך נחמד לשכשך במגפים בתוך השלוליות ולהשט סירות במים.

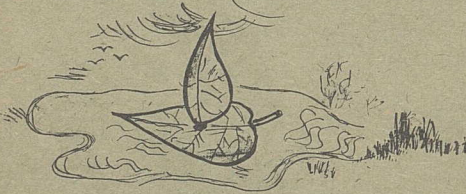
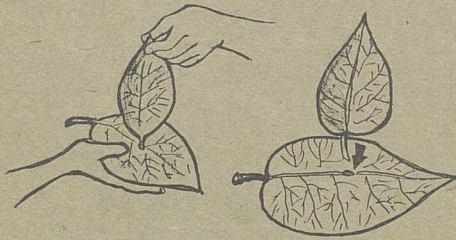
הבה נכין לנו סירת עליים. הביטו בתמונות וקראו:

נקח שני עליים קשים, האחד גדול מן השני.

ננעץ את העלה הקטן באמצע העלה הגדול.

זהו זה. עכשו יש לנו סירת-מפרש עשויה עליים. תוכל לעשות

לך סירות עליים רבות ולהשט אותן בשלולית להנאתך.

הגשם על גגנו דפק דפק
ואמי אחי הקטן, צחק וצחק
כל הלינה.

„אמי מה?”

„טוב די לשמע את קול הגשמים,
אהבתי למחר את ריחות הגשמים
בשדרה ובגן.”

הגשם דופק

ואמי צוחק.

„אמי, מה?”

„נדאי שם כבדים ומלאים העבים -
אהבתי למחר את ראשי העשבים
לצדי השביל.”

הגשם דופק

ואמי צוחק.

„אמי, מה?”

„ראיתי בגשם עשבים ירקים
ושבילים הירודות על שדות רחוקים
ופרחי-הבר.”

הגשם דפק,

ואמי צחק

כל הלינה.

שואל: לרחיבר (הולאת המקלה)

אחר הגשם / פניה

שוב לרוץ כחוצ

במגפיים.

ולהפליג פסירה

בשלולית המים.

הנגות צחקים לקראתי

רחוצים,

והעצים בשדרה, אחר-אחר

נוצצים.

ואני מפליגה הלוח ושוב -

וטוב לי, טוב!

אגרת הרקפת

לפני הרבה, הרבה שנים היה הנדבך, בימי המלך הגדול והחכם שלמה בן דוד. באשר עלה שלמה על כסא המלוכה, עמד לפניו מלאך אלהים ואמר:

— שלמה מלך ישראל! כל המלכים גושאים כתר לראשם. עשה לך גם אתה כתר כזה. צא אל השדה וראית את הקנה בפרחים, ועשית לך כתר כמבניתו.

וצא שלמה אל השדה. ובשדה הרבה פרחים יפים ובהדורים. וביניהם גם הרקפת. והיא אף וקשה ושרת, כמתנה מורסה למעלה ודמות לה פורמת כתר.

ראה שלמה את הרקפת ותשא לפניו חן מימך הנקמים ויצו על אנשיו: עשו לי כתר כמבנית הרקפת הנאה!

והי הנקתר נחמד למראה והכל ראו אותו ותמהו. והרקפות שמחו מאד והוסיפו לוקף את ראשן. לכן תקרא הרקפת גם בשם "כתר שלמה".

אך הנה באו ימי צרתה. עלה אויב על ירושלים, התחריב את העיר ושחח רדו גם באוצרות המלכים, ועם הבנה לקח בשבי גם את "כתר שלמה"... ובאשר הוציאו את הנקתר אל ארץ האויב הורידו הרקפות את ראשיתן למשה והתפתרו בגקטי הטלעים מרב צער ואבל.

ואמרו אף הרקפות:

— אם שוב ישוב הנקתר אל ראש יהודה — נשוב ונרים גם אנו את ראשינו למעלה ונפרח ככל השדות ונצנים כבימי קדם...
ב. צ'וניק

תרוח / זהבה ביני

מה תרוגז, רוח, רוח!
למה לא תפטיק, תגנח?
למה פכה תשתולל
ותרבה שריקות ויגלל?
העצים והפרחים
בגללה גנאחים.
והפלב במלונגה
מסתתר לו פפינה.
ומגן פיתגו עף
סן-צ'יפור על גוץ'ליו.
ובבכל אתה חצוף,
חול מרביץ על הפרצוף —
אי קמי תשקוט, הרוח?
אי, מתי סוף-סוף תגנח?

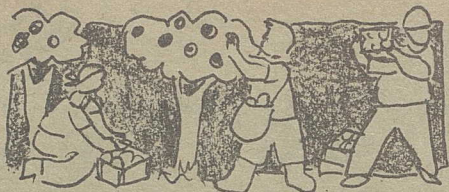
אחר הגשם / דפנא

שני לילות ושני ימים
צ'לצל הגשמים.
והיום אומר מולבול:
"התאויר כל בך צ'לול!"
ופשוש עונה לו בך:
"הקאיז כל בך צח!"
והוחית הצ'עונגית
מבשרת: "סתונגית!"
"בריה ש'התינג!"
נברה פולגו.
והרתי החו
יענג — א מ ו!

פרדס

מטר עליו
דופק טיף טיף,
כבר הגיעה עת קטיף.
בקול זימרה
נצא לקטוף
כרי הדך מתוך טוב.

פרי הדר / י. קלאי

בין ענפי עצמי-הדר
פירות נעים פריח.
ביום של חורף פיגיהם
התחיל פתאום וריפח.
"אני היא המוהבת"
האשכולית אומרת.
"מרי-מתוך הוא טעמי,
יפה צבאי, גדולה אני!"
והתפוז צועק בקול:
"הלא אין טעים ממני,
מיצוי ושתי הפל,
וכל רעב לאכלני!"
"איני מהוק", לימון אמר-
"מיצוי מאוד חמוץ הוא.
אה למשקה הקר
ולכל שלט בחוג הוא."
הקלמנטנה הקטנה
אמרה: "אנא שמעוני!
פריז מתוק והילדים
כלי קושי יקלפוני!"

אותה העת ילדה יצאה
שם בפחדם לשוח.
שמעה מתחת לעצים
כל אותו ויכוח.
אמרה להם: "פירות הדר,
השלימו נא הפעם,
חמוץ, מתוק וגם מרי-
כולכם טובי הטעם!"

ט נ פ ה / פניה
טיפה אחת בודדה
מגני יורדת.
אחת, אחת, אחת.
דומים, בלאט.
חרש מאושת,
על אוזני לוחשת:
רכיבי ברכה
לשדותיה ולך!
טיפה אחת נושרת,
מגני ניגרת
הצלצול צלול.
שחק אינו-ענו,
ורנוח הגן.
פגף ברכה נישאת,
לחמה נובט.
הסבת!

חזנוכה -

היסטוריה ואגדה

"חונק"

בא"ס 110

ובתנ"ק

חנך (ארמית: חנך; ערבית: חנכ)

~ פיע' חנך 1. חדש, החתול להשמש, ערף טקס פתיחה (חנכה) של בית חדש, של מפעל וכדומה: "והחנכו את-בית ה'" (מלכים א' טו). "בנה בית חדש ויחנכו" (חוספא סוטה ז ט).

ראש-העיר חנך את הכביש החדש. 2. למד, הדרוך, אמן: "חנך לצער על-פי דרכו" (משלי כב ו), (במשמעות זאת רוח יותר בניין מיעל: חנך). - (להחנך את, חונך, יחנך)

~ נפ' חנך 1. * 1. חדש החתול להשמש בו, נערך טקס פתיחתו של בית (כיצא בו): "בתי ידירות לי ומן בנה אבל לא האריך פמטע עדי יחנכו" (משה אבן-עזרא, כוכבי וקנים). המוסד החדש נחנך במעמד אורחים רבים. 2. נערך טקס פתיחתו לתפקיד, צון מניין: "היה המלך והפנה נחנכים במשיחה" (מלמד התלמידים, עקב). 3. נחנך, אמן: "הנעזר הזה גדול ולא נחנך" (הנחמא וראו כט). - (להחנך, נחנך)

חובת בית המקדש תהלים ל'

א. מזמור.

שיר חובת הבית
לדוד.

(ב) אַרומקה-יהוה-כי דליתני ולא שמחת איבי לי.
(ג) יהוה אלהי, שועתי אליך-ותרפאני.
(ד) יהוה, העלית מן שאול נפשי, חיינתי מיורדי בור.

(ה) זמדו ליהוה, חסדיו, והודו לזכר קדשו!
(ו) כי רגע-באפו, חיים-ברצונו, בערב ליון בכה, ולבקר-רנה.

(ז) ואני אַמרתי בשלוי: "כל אַמט לעולם".

(ח) יהוה, ברצונה-העמדתה להררי עו, הספרת פניך-היימי נבקהל.

(ט) אליך-יהוה-אַקרא ואל אדני אתחנך:
(י) מה בצע בך מן, בך דתי אל שחתי?

חובת ביתו של אדם

חאון
המלחמה
מספר
דברים
ירקב'

*

(א) כי תצא למלחמה על איבך וראית סוס ורכב, עם רב ממהך - לא תירא מהם.

כי יהוה אלהיך עמך, המעלה מארץ מצרים.

(ב) והיה קרובכם אל המלחמה - ונש הפחן ודבר אל העם (ג) ואמר אלהים: "שמע, ישראל!

אתם קרובים היום למלחמה על איביכם - אל ירף לבבכם.

אל תיראו ואל תפסו ואל תערצו מפניהם;

(ד) כי יהוה אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם, להושיע אתכם."

(ה) ודברו השטרים אל העם לאמר: "מי האיש,

אשר בנה בית חדש ולא חנכו וילך וישב לביתו -

פן נמות במלחמה, ואיש אחר יחנכנו; (ו) ומי האיש,

אשר נטע פרם ולא חללו, וילך וישב לביתו -

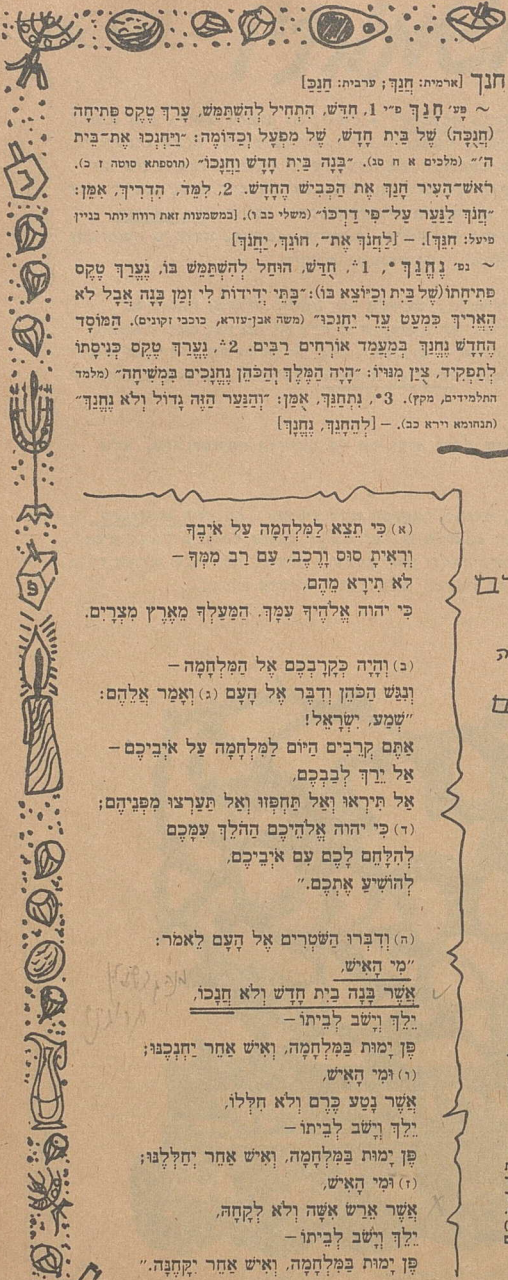
פן נמות במלחמה, ואיש אחר יחללנו; (ז) ומי האיש,

אשר ארש אשה ולא לקחה, וילך וישב לביתו -

פן נמות במלחמה, ואיש אחר יקחנה."

אחד מעיורי מנורת המקדש העתיקים ביותר - על מטבע של המלך החשמונאי אנטיגונוס. (בערך 40 לפני הספירה) בתשיב, לפני אלמים שנה בערך.

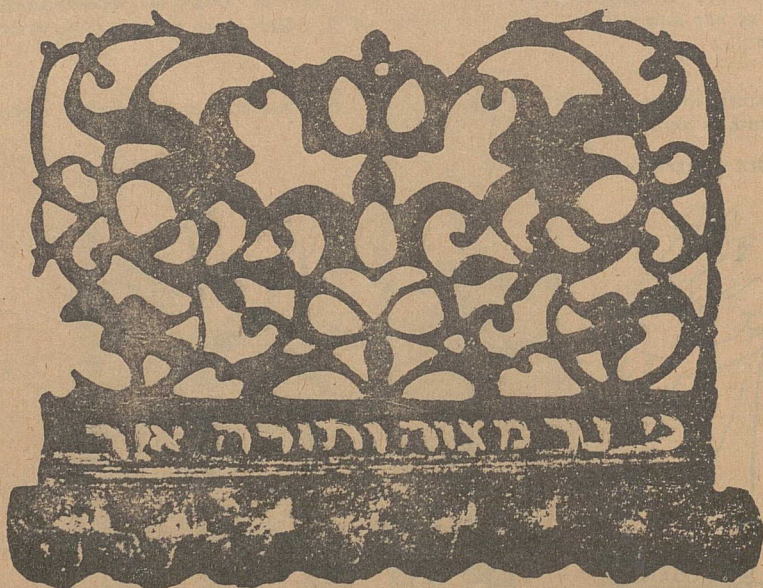
פתח ושמותיו

בספר המכבים ב', מופיע חג חנוכה החשמנאים, "חנוכת הכהנים" – בשם "חג סוכות שני". כאן מפתח להבנת תוכנו ומשך זמנו. ציון המאורע של חנוכה המזכה, לאמור – נצחון החשמנאים, בוצע בנוסח חג הסוכות. הסיבה: בחדשי תשרי, חשון וכסלו היה העם במלחמה. הכהנים, שהם היוזמים והמבצעים של החגים והמועדים, היו אף הם במלחמה כחיילים ומפקדים של חיל המכבים. כל הציבור הזה, שהיה נערר מירושלים בחג הסוכות, התנגע לחג את החג ובעיקר את שמחת בית השואבה – שהיה "חג האורות והאורים". במשך לילות החג היתה אורה ושמחה ברחובות ירושלים, במקדש ובבתים. הכהנים השתוקקו איפוא להחזיר את חג הסוכות לרגל הנצחון ושובם למקדש, לכן חגגוהו 8 ימים.

בספר מכבים ב' מתוארת תהלוכת הנצחון ברחובות ירושלים, שכללה את סמלי סוכות: המוני עם ובידיהם לולבים, הדסים וכפות תמרים, בדרכס למקדש. אך העיקר היה הדלקת הנרות, כמו בשמחת בית השואבה בסוכות. דרך אגב: הוראת "שואבה" בארמית – שובתא = נר. נר זה נעשה איפוא גם היסוד של חג החנוכה, חג האור. גם אצל היסטוריון הבית השני, יוסף בן מתתיהו (פלביוס), מופיע חג החנוכה בשם "חג האור".

בית דינו של חשמנאי הכריז על כ"ה בכסלו כחג, שיש לחגו אותו לא רק במדינת החשמנאים, אלא גם בתפוצות – במצרים ובבבל.

מקור אחר על "אור הנר", שהפך לעיקרו של חנוכה, מיוחס לתקופת הלל ושמאי. במגילת אנטיוכוס שנכתבה ארמית, מסופר כל מעשה המרד, ועוד מסופר במגילה זו, כי כאשר נכנסו למקדש האפל מצאו פך שמן טהור תחום בחותם הכהן הגדול, ובו שמן להאיר לילה אחד בלבד – ונעשה נס ודלק שבעה ימים. כאן נעשה הנסיון המכוון שלא להסביר את הנצחון בכוח האדם, אלא בכוח אלוהים והנס...

מנורת ברונזה מסיצ'ליה. המאה הס'ו. (אוסף בית הנוכח הכאוס' בצלאר ירושלים)

הַשְׁמוּנָאִים - חֲזָקָה - חֲזָקָה רַבִּי / קֶצֶב רַבִּי

גיבורי המרד במודיעין - מה היה שמם לאשרור? שלושה שמות משמשים אצלנו בערבוביה: חשמונאים, מכבים, ובדור האחרון גם מקבים. ננסה לברר את חזקתו של כל אחד מן השמות הללו. דבר אחד ברור: חשמונאי או חשמונאים הוא כינוי מאוחר, המצוי בספרות חז"ל (משנה מידות א' ו', בבלי שבת כ"א ע"ב, בבא קמא פ"ב ע"ב). אין השם הזה נזכר כלל בספרים שנתנו לכנותם "ספרי החשמונאים". לראשונה מופיע השם חשמונאי אצל יוסף בן מתתיהו בספרו קדמוניות (י"ב, ר' א'). אף כי יוסף מכנה בו את המשפחה כולה, נראה שמעיקרו של דבר זהו שם פרטי, אולי שם אבי-סבו של מתתיהו.

בשני הספרים החיצוניים המתארים את מעשה המרד והישועה מכונה יהודה, בנו השלישי של מתתיהו, בשם מכבי - או שם מקבי? אין אנו יכולים להכריע בבטחה של "מאה אחוז". השני בספרים אלה נכתב מעיקרו יוונית (בידי יוסף מקינגי); אשר לספר הראשון, סברה היא שנכתב עברית - אך גירסתו המקורית אבדה. עם זאת קרוב לשער שהנוסח מקבי הוא הנכון. יש משמעות לתואר הזה, ומשמעות ההולמת מאד לגיבור - בגיבורים כיהודה בן מתתיהו! מקבי גיור אל נכון מן מַקְבָּת, פטיש המכה בחוזקה. כמה איברי מלחמה כתולדות העמים נתקראו ככינויים דומים. כך - למשל - אותו גיבור של הפראנקים, שארל מארטל, הוא קארולוס הפטיש, אשר זכה בתואר זה לאחר שהציל את אירופה הנוצרית מידי המוסלמים בשנת 732.

אבל אין צורך להרחיק ולבקש עדות מסייעת בהיסטוריה של העמים. תוקפו של התואר מקבי מסתבר גם מעדות קרובה יותר, במישור הפילולוגי. בתרגום הסורי - השם נכתב בקו"ף, ומיהו הטורית אם לא נובח של הארמית, אחות העברית? אף התעתיק היווני (K כפוליה) מלמד על קו"ף דגושה במקור.

אולם בפיוט "אורך כי אנפת" לשבת - חנוכה מופיע הכתיב מכבי, בכ"ף דגושה, וזו הצורה שנוקט בעל קמחא דאבישונא (במחזור רומא, בולגויא שנת ש'), המוסיף: "ושמעתי שהיו כותבין על תריסו (מגינן) מי כְמוֹךְ בְּאֵלִים (יהו) ה'". הוזה אומר, השם מכבי אינו אלא נוטריקון (ראשי-תיבות) של הפסוק בפרשת שמות (ט"ו 11), "מי כמוכה באלים יהוה". כל זה הוא רק דרוש או "חריפות של הדורות האחרונים", שפירשו על דרך הנוטריקון גם את השם חנוכה: חנו כ"ה, כלומר שביום כ"ה בכלסו חנו לוחמי יהודה ממלחמתם...

הגירסה הנכונה היא אם כן - מקבי, מקבים. ובכל זאת - מכבי הוא מושג מגובש בתודעתנו ובהווייתנו וגם אם כתיב זה מקורו בדרוש, כבר קשה לעקרו...

(שיחות על עברית שלא כהלכה מ"ג)

מודיעין

הכפר של החשניא'ם

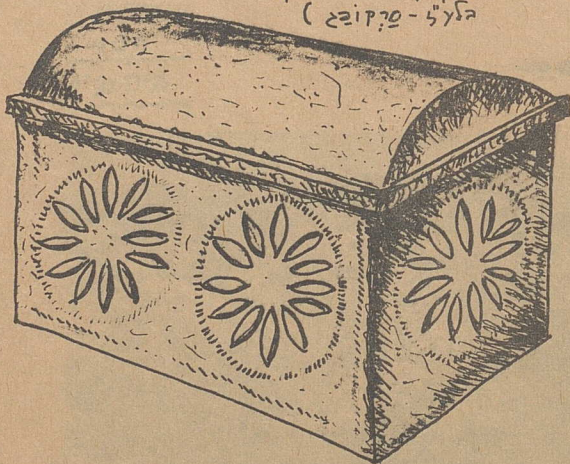
הקים במודיעין מצבת-זיכרון גדול-
לה לזכר אביו ואחיו שנחרגו ב-
מלחמות נגד האויב. מהמצבה
הזו לא נשאר כל זכר. אבל ישנו
במקום תל (בבעתי-חול) שהערבים
קראו לו „אראס“, כלומר „ה-
ראש“. וייתכן שבמקום זה עמדה
המצבה.

המשק -

מודיעין הוא שם פפר קטן,
בגבול ירדן, ממזרח לכפר-הנוער
בן-שמן. אבל הכפר הקטן הזה
מילא תפקיד חשוב בהיסטוריה
היהודית. כי בו גרו הפוהן מתת-
יהו החשמונאי והמשת בניו, ובו
התחיל מרד החשמונאים. המרד
שנגמר בניצחון מזהיר של החש-
מונאים, ופתח תקופה של עז-
מאות ליהודי ארץ-ישראל.

השם „מודיעין“ אינו נזכר ב-
תנ"ך. בפעם הראשונה אנו פוג-
שים את שם הכפר ב„ספר המכ-
בים“. במשנה מופיע השם גם
בצורת „מודיעים“ או „מודעית“.
האם רומז השם על האופי של
התושבים? האם היו אלה קבוצת
יודים (=מודעים) או קרובי-
משפחה שהתיישבו בו יחד? יש
חוקרים החושבים שמקור השם
„מודיעים“ הוא מן המלה „לחז-
דע“. החוקרים חושבים שאנשי
הכפר היו „מודיעים“ (מראים)
לעולי-הרגל את כיוון הדרך לירד-
שלים. הם גם היו מודיעים על
התקרבות אויב לירושלים הגירה.
אבסביב, סופר והיסטוריון
יווני, שכתב את הגיאוגרפיה ר-
ההיסטוריה של ארץ-ישראל, או-
מר על מודיעין: „מודיעים הוא
כפר בקרבת לוד. ועד היום מר-
אים שם את מצבת קברם של
המכבים“. לאיזו מצבה הוא מת-
כוון? שמעון - האחרון מחמשת
בני מתתיהו שנשאר בחיים -

גלילי-קנרת, מודיעין-ישראל
(אינן-תקורה מאה, און,
העל-5-סקזובצ)

עד למלחמת-השחרור היה ליד קברות המכבים כפר ערבי קטן בשם "מידח".

בשנת 1950 התיישב גרעין של "בני עזרא" (תנועת-נוער דתית) בשעלבים, דרומית למודיעין. לפני כשנה עלתה לאזור מודיעין חי-אחוזת של נח"ל.

ליד קברות המכבים הקימו מגדל-תצפית, שממנו אפשר ל-צפות (להשקיף, להסתכל) בכל הסביבה.

בכל שנה בחגי-החנוכה מתקיים "מרנץ-הלפיד". מאות בני-נוער מעבירים לפיד-אש מקברות המ-כבים במודיעין לנקודות-יישוב בכל הארץ.

י. שחר

קברת מקום מצאו הארכיאולוגים גם שדה-קברים חצוב ב-סלע. 24 קברים נמצאו שם, ו-הארכיאולוגים סבורים שאלה הם קברות המכבים. (הערבים שגרו באותה סביבה קראו לקברים האלה "קבור אל-יאהוד", קברי היהודים). הארכיאולוגים אינם יודעים באיזו תקופה התיישבו היהודים במודיעין. בקטר המכ-בים כתוב שמקום מוצאו של מ-תתיהו הכוהן היה ירושלים. יית-כן שתושבי מודיעין היו פליטים מדיניים שברחו מירושלים.

ועד מתי ישבו יהודים במודיעין עיזו גם על כך אין ידיעות ברורות. אבל ידוע שעד חורבן בית שני ישבו שם יהודים. אחד מחכמי המשנה היה ר' אלעזר המודעי (פלומר: איש מודיעין), שחי בימי ר' עקיבא.

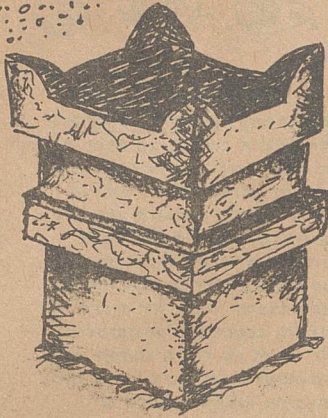
מודיעין :
"קברי-
היהודים"

נראית הבירור
שורת אבני הגלע
הגדולות שישו
לכיסוי הקברים
החצובים בסלע.

מקדש החשונאים ופליו

מקדש בעל 4 קווינים,
ממג' 13.

בית - המקדש על כליו השונים תופס מקום חשוב בסיפור-הנוכה. אולם

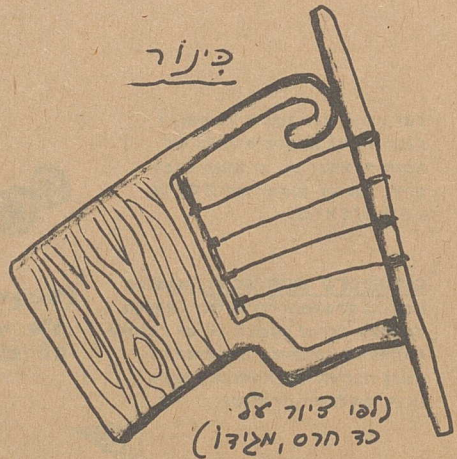
מושג זה רחוק למדי בשביל אדם בן-זמננו, ולילדים קטנים על אחת כמה וכמה. על כן רצוי להמחיש להם משהו ממצאיות רחוקה זו בעזרת איורים אחדים, אלה המובאים כאן לקוחים מתוך ספרים אלה: פני עולם המקרא, המוסיקה בעולם העתיק ומחבורות מחניים של הרבנות הצבאית. הדברים הועתקו בלי יזמרות אמנותיות מפליגות ובלבד שלתיאורים הטיפרותיים יתלווה משהו דו-ימידי ומוחשי. לפי אותה גישה של העתקה פשוטה, וכידי כשרונה של הגננת, היא תוכל להכין על פיהם פלאקטים מוגדלים בשביל פינת החג שבגן (ראה להלן בפרק "הפרודור לחג").

כמוכן גם ניתן לגזור את התמונות מתוך דפים אלה כמות שהן לצורך זה, והכל למען הרחבת האופק והגברת החוויות במקביל לסיפור.

יש קושי ניכר בהכנת שיחזורים מסוג זה של מבנים וכלים עתיקים: בית-שלמה, הלא הוא הבית הראשון, מתואר בתנ"ך בספר מלכים א' ד' ובחזון - יחזקאל הנביא (פרקים מ' ואילך, וכן במקוטע במקורות אחרים). כל המקורות האלה הם תיאורים סיפורתיים, גם אם יחזקאל הכיר את המקדש מתוך היכרות אישית ככהן בירושלים. לפיכך הכרח הוא להיעזר בעדויות ארכיאולוגיות מן המרחב והתקופה הקרובים.

כנגד זה - על הבית השני מצויים ביריגו הן עדויות ספרותיות מפורטות (במסנה, מסכת מידות ובספרי יוספוס פלאביוס) והן מימצאים מוחשיים. אך "אליה וקוץ בה": כל העדויות האלה שייכות ל**בית-ההרדוס** המפואר, מקדש זה מן המאה הראשונה לספירה היה בלי ספק עשיר בעיצובו, באיזוריו ובכלי הקודש, כיד מלך בזכון זה הידוע ב"שגוען הבנייה" שלו. די להיזכר במצדה או בארמון של הרודיון כדי לקבל מושג על תנופת הבנייה של הורדוס זה ...

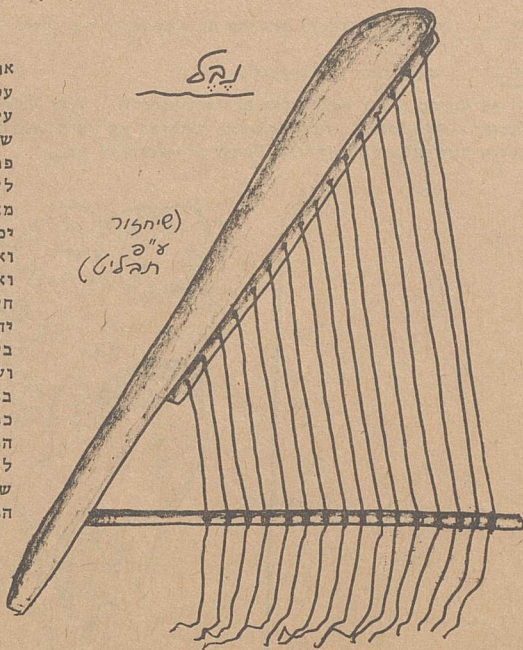
פניור

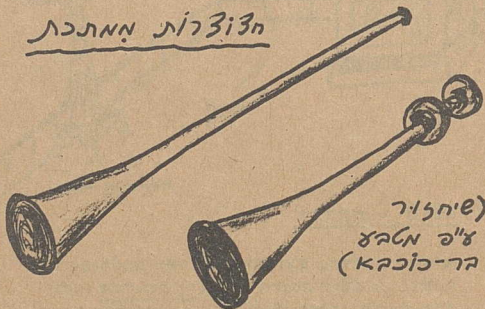
(לפי ציור של
כד חרס, מקדו)

אולם כאשר ברצוננו להעלות לנגד עיני הדמיון את מקדש החשמונאים עלינו לקחת בחשבון את מצבה הכלכלית של הארץ ושל אוכלוסייתה באותו פרק זמן. קרוב לוודאי שהודות לשיטות עיבוד חקלאיות מתקדמות מאוד לגבי תקופה היסטורית זו יכלו איכרי יהודה לקיים את עצמם ואת היישוב כולו ברווחה יחסית, ואף התאפשר ייצוא של תוצרת חקלאית בכמויות בלתי מבוטלות. יחד עם זה יש להניח שאופיו של בית-המקדש היה צנוע בחיצוניותו, ושעבודת הקודש התנהלה בו במימדים לא כל כך ראוותניים כמתואר באגדות חז"ל מן הדורות המאוחרים יותר. בנוסף לנאמר אין לשכוח את מצבה המדינית של הארץ שלא פעם נהפכה לשדה מערכה בין המעצמות הגדולות של אותה תקופה.

חיצונית מתכת

לפי כל האמור ניטיב אם נשווה לנגד עינינו את השיחזורים של הבית הראשון אם ברצוננו לקבל מושג מה על צורתו של מקדש-החשמונאים.

בית-המקדש שבנה שלמה, המפואר מכל המקדשים הישראליים בתקופת המקרא, צורתו נקבעה על פי דפוסים ישראלים קדומים, תוך השפעת סגנון הבנייה של התקופה. הבית נחלק לשלושה מדורים:

1. האולם, מעין מבוא שלא נודעה לו משמעות פולחנית:

2. ההיכל, שבו היו הכוהנים ממלאים את התפקידים העיקריים של עבודת הקודש:

3. הדביר, מקום הארון והכרובים.

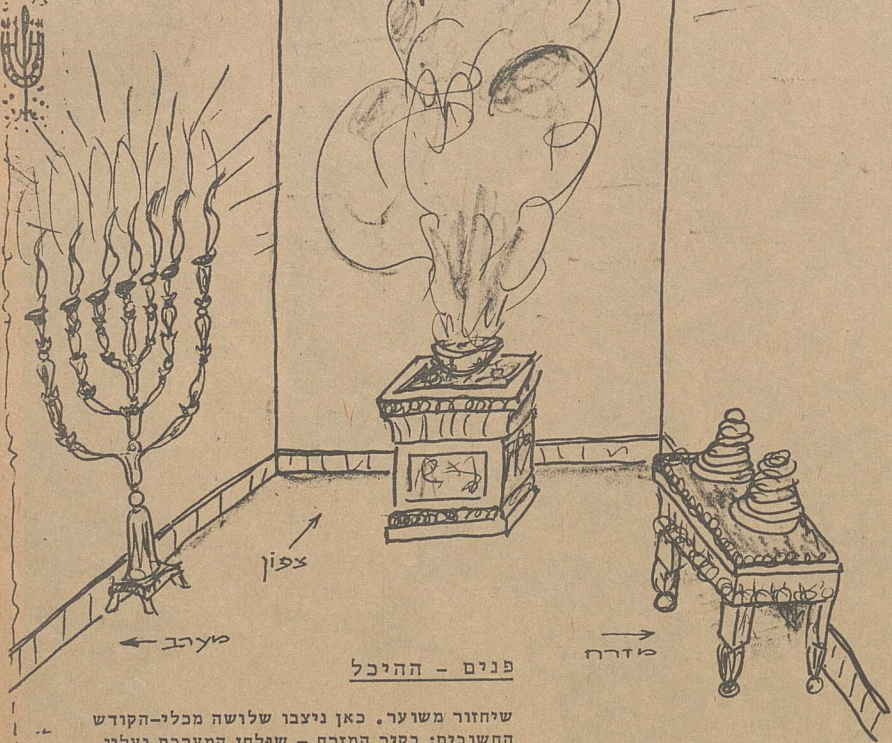
בכניסה אל האולם הוצבו שני עמודי הנחושת הגדולים - יכין ובוֹעֵז. לפני הבניין הוצב הכיור - ים הנחושת, ובמרכז החצר שהקיפה את הבית עמד מזבח-העולה הגדול, עם העלייה המשופעת ללא מדרגות - "מעלות" (שמות כ' 26).

*

התצלום בעמוד הבא:

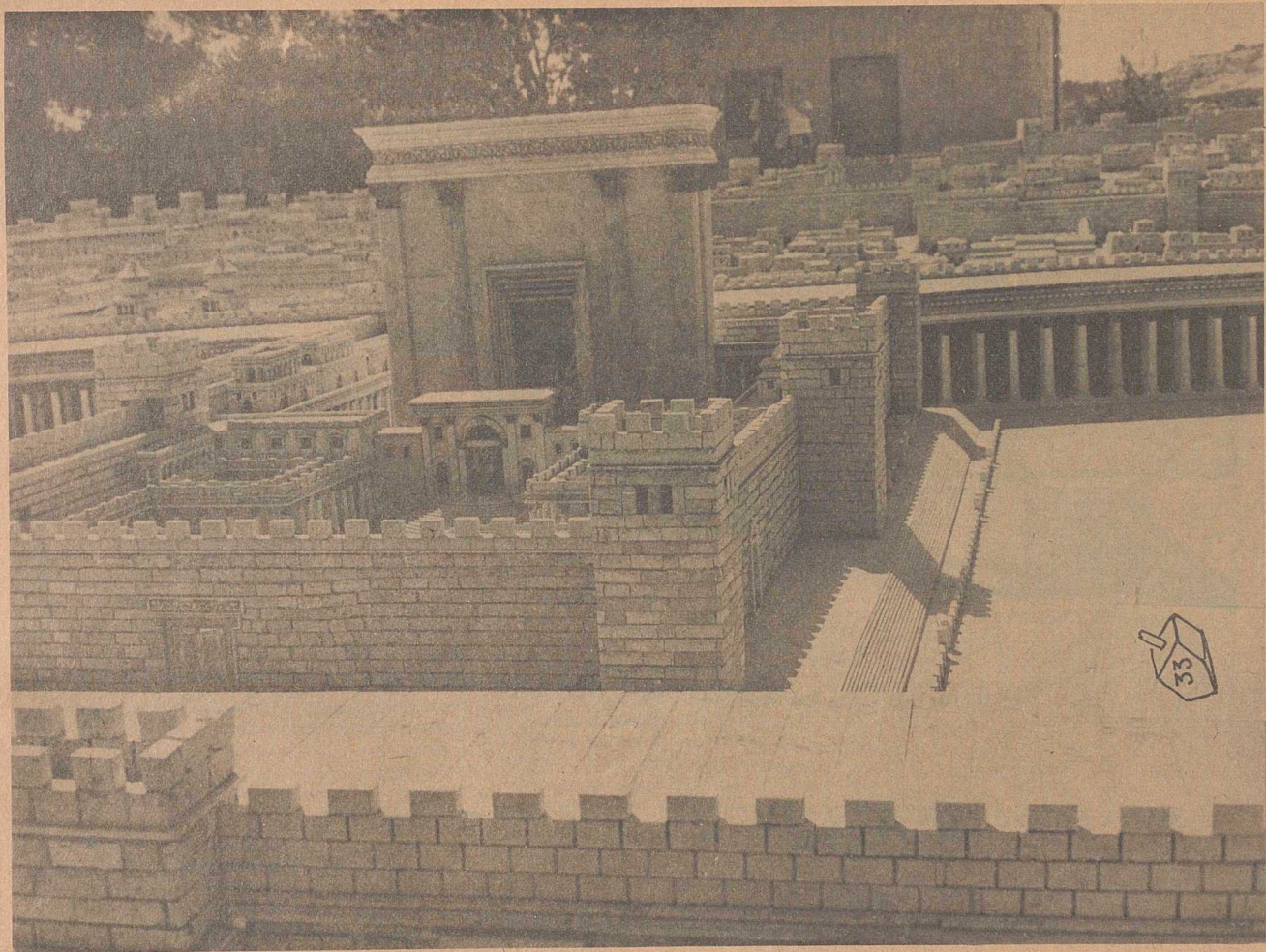
שיחזור של מקדש-הורדוס

בקנה-מידה מוטן. "ארץ-הצבלי"
(ע"י ירושלים)

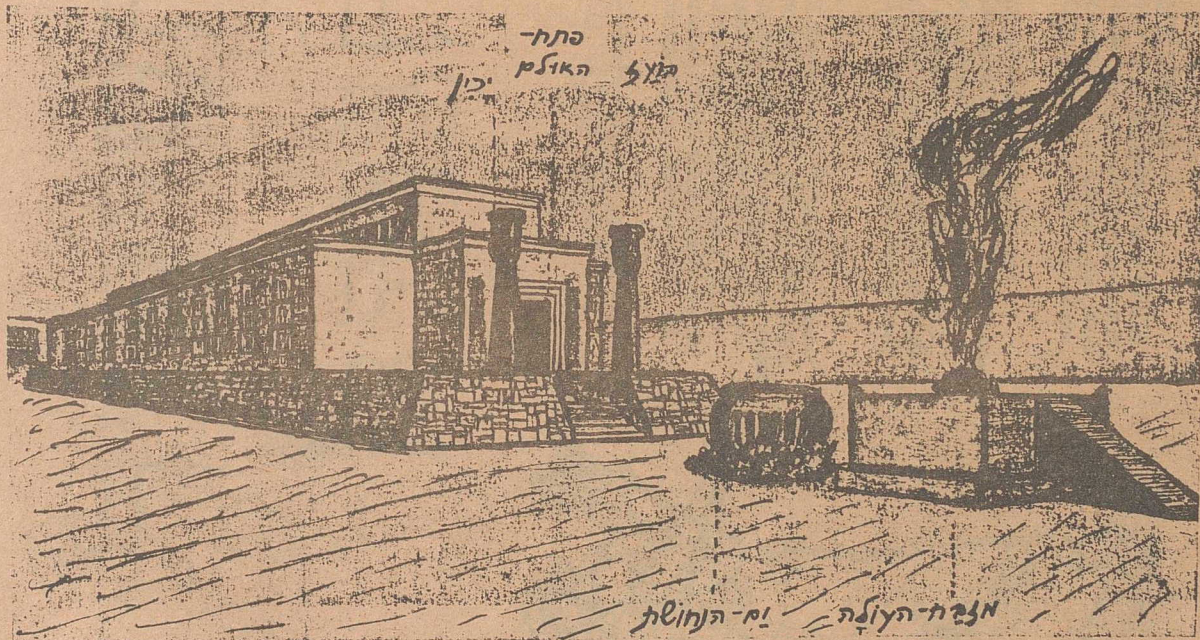

שיחזור משוער. כאן ניצבו שלושה מכלי-הקודש החשובים: בקיר המזרח - שילחן המערכת ועליו לחם-הפנים; בקיר הצפון - מזבח-הקטורת מזהב; בקיר המערב - מגורת-המאור "המשוקדת", כאשר להבות נרותיה (לפי המסורת) פונים צפונה.

***

33

שיחזור של מקדש-שלמה על פי המקורות
(לפי "פני עולם המקרא")

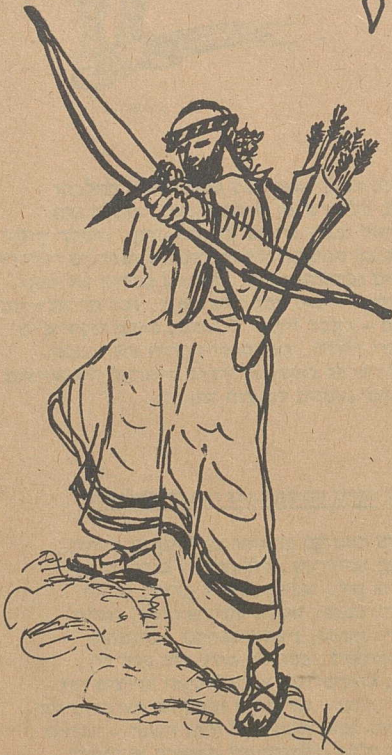
הסיפור של חגורה

פסח בצליל פסח:

מוגשות בזה שלוש גירסאות של הסיפור והן שונות זו מזו בסגנון, בתוכן ובמידת הצמידות למקורות ופירושים. בשעה שהצוות בחן את הנוסחים נשמעו גם בתוכו חילוקי דעות לגבי פרטים ומשמעותם. מכיוון שכל נוסח הוא שלמות לעצמה לא ראינו סיבה לשנות נדי נוסח מוסכם. על כן הבחירה בידי הגנת לפי טעמה והערכתה היא.

אורכן של הסיפורים לא צריך להרתיע: כאשר ילדי היחידה החינוכית קטנים עדיין אפשר ואף רצוי לקצר פה ושם, ובלבד שעיקר העלילה יישאר בשלמותו. כעבור שנה ניתן לשלב בהדרגה פרטים נוספים עד שימיוך השנים צומח הסיפור לכדי שלמות עשירת פרטים.

ה"פרוזודור לחג" ושבוט-ד נו. ה. ופז מזמנים לגנות שעות-כושר כדי להרחיב ולספר אגדות-רקע הקשורות לסיפור המרכזי. על כן יבואו כאן בהמשך - לאחר שלוש הגירסאות - סיפורים נלווים מן המסורת.

הסיפור של חנוכה

מעובד לגיל הרך על פי המקורות (ספר החשמונאים א' ד', תלמוד בבלי שבת כ"א)

מקום: צבי' 18

1. המלך אלכסנדר ויורשיו

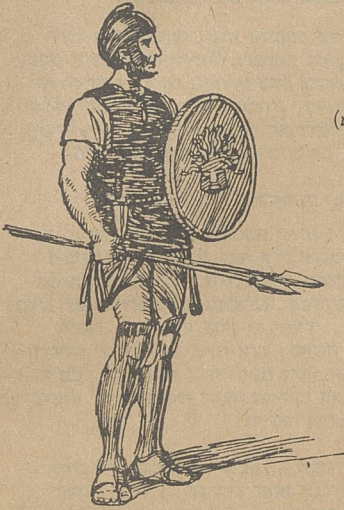
לפני שנים רבות-רבות מלך בארץ יוון אלכסנדר בן פיליפוס המאקדוני, הוא אלכסנדר הגדול, ויערוך מלחמות רבות, וילכוד מבצרים רבים ויבוא עד קצות הארץ ויקח שלל גויים ותשקוט הארץ לפניו, ולעם ישראל נטה אלכסנדר חסד ולא מנע ממנו לחיות את חייו על פי מסורת האבות המקודשת. את חכמי ישראל כיבד כבוד גדול והלביש אותם בגדי ארגמן וריבדי זהב נתן על צווארם.

וישבו היהודים בעירותיהם ובכפריהם באין מפריע וכל איש חורש את שדהו ומטפח את כרמו ומוציא לחם מן הארץ לכל בני ביתו, ובימי אלכסנדר עמד על תילו בירושלים בית-המקדש ועבודת האלוהים נוהגת בו כמימים ימימה, ואותו היהודים היתה על ירושלים ועל המקדש עד כי אמרו:

מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה פֶּךָךְ נחמד מעולם!
ומי שלא ראה את בית-המקדש בבניינו לא ראה בניין מפואר מעולם!

ונוהגים היו לעלות לירושלים לפחות פעם אחת בשנה - או בחג הפסח או בחג השבועות או בחג הסוכות, ואז היו מתאספים שם בהמוניהם מכל הכפרים, מביאים תרומות וקרבתות ומתפלאים מיופיו של בית-המקדש ומכליו הגאים.

ויהי אחרי מות אלכסנדר וישלטו שריו אחריו - איש במקומו, ועל ארץ-ישראל השתלט אנטיוכוס אפיפאנס הרשע, ויָשֵׁם כתר-מלכות על ראשו ויעל על ישראל וירושלים בעם כבד, ברכב ובפילים ובפרשים ובאניות גדולות, אל המקדש הוא נכנס בכוח ויקח את מזבח-הזהב ואת מגורת המאור ואת שולחן-המערכת ואת הגביעים ואת כפות הזהב ואת הפרוכת, ואת כלי החמדה האלה כולם לקח שלל אל ארצו, וגם עשה הרג רב, אָבַל גדול היה אז בישראל בכל הארץ.

פלטוס יוני

ויכתוב המלך אנטיוכוס לכל ארצות ממלכתו לעזוב כל איש את חוקותיו ואת דתו, ורבים מישראל נכנעו ויזבחו לאלילי-יוון, והמלך ציווה לטמא את המקדש ולכנות היכלות ופסילים ולהקריב חזירים ובהמות טמאות, ומיסים כבדים של כסף רב ציווה ליטול מכל איש ואיש, וכל מי שלא יוכל לשלם - לעבד יימכר ליוונים, וימנה פקידים על כל ערי יהודה, ואת ספרי התורה אשר מצאו - קרעו ושרפו באש, אך רבים מישראל היו אמיצים להישאר נאמנים למצוות התורה.

2. משפחת החשמונאים והמרד במודיעין

בימים ההם קם מתתיהו בן יוחנן בן שמעון, הכהן ממודיעין, ולו חמישה בנים; יוחנן הנקרא גדי, שמעון הנקרא תרסי, יהודה הנקרא מכבי, אלעזר הנקרא חזקן, יונתן הנקרא חפז; ושם משפחתם - משפחת החשמונאים, כפר לא גדול היה מודיעין, קרוב לירושלים, עובדי-אדמה חרוצים היו אנשי הכפר, שדותיהם וכרמיהם מעובדים יפה, וגם אם עמלו קשה בכל ימות השנה - שמחים היו בחלקם ונאמנים היו למסורת אבותיהם.

3. מלחמתו ומותו של מתתיהו הזקן

אז נאסף על מתתיהו ובניו קהל גיבורי-חיל מישראל, כל המתנדב לתורה וכל הבורח מפני הרעות, ויבהג בהם מתתיהו הזקן, ויהרסו את במות היוונים, ויחלדו להכין לעצמם כלי-נשק ומזון, וילמדו את ידיהם למלחמה שלא ידעוה לפני כן, כי עובדי-אדמה היו מנעוריהם.

ויקברו ימי מתתיהו למות ויאמר לבניו:

"שמעו בני! גרה הסכנה, כי אנטיוכוס הרשע לא ישקוט ולא ינוח מרוב צמאון לנאקום ולהשחית, ועתה הִיוּ נכונים לתת את נפשתיכם על ברית אבותיכם, ונחלתם כבוד גדול ויש עולם! והנה שמעון, ידעתי כי איש עצה הוא - אליו תשמעון כל הימים, הוא יהיה לכם לאב, ויהודה המכבי, גיבור-חיל מנעוריו - הוא יהיה לכם לשר-צבא ונלחם את מלחמת העם. השיבו גמול לאויביכם והחזיקו במצוות התורה!"

ויברך אותם וימת, ויקברו איתו בקברי אבותיו במודיעין, ויבכו אותו בכי גדול. ויקם תחתיו יהודה בנו, הנקרא מכבי, ויעזרו לו כל אחיו וכל אשר דבק באביו, ויילחמו מלחמת ישראל במסירות-נפש.

פרש בעל נשק כבד

ויהי היום ויבואו גם למודיעין אנשי המלך המאלצים לזבוח לאלילי יוון. וידעיקו את כל הכפר וגם מתתיהו ובניו נאספו. וידברו אנשי המלך אל מתתיהו לאמור:

"ראש ונכבד אתה במקום הזה. עתה - קרב ראשון ועשה מצוות המלך, כאשר עשו כל העמים. והיית אתה ובניך מדידי המלך, ותיכבדו בכסף ובהבט ובמתנות רבות!"

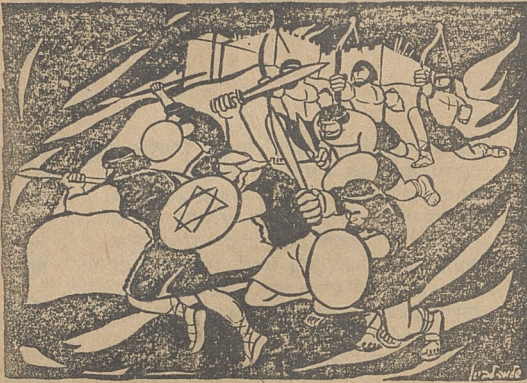
ויען מתתיהו ויאמר בקול גדול:

"אם כל העמים בממלכת המלך שומעים לו, יסורו כל איש מעבודת אבותיו ויבחרו במצוותיו. אך אני ובני ואחי נלך בברית אבותינו!"

אך כילה מתתיהו לדבר, והנה קרב איש יהודי לעיני כולם לזבוח על הבמה במודיעין כמצוות המלך. ויכעס מתתיהו עד מאוד על הבוגד, וירץ ויהרגוהו. ואת פקיד המלך המאלץ לזבוח אף אותו הרג, ואת הבמה הרס. ויקרא מתתיהו בקול גדול לאמור:

"ימי לאדונִי - אלי! וכל הנאמן לתורה - ילך אחרי!"

ויעזבו הוא ובניו את כל אשר היה להם במודיעין ואל ההרים ברחו. אז באו אליו רבים מבקשי צדק ומשפט, הם ובניהם ונשיהם, בי רבו הרעות עליהם. ויגד למלך כי ירדו אנשים יהודים, אשר עברו את מצוות המלך, למחבואים בהר. ובמדבר, וירדפו אחריהם ויערכו עליהם מלחמה.

ותהי המלחמה קשה וארוכה; ויהודה ואנשיו היו אורבים להיילי אנטיוכוס ונופלים עליהם מן המסתור ובמעטה הלילה, עד שהיתה קמה בהלה במחניהם והיו נמלטים אל מבצריהם. עם שחר היו הוא ואנשיו חוזרים ומסתתרים במערות שבמדבר, בו ידעו מילדותם כל שביל-יעלים בצוקים וכל מעיין בסתר-סלע. וישלח אנטיוכוס עוד כלי-מלחמה וחיילים בלי מספר, ויגיעו עד מעלה בית-חורון שבהרי יהודה. ויצא יהודה לקראתם במתי מעט. וכראות אנשי יהודה את המחנה העצום הבא לקראתם, אמרו ליהודה:

"איך נוכל אנחנו המעטים להילחם עם ההמון החזק הזה? ואנחנו עייפים וידינו כמעט ריקות!"

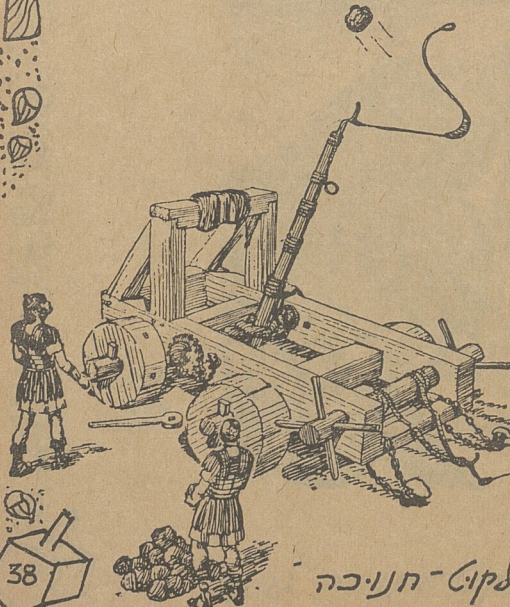
ויאמר להם יהודה:

"לא ברוב חיל - נצחון המלחמה, ומן השמים הגבורה! הם באים אלינו ברוב גאווה ופסע להשמד אותנו, ואנחנו נלחמים על נפשותינו ועל תורתנו. אל תיראו מפניהם!"

ויערוך את אנשיו במקום הצר של המעלה, וכשמוע אנשיו את קול פקודתו - ויתנפלו פתאום מן המצוקים שבצדי הדרך על האויבים הנדהמים. בהלה גדולה קמה אז בין חיילי אנטיוכוס, וירדפו אחריהם אנשי יהודה ורבים נפלו בידיהם. ויוסיף אנטיוכוס לשלוח צבא, וישלח ארבעים אלף איש ושבעת אלפים פרשים ופילי מלחמה לרוב. אך עם יהודה היו שלושת אלפים איש בלבד, ומגינים וחרבות לא היו לכולם. ויאמר יהודה לאנשיו אשר איתו:

"אל תיראו מהמונם, כי הננו נלחמים בעד עמנו ובעד מקדשנו! ועתה נקרא לאלהינו לישועה, התאזרו והיו גיבורי-חיל!"

ויעש יהודה בעורמה ואת מחנהו נטש עם רדת החשיכה, הוא וכל אנשיו, ואנטיוכוס ביקש להפתיע את מחנה היהודים בלילה, אך כאשר התפרצו חייליו לתוכו - והנה הוא ריק! ויחפשו בהרים, כי אמרו "ברחו היהודים מפנינו!", אך לא מצאו בכל מקום... ויהי עם בוקר וחיילי אנטיוכוס עייפים היו מן החיפושים בהרים, וישאו את עיניהם - והנה חיילי יהודה מתנפלים עליהם מן המארב! ולא עמד להם כוח וינסו מפניהם הרחק עד חוף הים, ורבים מהם נפלו בקרב. ויהי נצחון גדול לקהל היהודים!

בַּיִסְטוֹת
חַיִּי
מִצְוֵי יְהוָה
בְּקֶדֶשׁ
*

אז אמר יהודה לאֶחָיו ולאנשים אשר איתו:

"עתה ניצחנו את אויבינו! הבה נקים את הריסות המקדש! כי ירושלים שוממה כמדבר, והמקדש מרמס לרגלי הזרים ולא נשמע בו חליל וכינור. הבה נשיב את זהרה כקדם!"

ויקהל כל המחנה ויעלו להר-ציון, אך כאשר ראו את המקדש שרמס ואת המזבח מחולל ואת השערים שרופים ובהצרות עלו עשבים וסבכי-פרא - ויפלו על פניהם ויבכו בכי גדול. ויגשו למלאכת הטיהור בזריזות ובהתלהבות, ויוציאו את אבני הפסילים, וניתצו את מזבח-העולה המחולל, ויקחו אבנים חרשות לבניית מזבח חדש כראשון, ואף את פנים הבית ואת החצרות קידשו. וכלי-קודש חדשים עשו: את מזבח-הקטורת, ואת השולחן, ואת הפרוכת. וישכימו בבוקר בחמישה-ועשרים לחודש כסלו, ויקריבו קרבן על מזבח-העולה החדש אשר עשו, והוא נחנך בשירים ובנבלים ובכינורות ובמצלתים.

ויביאו את מנורת-המאור ויבקשו להעלות אור בנרות שבראשה - והנה כל שמן לא מצאו, כי טימאו היוונים את כל השמנים שבמקדש. ויחפשו עוד ולא מצאו אלא פך אחד קטן של שמן-זית זך, שהיה מונח בקרן-זווית והוא חתום בחותמו של כוהן גדול. ולא היה בפך זה אלא כדי להדליק יום אחד - נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים! אז האירה המנורה במקדש המטהר לתפארת, ושמונה ימים ארכה החגיגה בשמחה וגיגל.

ואחרי עשותם כל אלה יהודה ואחיו וכל הקהל, ויקבעו לכל עם היהודים לחוג מדי שנה בשנה את ימי חנוכה-המזבח ואת נס פך-השמן ואת פריקת-עול-היוונים במועדם, שמונה ימים, מיום חמישה-ועשרים לחודש כסלו, בהלל והודיה - עד היום הזה ועד עולם.

נחמיה קמח/י
יהודה
היהודים

תקוה שריג

בית-השיטה

מסופר לילדי-הגן עפ"י:

1. ספר האגדה ע"ע קכ, קכח
2. ספר המקבים א, ד
3. מקורות קדומים אחרים

בוואו ונספר

בכל שנה בא החורף אחרי הקיץ;
בכל שנה יורדים גשמים בחורף;
בכל חורף פורחים בשדות כרכומים, רקפות, נרקיסים,
וכשפורחים הפרחים האלה, מגיע חג החנוכה.
בכ"ד בכסלו, עם ערב, מדליקים היהודים, באשר הם שם,
נרות רבים בחנוכיות בבתים, בחוצות ועל ראשי הגגות.

בוואו ילדים, ונספר על האנשים הגיבורים
ועל המעשים הגדולים שעשו,
שלזכרם אנחנו חוגגים את חג החנוכה.

היה היה מלך רשע

לפני שנים רבות, היתה ארצנו ארץ-ישראל
כבושה בידי היוונים,
לא היה אז מלך יהודי, אלא יוונים;
לא היה אז צבא יהודי, אלא יוונים;
לא היה אז כסף יהודי, אלא יוונים;

ואפילו בית המקדש בירושלים
היה תפוס בידי היוונים

הם העמידו בתוכו את פסליהם הטמאים.

היוונים ההם, הכובשים הזרים, עובדי אלילים היו
והשתחוו לפסלים מעשי-ידים-אדם,

שאותם העמידו במקדשים שבכל הארצות שכבשו.
היו בני כל העמים נבועים ומשתחווים לפסלים.

אבל היהודים שהאמינו באלוהים

שאין לו גוף ואין לו דמות הגוף

ונסתר הוא מעיני האדם,

מזבד
יווני

אנטיוכוס
מברך את
אילני השמש
(לפי ריזיק)
עתיק

הם לא השתחוו לפסלים היווניים.
 הם שמרו בכל נפשם על מצוות התורה:
 לא אכלו בשר טרפה, לא גילוהו את זקנם,
 לא חיללו את השבת וקיימו מצוות ברית-מילה לילדיהם.
 כעסו היוונים כעס גדול על עקשנות היהודים
 שלא נכנעו לפקודותיהם ככל העמים הכבושים,
 והיו מענישים אותם עונשים קשים.
 היהודים בחרו למות במקום לטעום מבשר החזיר הטמא;
 היהודים בחרו למות במקום לחלל את השבת;
 היהודים בחרו למות במקום להשתחוות לפסל.
 מלכים רבים ורשעים היו ליוונים,
 אבל אכזר מכולם היה אנטיוכוס הרשע.

מתתיהו וחמשת בניו

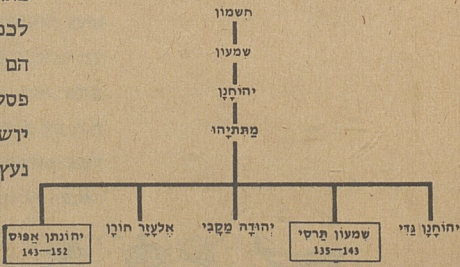
בימים הרעים ההם חי לו בכפר מודיעין
 מתתיהו הכהן החשמנאי, עם אשתו וחמשת בניו:
 יוחנן הגדי, שמעון התרסי, יהודה המקבי, אלעזר החורני,
 יונתן בנו הצעיר ובתו היחידה, שלא היתה יפה ממנה בעולם.
 ישבו מתתיהו ובני משפחתו
 על אדמתם הטובה
 והיו חורשים, זורעים וקוצרים את תבואתם,
 נוטעים, עודרים וקוטפים את פרי גניהם וכרמיהם.
 הם אהבים את אדמתם ואדמתם נותנת להם מטובה,
 מהלכים עם צאנם ובקרים בהרים ובגבעות,
 נכנסים למערות היעלים בהרים הגבוהים,
 צועדים בשבילי הצבאים,
 ורוחצים במימי מעיינות ונחלים.
 והיו בני מתתיהו עזים כנמרים וקלים כנשרים.

באחד הימים בא שליחו של אנטיוכוס
 לכפר מודיעין עם חייליו וסוסיו ועבדיו.
 הם הציבו בכיכר הכפר מודיעין
 פסל גדל-מידה ואספו את כל
 יושבי הכפר מסביב לפסל.
 נעץ שליחו של אנטיוכוס הרשע

טיפוסים של יונים
 (הצעה לחפארות)

טבלת היחס של בית חשמנאי

את עיניו הרעות בילד יהודי קטן ואמר לו:

"כרע על ברכיך, ילד יהודי,

לפני הפסל הגדול הזה,

פסלו של אנטיוכוס מלך היוונים!"

עמד הילד זקוף ולא כרע.

נעץ השליח את עיניו הרעות באישה אחת ואמר לה:

"אִכְלִי, אשה יהודיה, מן הבשר הטוב,

בֶּשֶׂר חֲזִיר, שיוֹתֵן לַפְּנִיךְ בַּצַּלְחַת שֶׁל הַחֵב, וְלֶךְ תִּהְיֶה הַצַּלְחַת!"

לא נגעה האישה ואף לא הביטה בצלחת החב

שנתח בֶּשֶׂר חֲזִיר הִיָּה מוֹנֵחַ עֲלֶיהָ.

ראה שליח המלך שאפילו ילד ואשה, שחלשים הם מגברים,

אינם שומעים לקולו ועושים את פקודתו,

עמד וציווה על חייליו

לדקור ברמחים ובחרבות השלופות שבידיהם,

להכות ולהרוג ביהודים שעמדו שם

ולשלוח בהם הסוסים הגדולים לרמוס אותם.

לא הספיקו החיילים היוונים לזוז ממקומם,

ומתתיהו הכהן הזקן קם

זקוף ולבן-זקן מתוך הקהל וקרא בקול גדול:

בְּנֵי וְחִבְרֵי !

לא עת שלום לנו היום, אלא צרה ומלחמה!

בואו ונצא אל ההרים, וניטמן במערות להילחם ביוונים.

הם ברבבות -

ואנו במאות !

הם בסוסים ובפילים, ברמחים ובחרבות -

ואנו כחיצים ובקשתות !

הם ברוח אליליהם הבזויים, מעשי ידי אדם -

ואנו ברוח אלהינו הרם,

שלא ראתה עין אדם מעולם !"

טִיפּוֹסִים
שֶׁל
הַ"לִּים" יוֹנִיָּה

היכו היוונים ביהודים, הרגו ופצעו,

עד שהלכו לדרכם לערים וכפרים להכות ביושביהם היהודים.

ביום ההוא השאירו מתתיהו וחמשת בניו את בתיהם, נשותיהם וטפם

ואת כל אשר להם, במודיעין,

יצאו אל ההרים, למערות ולחורי הסלעים,

ואספו אליהם כל בחור וטוב מיהודי כל ארץ-ישראל

להכין את עצמם למלחמה ביוונים ולאמן ידיהם לאחוז בקשתות ובחניתות.
אנשי חייל היו כולם ומן היוונים לא פחדו
היו עולים בחשכת הלילה על במות הפסלים הטמאים והורסים אותם.
כך עשו ימים רבים וידי היוונים קצרו מלעצור אותם.

נצחון המעטים על הרבים

בינתיים זקן מתתיהו ומותו קרב.
כשבא יזמו והוא שוכב על מיטת מותו,
עמדו חמשת בניו סביבו והוא אמר להם:
"בני הגיבורים, אהובי נפשי, הנה אני מת,
ואתם אל תפחדו להילחם ביוונים הכובשים הזרים.
יהודה בני, אתה תעמוד בראש אחיך;
ואתם, בני ואחי הלוחמים,
שמעו לקולו ועשו את מצותו.
שחררו את ארצנו וגרשו מתוכה את אויבינו!"

עם מתתיהו החשמונאי את עיניו
ומת שבע-ימים ושבע-קרבות.
כשתמו שבעת ימי האבל קם יהודה המקבי מאבלו,
עמד בראש אחיו ורעייו הלוחמים
ועלה בראש עשרת אלפים בחורים יהודים
שנאספו לקול קריאתו
להילחם ביוונים שהחזיקו בירושלים ובבית-המקדש.
נלחמו באומץ ובגבורה
כמצוות מתתיהו הכהן עליהם.
אחרי קרבות רבים, מרים וקשים
גרשו את הכובשים היוונים הזרים
מירושלים הבירה ומכל הכפרים והעיירות בארץ יהודה.

חנוכת בית-המקדש

עמדו היהודים המנצחים ועלו בסך להר-ציון,
שרים שירי ששון ונצחון.
העלו משואות על ההרים הגבוהים
להודיע בעולם על נצחון היהודים על היוונים,
נצחון המעטים על הרבים.
שטפה שמחת הדרור את כל ארץ יהודה.

לוחמים יהודיים

באו לבין החומות, נכנסו בשערי המקדש שנעקרו מציריהם,

ראו את החצרות שעשבים עולים בהן כיער,

ראו את המזבח השומם וההרוס

ואת אולמות בית המקדש והלשכות המלאים סחי ומיאוס.

זכרו את בית-המקדש

שהיה צר מלפניו ורחב מאחוריו

ודמותו כדמות האריה;

זכרו שעריו שהיו של זהב,

ההנה אינם;

זכרו את הגפן העשויה זהב

שהיו העולים-לרגל תולים בשריגיה את מתנותיהם;

זכרו את כלי הנגינה שניגנו בהם הלוויים,

את האבוב והצֶלֶל, את הכינורות ואת החלילים

ההנה אינם ואין קולם הערב נשמע;

עמדו כולם נדהמים ובוכים למראה עיניהם וליבם נשבר.

ואז קם יהודה המקבי וקרא אליהם:

"אחי גיבורי התהילה! לא לילל אנו צריכים,

אלא להודות ולהתפלל!

לא לבכות אנו צריכים, אלא לטהר ולבנות!

ועתה לעבודה! גרשנו את החושך וקראנו לנו דרור,

ועתה יהי אור!"

התמלאו הלוחמים רוח בינה ומעשה.

טיהרו את בית המקדש ואת חצרותיו;

התקינו את שעריו וכל חומותיו;

בנו את כתליו ההרוסים, הקימו את המזבח הנופל,

התקינו את כלי הקודש החסרים שגזלו היוונים,

הביאו את מנורת בית המקדש, מנורת שבעת הקנים

וציחצחו אותה עד שהזהירה כזוהר השמש.

רצו להעלות בה אש כדבר יהודה המקבי אליהם,

הנה לא נמצא בכל בית-המקדש

ובכל ירושלים ובכל ארץ-יהודה

אלא פך שמן-זית טהור קטן אחד בלבד.

יצקו מן השמן במנורה הדליקו בה אש.

רכב-קרב
יווני

נרות חנוכה,
ציור מאת גליצנשטיין

ועוד מצאו שם שמונה שיפודים של ברזל,
 קבעו אתם והדליקו בתוכם שמונה נרות.
 היה השמן המועט במנורה דולק ותילך שמונה ימים ושמונה לילות
 והיו הנרות הקטנים הללו
 דולקים והולכים כל שמונת ימי החנוכה.
 אלה הם שמונת ימי החנוכה ליהודים
 לזכר חנוכת בית-מקדשנו
 ולזכר הגבורות והנפלאות, התשועות והניצחונות
 שאותם ננהג מדי שנה בשנה,
 לעולמי עולמים ולדורי דורות.

נחום צ'אטין:
 חתירה
 מארז'אין
 *

שמורה ימים

הס'קור אל חנוכה / הבה הראם

לפני שנים רבות-רבות הנה הדבר. ארץ-ישראל פורחת.
ערים בה, כפרים בה, שדות וכרמים. ואנשים עמלים בשמחה.
זרעים וקוצרים ברגה.

יפים הכפרים בארץ-ישראל, אך יפה מכלם כפר מודיעין.
כרמי ענבים סביב לו וכרמי זיתים. גבורים ואמיצים בחורי
ישראל, אך מכלם אמיצים בני המכבים, וגבור מכלם יהודה.
גבוה, חסן ועז-רוח.

יפות הערים בארץ-ישראל, אך יפה מכלן העיר ירושלים.
ובית-המקדש בירושלים בנוי אבני שיש, ובבית-המקדש
מבותר-זהב ואורה כאור היום.

וכלי-זמר בבית-המקדש; כנורות וחלילים, תפים ומצלתים.
והלויים מנגנים ושרים שירי תודה וגיל.
ובכל חג עולים מכל קצות הארץ לירושלים לשמע אל זמרת
הלויים.

יום אחד בא אויב. יונים רבים כחול אשר על שפת הים.
אנשים רעים עזי-פנים, רוכבים על סוסים אבירים, על
פילים מלמדי מלחמה, באו. גרשו את האכרים מן הכפרים.
אמרו להם:

השדות היפים - לבנו יהיו!

הכרמים הטובים - לבנו יהיו!

הבתים החזקים - לבנו יהיו!

ואל ירושלים באו, אל בית-המקדש נכנסו, את הקירות

הָרְסוּ, אֶת מְנוֹרַת־הַזָּהָב בַּפָּצוּ, אֶת הַשֶּׁמֶן הַזֶּה, שֶׁמֶן הַיִּזְיָה מִן
הַכֹּהֲנִים שִׁפְכוּ, צַחְקוּ וּלְעֵגוּ:

יְרוּשָׁלַיִם - לָנוּ הִיא!

בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ - לָנוּ הוּא!

כָּל הָאָרֶץ - לָנוּ!

שָׁמְעוּ הַמַּכְבִּים בְּנֵי הַחֲשׂוֹמוֹנָאִים, הוֹדִיעוּ:

הָאֲדָמָה הַזֹּאת שְׁלָנוּ. אָנוּ זָרְעֵנוּ וְקָצְרֵנוּ.

הַבְּתִים שְׁלָנוּ. אָנוּ עֹמְלָנוּ וּבְנֵינוּ.

הַתְּאֲסָפוּ, בַּחוּרִים! חוּשׁוּ, גְבוּרִים, וּבְגָרְשׁ אֶת הַזָּרִים!

הַתְּאֲסָפוּ וּבְאוּ גְבוּרֵי יִשְׂרָאֵל וְיִצְאוּ לְהִלָּחֵם בְּאוֹיֵב. מַעֲטִים

מוֹל רַבִּים, חֲלָשִׁים מוֹל חֲזָקִים.

קָשָׁה הַיְתֵה הַמִּלְחָמָה, קָשָׁה מְאֹד. אִךְ הַמַּכְבִּים בָּצְחוּ וְהִינִנִּים

בְּרַחוּ. בְּאֲנִיּוֹת יָשְׁבוּ וְאֵל אֲרָצָם חָזְרוּ.

אָמַר יְהוּדָה הַמַּכְבִּי: בְּרַח הָאוֹיֵב, נָס, נְמוּג. נַעֲלָה לִירוּשָׁלַיִם

וְאֶת חַג הַנִּצְחָוֹן בָּחַג.

אָמְרוּ וַעֲשׂוּ. עָלוּ לִירוּשָׁלַיִם, בְּאוּ אֶל בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ. וְהִנֵּה

הַרוּס הַבֵּית, שְׂרוּפִים שְׁעָרָיו, שְׁבוּרָה מְנוֹרַת־הַזָּהָב וּכְלֵי־

הַנְּגִינָה הַיְפִים מְנַפְצִים.

מִיָּד הִתְחִילוּ בַעֲבוּדָה. תָּקְנוּ וּשְׁפָצוּ, קָשְׁטוּ וּמְרָקוּ.

נִדְלִיק אֶת מְנוֹרַת־הַזָּהָב וַיְהִי אוֹר בְּבֵית! - אָמַר יְהוּדָה.

חֲפָשׂוּ שֶׁמֶן, חֲפָשׂוּ בַפְּנוֹת וּבַמַּחְבּוּאִים. עָבְרוּ בְּרַחוּבוֹת

יְרוּשָׁלַיִם, חֲפָשׂוּ בַבְּתִים, בָּקְשׁוּ וְלֹא מָצְאוּ. חָזְרוּ אֶל בֵּית־

הַמִּקְדָּשׁ אֲבֵלִים, עֲצוּבִים.

- אִיךְ בָּחַג אֶת חַג הַנִּצְחָוֹן וּמְנוֹרַת־הַזָּהָב לֹא תֵאֵיר?

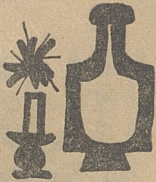
פְּתַאם, מִמְּקוֹם סֹתֵר בְּקִיר, פָּךְ שֶׁמֶן קָטָן הַצִּיץ, וְהוּא כַּמְבַקֵּשׁ

וּמִתְחַנֵּן: הַנְּבִי הַדְּלִיקְנִי!

שִׂמַח יְהוּדָה, שִׂמְחוּ הַכֹּל.

יִצַק יְהוּדָה אֶת הַשֶּׁמֶן מִן הַפָּךְ אֶל מְנוֹרַת־הַזָּהָב. הַדְּלִיקוּ -

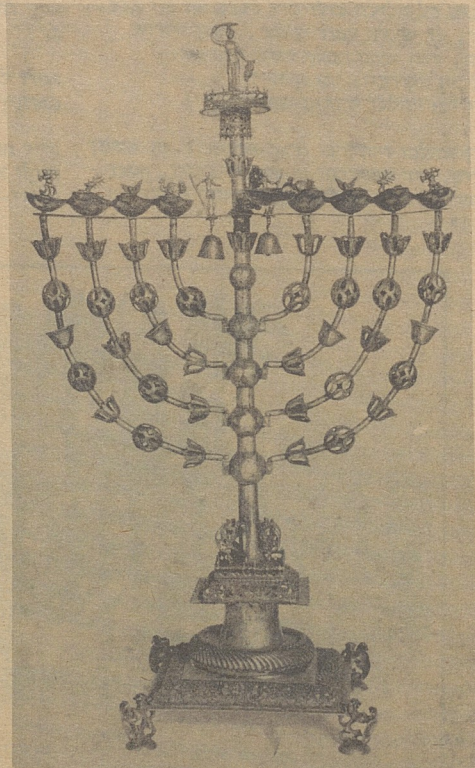
הִנֵּה אוֹר גָּדוֹל כְּאוֹר הַיּוֹם.

לקחו הלויים את הכבורות ואת החלילים ופתחו בשיר, וכל העם עוזר על ידם.

ראו פלא וגם: הפך הקטן אשר שמנו היה די רק ליום אחד, הספיק לשמונה ימים. והמנורה דלקה באור גדול, וכל העם חגג בשיר ובמחול שמונת ימי החנוכה.

חנוכה

כ"ב ניסן 1670
הסגנון 88
כתור-וקרח.
היצבה היקוצות -
מוכני-שמן.
היצבה העמוד
במרכיז -
דמותה של יהויה.

סיפורים נאווים מן האסורת

מקום: צא"ר 1908

1. אלכסנדר ושמעון הצדיק (על-פי בבלי יומא ס"ט)

אמר להם: "דמותו של זה ראיתי בחלומי הולך לפני במסע הקרבות שלי, והוא מוליכני מנצחון לנצחון!"

אמר לשמעון ולצקירי ירושלים: "למה באתם, מכובדי?"

אמרו לו: "אפשר שתבקש להחריב בית-מקדש שמתפללים בו עליך ועל שלום מלכותך? התעוֹף רשעים ברוע ליבם!"

אמר להם: "ומי הם הללו שהעיוזו להתעות אותי כך?"

אמרו לו: "הנה הם ניצבים לימינך ולוחשים באוזניך עצות שקר!"

מייד חבש אותם בנחושתים וציווה להענישם. ואילו את צקירי ישראל הלביש בגדי ארגמן ונתן רבידי-זהב על צוואריהם.

*

פעם אחת, כאשר היה אלכסנדר הגדול במסע כיבושו, ביקש שונאי-ישראל להֶרַע ליהודים. אמרו למלך: "ראה בית-מקדש זה של היהודים בירושלים, שהם זוממים שם מזימות נגדך. מוטב להחריבו!"

מייד טטה אלכסנדר מדרכו ופנה אל עבר ירושלים. באו והודיעו לשמעון הצדיק, שהיה כהן גדול באותם ימים. מה עשה? לבש בגדי-כהונה מעוטרים ונתעטף באֶפוד, ומקירי ירושלים עימו ואבוקות של אור בידיהם, והיו הולכים כל הלילה כולו כדי לקדם את פני אלכסנדר, עד שעלה עמוד השחר. כיוון שזרחה החמה, ראה אותם המלך באים לקראתו. שאל את מקורביו: "מי אלה?" אמרו לו: "הללו יהודים שמרדו כך!"

כיוון שהלכו והתקרבו וראה אלכסנדר את שמעון הצדיק, ירד ממרכבתו והשתחוה בפניו. אמרו לו שריו: "מלך גדול כמון ישתחוה ליהודי?!"

הכהן הגדול מברך את אלכסנדר הגדול בהגיעו לירושלים. תחריט מנושט מאת ס. ויליאמס

משמע אלכסנדר על יופייה של ירושלים ושל בית-המקדש, ביקש לעלות ירושלימה. אמרו לו שונאי-ישראל: "היזהר, שיהודים אינם מניחים אותך ליכנס לבית-מקדשם בנעליך, כי המקום קדוש ליהודים!"

כעס אלכסנדר ואמר: "כיצד יעיזו לפגוע בכבודי כך!"

קם ויבא לדרך בליווי פרשיו הנבחרים. שמע על כך החכם גביהה בן פטיסא. מה עשה? הלך ועשה שתי אנפילאות מבד משדבה ביותר ושיבץ בהן שתי אבנים יקרות, שוות שני ריבוא של זהובים. הלך וקיבל את פני אלכסנדר בשער העיר. וכיוון שהגיעו לשער המקדש, אמר לו:

"אדוני המלך, שלוף נא מנעליך ונעול לך אלו שתי אנפילאות, שהרצפה חלקה, שלא תחליק גלגלך!"

קסמו לו מאוד לאלכסנדר האנפילאות היפות עם שתי האבנים היקרות המתנוצצות בכל הצבעים. שלף את מנעליו ונעל את האנפילאות. ומכיוון שכן, הכניסוהו פנימה בכבוד גדול. הראו לו את כל כלי הקודש המפוארים, והמלך התפעל מאוד מן המראות היפים. לאחר שראה את הכל וביקש לשוב אל אנשיו, נזכר במנעלים שהשאירם בשער, ואז הבין אלכסנדר את עורמתו של גביהה בן פטיסא ואמר לו:

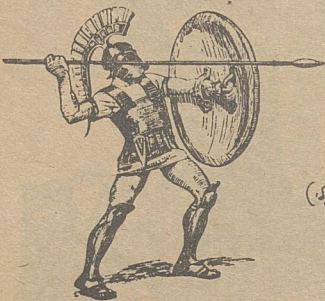
"איכן הצלחתך שלא אבוא אל מקדשכם במנעלים שברגלי! ועתה - מה יהיה על האנפילאות הללו?"

אמר לו גביהה: "אם נאים הם בעיניך - נתונים הם לך מתנה מעם היהודים!"

צחק אלכסנדר צחוק גדול ואמר: "איכן חכם אתה, בן-פטיסא, וחן-חן לך על האנפילאות הנאות!" חזר לו אלכסנדר למחנהו שבע-רצון וליבו טוב עליו.

הימים יוניים
דרובים
הפסוקים

*

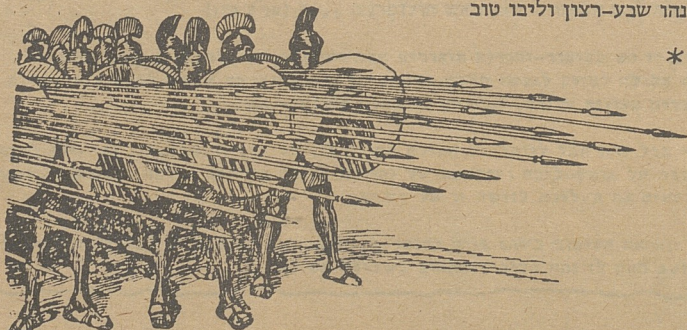

הפסוקים
(= חלפתי)
יוני
דרובים
הפסוקים
*

3. אלעזר החשמונאי ומלחמתו בפיל (על פי ספר החשמונאים א' ו')

יהי בימי מלחמתם של בני מתיתהו החשמונאי נגד אנטיוכוס הרשע, בשמוע המלך על אומץ-ליבם וגבורתם של היהודים, ויאסוף עוד חיל, רבבות רגליים ואלפי פרשים ופילים שלושים-ושנים - כולם מלומדי מלחמה.

וישכם המלך בטרם אור, ויערוך את כל חייליו, לבושי שריונות-הברזל וכובעי-הנחושת בראשיהם, ועל גבי הפילים קשורים מגדלי-ההתקפה הגבוהים, ובהם שלושים-ושנים לחמשים, ויהי בצאת השמש, ותזרח על מגיני החזק והנחושת עד לסגור את עיני הלוחמים היהודים, ויצאו יהודה ואנשיו לקראתם באמץ, אך רבים היו האויבים, ופילי-המלחמה שלהם עצומים ומטילי אימה, וירא אלעזר החורני, אחי יהודה, והנה פיל אחד חגור ומקדש וגדול יותר מן האחרים, ויאמר בלבו: "איכן המלך עליה!" וירץ כגיבור בתוך גרודי האויב הנדהם,

ובחרבו הוא פורץ לו דרך מימינו ומשמאלו.
ויבוא עד הפיל, ויכרע בין ברכיו - וידקקוהו
מלמטה! ויפול הפיל וימות, אך בנופלו על
אלעזר המית גם אותו. הלוחמים היוונים שעל
גבי המגדל נפלו ארצה המומים, ותיעצר התקפתם
של חיילי אנטיוכוס.

וירא יהודה כי רבים עד מאוד הם האויבים, וגם
אם נעזרה התקדמותם במעשה הגבורה של אלעזר
אחיו, עוד יחדשו המלחמה, ויצו יהודה לאנשיו
לפנות מהם אל ההרים למסותור, לשמור על
כוחם למערכה הגדולה לשחרור ירושלים המקדש.
ויבכו כל ישראל את אלעזר הגיבור, שנתן
חייו במלחמת הגבורה...

הערת הצוות העורך "הוצית הפילורה"

סיפור זה, המובא כאן בעיבוד ובהשטות רבות מתוך הספר המקורי רב-הפירוט עד כמי הגזמה -
שנוי במחלוקת בדבר התאמתו לגיל הרך: מתאים ואף רצוי, או שמא פסול ומוטב לדחותו לגיל גבורה
יותר.

המצדדים סבורים, כי ניתנת בזה האפשרות לאזן במשהו את הדגש המושם כרגיל בעלילות הגבורה
על תפקידים המרכזי של גבורת הגברים, ולהעלות הפעם על נס את גבורת האישה היהודייה.
מאז ימי הביניים נתקשר סיפור זה לחג-החנוכה ומסורת-אגדה אף ראתה ביהודיית את בתו של
מתתיהו החשמונאי ואחותו של יהודה המכבי, נימוק נוסף שלא לוותר על הסיפור...

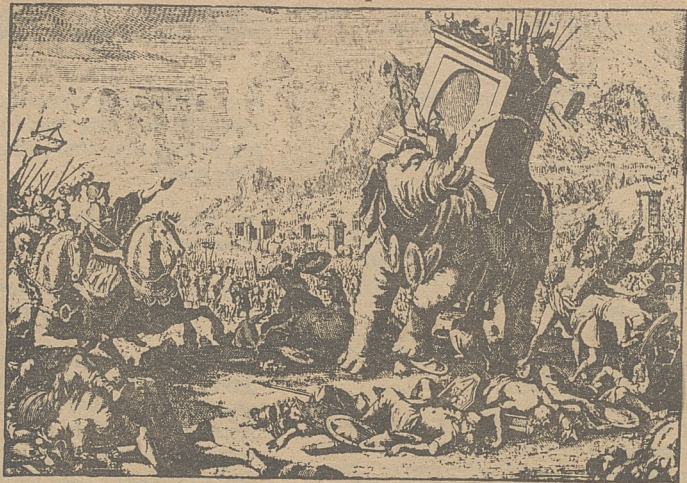
יש בין המצדדים המוכנים אף לספר כפשוטו את הקטע המדובר על כריחת ראשו של הולופרנש בידי
יהודית:

"ותיגש אל עמוד המיטה אשר אצל ראש הולופרנש ותיקח את חרבו מעליו. ותקרב אל המיטה
ותקמוץ מעיצית ראשו... ותך על צוואריו פעמיים בכל כוחה ותסר את ראשו מעליו...
ותשלך אותו אל תוך אמתחת... ותאננה (יהודית ואמתה)... ותבאנה עד השער... ותיקח הראש
מתוך האמתחת ותראהו להם ותאמר - ראו ראש הולופרנש... " (פרק י"ג)

המתנגדים סבורים כי יש בסיפור-יהודית תיאורים אכזריים מדי, שהילד הקטן איננו מסוגל
לקלוט ושמיעתם אף עלולה להזיק לנפשו הרכה עדין. על גבורת האישה אפשר לספר בהדרגות
אחרות ובעזרת סיפורים מצויים שונים, וביניהם גם כאלה מזמננו - אנו.

יש גם הסבורים, כי בכל זאת חבל לוותר על חטיבת מסורת זו, על ערכיה וסמניה, וכי ניתן למצוא
דרך-ביניים: יש לספר על אומץ-ליבה ועורמתה של יהודית בצורה חינוכית הולמת. הגירסה הניתנת
בזה אכן מכוונת להתאים את העלילה לנישה זו של פשרה.

בסיכום - אין לראות את הסיפור בשום פנים כחומר-חובה מבחינת המסורת או מכל בחינה שהיא!
על הגנתו לשקול היטב האם לדעתה הסיפור מתאים בשבילה אם לאו.

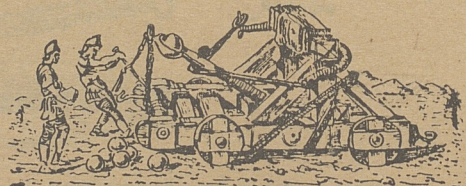

4. יהודית הגיבורה (על פי ספר-יהודית)

לפני שנים רבות בא מהצפון שר-הצבא הולופרנס להכניע את כל מלכי הארצות לפניו. ואיתו שנים-עשר ריבוא איש רגלי, ופרשים ונושאי קשת שנים-עשר אלף, וגמלים וחמורים עימם עד-אין-מספר נושאים את כליהם, וגם אֵן ובקר ומקנה הרבה מאוד עמם.

ויכבש הולופרנס את כל הארצות, ואת כל המתאיצבים כנגדו היכה לפי חרב. ויהי כשמוע בני-ישראל שבארץ יהודה את כל אשר עשה, וייראו מאוד, כי אמרו: "כִּן יעשה לירושלים, כאשר עשה לכל מקדשי האלים של הגויים."

ואליקים היה כוהן גדול בעת ההיא בירושלים, וידוע לכל יושבי הערים והכפרים ביהודה ויצונו לשמור את מעלות ההרים, כי אבר: "אם תשמרו - ועצרתם את האויב מלהבקיע בדרך אל ירושלים להרוס ולהשמיד, לקחת שלל ושבוים!" ויתפללו אל אדוני לישות חסד עם עמו ישראל. ויגדו להולופרנס, כי היהודים לא נבועים בפניו וכי אף אספר זיל כנגדו, ויכעס עד מאוד.

בליסטראות

ויבוא עד שערי העיר בית-אל, השומרת על הדרך העולה לירושלים, ויסגור אותה מכל העברים. וילכוד את בורות המים סביב, כי אמר להמית את יושבי בית-אל ברעב ובצמא. והמים הלכו ואזלו בעיר ללחמים שעל השערים והחומות ולנשים ולטף, ולא נותר להם לרוות צמאונם אלא יום אחד בלבד.

ואשה אלמנה צעירה היתה בבית-אל בימים ההם ושמה יהודית. ותהי האשה יפת-תואר ויפת-מראה ובעלת חכמה יותר מגברים רבים. ותרא את צרת העיר, ותשלח לקרוא לראשי העיר וזקניה ותאמר להם:

"אל נא, אחי, תיפול רוחכם ואל תמטרו את העיר בידי האויבים! הִיו בטוחים בישועת האל! ואני אעשה דבר שיושיע אותנו מידי הצוררים. רק אל תחקרו לדעת את אשר עם לבבי, כי לא אענה אתכם דבר עד אשר אצליח. רק התפללו עלי לאלוהים, כי אשר אצא לבדי אל מחנה האויבים מחר!"

ויהי למחרת, ותרחץ את בשרה, ותיטיב את ראשה בצינפה, ותלכש בגדי חמודות, ותשם נעלים ברגליה וצמידים וטבעות על ידיה ונזמים באוזניה. ותיקח נאד-יין ותצא אל שער העיר. וראשי העיר וזקניה השתוממו על יופייה ויאמרו לה:

ותצא יהודית מן העיר ותלך הלוך וקברה עד שבאה אל זקיפי האויב, ויאמרו לה:

"אי מזה באת ואנה תלכי?"

ותען ותאמר: "עבריייה אנוכי וברחתי, כי ראיתי את כוהכם הרב ואמרתי - אלכה נא אל הולופרנס, שר-הצבא הגדול, ואורָה לו את דרך-הסתר לבוא אל העיר לָבטח, ולא יפול ממחנהו איש אחד!"

ויהי בשומעם את הדברים, וישתוממו על יופייה ועל חכמתה ויאמרו אליה:

"חכמה את עד מאוד, האֵשה, ועתה בואי ונביאֵךְ בפני השר ואמרת לו כאשר עם לבבך ויטב לך!" ויבואו פתח אוהלו המפואר של הולופרנס, והוא עוד שוכב על ערשו בכסות ארגמן והב וכל אבני-יקר. ויקם ויבוא לקראתה, ויתפלא מאוד על יפי מראָה ויאמר לה:

"התחזקי בתי, ואל תיראי! ועתה הגידי לי על מה ברחת מהעיר ומדוע באת אלינו?"

והען? יהודית ותאמר:

"הקשב היטב, השר, ואם תעשה כאשר אֵיעצֶךָ - תצליח דרכך. אנוכי אנחה אותך דרך ארץ-היהודה עד בואך ירושלימה, וְלִבְדָּתְךָ את כל העם כצאן אשר אין לו רועה, ואת כְּסֵאֲךָ תקים בקרב העיר!"

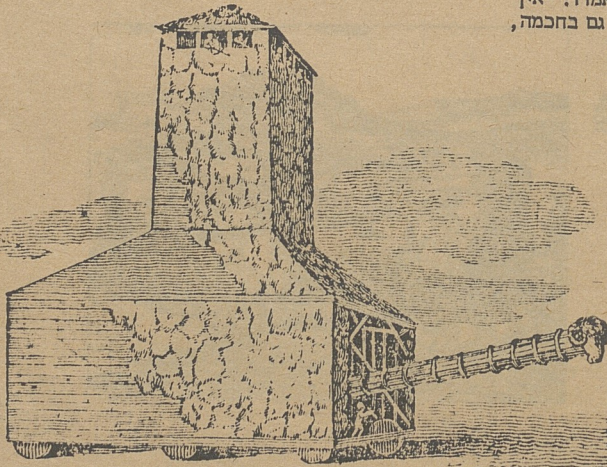
והדברים מצאו חן בעיני הולופרנס ובעיני עבדיו, ויתמהו על שכל דבריה ויאמרו: "אין כמוה אֵשה מקצה הארץ ועד קצה, גם בחכמה, גם ביופי!" ויאמר אליה הולופרנס:

"הנה את יפת-תואר ואשת-שכל, וכי תעשי כאשר דיברת - ושמך יהגלל בכל הארץ. עתה השארי ללון היום איתנו, ומחר תראי לנו את דרכי הסתר."

ויהי לעת ערב בְּשִׁבְמָה לפני הולופרנס באוהל, ותאמר אליו:

"הנה, אדוני השר, בנאד שבידי מיטב היין של כרמי יהודה! שתה נא, אדוני, והיטבת את לבך!"

ותישא חן לפניו והוא שותה שיכור כאשר לא שותה מימיו. ויהי באישון לילה, ויפנו כל עבדיו איש איש לאוהלו, ותישאר יהודית איתו לבדה, והוא שיכור מיין, ויפול על מיטתו ויירדם. ותיגש יהודית אל המיטה, ותיקח את חרב הולופרנס התלוי על העמוד, ותיפֶה בה ותהרוג אותו. ותצא לשוב אל העיר במעטה הלילה. ויהי כשמוע אנשי העיר את קולה בשער, וינהרו אל הפתח, ויקראו לראשי העיר. וקטוּן וגדול התאספו לראותה, כי כפלא היתה בעיניהם. ויפתחו את השער ויאספוה העירה, ותישא יהודית את קולה ותקרא:

אל ספר
מבנות-מגור
לפני
חומות
בביל
האונקסוס

*

"הודו לאדוני, כי היכה את אויבנו בידי אלו
הלילה! מת הולופרנס הצורר!"

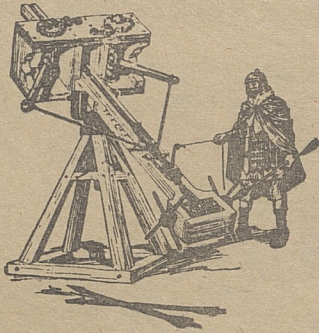
וכל העיר צהלה ושמחה, ויעלו קולות השמחה
ועד מחנה האויבים הגיעו. ויקומו החיילים
ממשכבם ויבקשו להעיר את הולופרנס - והנה
הוא שרוע על מיטתו ללא רוח-חיים! והי קול
המולה גדולה בכל המחנה, ותעל הבהלה עד
לב השמים, וירוצו נבוכים הנה והנה ותיפול
ליבם בקרבם.

ואליקים הכוחן הגדול שלח שליחים לכל ערי
ישראל להודיעם את כל אשר קרה. ויבואו
לדרוף אחרי איביהם עד שגירשו אותם
מגבולות הארץ.

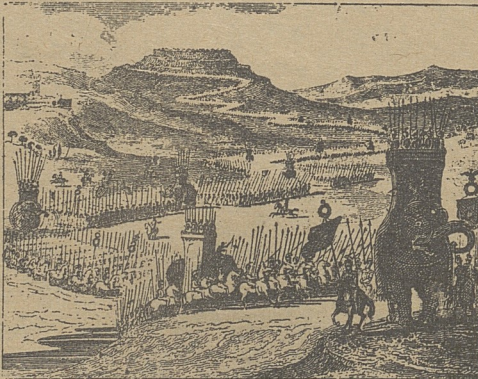
ויבואו אליקים וכל זקני ישראל מירושלים לברך
את יהודית על אומץ ליבה, ויהללו בשערים
פְעֵלָה. וכל בנות ישראל יצאו לקראתה בשירים
ובמחולות להללה ולשבחה.

וחרב לא עברה עוד בארץ כל ימי חייה של
יהודית, ותשכון הארץ לבטח עוד ימים רבים.

*

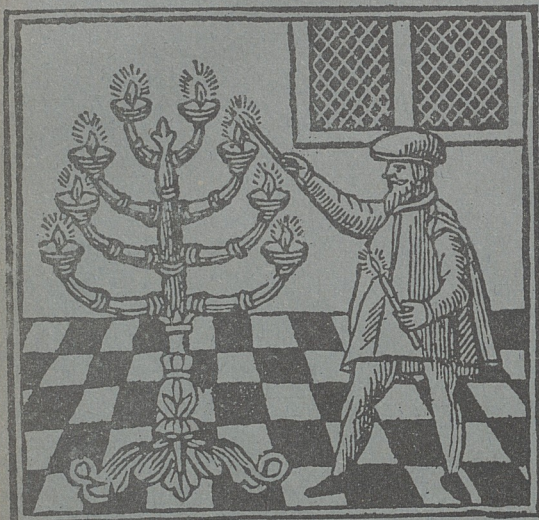
גֵּיטְסְטְרֵיִקְלֵט
יוֹנִית,
דְּרוֹכָה
לְהַטֵּאת חַץ
*

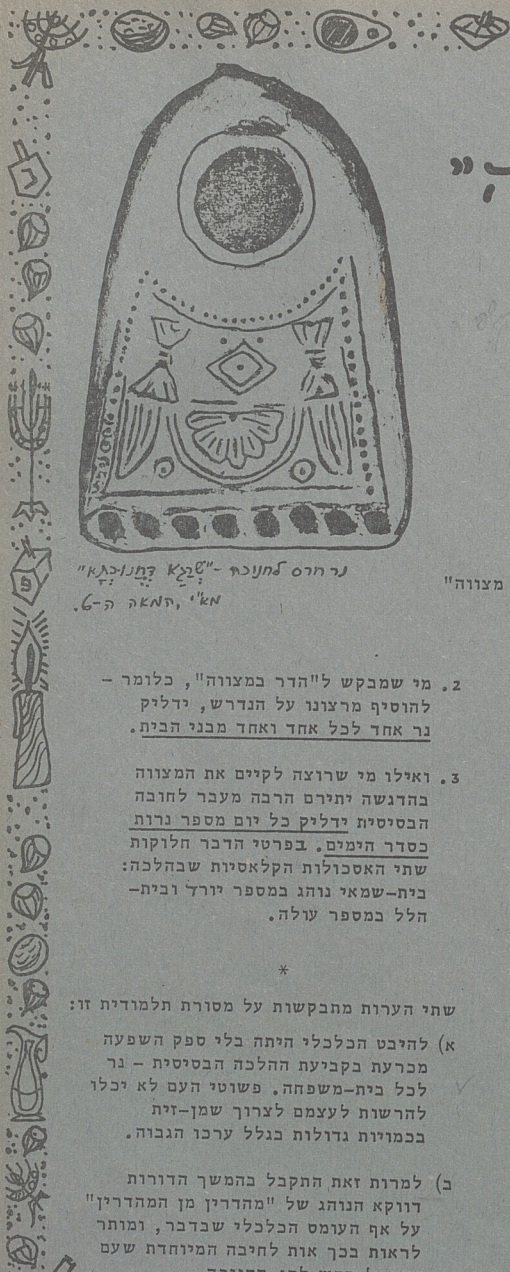
סוּן
סוּן
בֵּית אֶלְפֵס
הַרְרִי -
יְבוּסִי
*

בסוכות ההולדת

נר חרס לחנוכה - "שניא דמנוגא"
"kn", תמאה ה-6.

המקור על

"מצוות-חנוכה"

בתלמוד הבבלי

מני בכנין: מקנת הניקה - נר איש וביתו.
ונקסדרין - נר קזק אסד ואסד. ונקסדרין
מו נקסדרין - בית שמאי ואוקרים: יום
ראשון מדליק שמונה, מקאן נאילק פוסת
והולק. ובית הלל אוקרים: יום ראשון
מדליק אסנת. מקאן נאילק מוסיף והולק.
מסכת שבת, דף ק"א ע"א

במסורת זו מתקופת התנאים
בינוני לחכמי ההלכה שפעלו עד סוף המאה
השנייה לספירה) ניכרות שלוש דרגות של "הידור מצווה"

בהדלקת - נרות - חנוכה:

2. מי שמבקש ל"הדר במצווה", כלומר -
להוסיף מרצונו על הנדרש, ידליק
נר אחד לכל אחד ואחד מבני הבית.

1. הדרגה הראשונה היא הבסיסית והמקילה
מכולן, באשר לפיה די בנר אחד לכל בית
כדי למלא את החובה.

3. ואילו מי שרוצה לקיים את המצווה
בהדרגה יתירם הרבה מעבר לחובה
הבסיסית ידליק כל יום מספר נרות
כסדר הימים. בפרטי הדבר חלוקות
שתי האסכולות הקלאסיות שבהלכה:
בית-שמאי נוהג במספר יורד ובית-
הלל במספר עולה.

נר חרס מצוהר באנורה, לוכי מחותב.
מאה-2-13, א"ת-18-25

*
שתי הערות מתבקשות על מסורת תלמודית זו:

(א) להיבט הכלכלי היתה בלי ספק השפעה
מכרעת בקביעת ההלכה הבסיסית - נר
לכל בית-משפחה. פשוטי העם לא יכלו
להרשות לעצמם לצרוך שמן-זית
בכמויות גדולות כגולל ערכו הגבוה.

(ב) למרות זאת התקבל בהמשך הדורות
דווקא הנוהג של "מהדרין מן המהדרין"
על אף העומס הכלכלי שבדבר, ומותר
לראות בכך אות לחיבה המיוחדת שעם
ישראל רחש לחג-החנוכה.

דיני ההדלקה

עק אמתוק

ליצור שולחן ערוך

שולחן ערוך - סמ של ספר

גזול-אדות, ובו סכום סמכותי של ההלכה היהודית. נתחבר על ידי רבי יוסף קארו, מחמתי צפת במאה ה-16.

מאה ה-19 חיבר רבי שלמה גאנצפילד (הזקן) את הקיצור שולחן ערוך החביב, בסדר מתמטית אחד, את הדינים העליונים לחיי יום-יום, שבת וחול, חופיה וכתיבה אוד.

יוסף בנדקין: גרות-חנכה (מיתוק עץ)

ד. קל השקנים בשרים לגר חגכה. ומקל מקום מצנה מן המבחר לקסת שמן וזית בדוקה לגם שבמקדש שהנה בשמן וזית. ואם אינו מצוי, יברור שער שמן שאורו זך ונקי או גרות של שגרה שגם כן אינם זך.

*

ז. מצנת גר חגכה להדליק בשפת הסמוך לרשות הכבים. משום הנס. וכן היו עושים בזמן המשנה והתקרא. ובזמן הזה, שאנו דרים בין האמות, מדליקים בבית שהוא דר בו. ואם יש לו מלון לרשות הכבים ידליקם שם. ואם לא, מדליקם אצל השפת.

*

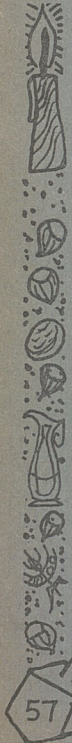
ט. גרות יהיו בשוקה אחת בשנה. לא אחד גבוה ואחד נמוך. ויהיה הפסק בין גר לגר שלא יתקרב הפהב של זה לזה ויהיה כמו מדורה.

*

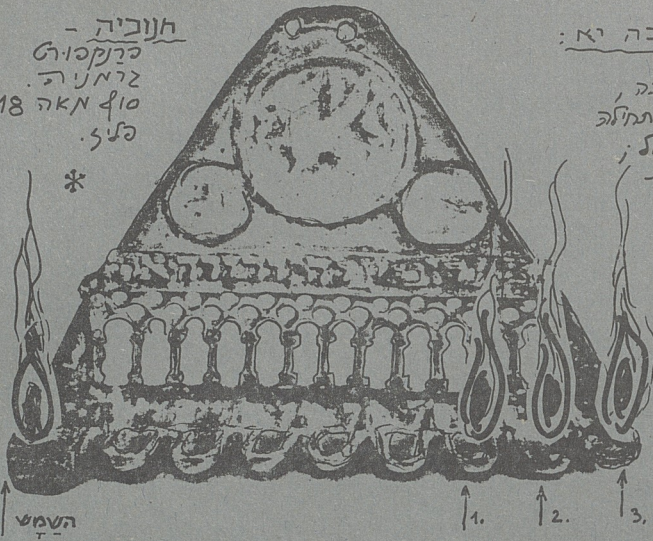
יא. סדר הדלקתם כפי מנהגנו: בעלמה הראשון מדליק הפך שפגגד ימינו ובעלמה השני מוסיף עליו גר כנגד שזאלו. וכן בקל לילה מוסיף כנגד שזאלו, ונה שהוא מוסיף מדליק בראשונה ומונה וחולף ימינו.

(ראה הספר מצות קבא ←)

*

חנוכיה -
כרמלית
זרמיה
סוף מאה 18
כ"ז

הסבר להלכה יא:

העץ שעליו חנוכה
למשל, מצויקים תחילה
את השמש השמאל;
לאחר מכן - את
הנר של אלוים
כראשון (מ.ס. 1.
בצירוף) השמאל,
ואחריו את
היגד השמאל
שמיני (מ.ס.
2. ו-3.
בצירוף).

יד. כל זמן מצותם, הינו חצי שעה. אסור להנות מאורם. וכן נוהגים
להניח אצלים את השמש שהדליקו בו, בני שאם ישמש אצלים ישמש לאור
השמש. וצריכים להנחילו קצת למקלה מן הנרות. שיהיה נקר שאינו מניח הנרות.

יז. בקרב שבת מדליקים תחלה נר הקנה ואחר כך נר שבת.

הסבר:

לוי בין מצעיקים תחילה נר-הג
הרי הגה כדר נכסה הלהג על
כל אוסוריה ולוב לא חותר
כפעלות אל ככל!

חנוכיית פליד מסרוקו, המאה ה-18.
מוסף בבלאז, ירושלים.

***

--- נצחון החשמוןאיס הוא נצחון
האכר היהודי. את היהדות בימי החשמוןאיס
הציל האכר הירודי.
בעלי האחוזות הגדולות נחרזו מסביב לבני
טוביה הברודים. מן ההכנים הגדולים קמו
"בני פריצי-עמך" - יאסון ומיני לאוס וחבריהם.
רק העם הפשוט, העובד את אדמתו, וההכנים -
ההדי וטוה, חלק מעם זה, נשארו נאמנים לאלוהי
ישראל וארצם. האכרים היו על צידם של מחתיהו
החשמוןאי, של יהודה המכבי ושל יונתן ושמעון
בני מחתיהו. הנצחון הגדול של יהודה המכבי הוא נצחוננו של עובד האדמה
העברי "בימים ההם". לא מירושלים הקדיה, לא מקרב האצילים ובעלי האחוזות
הגדולות - מכפר נידה ביהודה, מרדי י ע י ן, מבין האכרים שכברת האדמה
שלהם היא כל חייהם - מהם יצאו מחתיהו החשמוןאי ובניו, אשר הצילו את
התרבות העברית, ואתה - אולי את הגזע הישראלי מכלייה. --- "

זאת חֲנֻכָּה, שְׁאָנוּ עוֹשִׂים,
זָכַר לְחֻנְכַּת בֵּית-חֲשִׁמוֹנָי
עַל שֶׁעָשׂוּ מִלְחָמָה
וְנִצְחוּ לְבָנֵי יוֹנָן (מסיקתא רבתי ו).

י'חג החג באלף אור.

(יוסף קלוזנר)

בר'את האור

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:
הַיְהִי הָאוֹר וַיְהִי הָאוֹר עַל-פְּנֵי תְהוֹמֹת רֵיחַ אֱלֹהִים
מִדְּהַמָּה עַל-פְּנֵי הַמַּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי
אוֹר:

אין כל החולק יכול
לכבדות נר אחד,
אלא נר אחד מאיר
את כל החולק!

ח.ה.ל.ל

שמחה ואורה
בחג האורים.

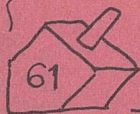
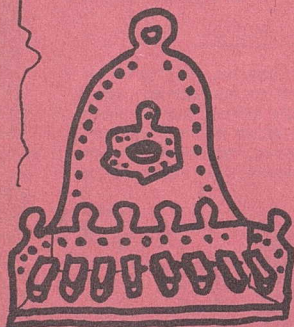
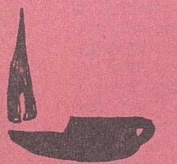
שלושה דברים ניתנו
במתנה לעולם
ואל והם: התורה
המאורות והגשמים.

! עוֹלָם הָרֵב: מְאֻזְרֵת-נֵר לְחֻנְכָּה
(זמן המלאים המסורתיים:
היונה, צלף, הילג, כמאורב)

נר - מנורה - חנוכה

כך הבעירו אש בארצנו

מאת ד"ר שמואל אהרנברג

לכלי זה קראו אבותינו, ואנו אחריהם, בשם מקדח. השם (משורש "קדח") רומז לא רק על עשיית חורים, כי אם קודם-כל על חום שנוצר תוך-כדי הסיבוב (או השפשוף, כי ביחוד בימים קדומים ביותר הניעו את הענף הלחוד וחווור על גבי הלוח).

בשלב מאוחר עוד יותר למדו בני-האדם להת-קין "מנוע", שיסובב את הענף. אותו מנוע לא היה אלא קשת קטנה, אשר המיחר שלה נבחר סביב המקדח. ביד אחת לחץ האדם על המקדח וביד השניה משך בקשת, וראה זה פלא: הוא מושך את הקשת קדימה או אחורה, ימינה או שמאלה — אבל הענף או המקדח אינו נמשך קדימה או נסוג אחורה, אלא מסתובב, כי המת-מקיף-סובב אותו וכל תנועה שלו לכל צד שהוא מביאה לתנועה סיבובית מהירה של אותו ענף או מקדח.

קשת קטנה זו, או קשתנית בפי אבותינו, הקלה בהרבה את העבודה וקיצרה את הזמן הדרוש להבערת האש. קשתנית כזאת שימשה עוד לפני 30—40 שנה להפעלת מקדחיהם של גברי הארץ (הקשישים שבהם משתמשים בה גם כיום), אלא שעל הקצה התחתון של המקדח הורכב עוד בימי-קדם תוד — תהילה מאבן-צור ואחר-כך ממתכת, כדי להקל, לזרז וליעיל את ניקוב החורים.

... כאבנים ...

צורה אחרת של הפקת אש, אם כי גדירה מוז שתוארה קודם, היחה שפישוף "אבני אש", המכר-נות בפי אנשי מדע פיריטים (אבן זו שימשה כאבן של מציתים בדורות האחרונים). תוך שפ-שוף הותנו ניצוצות-אש, "שנקלטו" על גבי חומר דק, יבש ודליק. אבותינו קראו לאבנים אלו גם בשם רעפים.

עברו רבבות שנים עד שהאדם הקדמון (או אולי יותר נכון להגיד: קדם-אדם) התרגל לאש הטבעית — למשל, אש שאחזה בעץ לאחר מכת ברק — לא עוד ממנה ולא ברה מלהבותיה כמו שאר בעלי-החיים. במשך תומן גם למד "לאסוף" את האש הטבעית ולשמור עליה שלא תכבה. מאוחר יותר השכיל האדם להתקין לו כלים פשו-טים ולהבעיר אש בכוחותיו-הוא. כשקרה דבר זה, בתום תהליך של שנים רבות — נהפך קדם-אדם לאדם, ליצור אושי לכל דבר.

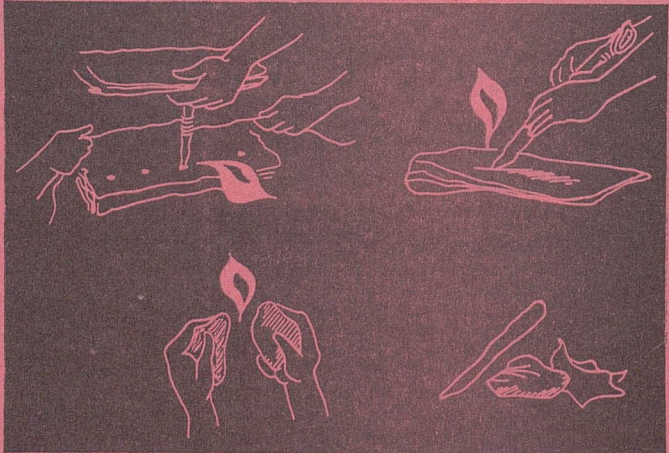
בעצים

התפתחו כמה צורות של הפקת אש, ואבותינו וכן תושבי הארץ שישבו בה לפנינו הכירו אותן יפה. כך, למשל, נהגו לשפשף ענף-עץ וקוף, העומד על גבי לוח-עץ אופקי המונח על האדמה. סובבו במהירות את הענף, נוצר חיכוך והקצה התחתון של הענף יצר תוך סיבובו שקע קטן — גומה זעירה בתוך הלוח. לבסוף, אחרי הרבה סיבובים, התחממו הענף והלוח מהחיכוך עד כדי כך שיצא עשן ואש התהילה ללחוש בגומה. ואם הכניסו לוחכה אבקת עלים יבשים או חומר קל ודליק אחר, הרי הוא התלקח ועליידי תוספת חומרים דליקים "גסים" יותר, כגון זרדים וענפים, אפשר היה להבעיר מדורה.

סיבוב הענף בתוך לוח-העץ הצריך זמן רב למדי וגם נדרש מאמץ גופני כדי לעשות סיבוב זה מהר כפי הדרוש. תוך נסיון ממושך למדו קד-מונינו, כי במקום לסובב את הענף בשתי ידיים ולשפשף אותו עד כדי כאב — קל ופשוט יותר לקחת טיב של צמה (או גזית צמר של צאן) ולפתול ממנו חבל, לכרום בו את הענף ולסובבו על-ידי משיכת החבל ובהירות, פעם לצד זה ופעם לצד זה. מאוחר יותר פותח מענף כזה כלי, שבעזרתו לא רק הפיקו אש, אלא גם נקבו חורים.

הצורות
השונות
של
הפיקת אש
בא"ר קדום.

הרבה יותר מאותו, כשהתחילו לייצר זכוכית, הצליחו בצהרי יום-שמש להפיק אש, כאשר מל" או כלי-זכוכית לבנה ושקופה במים: הם מיקדו את קרני השמש עד כדי אפסרות ליצור שלהבת דקיקה.

מאחר שכה קשה היה להבעיר אש, נהגו לשמור עליה מכל משמר שלא תכבה, ולא יהיה צורך להבעירה מחדש. ואם קרה בתוך ישוב או מחנה נוודים-ברווים, שהאש כבתה, היו פוגים לשכן המבקשים ממנו גחלת מתוך המדורה או האח המבוערת שלו. גחלת לוחשת כזאת היו מעבידים על גבי הרב, חתיכת כד או כלי-חרס שבור אחר למעונם או חצרים כדי להבעיר אש חדשה אצלם. מנהג של אש-תמיד על המזבח בבית-המקדש מקורו ברצון לשמור על רציפות הלהבה, אשר הובערה עם חנוכת המזבח.

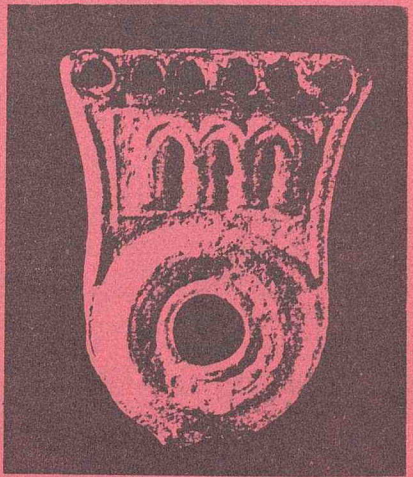
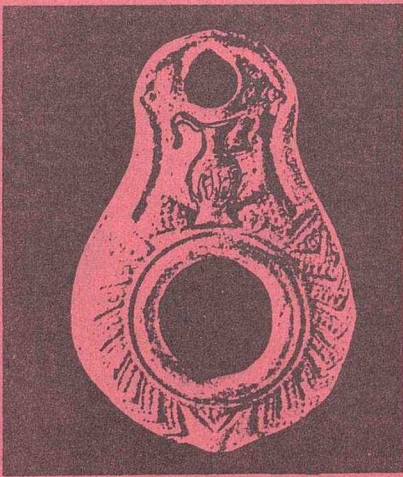
... ובברזל

עם השימוש בברזל והפקתו, וביתוד לאחר מציאת האפשרות להפכו לפלדה, נמצאו דרכים נוחות יותר להפקת האש: הצורה המקובלת להב עיר אש בארץ עד להופעת הגפרורים — הוא ערך לפני כמאה שנה — היתה בעורת מציית-פלדה, המכונה בערבית **נארה** או קדאחה. הכינוי השני מוכיח לנו את הפועל העברית "קרח". הקשור בהפקת אש בימי-קדם, כפי שתופר לעיל, היה זה כלי סגלגל, שדמה לאגרופן של אנשי

העולם התחתון, אבל קטן ממנו. עלי-די הקשת פצלת אבן-הצור במצית זה נוצרו ניצוצות. בזמן ההקשה הצמידו למקום-הנקשה חומר דליק, בדרך-כלל קצף או אבק של צופן ("קריסופן" בערבית), שנעשתה מעלים ויבשים של צמח הנקרא בערבית צמרנית הסלע. הניצוצות הבעירו את הצמרנית ובעורתה — לפעמים דרך גלגולי-ביניים — חומרים אחרים.

כך נהגו פלאחים וברווים (האחרונים יש שמב-עירים אש בצורה זו עד היום). העירוניים הקלו מלאכה זו על עצמם בכך, שבמקום צמרנית הסלע השתמשו בפחילים ארוכים, שטבלו אותם בגפרית מומסת ויבשו בשמש. "גפרור" כזה קלט ניצו-צות וגדלק בקלות יחסית. מתעודות מלפני כ-300 שנה וגם מכתובים מתקופה מאוחרת יותר אנו למדים, שיצרני פחילי גפרית אלו (לפחות בירו-שלים) היו יהודים.

מצית כמעט מודרני, שהוכנס לשימוש בארץ לפני כ-60 שנה, היה דומה למצית אירופי, כלומר: הוא לו גלגל-פלדה מחורץ ואבן פירוס. תוך סיבוב הגלגל באגודל של חיד הימנית הקשתו הותזו ניצוצות, ואלה נקלטו על גבי פחילי ארוך שראשו נמצא בין הגלגל והאבן. ההבדל היסודי בין מצית זה למצית האירופי היה בכך, שהפחיל היה בש ולא טבול בתוך בניזין. מצייתים אלו נעשו בימי השלטון הבריטי בארץ. ■

נר-חרס
מאטורת כבד (אמכורה)
איך-ילדאב
מאות 3-4 לספירה.

נר-חרס
והן שלשה כותמים לסתפלות.
מאטורת קלודת קלודת
הת ארבעה חמודים.
איך ירושלים
מאות 3-4 לספירה.

אֵלֶּה תֹלְדוֹת הַנֵּר

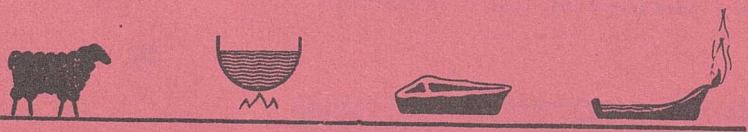
נרות חנוכה הקדומים לא היו נרות כלל. היו אלה שמוגה פתילים טובולים במיכלים קטנים של שמן במסגרת חנוכיה מקושטת. רק כיום משתמשים אנו בנרות של פֶּרֶפֶיץ.

מנין באו אלינו הנרות? מה היתה התפתחותם עד היום הזה?

הרעיון להאיר את החשיכה בא לאדם הקדמון מן הסתם למראה יער בווער בלילה, כתוצאה מברק או מהתלקחות של יובש וחום. מכאן היה זה שבבילו רק צעד קטן אחד לאחוז ענף בווער מתוך המדורה, והוא נהפך בידו ללפיד הראשון עלי אדמות. כל זאת בתקופה הפרה-היסטורית.

ואילו הנר הראשון נולד, למעשה, עוד לפני כ- 2500 שנה, כאשר טבל יונוני אלמוני כפיס-עץ בשומן כבשים והדליק אותו. מאוחר יותר הוחלפו כפיסי-העץ בקני-טוף ובפתילים.

בתקופת הרומאים, לפני כ- 2000 שנה, נוצרו הנרות הראשונים מדונג-בורים, המצוי בחלות הדבש. אולם נרות אלה היו יקרים עד כדי כך, שמרבית בני אותה תקופה הוסיפו להשתמש במנורות שמן רגילות.

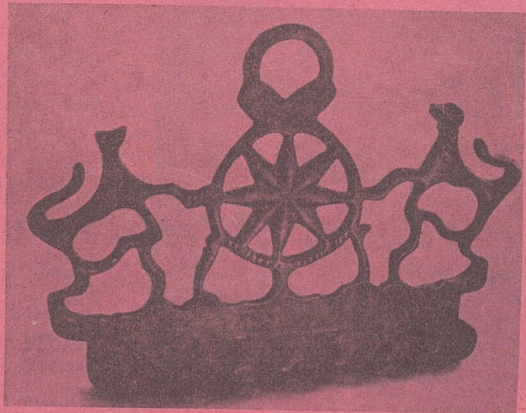
נרות השומן ונרות הדונג פשטו על פני העולם בימי הביניים, ושימשו כאמצעי מאור עיקרי. בעלי המלאכה, אשר עסקו ביצור נרות, נחשבו לאנשים חשובים ביותר. במאה ה-13 היו עושי הנרות של פאריז, בירת צרפת, מאוגדים באגודה חזקה עד מאד. השפעת האגודה היתה גדולה עד כדי כך שמלכי צרפת התיירו לחבריה לשאת חרבות וללבוש בגדי אצילים.

במאה ה-18 החלו בני האדם להשתמש בנרות גדולים, שנוצרו מחומר לכן ושמונני, המצוי בגולגולת הלווייתנים. מאוחר יותר, בשנת 1854, הצליח איש מדע אנגלי לזקק נפט גולמי ולהפיק את הפאראפין, המשמש כחומר עיקרי ליצור נרות עד היום הזה.

בעבר היו הנרות מיוצרים בעבודת כפיים - על ידי טבילה חוזרת ונשנית של הפתילים בדוודים מלאי דונג לוחט, או פאראפין מותך. כיום פועלות בכתה-ההרושת מכונות חדישות, אשר כל אחת מהן מסוגלת ליצר כ-1200 נרות לשעה. (עשה לך נר מפאראפין).

חנורת חנוכה
באיל.
כז'ין, מאה 17.

"גר" במלון אבן-שושן

גר ז' (ראה גור) 1 * (במיינו) גליל מארץ עשוי פרסין או חלב או שגעה או שמן אחר אחר ובתוכו פתילה: הגר גדלק ומשמש למאור. גרות-חלב. גרות-סטיארין. הדלקת גרות-שבת. 2 (במיינו) קילו למאור, ובחוד כלי שנתנו בו שמן ופתילה למאור: יתקחו אליך שמן ויתן לך קמית למאור גר-שמן קרום גרות דולקים במפותים להעלות גר תמיד (שמות כו ב). יתעלה את גרתיך (של המנורה) 4 * (באופטיקה) יחידת הארה השווה לארה על ידי אנרגיה של לזמן אחד של שטח של מטר מרבע אחד; נקראת גם "לוקס". גר-גרות. גרות[ים]

גר-ברכה * כנוי לזר של שבת שהאשה מברכת עליו: וברכה הצנומה משאת הקדש: שני גרות-הברכה (ביאליק, אמי). גר-חנכה * גר שמד ליקים בשמות ימי חג החנכה לזכר וצחוק החשמונאים ונקבת בית המקדש: גר-חנכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ (שבת כא ב).

גר ישראל 1. כנוי כבוד והערצה למנהיג או למקד: לא-יצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את-גר ישראל (שמואל ב - כא 10) * 2. כנוי כבוד ללמדן המאיר עיני רבים בחורף: וכשחלה רבן יוחנן בן זבאי וכנסו תלמידיו לבקר... אמרו לו תלמידיו: גר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החוק!

גר-נשמה (שארל בן סשלי ב כו: גר ה' נשמת אדם) 1. גר שמד ליקים לאזכרת נשמתו של אדם שנפטר: פתילה סמוית שלהבת צפה על-פני שמן, גר נשמה לנפטר (ביאליק, שבעה). 2. כנוי לזר שמד ליקים בבית הכנסת בחגים שמזכירים בהם נשמות.

גר-החיים * גר שמד ליקים בבית בערב יום הכפורים למשך כל יום הכפורים: גר אחד לבית-הכנסת, הוא גר-נשמה, גר אחד להדלקה בבית, הוא גר-החיים (בגדלי מרים, רסא). גר מצוה (עליוני משלה ה כנו: כי גר מצוה ותורה אור). כנוי לזר שמד ליקים בערב שבת או בערב חג: פניה מאירים כגור מצוה בין הערבים (חזון, רעיש ד ב).

גר-שבת * גר שהאשה מדליקה בערב שבת עם חשכה: כדמעתי אם השארת על גר שבת (ביאליק, חולכת). גר-תמיד 1. אש שהיתה דולקת תמיד במנורת-הזהב שבמשכן ובבית-המקדש: יתקחו אליך שמן ויתן לך קמית למאור להעלות גר תמיד (שמות כו ב). 2. כנוי לזר שמד ליקים בבית-הכנסת לפני ארון-הקדש בשעת התפלה. 3. גר או לפיד שהתקן באופן שידלק ויגילה לזר מצבת זכרון של אדם, דוג וכי'ומה.

*

*
 גר-חרס
 מאוטר המנורה
 המאה
 ה-5 לספירה.

תולדות נר-השמן

נר-השמן - מאור עתיק

זה כעשרת אלפי שנים מאז החלו לסגת הקרחתנים צנפונה, לא השתנה כמי-עם האקלים על פני כדור הארץ. בתנאי אקלים דומים לאלה של ימינו התחילו עמים ושבטים שונים להתישב על פני היבשות והאיים בירכתי הצפון ועד לקר המשווה. היו איזורים רבים, בעלי אקלים ממוזג או טרופי, בהם מצא האדם שפע רב של יערות. במקומות אלה שימדו העצים ומצריהם השונים (כגון שרף) כחומר הסקה ותאורה. המדורה הליפיד מוצאם מאיזורים אלה, כדי להתקין לפיד טוב תרו אחרי עצים, אשר להתנתח היר תת בהירות, או טבלו עצים כשרף או בשמן, כדי להאריך את זמן בעירתם. כך שימש הליפיד כדוגמה ראשונה לרצירת נר החלב והשעווה.

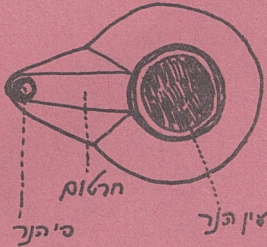
אך היו איזורים, שבהם נעלמו היערות והעבותות, או שלא גדלו בהם עצים בכלל (איזורי הצפון הקרים). במקומות אלה נאלץ האדם להפוך חומרים אחרים להסקה ומאור: זפת, חומרים המורח בסביבות שלג, בארצות המזרח הקדום, בא לעזרת האדם, בתיפושיו אחרי חומר מתאים לתאורה, תושב ואז רח ותק - עץ הזית, שמן הזית הוף, אשר הופק מאז ימי-קדם, שימש בארצות המזרח לא רק כמזון חשוב, אלא גם להנזת נרות-חרס, שאורם הצנוע העני את משכנות האדם בערבים. הודות מקור לא-אזכוב של השמן, נמצאו בארצות אלו כעץ-בר, וכבר בתקופה הנכענית הקדומה (לפני 5,000 שנה) שיפל בו האדם, נעט אותו בכרמים והשריב את פירותיו כדי להפיק מהם כמות גדולה יותר של הגדול היקר.

נרות-השמן הראשונים מופיעים בארצנו לפני 4,000 שנה. במשך זמן קצר נמצאו כלי חרס פשוטים אלה על פני כל ארצי-ישראל, הארכיאולוגים מצאו נרות רבים בכל תלי ארצנו. מוצאם מהתקופה הנכענית התיכונה (תחילת המהמאה ה-19 לפני הספירה) והם מספרים על חיי יום-יום של דורות רבים.

את נרות-השמן הכינו קדורים ב. בית-היצור, כחומר גלמי שימש - כמו בת-עשית הכדים - הטיף. הוא עורבב במים ונחלש עד שהפך לחומר גמיש, פלאסטיק וקל לעיצוב צורות. את הנרות הקדורים מכינים על ידי עיסתם בצורות קעריות פתוחות. בתקופה מאוחרת יותר השתמשו ב. הבניות העשירות משני חלקים: לתצו את החומר הרטוב לתוך התבניות והאחרי שהחלקים התייבשו הדיבוק את התבנית עם המיסכה לגוש אחד. החלק המתקופה הרומית המאוחרת מופיעים גם נרות עשויים ממתכת.

בצור א'
אנו נר מהסוג "הסגור" מצויר במי-בט מלמעלה, כשהליף הגר מסומנים בו.

א' הנר הסגור

בצור ב'
מפיע הנר כשהוא "הד תקף" לאורכו ובמרכזו כדי להראותו בפעולה. אז הנר נמלא בשמן דרך "עין הנר" מכדים מיוחדים, שאף הם נמצאו במיספר רב בתפירות הפתול השורד העשוי טיבי צמחים או חוטי צמר, והנר בר דרך "פי הנר" וקצתו שבלט מעל לפת הנר והדלק.

ב' נר "חתיק"

נר-השמן בתור מנדרי תקופת

נרות-השמן הנכענים, שהם הקדמרים נים ביותר בארצנו, נעשו בצורת קער ריית עגולות. הקדר דאג לכך, שהפתיל לא יגלוש לתוך השמן ויכתב, לשם כך הניק וקיפל את ארבעת הדפנות של הקערית ויצר ארבעה "חוטמים" לתוך זקת הפתיל, לימים השתפקו הקדרים בקיפול דק במקום אחד בלבד, עלי-יו שיכלול זה קיבל הנר צורת קונכייה וסבורים שצורה זו באה בהשפעת השריב, שהשתמשו בקבניות בתור נרות.

בתקופה הישראלית הושם הדגש על שיכור לול החרטום המקומל: על ידי העמקתו שיזו לפי הנר צורה של הריץ מאורך וצור בו נתון היה הפתיל ביציבותו יותר. הפרטים הביאו אתם שיקלול גופף: הם שיטחו ועיגלו את הקיפול הרחב משני צידי הפה ולקערה המכילה את השמן הוסיפו שוליים נמוכים ורחבים כדי שהם שמו לא יישפך ממנה. הנרות הסגורים הראשונים מופיעים בתקופה ההלניסטית. גוף הנר עגול, העין צרה וחרטום ארוך. הנר של התקופה הרומית שטוח יותר, החרטום קצר ורחב, הנרות מעוטרים, בעיקר סביב לעין. בתקופה הביזנטית מקבל הנר צורת „סנדלי“ והחרטום מתמוג עם הגוף. גם נרות אלו מעוטרים ומצויות עליהם כתובות ולבסוף — הנרות הערביים, שהם לרוב מוינגים וצורתם כצורת „נעלי“.

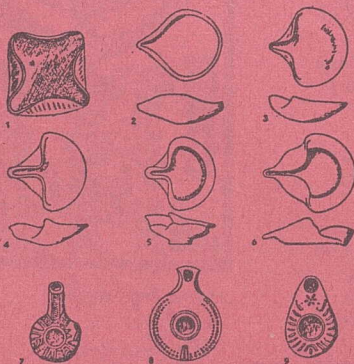
הנה כי כן ראינו, כי לכל תקופה והתקופה נרות אופייניים משלה. לעובר דהו נודעת חשיבות רבה: על פי סגנון נרות השמן, המצויים למכביר בתל הארץ, ניתן להגדיר את השתייכותה של כל שכבה לתקופה מסוימת.

מנורת ישראל, פרס, האמא ה-13.
 חס, עץ אצור מרכז ק קצות אכיליון.

א: יוח זמנים של נרות שמן בארץ ישראל

אורג
 מראה „לוח זמנים“ של התפתחות נר השמן לפי תקופותיו. שימו לב: הציורים 1, 7, 8, 9 מצויירים במסמלממלה; 2, 3, 4, 5, 6 הם ציורים כפולים ומראים את הנר בתפתחתו — במבט מלמעלה ומזהד.

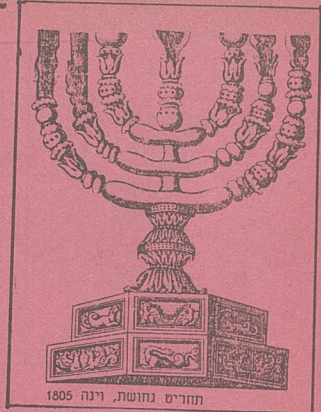
האומנים „הקדרים“ היהודים, השקיעו את מיטב רעיונותיהם במעשה ידיהם וביטאו עלידי הנרות הפשוטים והצבועים את רצון העם לעצמאות בתקופת שלטון דיכוי ור. קישוטיהם הסמליים, השאובים ממסורת העם בתקופת היותו בךרויך, קראו את העם למרד, לחופש.

- 21: סוף תקופת ברונזה קדומה ותיכונה
- 3: תקופת הברונזה המאוחרת
- 4: תקופת הברזל (ישראלית) הרגשונה
- 5: תקופת הברזל (ישראלית) שניה
- 6: התקופה היוונית
- 7: התקופה הלניסטית
- 8: התקופה הרומית (בית הורדוס)
- 9: התקופה הביזנטית

המנורה המשוקדת

הטקחות הארך "מנורה"
מאנציקלופדיה האקראית

כפי תלת-איטליה

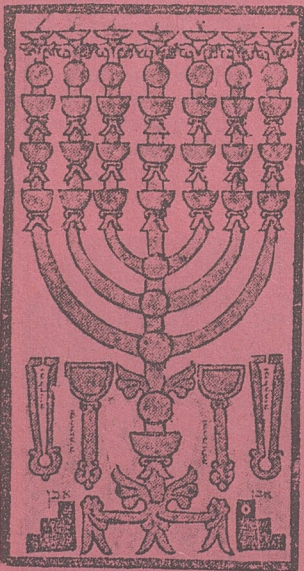
*

מנורה -

כלי שמחנים עליו נרות. אפשר שבכמה כתובים בא "נר" במשמעות קיבוצית, כלומר - נרות, ושם אף - מנורה. מהאלף השני של הספירה ואילך מופיעים בממצא הארכי-אולוני של ארץ-ישראל וסוריה נרות בצורת קערה עמוקה, שבשוליה עשויה שבעה פיוז לשירבוב פתילות למאור. יש שקערת נרות מושמת על כנה של חרט, אכן או מתכת, ובכך היא כבר נהפכת למנורה.

במקרא נמסרו פרטים על צורתן וקישוטיהן של שתי מנורות:

1. מנורת המשכן - שמוח כה 31-40, לז 17-24;
2. המנורה המתוארת בחזון זכריה - ד' 1-6, 10-14.

תוקח סך מניאר
אל תוקח
תוקח, דרום-צ'רפת
1300 בערך.

*

בבית ראשון היו דולקים הנרות שבמנורה מערב עד בוקר. הכינוי של "נר תמיד" בתורה מכוון למחזוריות של הדלקת הנרות על ידי הכהן בין הערבונים, ואילו בבית שני נהגו ששלושה מן הנרות היו דולקים כל היום ושאר הנרות היו מדליקים אותם בערב.

צורת המנורה שבמשכן לפי ספר שמות היתה כלהלן: מן הקנה האמצעי יוצאים שישה קנים, שלושה-שלושה לכל צד. הקנה האמצעי עומד על "ירך", שצורתו לא פורטה בבירור. כל הקנים מקושתים בגילופי גביעים משוקדים, כלומר - גביעים הדומים בצורתם לתפוחת השקד, וכל גביע נחלק לכפתור ולפרח. בכל קנה צדדי מגולפים שלושה גביעים, ובקנה שבאמצע - ארבעה. הפרח שבקצהו של כל קנה, בראשו של גביע עליון, משמש מצע לנר. שום דוגמה למנורת המשכן לא נמצאה בארכיאולוגיה, פרט לתמונות של מנורת בית שני. עם זאת אין ספק שלפינו סגנון-אמנות ריאלי מן המציאות.

על המנורה של מקדש שלמה (בית ראשון) אין לנו תיאור כה מפורט, ואפשר שאף צורתה היתה של קנים מגולפים עם פרחים משוקדים.

מנורת הזהב שעמדה בבית שני בשלב הראשון הוצאה משם בשנת 169 לפסה"נ על ידי אנטיוכוס הרביעי אפיפנס. במקומה העמידו החשמונאים בשנת 164 לפסה"נ מנורה אחרת, שבמשך הזמן צופתה זהב, והיא שנתקיימה במקדש הירודוס עד לחורבנו. לאחר החורבן נשאה הרומאים בתהלכות ניצחון של טיטוס, ודמותה צוירה על קיר קשת הניצחון הקרויה על שמו.

לפי צורת המנורה בתבליט זו היא נחלקה לשלושה חלקים:

1. למעלה שבעת הקנים על גביעיהם, כפתוריהם ופרחיהם
  2. בתווך הקנה האמצעי המקושט כאן בשני זרים, שכל אחד מהם פונה כלפי מעלה וכלפי מטה, ואגוד במחרוזת של פנינים;
  3. הבסיס עשוי שני משטחים של שש או של שמונה צלעות, זה על גבי זה, ועל צלעותיהם של המשטחים מצויירים נשרים והיות דמיונית.
- אף כי לפי מסורת ההלכה עמדה המנורה על שלוש רגליים שהסתעפו מן הקנה האמצעי, נראה שבסיס זה, המעורר בסגנון הלניסטי, כבר עוצב כך בימי החשמונאים.

תבליט של מנורה

נמצא ב- Priene, איטליה
 מתוך כנסייה לזכרון בית
 הכנסת העתיק. התואר -
 מנורת-לעזוב הכניס על גבי
 ג'וליאן של סבלי-זלרה.
 השמאל- אטרז, מימין -
 דגל וצד חפץ לזיהוין
 מסמך (סוכרז).

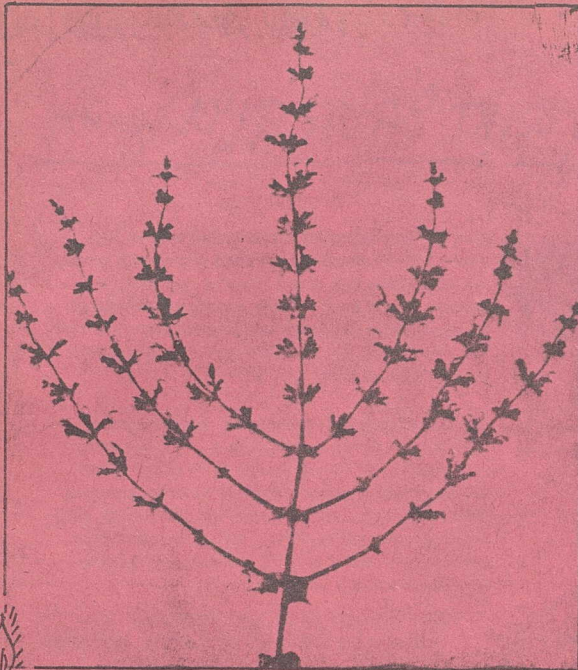

מנורת המשכן - שמות ליה:

- (א) ועשית מנרת זהב טהור.
מקשה תעשה המנורה:
ירכה וקנה.
גביעה, כפתריה ופרחיה -
ממנה יהיו.
- (ב) וששה קנים יצאים מצדיה:
שלושה קני מנרה מצדה האחד
ושלושה קני מנרה מצדה השני;
- (ג) שלשה גבעים משקדים בקנה האחד -
כפתר ופרח;
ושלושה גבעים משקדים בקנה האחד -
כפתר ופרח;
- כן לששת הקנים, היצאים מן המנרה.
- (ד) ובמנרה ארבעה גבעים משקדים,
כפתריה ופרחיה.
- (ה) וכפתר תחת שני הקנים - ממנה,
וכפתר תחת שני הקנים - ממנה,
וכפתר תחת שני הקנים - ממנה:
- לששת הקנים, היצאים מן המנרה -
- (ו) כפתריהם וקנתם ממנה יהיו;
קלה מקשה אחת, זהב טהור.
- (ז) ועשית את נרתיה שבעה -
והעלה את נרתיה,
והאר על עבר פניה.

חג המצות - חג האילנות

(לפי ספריהם של עזריה אלון ונגה ראובני). ב"על העצים ועל האילנות" (הוצאת הקיבוץ המאוחד) מספר עזריה אלון:

"נספר נא הפעם על צמח הקשור בחג החנוכה, או יותר נכון - במנורה בית המקדש. ד"ר אפרים הראובני ז"ל השתדל במשך עשרות שנות עבודה בארץ לזהות את צמחי התנ"ך והתלמוד, יתר על כן: כל חי העם בארץ היו משולבים, לדעתו, בטבעה ובצמחיה. לכן אין להבין תופעות-חיים, צרכי-ביטוי ואפילו לא צורת כלים ומכשירים של ימי קדם, בלי לדעת את הצמחיה ולראות כיצד השפיעה על כל אלה.

לא היינו בסודו של בצלאל בן-אורי, יוצרה האגדי של המנורה, אך מותר לנו להאמין, כי המנורה היא שיהיה לנו עינינו והיא שהפכה במרוצת הימים, בזכותו, לסמלה של מדינת ישראל.

ובספרו "בסוד אילן ופרח" (הוצאת לאור דרורה הראובני) מספר נגה הראובני:

"ניחוח המור, מאכלי-עדנים, מרפא לחליים, יופי נאצל בגוונים לאין-שיעור, ועל כולם - פיענוח סוד המבנה של מנורת ישראל - כל אלה צופנות לנו המוריות הרבות הגדלות בארצנו למן החרמון והלבנון המושל-גים אשר בצפון ועד למרחבי מדבר סיני הצהבהבים והרריו הקשוחים אשר בדרום.

... תכונת הבושם המשותפת הזאת לכל מיני המוריות הקנתה להם את השם הכולל "מִרְיָה", שריחה כעין ריח המור, הוא הבושם הטוב. השם המבושם הזה נענד להר המוריה בשל מרבית שיחי המוריה - גם כמה משמות בני ישראל ובנותיו, הידועים לנו מן המקרא: מִרְיָם, מִרְיָה, מְרִיָה, מְרִיָה, מְרִיָה, מְרִיָה ועוד אחרים.

הערבים קוראים לכמה מיני המוריה - "מְרִיָה" מְרִיָה" - למוריה אחרת קוראים בשם "מְרִיָה", שאף הוא נגזר מאותו מקור עתיק. נחזיר, איפוא, העטרה לישנה ונקרא לצמח בשמו העתיק מוריה ולא בשמו הסורי מרווה!

נגה הראובני מספר:

"העדינה מכל המוריות שתארנו, והמופלאה שבהן כגון-ריחה, בצבע פרחיה, במבנה, בהסתעפותה ובכל חזוניה - הריהי ללא ספק המוריה הישראלית -

SALVIA Palaestina Benth. כאשר תלהו השמש ויחם האויר עד למחנק בימות השרב הגדול, תקטר המוריה הישראלית את מיטב בשמיה בעונת פריחתה.

פריחה הורודים הבהירים יאירו אז באויר העכור כנרות קטנים וזכים וישובכו את הנפש העיפה. בהסתעפותה של המוריה הישר-אלית מודגש במיוחד המבנה של זוגות סעיפי תפוחת נגדיים, העולים בקשתות במישורים ניצבים זה לזה לסירוגין. ■■

מנורות שאינן בנות להערה קנים / צבי אילן

הכל יודעים שהמנורה בעלה שבעת הקנים היא הסמל היהודי המובהק. דוגמאות רבות שלה נמצאו על המרים והפצים שונים כסמלים יהודיים, דבר המשמש בדרך כלל "תעודת זיהוי" יהודית לכלל הממצא. והנה לפני כמה שנים נמצא בחפירות העיר של טבריה לוח בג'לת, ועליו תבליט-מנורה בעלה חמשה קנים בלבד!

מנורה בעלת תשעה קנים
מבית-שאן

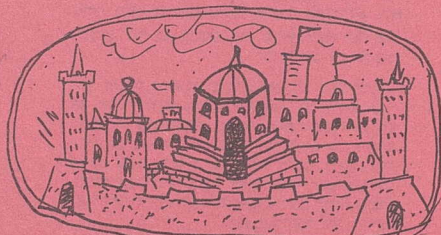

מנורת המקדש
שהוא מתוארת בקשת
הנחון של
(שנת 95)

מסתבר שמרובות הדוגמאות של המנורות שאינן בנות שבעה קנים, והן מכילות 5, 6, 8, 9 ואפילו 11 קנים! כיצד נסביר עובדה זו? המעיד הדבר על התרחקות ממסורת ישראל? מבדיקה במקורות מסתבר שלא כן הדבר. מתברר כי מאז חורבן בית-המקדש נהגו יהודים לשנות את מראה מנורותיהם במכוון, כדי שלא תדמינה לזו של בית-המקדש. בתלמוד יש הלכה ברורה בנידון:

"לא יעשה אדם מנורה כנגד מנורה (של בית-המקדש) אבל הוא עושה של חמישה, של ששה ושל שמונה. ושל שבעה לא יעשה".
(תלמוד בבלי; עבודה זרה, מנחות, ראש-השנה)

לפיכך אין בגילוי מנורות שאינן בנות שבעה קנים כדי להפתיע. עושיהן היו וודאי יהודים "בשרים" הממלאים אחרי ההלכה, אולי לא פחות מאלה שחיקו בדיקו את מנורת שבעת הקנים.

ציר 18 ירושלים וביית-המקדש חתוך בחוזה - מנורה / אטליזה 1630

שנו רבותינו: מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם; ומי שלא ראה בית-המקדש בכנינו לא ראה בנין מפואר מעולם.

שנו רבותינו: אִמּוּב היה במקדש, חלק היה, דק היה, של קנה היה, ומימות משה היה. ציוה המלך וציפוהו חזק ולא היה קולו ערב כמות שהיה. נמלו את ציפוי וחזר קולו להיות ערב כמות שהיה.

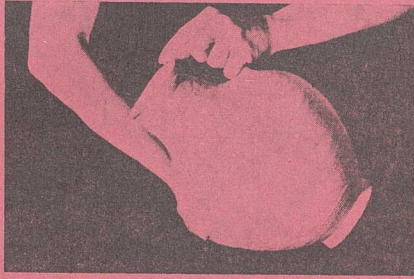
צִלְצַל היה במקדש, של נחושת היה, מימות משה היה, והיה קולו ערב ונפגם. שלחו חכמים והביאו אמנים מאלכסנדריה של מצרים ותקנוהו — ולא היה קולו ערב כמות שהיה. נמלו את תקנו — והזר קולו להיות ערב כמות שהיה.

בִּכְתָשֶׁת היתה במקדש, של נחושת היתה, ומימות משה היתה, והיתה מפמטת הבשמים — נפגמה. שלחו חכמים והביאו אמנים מאלכסנדריה של מצרים ותקנוהו — ולא היתה מפמטת כמות שהיתה. נמלו את תקונה וחזרה לתחילתה.

אלו כלים נשתירו ממקדש ראשון ונפגמו ולא עלתה להם ארוכה.
(שׁוֹפְרֵי יוֹ, תוּס)

שמן לחנוכה / נחמה ריסאר

כך (שם שמן?) מתקבלת החשמולאימ

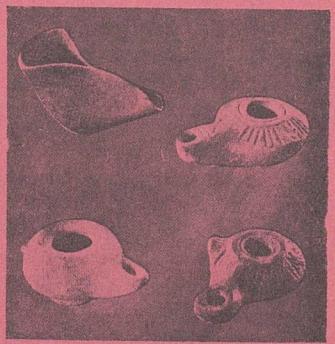
כהיינו בגן-הילדים, שרנו על נס-חנוכה: "כד קטן, כד קטן, שמונה ימים שמונה נחן" ... והאגדה מספרת: "כשנכנסו יוונים להיכל, טימאו את השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית החשמונאי וניצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו להדליק יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו למנו שמונה ימים"...

אלה הם כמובן שמונת ימי החנוכה, בהם אנו מדליקים חנוכיות. יש המדליקים נרות של חלב (ח' עם צירה), אך יש המדליקים נרות של שמן.

נרות של שמן, שנהגו להדליק בימייקדם, אינם אלא כלי-חרס קטנים, שלהוכם נוצק שמון הוות ובפיהם הונח פתיל של פשתן או של כותנה שאותו היו מדליקים.

בראשונה היו משתמשים בקערות קטנות בהן הונח פתיל, אך במרוצת הדורות שינו הנרות את צורתם ולבשו צורה אחרת: הראשונים היו פתו-חרס, אולם בעלי פה, שנוצר על-ידי צביטת כלי-החרס בידי הקדר בטרם נצרף הכלי באש (נרות בעלי ארבעה פיות קרמו לאלה בעלי פה יחיד). לימים הלכו הנרות ונסגרו וזאת כדי למנוע הצטברות של פסולת בשמן.

בימי החשמונאים נסגרו נרות אלה כמעט כליל, אך בעת ובעונה אחת החלו משתמשים בסוג חדש של נרות סגורים, שנוצרו בדפוס משי-

ני חלקים גפרודים: הבסיס והמכסה, ואחר-כך היו מחברים אותם זה לזה. הנרות הללו הם סגורים לגמרי ורק שני פתחים עגולים להם: הפתח הגר-דול יותר במרכז המכסה, המשמש ליציאת השמן פנימה — מה שקרוי "עיני-הנר"; ופתח קטן בחרטום הנר, הוא "פי הנר", בו הונח הפתיל. ככל שבעשו "פיני" הנר קטנות יותר, כן הלכו וגדלו פני הכלי הנותרים ונוצר מקום רב לעיי-טורים.

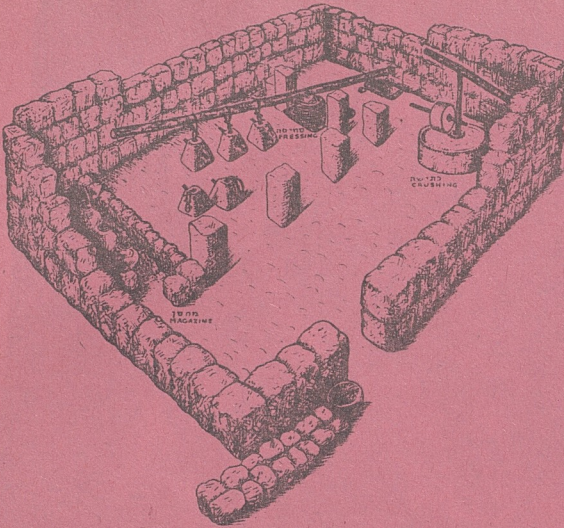
אל הנרות היו יוצקים שמן מן הכד בעזרת משפך מיוחד בעל מסננת. השמן, אשר באותם ימים שימש גם למאור, הופק בבתי-בד.

בית-בד מימי החשמונאים

שרידיהם של כמה בתי-בד נתגלו בארץ ולאח-רבה גם שוחזר אחד מהם בגן של מוזיאון ישראל בירושלים, בהדרכת האדריכל ז. ייבין. בית-בד זה נתגלה ונחפר לפני כעשר שנים באזור מודיעין, על-ידי ארכיאולוגים של אגף העתיקות בתחומי חווה חקלאית מימי החשמונאים.

נרות מתקופת החשמונאים. הנר הסגור בפניה השמאלית העליונה נעשה בדפוס; שלושת הנרות האחרים הם בעלי פתחים לפתיל.

ביחדבד מתקופת החשמונאים, כפי ששוחזר במוזיאון ישראל. על הסמל משמאל לכניסה הוחזו סלי הזי תים. לצדה, ליד הפתח — כד מים. מיתקן הפריכה נראה בפינה הימנית למעלה ולידו משטח לתנתות הסלים שהכילו את הזיתים. בפינה השמאלית למעלה — מיתקן הסחיטה עם המשקולות, ולידו בור קלילות השמן. משמאל לכניסה — מחסן לאחסנת כדי השמן.

כיצד בנוי בית־בד, וכיצד מופק בו השמן?

מיד לאחר המסיק הובאו הזיתים הירוקים אל בית־הבד ושם הופק מהם השמן בשני תהליכים עיקריים: פריכה, וסחיטה. מיתקנים אל שתי מערכות אלה נמצאו בתוך חדר מלבני באורך של 12 מטר וברוחבו של כ־10 מטר, שנחלק לשניים על־ידי טור של עמודים (ראה תמונה). בפינת החדר הוקמה מקום קטן למחסן ובו הוצבו הכדים המלאים.

בכניסה למבנה ליד הפתח נמצא ספסל־אבן ונראה, כי שם נפרקו הזיתים בהגיעם מן הכרם (קנקן־החרס הקבור חלקו בארמה בקצה הספסל שימש אולי לנטילת ידיים).

מערכת הפריכה או הכתישה מורכבת משיניים: ה"ים" וה"ממל" בלשון המשנה. הים היא קערת־אבן גדולה, שעליה הונחו הזיתים הירוקים, והממל הוא גלגל־אבן גדול שסבב על צירו והיה הולך ומורעך את הזיתים.

לאחר שנמעכו הזיתים כדבעו והפכו לעיסה, נאספה זו לתוך סלים קלועים — "עקלים" בלשון המשנה — ועלה בא תור הסחיטה.

אחר הפריכה באה הסחיטה. מערכת הסחיטה מורכבת מכמה חלקים: בין שתי אבנים גדולות ("הבתולות") חצובה גת קטנה, מעיץ גומה, בה נערמו העקלים המלאים עיסת זיתים. ערימות נוטפות המתנינו בתוך שקעוריות אחרות שבין שני המיתקנים.

קורת־עץ עבה וגדולה ("קורת בית־הבד"), שקצה האחד תקוע בקיר החדר ואשר עליה נתלו משקולות־אבן גדולות, במשקל של כ־300 ק"ג כל־אחת, לחצה וסחטה את השמן מן הכלים. מן הגת ניגרו השמן אל בור־האיסוף שבסמוך לה. שם שהה עד אשר נפרדו ממנו הגוולים שבו, והשמן הנקי צף על פני המים. גם הפסולת נפרדה תוך כדי כך ושקעה לתחתית הבור. לבסוף גדלה השמן ונאסף אל הכדים, שניצבו כאמור בפינת החדר במחסן קטן.

זכו לילדי ירושלים ובהתקרב ימי התנוכה הם עולים אל בית־בד זה ומפעילים במורידיהם את הממל ומדלקים בשמן שהופק בבית־הבד המ שוחזר ברות־של־חרס עתיקים.

מערכת הפריכה: הזיתים הונחו על קערת־אבן גדולה, הים; וגלגל־האבן, הממל, היה טובב עליהם ופורע אותם.

התמונות לשימה זו מתפרסמות באדיבות מוזיאון ישראל.

כִּי אֶמְבֹאֵל לָת הָאֵשׁ, אֲנִידָת הַנְּצִחָה הַנִּיֻּלְדֵת אִ"י כַּסְפֹּן הַרְחֵי יְרוּשָׁלַם, אֲמַלֵּה יְדֵי הַכֶּסֶף נֶתַן רִנְנוֹת.

בְּזִמְנֵן הַזֶּה -
וּבִימֵי הָהֵם..

שֵׁרֶטְטֵטֵטֵט בִּירוּמֵה

ה"פחלגלג" לתג

הכנות ופעילויות

ה"פחלגלג" לתג - פרויקט הכנות והפעילות

ה"פחלגלג" לתג הוא פרויקט הכנות והפעילות המיועד לילדי חדר הלימודים. מטרתו היא להכין את הילדים ליום חג המנוחות וללמד אותם על חשיבותו. הפרויקט כולל הכנת כרטיסי יום חג המנוחות, הכנת ספרות ופעילויות שונות.

הפרויקט יתבצע במשך מספר שבועות לפני יום חג המנוחות. הילדים יעבירו את הזמן שלהם בהכנת חומרי הלימודים ובהפעילות השונות.

ה"פחלגלג" לתג הוא פרויקט הכנות והפעילות המיועד לילדי חדר הלימודים. מטרתו היא להכין את הילדים ליום חג המנוחות וללמד אותם על חשיבותו. הפרויקט כולל הכנת כרטיסי יום חג המנוחות, הכנת ספרות ופעילויות שונות.

הפרויקט יתבצע במשך מספר שבועות לפני יום חג המנוחות. הילדים יעבירו את הזמן שלהם בהכנת חומרי הלימודים ובהפעילות השונות.

ה"פחלגלג" לתג הוא פרויקט הכנות והפעילות המיועד לילדי חדר הלימודים. מטרתו היא להכין את הילדים ליום חג המנוחות וללמד אותם על חשיבותו. הפרויקט כולל הכנת כרטיסי יום חג המנוחות, הכנת ספרות ופעילויות שונות.

הפרויקט יתבצע במשך מספר שבועות לפני יום חג המנוחות. הילדים יעבירו את הזמן שלהם בהכנת חומרי הלימודים ובהפעילות השונות.

הכנת כרטיסי יום חג המנוחות

הכנת ספרות

הכנת פעילויות

ה"כרזצור לחג" - הנחיות הכיות הצורק

השבוע שלפני חנוכה - "הפרודודור לחג" - משמש לנו כמרווח-זמן לשם היערכות לקראת האירוע החגיגי המרכזי, הפעילות הרגילה בגן משתלבת בהדרגה בהכנות עצמן הפעילות היוצרת של הילדים אף היא פונה יותר ויותר אל המרכיבים הקשורים בחנוכה בסמלים ובאביזרים המסורתיים.

בפעילות הרגילה של טיול ותשומת הלב למתרחש בטבע ובגינה ננסה להדגיש במיוחד את העובדה שהגנו זה עומד על פרשת-הדרכים בין חושך לאור, בין תרדמה לבין סימני התעוררות ראשונים. הצעות מספר לטיולים מסוג זה ולעבודות העונתיות בגינת-הירק המובאות בפרק "חודש-כסלו בטבע ובלוח העברי" יכולות לשמש כהנחיה, כאשר באיזורי הארץ השונים תמצא הגנת את התופעות המאפיינות את קיבוצה.

בשעות שבהן הגנת נוהגת כרגיל לספר סיפור לילדים מתחיל הנושא של חנוכה לתפוס מקום בראש רצוי לרובב את הילדים תחילה שיספרו מה זכור להם מלפני שנה, ומכאן אפשר להפליג לחומר הספרותי הרב המצוי בנושא. סיפור החג המסורתי, האגדות הנלוות מן המסורת, סיפורים לילדים הקשורים לחנוכה, חידונים וחידושים מובחרים - כל אלה הגיע שעתם עתה.

ס מ ל י ח ג

ניתן לומר שבכל הגנים מקובל בשבוע שלפני חג הפנות את פעילות הילדים בציור, בכיור ובכל עשייה אל סמלי החג: כדי-שמן, גרות ופכים בצורות שונות, חנוכיות, מנורות, סביבונים וכו'.

אין לדרוש מן הילד. שיכון בעצמו ציורים, קישוטים והדבקות לכבוד החג, ויבטא עלייהם את תוכנו של החג. שטרם נתרשם ממנו. תביעה כזאת מכניסה דפוסיהם שיגרתיים ליצירתו החופשית של הילד. במקום לבטא את רגשותיו ומאוויו. יתקה באופן מיאני את הצעות הגנת. זוהי בעיה חינוכית רצינית. וביחוד לגבי הילדים הצעיריים בגיל הגן. בגיל זה לא הגיעו עדיין הילדים לשלב של בגרות המבצע ביצירתם. אופן יצירתם הוא עדיין רגשי. מקרי וסובייקטיבי. רק אצל ילדים מגיל חמש ומעלה. שצברו כבר חוויות-חג של שנים קודמות. מופיע באופן ספונטאני נחשול של הבעת-יצירה לקראת החג. עם שמיעת השיר הראשון המבשר את בואו. אצל ילדים רבים מתעכלת ההתרגשות מן החג במשך זמן רב: ציורי הגיחה-עלולים להופיע אצלם בחגי-האסף. והחנוכיות והגרות הצבעוניים ישתרבו בציוריהם בעונת-האביב.

הקישוט צריך להיות עדין וסמלי. כדי שישירה אוירת-חג בבית וישווה לסיבה האינטימית הרגילה את הלבוש החגיגי. עיקר הלבוש החגיגי - הניקיון. שהילדים טרחו במו ידיהם להשגתו. הקישוט והניקיון משמשים מסגרת חגיגת קבועה. ותכונה מעין זו תעורר תמיד את המתיחות הנעימה והציפיה לקראת החג. ילדים לבושים בגדי-חג שהם-גופם השתתפו בכביסתם ובגיהוצם. הבית שכולו נקי ומבריק. הכל מוכן לקבלת-חג - זו היא תכונה מבורכת.

(החוק: תורת הגן)

מרהלה Se
מרים רות
מסוניה לו
Se ומקוים.

נחמה קיטמן
אצקרה הרקל

הטבע בסביבתנו מספק לילדים חומר מגוון ליצירת חנוכיות כיד הדמיון העשיר שלהם. ואם אנחנו "לקחות נאמנים" אצל ריכוזי הגרנטאות, במסגריה ובנגריה בכל ימות השנה, הרי עתה בוודאי נצא עם הילדים לחפש שם "מצאות": ברגים, אומים, קוביות וסרגלים בצורות שונות.

הוא הדין לגבי פעולות הקישוט בן: הבית ילבש חג יותר ויותר בהתקרב המועד כאשר פּינת - החג מהווה מוקד חשוב בקטע זה של ההכנות. להלן רשימה קצרה של גננת, מוקדשת לתפקידה של הפינה ביצירת האווירה לקראת החג:

על פינת החג

פינת - החג הנמצאת במקום מרכזי בן, מושכת את הילדים להתבוננות ושיחה.

לקראת החג תלבש הפינה כסות חגיגית בעריכתה ובסידורה, והיא תהווה לב-ליבו של הבית. נערוך אותה בהדרגה והיא תלווה את כניסת החג לבן. נוריד את חנוכיית-השמן ונשים אותה בפּינת-החג. לידה נשים את הכד ונר-השמן, בעלי הצורה הקדומה-כביכול.

היות ואנו מפרים לילדים את סיפור-החג, רצוי שנציב בפּינה את המוצגים הקשורים אליו. נתלה תמונות מתאימות וחסוב שתהינה אמנותיות, כי כך נטפח את טעמים של הילדים.

נביא אל הפינה ספרים שבו מופיע סיפור-החג עם איורים וציולמים ברמה נאותה. הילדים יוכלו לעיין בהם ולשוחח עליהם.

הילדים מכינים לקראת החג חנוכיות מחומרים שונים, נערוך להם מקום בפּינה, ושם יהיו שמורים עד כניסתו של החג. במסיבה ידליק כל ילד את חנוכייתו. נצרף אל הפינה את הנרות והסביבונים, מעשה ידי הילדים.

בפרוס החג נדליק את חנוכיית-השמן והבית יתמלא באורה וברוחה...
נחמה ר"ק (נולדאול)

על הנאמר ברשימה זו נוסיף, שהמוצגים והאיורים המתאימים יתפסו את מקומם בפּינה לאחר שעניינם הוזכר בסיפור. למשל - אם סיפרה הגננת על בית-המקדש בירושלים, אזי למחרת היום ימצאו הילדים בפּינת-החג מספר תמונות הממחישות את הנאמר בסיפור.

כך גם לגבי נשקם של החיילים היוונים, פך השמן, אלעזר והפיל וכיוצא בזה.

כאמור: חלקם של הילדים עצמם ביצירת אווירה של חג חשוב, כאשר עבודותיהם בציור, בחימר ובכל חומר אחר משתלבות בתצוגה החגיגית. עם זאת טוב נעשה אם נמצא אחד ההורים שיוכל לתרום לקישוט הכללי פינה או מוצג קבוע-וחוזר-כל-שנה. יש וברשות אחד ההורים מצי אוסף של נרות-שמן עתיקים; לשני יש אוסף של מגזרות-נייר מסורתיים על נושא-החנוכה; השלישי יוכל בירושה מהוריו את ה"חכמה" של יצירת נרות קישוטיים משעווה והוא מוכן לערוך הדגמה כזאת בן.

ואכן, חוויות של ממש מזומונות לילדים כאשר מתאפשרות פעילויות של יצירת סביבונים, הכנת שמן-זית, עשיית נרות-שעווה וכדומה. אמנם ביצירת סביבונים כמעט ולא ניתן לשתף את הילדים עצמם, ויש ואחד הסבים בא לשם כך לבן באחד מימי השבוע "שלאפני"; יהיה זה מארע מעניין ומרגש בשביל הילדים וה"מוצגים" האלה חביבים עליהם מאוד.

הצעות ליצירת סביבונים מעופרת, הכנת שמן-זית בשביל החנוכה המרכזית של הגן ועשיית נרות-שעווה מובאות בהמשך לכל "בעלות היוזמה" העמלניות.

לא ראינו מקום ללוות את הפרק הזה ב"רצפטים" של קישוט ומלאכת-יד, כי ההנחה היא שבאן אין הגננת זקוקה למתן עצות. בגולים אלה (להבדיל מבית-הספר) העבודות הן ממילא פשוטות-ביחס, והדרג מושם על התמונות המתאימות בפּינת-החג. וכל המוסיף - גרע.

לעומת זאת יש ויש מקום למלאכת-יד בחוג המשפחה, כאשר האב עוסק, יחד עם הילדים, בקישוט הדירה לקראת החג. (ולא כאן המקום לחזור ולהדגיש את החשיבות החינוכית של השתלבות הילדים בפעולות המבוגרים בהג!) נשתדל לרכז רעיונות מסוג זה, ועל נושאים קרובים, בדפדפת נפרדת - "חניכה בחוג המשפחה".

על-פי חניכה לגננת

התוכן הרחוק של החג / אריה רות

הילד והחג

הילד נושם בקרבו את אירת הבית מיום הולדו. המנהגים הקבועים נוסכים בו בחסון. ריחות מוכרים הדרים לאפו ומבשרים שמחה. כל אלה מהווים תוכן חיים חשוב עבור הילד הקטן, כל אלה יוצרים ומחזקים את הקשר הפרט בינו ובין סביבתו על מנהגיה. ואל תגיד: „בני עוד צעיר, רק בן שנה הוא ואינני חייב בדאגה לסידור חגים בביתו“.

הילד צומח לתוך אירת ביתו מיומו הראשון בלי ש י ב ין את ההתרחשויות בסביבתו... אנו נותנים לו את מזונותיו מבלי להסביר לו עד מה הם נחוצים ומעילים לגופו ומבלי שידע שהמזונות מחסנים אותו ושומרים על בריאותו. גם את מזונו הרחני הוא מקבל מבלי ש י ב ין את המסיבות בהן נוצרו הערכים האלה ובלי שידע באיזו מידה הם בנויים את אישיותו. הילד אוהב את חג הפסח בגלל נקיטת הבית, בגלל הבגדים החדשים שקיבל לכבוד החג, בגלל אכילת המצות, בגלל פרחי האביב הרעננים האגרסל... הוא אוהב את השבת כי הוריו נמצאים בבית באותו היום, כי אוכלים חלה, כי הוא רחוק למשע... וכך יכולים אנו למצוא את חוסי השני של הקשר הרגשי-המחשי בין הילד וחגיו. הילד אוהב את החגים וקשור אליהם בכל נימי נפשו עוד לפני שהוא מביין ועומד על משמעותם. אם הצלחנו ליצור את הרקע הרגשי-חיוני, הרי בגיל 4-5 גם נספר לו על ענין החג. נספר בהתאם לסיפורים שהילד שמע מפי הנננת ונוסיף להם גם סיפורים על עצמנו. כל ילד אוהב לשמוע על תקופת הולדתו של אביו ושל אמו, כיצד הם חגגו את חגיהם ומה היו מנהגיהם. הגימה האישית הנסוכה על קטעי סיפור אוטוביוגרפיים כאלה, מקרבת את הלבבות. מחזקת את הרגשת הקשר בין הדורות ומשמשת רקע נפלא להודות (כי „אבא עכשו חזק, אבל גם הוא היה פעם לך קטן וחלש, כמוני היום“).

סיפורי החג

סיפורי החג אינם מסבירים לילד הקטן את היוצרו של החג בעבר הרחוק! אין הילד מחפש גורמים. החג עצמו גורם לו שמחה, על כל המיוחד שיש בו ועם כל יופיו המהנה הוא אינו מקשה קושיות על סיבת השמחה, שכן די לו בשמחה עצמה. לילד הקטן קשה להבין את מושגי הזמן של הסיפור ההיסטורי: הוזה ועבר מתערבבים ומבלבלים בין יהודה המכבי ומשה רבנו — בין המך הרשע ובין אנטיוכוס. הגיל מתיר אטאט את קפצת הבלבולים. בגיל הצעיר באים הסיפורים למען לפאר את האוירה, להוסיף גם הנאה רוחנית להנאה המחושית של החג, לתת לילד הדומנות להתחמס לאור גבורת אבותינו, תוך הודות עמם. ולעצב את אישיותו.

הזמר לחג מבטא את נשמת העם. גם כאן, הילד איננו מביין לרוב את פשר המלים שבשיר, אך מתרשם מהמנגינה. בומרה המשוחפת מתקשר היחיד עם הציבור החוגג — עם הרחוב המזמר. הומירות של הולדתו מלוות את הילד עד סוף חייו ומעלות את הרגשותיו החגיגות בכל הדומנות חגיגת...
←

ולטיבום:

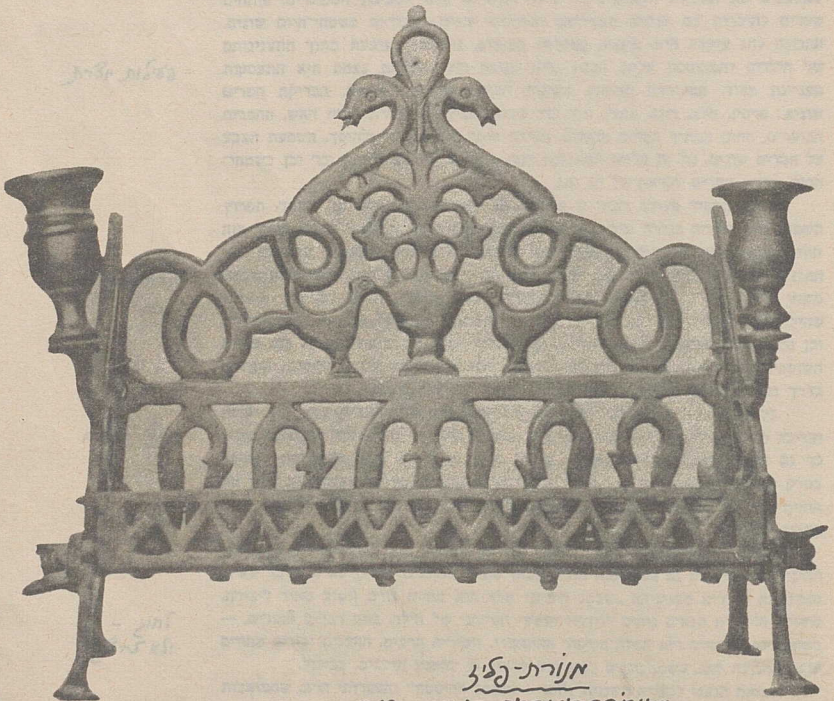
1. הילד קולט את חוויותיו החגיגיות מאוירת סביבתו דרך חושיו ותוך הזדהות עם המבוגרים שבסביבתו. לכן חשובה כל כך יצירת המסגרת החיצונית לתג ולכן כל כך קובעת הופעת המבוגרים בחגים החתונהגיים.
2. הילד מתקשר אל החגים קשר רגשי: קודם הוא אוהב את החג ורק אחר-יכן הוא מביין את משמעותו. לכן נבנה קודם את הקשר הרגשי של אהבה עזה, ניצור את הרקע להבנה הכרתית ובדרך זו נתרום תרומה חשובה לעיצוב אישיותו.
3. חג משותף בין הורים וילדיהם נוסך בילד בטחון של שותפות

והשתיכרות.

4. החג ומנהגיו משמשים גשר אל העם, עלינו ליצור על כן דפוסי חג קבועים המקיפים את הישוב כולו. תרבות עממית בעלת דפוסיים קבועים משמשת רקע חינוכי לעיצוב דמותו של הילד ומצע חיים יציב. שהילדים מתקשרים אליו לגנצה.

חתיק:
הילד ואמיה
(סכרית כאלים)

חונרת-כאנז

מאירופה האמרתית. התאה ה-18-17.

החג בגן והתכונה אלו

לפי השקפתנו אין התכונה לחג מחייבת לנתק את הילדים מ„ששת ימי המעשה“.
נחפז הוא: היא צריכה להתחלב בהם באופן אהרנני והעיקר בה — עשייה עשירה ורבת
גוונים, עשייה ויצירה המתבססת על נסיון, שהילד רכש לו בעבר וימשיך לרכוש גם אחרי
החג. נסיון הנובע מהמציאות היומיומית והמתקשר אליה. הטביעה הקרובה היא המקור
העיקרי גם לתכונה לחג. ממנה יושב הילד את רשמיו וידיעותיו על כל הפעולות וה„מקור
רים“ הכרוכים בהכרתה.

החג מתגלה לפני הילד בעיקר בפניו המוחשיים. ההוי הוא שמגוון את החגים,
פבדיל בין אחד למשנהו ומלביש כל חג בלבשו המוחשי המיוחד לו בלבד. ההוי החג
מתבטא בקישוט, במאכל, בלבוש, במנהגים, בשירים ובסמלים שונים. וגם בשסח זה שאר
הילד, גם ליד בן 5-6. אותו הילד הוא קולט בעיקר את אשר הוא תופס בחישי ושרירי,
על כן אין החג בשבילו אלא הוי, והוי מוחשי ביותר. כדי להיווכח באמיתותה של הנחה
זו, נעלה נא בזכרוננו את ילדותנו ונבדוק מה הם הרשמים הבולטים ביותר בתקופתה של הנחה
וממה התרשמנו ביותר בימי החגים. בדיקה זו תוכיח לנו, כי עיקר ההתרשמות שלנו באה
מחלקים שונים של ההוי וסמלה בימים אלה. מתוך השתתפותנו הממשית בעניינים ובה
הלכים שונים לקראת החג ובהג עצמה, כגון אפיית מצות, משלוח מנות, נרות חנוכה
וכי"ב בכל אלה ישנם הרבה אלמנטים של משחק, של עשייה, המלווים הודות, והם הם
שמעצבים את התוויות העמוקות של הילד וקושרים אותו לסביבת המבורגים, פתחים
שעוברים להכרות עם אנשים הממלאים תפקידים שונים בעבודתם בשותי-יהודים שונים.
התכונה לחג עיקרה היא, איפוא, בעשייה, בביצוע, בפעילות הנובעת מתוך התעניינותם
של הילדים והמבוססת עליה. הכנת נרות חנוכה בידו הילדים עצמם היא התעסקות
מעניינת מאוד, המעוררת תמיהה, סקרנות וענין, הקשורה בסירודם, בבדיקת חמרים
שונים: רפשיק, חלב, דוגג, תפלי, תוך כדי עשיית הנחת מתעוררת בעית האש, החמרים
הבוערים, החום המתיד חמרים מוצקים, הפיכת חימר מוצק לנוזל ולהיפך, השפעת הצבע
על החמרים שונים. כל זה מלחה הסתכלות רבה, נסויים, שיחות, משחק וכי וכן בשטח
הכנת שניים אחרים לקראת כל חג וחג.

וכלום תפסיד פעולה רבתי זו מערכה, אם בסיומה, כשמופע הגר הנוצר, תפרץ
השמחה מפי הילדים בצורת שיר: „גר לי“ או „סביבון סביבון“ וכדומה? וכלום תפסיד מזה
הוויח התבונה לחג, אם שיר כזה יפרץ מפי הילדים — יותר נכון: מלבם — שובעיים לפני
החג? אולי התישך הוא הנכון? במקרה כזה יקבל השר משמעות עמוקה אמרציונלית ובאט
משהו פנימי ומקורי? כך קשורה עשיית הכתרים להצגת חנוכה, למשל, במדרה — נסיון
שהילד רכש לו אולי לפני כן כשביקר במתפרה והשתמש במשחקי ברצועת הסנטסימטר.
וכן בכל החגים האחרים. תפקידה של המחזכת צריך להיות לשלב את התכונה לחג בחיים
השוטפים בגן ולקשר את כל ההכנות הדרושות לפעילות רחבת-ממדים בסביבה הקרובה
בדרך ובאופן שהיא נהגת (צריכה להגות) במשך כל ימות השנה.

כל חגיגי עשירים בסמלים והכנת הסמלים האלה היא עיקר התכונה לחג והיא יכולה
וצריכה להיות משולבת גם בחברת המבורגים הידידים את הוי החיים, כמו בעבודתם בטבלה
כך גם בשטחי יצירה ופעולה אחרים. תכונה מסוג זה לחגים אינה מצמצמת למעשה
בפרק זמן מסויים, ארוך או קצר יותר, מכיון שאינה אלא המשך של פעילות המגוננת את
החיים בגן, רק זמן קצר סמוך לחג עצמו מספיק כדי לרכוש את הענינים ולכוונם ליום
הקבוע להחגיגה.

הערכים הבאים לידי ביטוי בחגיגנו מהורים, לאמיתו של דבר, יסודות לעבודתנו
החינוכית היומיומית גם בכל ימות החול. מכאן שהחג (והתכונה אליו) לא זו בלבד שאינו
מתק את הילדים מעניינים, שבכל הימים“ אלא הוא מהווה גורם חשוב מאד ליצירה,
לחוריה, ליצירת תנאים נוחים לגידול הנפשי והרוחני של הילד, במה דברים אמורים, —
כשהפעולה, העשייה ולא המלה הסיפורי ההיסטורי, השריים הרבים, ההצגות וכי"ב מהורים
עיקר התכונה לחג. כשמתכווננים לחוג ולא להציג או להפגין הישגים, כביכול.

ובאות העגנו לבעיית השנייה, והיא — החומר ההיסטורי והספורתי הרב, שומחכות

הסקירה
באקור אפיונה

סנייה כחוליים

פסילות יוצרת

הייר ומלמאזאן

הכנת סמלים

לחוג -
ולא להציג

ראות אותו כיסוד ועיקר לחג ולתכונה אלו גם בגן הילדים. חומר היסטורי זה הנמסר לילדים בצורת סיפורים, מחזות, הצגות, ריקודים וכיו"ב, מטרתו להסביר לילד את החג למען ידע ויבין, למה הוא חוגג ומדוע הוא חוגג בצורה זו ולא אחרת. הנהגה שתי שאלות כלולות בבעיה זו: (א) האם הכרזת שהילד ידע את מקור החג וגורמיו כדי לחיות חוויה עמוקה? (ב) האם מסוגל ילד בגיל הגן לגלות ולהבין את הקשר ההגיוני שבין המאורע ההיסטורי שאירע לפני. "הרבה הרבה שנים", ובין החג של היום?

א) האמנם ההסבר הוא שמעורר בלב הילד את חווית החג? כלום אין הוא מסוגל לחיות את כל החוויות היפות הקשורות בחג בלי שידע על מה ולמה החגיגים? ומה יסודו ופרושו של כל סמל? אגב, לו היה הילד מבקש להסביר לו את טעמי הסמלים, לא היינו יודעים לתעמם קרובות מה להשיב. מדוע משחקים בחנוכה בסביבות, ובפסח באגרזים? מדוע אוכלים דווקא לביבות בחנוכה, ולמה ומדוע מתפשטים דווקא בפורים ונהג. אך כשם שאף הילד שואל למה הוא חי, למה שבת בעולם, מדוע יש חורף וקיץ וכיו"ב, כך אינו שואל ולא יישאל, מדוע אנו חוגגים בכלל ומדוע חוגגים חג זה ככה וחג אחר באופן אחר.

הילד מקבל את העולם, שהוא נולד בו, כעובדה קיימת, כדבר המובן מאליה, הוא משתוקק להכיר את העולם הזה על כל המתרחש בו, ללמוד את העובדות ואת התופעות, לחיות אותן בכל רמ"ח אבריו, אך אינו הותר להסברים. הוא בכלל טרם גילה את הקשר אשר בין הסיבה והמסובב.

עקרונות של התפתחות והחנך שווים הם בימי החול כמו בימי החג. על כן אין הילד זקוק להכיר את החג גם לחג, כדי לחיות אותו חוויה עמוקה וכה. ואנו המתכננים, שרצוננו לגרום לילד חוויות-חג גדולה ועמוקה, חוויה שלא תישכח מלבו ותשמש לו מקור של אור ושמהג בהעלותו אותה בזכרונו גם כשהיה כבר שקוע בטרודות-חיים. נבנה את התכונה לחג ואת החג עצמו על העקרון האופייני לילד בגיל זה - עקרון ההתרשמות, הפעילות, המוחשיות, ולא על הסברים היסטוריים.

ושוב נפנה לזכרונות, השמורים בלבנו מימי ילדותנו, ואז נבין יותר לילד. כשאנו פותחים את ארצנו הזכרונות שלנו הקשור לחג מסויים, מהו אשר צף ועולה מיד בכל חורף יתונו כנגד עיני רוחנו: ההסברים של טעמי החג או פרטי ההורו החגיגי? התאורים המוחשיים מהחורף הם הראשונים שמופיעים בכל עומם. מפעילים את דמיונו, מעוררים את תחושת האווירה המיוחדת להם, מחיים את החוויות שפיעמו אותנו ומחזירים אותנו לעולם שהלך ואינו עוד, ואנו חיים את החג שוב כאילו שבנו והיינו ילדים. התמונה המוחשית של ההורו, היא היא שנושאת אתה את כל החוויות העמוקות, שהן "בצחיות" בשבילנו, המזינות את נפשנו עד היום. כשנצטוו את עינינו ונתמסר למעוף הדמיון הנוכח וניהפך לרגע קל שוב לילדים, נבין ונחוש, כי גם לילד המתחנך אצלנו כאן אין ההסבר יכול להיות יסוד ועיקר לחג. השוכנים לעין ערוך ממנו הם הסמלים התפעלות המתנות, החוויות המחשיות, חוויות אישיות והברתיות, שנותנות עם בני הבית ועם המבוגרים בכלל. ובמשך הדורות נוצרו ע"י העם סמלים אלה ועוצבו חוויות אלו בשפע. לכל חג וחג נוצרו מתוך חוש פסיכולוגי מופלא סמלים מהגנים משלו וקשורות בהם חוויות מיוחדות.

ברור, שאין הילד זקוק להסבר, כדי "לחיות" את החג, אלא שאנחנו המתכננים, מתוך הכוונה ובעלה ביותר לקשר את הילד מקטנותו למאורעות חשובים בתולדות עםנו, רוצים אים אנו את עצמנו מצוים להעניק אותם לו, אף-עלפי שאינו מסוגל לקלטם, לחיותם וביחד לקשרם לחג.

לית מאן דפליג, כי ישנם סיפורים רבים, גם מאלה הקשורים להגים, שאפשר וגם צריך מבחינת חינוכית לספרם לילד בצורה התולמת את גילו, אך אין עלינו לראות כחר מה להסבר החג, אלא כסיפורים התלווים אותו. סיפורי-לוחי אינם כרוכים ב"אילוף", אינם מחייבים הצגות הם אינם מסבירים את המעשים כי-אם רק מספרים עליהם, ואין הילדים צריכים לשננם בעלפה. סיפורי-לוחי אפשר לספר גם בשעת החגיגה עצמה, באווירת החג המיוחדת, ואין ספק שאווירת חגיגת מיוחדת זו ככחה לאצול מאורע על הסיפור, והוא ייקלט באופן מיוחד, בדרך אינסטימית-אמריציולית. למרות כל מאמצינו הנאמנים לא נצליח להביא את הילד לכך, שיקשר כל חג לסיפורו ההיסטורי המיוחד, לגיבורו המיוחד. עובדה ידועה לכולנו היא, שהילדים מערובבים את הגיבורים ומעשיתם, ונתנים דבריה של החי מרים רות, כי בסיפורי-הילד נפגשת אסתר המלכה עם פרעה הרשע או עם אנשיכוסם ומרדכי היהודי הסתבך בצרה, מפני שלא רצה להשתחוות לפסל היתתי. לעומת זאת לא

חוליה -
אלה הסברים

עיקרון ההתשואה

אמצאות עם
המחזורים

הסיפור המלאכה

בתנסות הילדים החומרים שונים

משימותיה של גגנת

בשיחה שהיתה בסוף היום, שוחחנו על תחמרים השונים המוכרים לילדים, ונסינו למצוא, אם גם הם משנים צורתם. למשל, הסתכלנו בגור עץ, ושאלתי, אם תמיד נשאר צבעו לבן. רוב הילדים ידעו שהעץ הופך שחור כששורפים אותו.

— ומה עושה האיש לבנר? שאלתי.

ילדים אחדים ידעו להגיד, שהשעורה נמסה באש. סיכמנו בהחלטה לבנות למחרת, מה נמס בחום ומה — לא.

ניסוי 1: לקחנו נר והדלקנו את הפתילה. כעבור דקות אחדות ראינו שהנר הולך וקטן, הולך ונמס. הילדים אמרו: — האש אוכלת את הנר.

סיכמנו: הנר נמס בחום.

שאל דוד: — גם הברזל הזה (ותצבעו על גרוטות ברזל) יהיה כמו מים, אם יהיה לו חם?

נסינו וראינו שגרוטות הברזל רק התפיחה, אך לא נמסה. שאלתי את הילדים לסיבת הברזל.

— הברזל הזה חזק — אמרה עדינה.

הסכמתי שהוא קשה ו, אינו רוצה" להימס. לצורך ניסויים אלה הבינתי עופרת. לעיני הילדים חתכתי אותה במצבטיים לחלקים קטנים (הילדים אמרו, שאת העופרת אפשר לקרוע, כמו גיר") והכנסתים לקופסה שטוחה. הנחנו אותה על הפתילה, תחכינו לראות מה יתחולל, החייכות העופרת החלו משנות צורתן. קמצא קמצא הפכה העופרת לנוזל. שפכתי אותה על הרצפה כדי שהילדים יראו אותה בעיניהם נוחלת ממש. אחרי שניות אחדות התגבשה העופרת על הרצפה. אחרי שהתקררה העברנו אותה בין הילדים שיגובו בה.

לפי בקשת הילדים חזרנו על ניסוי זה פעם נוספת, אך הפעם יצקתי את הנחל לתבנית של סביבון, וכשפתחתי את התבנית הופתעו הילדים לראות סביבון. זה היה הסביבון הראשון שעשינו בגן. לטשנו אותו, והעברתי בין הילדים הסתכל בו ולסיבבו, שרנו לכבודו שיר וסיימנו בהסכמה, שאחרי סעודת הבוקר נעשה עוד סביבונים מ.עופרת יצוקה".

ביום זה עשינו 10² סביבונים.

בשיחת הסיכום שוחחנו על האפשרויות השונות לעשיית סביבונים. עליוה אמרה: "מפקקים של יין".

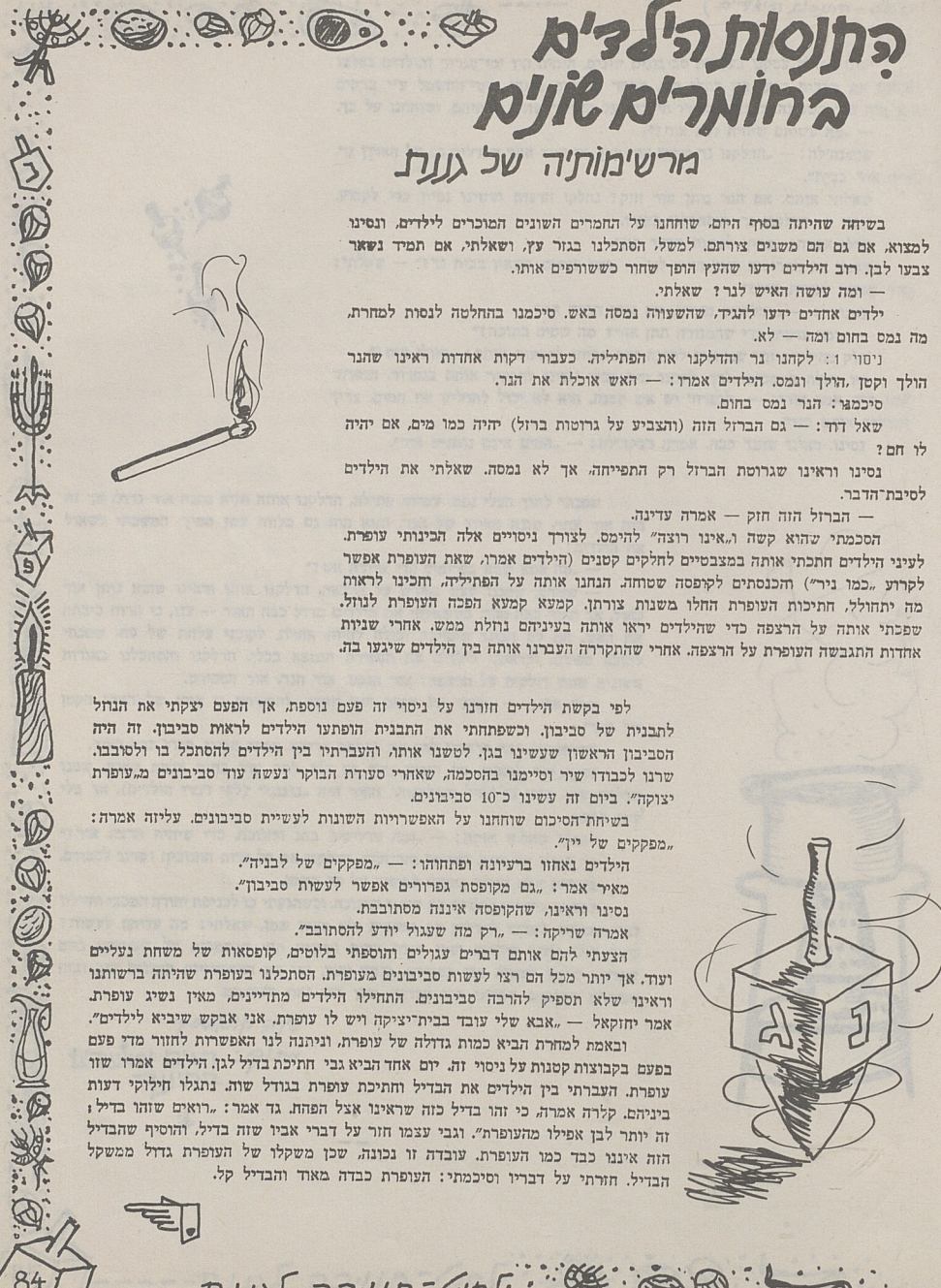
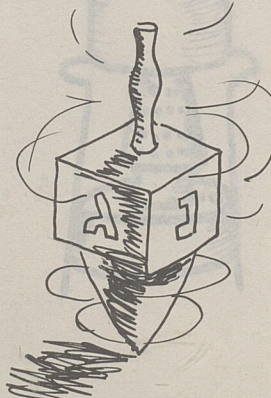
הילדים נאחזו ברעיונה ופתחוהו: — "מפקקים של לבניה".

מאיר אמר: "גם מקופסת גפרורים אפשר לעשות סביבון".

נסינו וראינו, שהקופסה איננה מסתובבת.

אמרה שריקה: — "רק מה שעגול יודע להסתובב".

הצעתנו להם אותם דברים עגולים ותוספתי בלוטים, קופסאות של משחת נעליים ועץ, אך יותר מכל הם רצו לעשות סביבונים מעופרת. הסתכלנו בעופרת שהיתה ברשותנו וראינו שלא תספיק להרבה סביבונים. התחילו הילדים מתדיינים, מאין נשיג עופרת. אמר יחזקאל, — "אבא שלי עובד בבית יציקה ויש לו עופרת. אני אבקש שיביא לילדים". ובאמת למחרת הביא כמות גדולה של עופרת, וניתנה לנו האפשרות לחזור מדי פעם בפעם בקבוצות קטנות על ניסוי זה. יום אחד הביא גבי חתיכת בדיל לבן. הילדים אמרו שזו עופרת, העברתי בין הילדים את הבדיל וחתיכת עופרת בגודל שווה. נתגלו חילוקי דעות ביניהם. קלרה אמרה, כי זהו בדיל כזה שראינו אצל הפחה. גד אמר: "הואים שזהו בדיל; זה יותר לבן אפילו מהעופרת". וגבי עצמו חזר על דברי אביו שזה בדיל, והוסיף שהבדיל הזה איננו כבד כמו העופרת. עובדה זו נכונה, שכן משקלו של העופרת גדול ממשקל הבדיל. חזיתי על דבריו וסיכמתי: העופרת כבדה מאוד והבדיל קל.

ימים ארוכים עסקנו בעשיית סביבונים שונים, הימים היו ימי-סגריר והילדים נאלצו לבלות את מרבית היום בין כתלי הגן. באחד הערבים נפגעו חוטי-החשמל ע"י ברקים ולא היה אור בשכונה. למחרת סיפרו הילדים על החושך שהיה בבתיהם, ושוחחנו על כך. — "מה עשיתם שיהיה לכם אור?"

שזשנה'לה: — "הדלקנו נר שהיה אור קטן, אז אבא אמר שבדליק גם על האררן נר, והיה אור בבית".

שאלתי אותם, אם הגר נתן אור חזק? בחלקו הודעות ועשינו נסיון כדי לקבוע. ניסוי 2: הדלקנו נר, והסתכלנו באורו.

שולי אמרה: "צריך לעשות חושך בגן". הגפנו את התריסים והגר האיר לנו. — "ומה עושים, כשאין בבית נר?" — שאלתי: "איך אפשר לעשות אור?"

צמנאל: — "מדליקים מגורה, והוה נתן הרבה אש". — "ומה עושים כדי שהמגורה תתן אור? מה שמים בתוכה?"

חלק מהילדים זכר שנותנים לתוכה נפט, נסיתי להטעות אותם: "האולי מים?" היו כאלה שהסכימו לכך. לקחנו מים בכלי ונסינו להבעיר אותם בנפרוד. הגפנרוד כבה מיד. אמר אורי: — "לגפנרוד יש אש קטנה, הוא לא יכול להדליק את המים, צריך להדליק אותם בנר".

ניסיון ראינו שהנר כבה, אמרה רבקה'לה: — "המים אינם נותנים אור".

שפכתי לתוך הכלי נפט, עשיתי פחילה, הדלקנו אותה והיא נתנה אור גדול. אך זה היה אור אחר. שונה מאורו של הנר, והוא היה גם מלווה עשן סמיך. המשכתי לשאול את הילדים:

— "מה אמא שמה בפרימוס כדי שיהיה אש?"

— ספירט, שפכנו קצת ספירט על הרצפה, הדלקנו אותו וראינו שהא נותן אור כחול, אך האור כבה מהר. כששאלתי את הילדים מדוע כבה האור — ענו, כי הרוח כיבתה את האש. הם לא הבינו שהסיבה יכולה להיות אחרת. לקחתי צלחת של פח, שפכתי לתוכה ספירט, והראיתי לילדים את הספירט הנמצא בכלי. הדלקנו והסתכלנו באורות השונים שהיו דולקים על הרצפה: אור הנפט, אור הנר, אור הספירט.

אמר אלי: — "האור של הנפט הוא האבא, והספירט זו אמא של האור הקטן של הנר".

כשהספירט כבה הראיתי להם את הצלחת הריקה. הפעם הבינו, מדוע כבה האור. ניסיון עוד לראות, אם השמן יודע גם הוא לתת אור בתוך צלחת קטנה. שמנו בצלחת שמן, נתנו בו פחיל הדלקנות. האור היה "בינוני" (לפני דברי הילדים), אך בלי עשן כמעט.

לכסוף שאלתי אותם: — "ומה מדליקים בתג החנוכה, כדי שיהיה הרבה אור?"

כל הגענו אל גרות החנוכה והחנוכה, הדלקנו את כל גרות החנוכה ושרנו לכבודם. ניסויים אלה נערכו כהכנה לסיפור על כד השמן.

למחרת סיפרתי לילדים את סיפור החנוכה, וכשגעתי בו לכניסת יהודה המכבי חיילי לבית-המקדש כשרצו להדליק את המגורה ולא מצאו שמן, שאלתי: מה עליהם לעשות? כיצד יעלו אור? הילדים יעצו עצות רבות ושונות תוך הסתמכות על ניסוייהם ביום שקדם: שינסו לעשות אור בספירט, בנפט ועוד. מנו את האפשרויות השונות בזה ובה והפתרון השימוש שמצאו היה הכרוז, שכן ראו זאת בעיניהם.

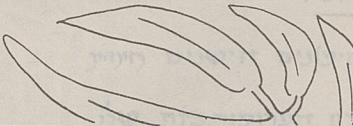
איני'ה קאסאסקי

מתוק: האים ומועד'ה בתו'ך

סְגֻלוֹת הַשֶּׁמֶן

1. טַקְסָטוֹ סֵפֶת שֶׁמֶן עַל גְּבִי פֶסֶת נָר לְבָן. בְּנֵי אֵת הַנֶּזֶר מוֹל הָאוֹר. מַה אַתֶּם רוֹאִים בִּ? תִּגְוֹ לַחֹךְ מִבְּחִנָּה מַעַס שֶׁמֶן וְהוֹסִיפוּ עָלָיו מִים. מַה אַתֶּם רוֹאִים? נִצְרוּ אֵת הַמִּבְחָנָה וְטִרְפוּ אֵת הַשֶּׁמֶן בְּמִים, הַמְתַּעֲרֵב שֶׁשֶּׁן בְּמִים?
3. חָזוּ שְׂמֵי פִחִיּוֹת-פְּקָקִים וְתִגְוֹ הַחֹךְ לַעֲשׂוֹת צְמִירָגָה. לַחֹךְ אֲחַת מִהֶן צָקוּ שֶׁמֶן וְנִרְטִיבוּ בּוֹ אֵת קֶצֶה הַפִּתְיָלָה וּבִשְׂנֵיָהּ אֶל תִּתְּנוּ שֶׁמֶן. הַדְּלִיקוּ אֵת שְׂמֵי הַפִּתְיָלוֹת. אִיזוֹ מִהֶן מְחֻזְקָה אֵת הַבְּעִרָה? מַה טַעַם בְּדָבָר?
4. קָחוּ רַבֵּעַ הַמִּבְחָנָה בְּנֵזֶוּן וְטַקְסָטוֹ לַחֹכוֹ סֵפֶת מִקְפָּר שֶׁל שֶׁמֶן. הַנְּצֵף הַשֶּׁמֶן עַל פְּנֵי הַנְּזֵוּן כִּשֶׁם שֶׁהוּא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם אוֹ שְׂקוּעַ לַמַּסָּה? מַה טַעַם בְּדָבָר? נִצְרוּ אֵת הַמִּבְחָנָה וְטִרְפוּ אֵת הַשֶּׁמֶן עִם הַנְּזֵוּן. מַה הִנֵּה לַשֶּׁמֶן? בְּמַה מַעֲבִירִים כִּתְמֵי שֶׁמֶן מִן הַבְּהֵימָה?
5. קָחוּ פֶסֶת נָר סוֹפֵג וְשִׁמְנוּ חֶלֶק מִמֶּנּוּ שֶׁשֶּׁן. טַקְסָטוֹ טָפָה אֲחַת שֶׁל מִים בְּמִקְוֵם הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּנֵזֶוּן וְטָפָה שְׂנֵיָהּ בְּמִקְוֵם שְׂאִיבוּ מִשֶּׁמֶן. מַה אַתֶּם רוֹאִים? הֵטוּ לְנִצְרֵדִים אֵת הַנֶּזֶר עִם סֵפֶת הַמַּיִם שֶׁעַל פְּנֵי. מִדּוּעַ מְחַזְּקֵת הַסֵּפֶה מֵעַל פְּנֵי הַנֶּזֶר?

כְּבָשִׁים שֶׁל זֵיתִים שְׁלֵמִים

1. שְׂרוּ זֵיתִים רַקִּים שְׁלֵמִים בְּמִים שְׁלֵשָׁה זָמִים. הַחֲלִיפוּ יוֹם יוֹם אֵת מִי הַשְּׂרוּיָה.
2. לְאַחֵר שְׁלֵשָׁת יָמֵי הַשְּׂרוּיָה טַעְמוֹ אֵת הַזֵּיתִים, הַסְפֵּה מִהֶם מִרִירוֹתָם מַעַס אוֹ הַרְבֵּה?
3. תִּגְוֹ אֵת הַזֵּיתִים לַחֹךְ צְנָנָת אוֹ פִּחִית, הוֹסִיפוּ עָלֵיהֶם תְּמֵסֵת מֶלַח בֵּת 10-12 אַחֲוֵי, תִּגְוֹ לַמְּצֵלָה עָלֵי עֲזֵי-לִימֹן נְקִיִּים, הוֹסִיפוּ גַם סָלְסַל שְׂחֹר אוֹ יָרוֹק (הַפֵּל לְפִי הַטַּעַם). סַגְרוּ אֵת הַצְּנָנָת אוֹ אֵת הַפִּחִית כְּדָבָר שְׂעִשְׂתִּים בְּצִבּוּרָה הַסּוּדָמָת. זֵיתִים אֵלוֹ יִהְיוּ רְאוּיִים לְאַכֵּלָה בִּכּ לְאַחֵר 2-3 יָמִים.
4. כְּדָבָר זֶה אֲפָשֶׁר לְכַבֵּשׁ גַּם זֵיתִים רַקִּים שְׂצוּעִים: אֵלֵא שְׂמֵי לַשְּׂרוּתָם בְּמִים יוֹם אֶחָד בְּעוֹדֵם שְׁלֵמִים. אַחֵר כִּךְ לְמַצֵּעַ אוֹתָם, לְשֵׁרוֹת אוֹתָם עוֹד יוֹמִים, וְלַהַחֲלִיף אֵת הַמַּיִם יוֹם יוֹם. זֵיתִים אֵלוֹ יִהְיוּ רְאוּיִים לְאַכֵּלָה לְאַחֵר חֹדֶשׁ יָמִים.

עֲצִירַת שֶׁמֶן מִן הַזֵּיתִים

1. כִּתְשׂוּ זֵיתִים בְּשֵׁלִים בַּחֹךְ מִכְתֵּשׁ וְתִגְוֹ אוֹתָם לַחֹךְ מִים רוֹתְחִים שְׂבִפּוֹסוֹת. כִּתְשׂוּ בְּכַף-עֵץ וּמַצְבּוּ אֵת הַזֵּיתִים. הַנִּיחוּ אוֹתָם וְהִסְפְּלוּ בִּשְׂנֵי-יָמֵי הַשֶּׁמֶן הַנְּסוּת וְעוֹלוֹת לַמְּצֵלָה.
2. לְאַחֵר 5-10 יָמִים תִּגְוֹ לַחֹךְ בְּכּוֹס חֲמִיבַת קָרָה (הַקָּבֹחַ מְחֻשׁ אֵת צְבִיבַת הַשֶּׁמֶן לַמְּצֵלָה).
3. קָלְטוּ בְּכַף אֵת הַשֶּׁמֶן הַנֶּזְקִי הַנָּצִף לַמְּצֵלָה, צָקוּ אוֹתוֹ לַחֹךְ בְּקִבּוּק אוֹ מִבְּחָנָה וְהַנִּיחוּ אוֹתוֹ לַמְּשַׁקֵּת (כּוֹן הַרְאִי לְהַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁמֶן זֵית קָמִית זֶה הַמְּדַלְקַת גְּרוֹת הַתְּנָקָה).
4. אֲפָשֶׁר גַּם לַעֲצוֹר אֵת הַשֶּׁמֶן מִן הַזֵּיתִים כְּדָבָר שְׂוֹשָׂה יוֹתֵר: נוֹתְנִים לְכָל תְּלָמִיד בְּעִשְׂרֵה יוֹמִים רַבִּים בְּשֵׁלִים וְהוּא מוֹצֵחַ אוֹתָם בְּאֶזְבֵּעוֹתָיו וְסוֹחֵם אֵת שְׂמָנָם לַחֹךְ בּוֹסוֹת " לַחֹךְ מִבְּחָנָה שְׂבֵה מִים רוֹתְחִים.

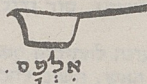
הַכִּינּוּ: זֵיתִים בְּשֵׁלִים רַבִּים, מִכְתֵּשׁ וְעָלֵי כַף (כַּף-עֵץ עֲזִירָה), בּוֹסוֹת, מִים רוֹתְחִים, בְּקִבּוּק אוֹ מִבְּחָנָה.

חֲתוּם: "הַיָּת" (הַבּוֹאֵר אֲמוֹנוֹת / תְּרַצ"ו)

הכנת "סביבון יצוקה"

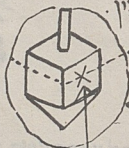
לשם הכנת סביבון יצוק נכון הראש:

- 1: עופרת - מנחנו חשתמישים בסיפונים הישנים וחתך לכיור החטבה.
- 2: סביבון קטן, לא מפלסטיק - זה האחרון הפרופור ציות שלו אין טובות ואז הסביבון כבד ואינו חסיונב.
- 3: אלפס עשוי צנור עבה-כדי שהעופרת תשחי במצב נוזלי זמן רב - ובעל ידיה ארוכה.
- 4: גוש חמר חוכן לעבודה.
- 5: כלי עם לפט שמן.
- 6: סכין.
- 7: חסרגה או חסחי ארוך ועבה.
- 8: פן - להנחת התבנית לתוכה ניצק : אפשר בחלק מקוטון לביצים.

אופן ההכנה:

- 1: חכניסים את העופרת כמות שהיא לאלפס. חניחים את האלפס על פלטה חשפליה כהם גבוה עד שהחמר ייתך.
- 2: לוקחים את הסביבון, חורחים אותו בשמן ומשקיעים היטב בחמר.
- 3: חורחים את להב הסכין בשמן וזויתכים את החמר - לפי אורחן - קצת מותחת למקום הפגש של הידיה וגם הסביבון לפני החתוך יש לשמן. צד אחד כדי שנרצ להשיב את חלקה העליון של התכנית לקווא הנכון.
- 4: חורכים את חלקו העליון של גוש החמר, חוצימים את הסביבון ומארכים במסרגה את הנקב שהשאירה ידיה הסביבון.
- 5: חורחים בשמן את שני הצדא התבנית חשיבים כל חלק לקיומו - שאים - לב לסימון - מהדיקים היטב - בזהירות.
- 6: חרשיבים קצת את הנקב, חניחים את התבנית בפן ויוצקים בזהירות את העופרת עד שהנקב חתליל ונסגר בעופרת.
- 7: מחכים קצת, פויתחים במקום שחתכנו והסביבון חוכן.

הפרה: היות ולא תמיד יוצא הסביבון חדויק - רצוי לצקת סביבונים אחדים. היליים נהנים מאד לכל זהליה. והכנה שעושה אותו, כחובן, הגננת.

... צריך לאהוב מעט את מה שהיה. ולרצות להחליף את זה הלאה. כי זה מין בושם, העויה את החיים יותר מובנים ופחות אכזריים. מה היה מונע תעשיין נבון מלייצר סביבונים מעופרת יצוקה כל שנה, כל עוד היה העם הזה היושב בארץ הזאת? ואז היו הילדים משחקים מעט בשנה, פעמיים בשנה, באחם משחקים ששיחקו הוריהם. וכך היה נוצר אותו קשר שהוא גם קשר של שבידה, משום שמאחר יותר ימרדו הילדים ויחפשו דרכים משלהם והסביבון מעופרת יצוקה יהיה הגשר הקט, גשר הפשר שבין הילדים הללו להוריהם. והסביבון הזה ימשך ויסתובב ויהיה הגשר גם בינם לבין ילדיהם...

יוזף קניז

פנות נרות-שאוה

מה צריך להכין: שעווה, קופסאות-שימורים קטנות (שתיים לכל ילד), חוטי-כותנה לפתילים באורך של 25-30 ס"מ, גירי-שמן לצביעת השעווה (אפשר להשתמש בשיריים של גירי הציור מכל השנה), סיר גדול לחימום.

ההכנה: בהשתתפות הילדים נשבור את גוש השעווה לחתיכות קטנות. נמלא את קופסאות הפך בגושים אלה ונמיס את השעווה על גבי האש. חשוב להכניס את הקופסאות לתוך כלי יותר גדול עם מים חמים, כך השעווה הרוחחת לא תתיז החוצה. נוסיף לשעווה המומסת את גירי השמן ונערבב הכל עד שמתקבל צבע אחיד. נפרוש שכבת עיתונים על גבי שולחנות העבודה ונגיש לכל ילד שתי קופסאות: אחת עם שעווה צבעונית חמה, והשנייה עם מים קרים.

דרך העבודה: הילד תופס את קצה החוט באצבעותיו (הזירות מכוויה!), טובל את חוט הכותנה בתוך השעווה החמה ומכניסו מיד למים הקרים עד שהשעווה שעל החוט התקשתה; וחוזר ומכניס את החוט עם השעווה שנקרשה עליו לתוך השעווה החמה ואל המים הקרים; על פעולה זו חוזרים עד שהנר הולך ומתעבה עד השלמתו.

אפשרויות שונות לגוון את העשייה

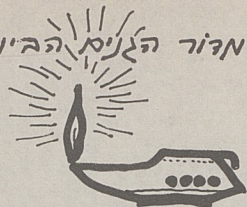
- א. טבילת הפתיל בשעווה בצבעים שונים;
- ב. קישוט הנר על ידי טפטוף בצבע אחר;
- ג. יצירת צורת-תבנית בחול לח ויציקת שעווה חמה לתוכה;
- ד. יציקת שעווה חמה לתוך כלי-קיבול שונים, אותם אפשר לגזור או ל שבור לשם הוצאת הנר שהתקשה.

טפטופי נרות: מגישים לילד כלי עם מים, הוא אווזו בידו נר דולק ומטפטף מן השעווה הניחבת לתוך המים. טיפות השעווה הצבעונית נושרות ומתחברות אט אט למשטח צבעוני יפה. בפעולה זו מתנסה הילד באש הוא לומד לשלוט בה ללא פחד. התנסות זאת דורשת ממנו ערנות וריכוז. ילדים המתקשים להתרכז עושים זאת בנקל.

סביבון עשוי משעווה: התבנית עשויה ממוט מתכת, בו חרטו צורת סביבון מעוגל. נשמן את התבנית וניצוק לתוכה שעווה צבעונית חמה. במרכז נשים גפרור ונחכה עד שהשעווה התקשה, נשלוף את הסביבון בטופסנו מן הגפרור - והרי לנו סביבון עגול וצבעוני!

(נווה-אור)

גנונות מזווחות

... בתקופה שלפני החג הקדשנו את הטיולים להסתכלות בפריחת החורף ולפרחי הכרכום, הרקפת והנרקיס. כמו-כן הוקדשה תשומת הלב לתופעות החורף הקר והסגרירי, ליום הקצר ולערב והלילה הארוכים..

סיפור החג הוגש כלקט מן המקורות ומתוך יצירת סיפור ההולם את רמת הבנתם של הילדים. הנקודות שהובלטו במיוחד היו: תיאור חיי הכפר בהרי יהודה, שלטון היוונים בארץ, מלחמת הגבורה של מעטים נגד רבים, בית-המקדש וחשיבותו לעם, מגירת השמן, האור בכלל ונספרי-השמן.

בפעילויות בגן עצמו עסקנו באיסוף זיתים ועשיית שמן; ביקרנו בבית-בד בכפר ערבי. עשינו נרות משעוה וכמובן "בגני" הילדים חנוכיות מחומרים שונים.

בפעילויות הלימודיות דיברנו על הדלקת נרות בעבר. אורכם השונה של הנרות השונים וההבדל בבעירה; ביצענו נסיונות שונים באש: מה דולק ומה לא דולק, מה קורה לנייר מעל האש, כיצד האוויר החם עולה למעלה.

מאורה ראשון (אשית)

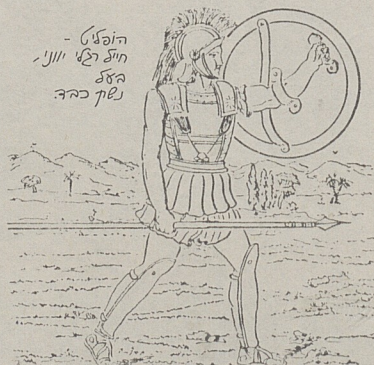
... בתקופת ראש-השנה מסקנו זיתים והפקנו שמן, אותו שמרנו לנו בכלי מיוחד במקום מיוחד. כשהגיע החג העמדנו אותו בפיתת-החג יחד עם החנוכיה, פלקט של חנוכה עם תמונה מוגדלת של בית-המקדש (מן השיחזור בירושלים), עם תערוכה של סביבוניס, נרות- שמן וכדי-שמן עתיקים. וכמובן - ספר-המכבים המעוטס.

את הפעילות לקראת החג פתחנו בטיוול לרצפת הפסיפס שלנו (בית-כנסת עתיק מן המאה ה-6), והסתכלנו במיוחד במגורה שבו. באותה הזדמנות הילדים גם אספו חרסים, מהם בנה אחר כך כל ילד חנוכיה ראשונה. חנוכיות אלה בהחלט הוסיפו למרציגים בגן את "טעם הזמן ההוא".

אחר כך המשיכו הילדים לבנות חנוכיות מחומרים שונים ורבים. בעיקר דאגנו תחילה לחנוכיות מקמר כדי לשרוף אותם בעוד מועד. גם בעשיות סביבוניס עסקו הילדים, ואף זאת מחומרים שונים, כמו נייר, קרטון, גפרורים ועוד. שלושה ימים לפני החג הזמנו אחד האבות, ולעיני הילדים הוא יצק לנו סביבוניס מעופרת. כאן הילדים רק יכלו להסתכל בנעשה, אך גם זו היתה להם חוויה מרשימה.

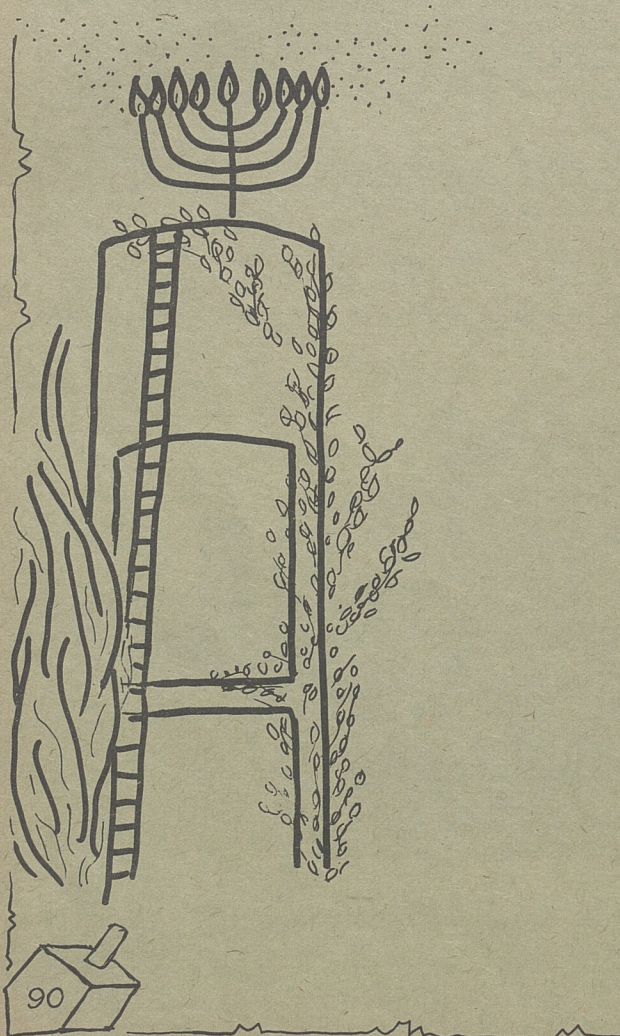
קראנו את הסיפור פרקים-פרקים והילדים המחיוו אותו במשחק חופשי בפיתת הקוביות ובעזרת גרנטאות שונות, העמדנו לרשות הילדים זהבים וניירות צלופן, חתיכות פלאסטיק שקוף וצבעוני. במבצע קבוצתי "גדול" סחבנו מן הגרנטאות שני עמודים ישנים וכבדים לצורך עיצוב בית-המקדש. הם היו ל"מסמר" של בית-המקדש המומחז!

תמי רהטן (נירות)

הופלטי - חתם רחמי יוני - 888 ששק כהר

לקט ומסכה

הערת הצוות באורק

מסיבת-החג בגן - מרכיבים דומים לה למדי בקיבוצים השונים. הברלים מסויימים ניכרים ביחס בין שני חלקיה - זה הטקסי וזה השמח: יש המארכים בטקס ומקצרים בכללי המשותף עם ההורים, ויש המצמצמים את הטקס ומשאירים יותר זמן לכיבוד ומשחק. דוגמאות מספר ממקומות שונים - להלן.

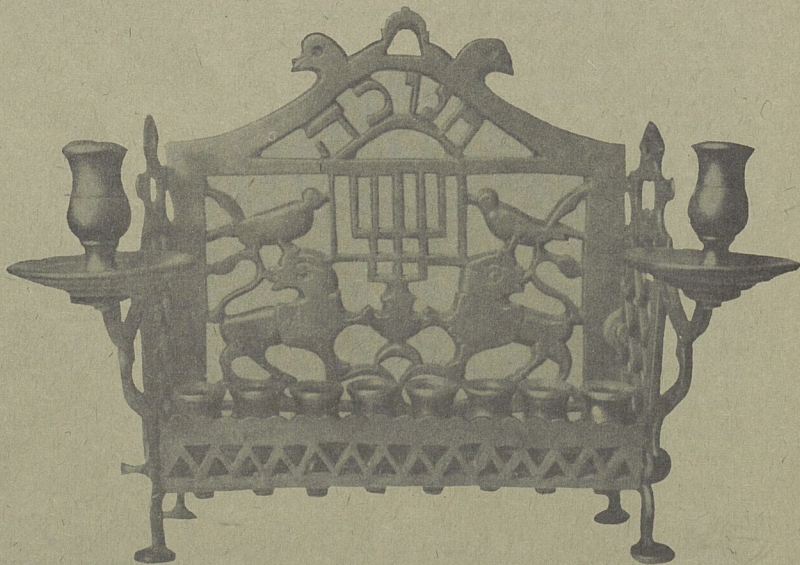
המסיבה - מתי ?

ניכרים הברלים בקביעת המועד למסיבה בגן: או ב"נר ראשון" או ב"נר אחרון" או בליל-שבת של חנוכה. הדבר תלוי לא פעם בנסיבות המקומיות ובגורמים שאינם בידי הגנת עצמה. כך, למשל, ב"נר ראשון" נהוג ברוב הקיבוצים לקיים מפקד כללי עם הדלקת החנוכיה המרכזית, ולכן הערב הראשון עמוס במקצת בשביל הילדים. ועוד - יש גנות המעדיפות לקבוע מראש את מסיבת הגן ל"נר אחרון" כי הן יערכות מגיעה אז השיאה. כאמור - הכל לפי השיקול והמקום.

לא סביבון מחלק - מתנות

רק תורשה לנו כאן הערה אחת: טקס המנהג של "סביבון מחלק מתנות" נראה לנו שהוא נטע זר והושאל למסיבתנו מצמידות מועד-חנוכה לחג-המולד, בו נהוג עץ האשרח כעץ-מתנות והסבא-הטוב-סנטו-קלאוס מחלקים מתנות לילדים לקראת השנה החדשה...

נראה לנו שהחג עשיר למדי בתכנים, סמלים וריאליה, וגם אם יש בו מן הנהוג של "מערת חנוכה" (לילדי בית-הספר בעיקר) - ראוי שניזקק לסביבון כאביזר משחקי-סמלי בחנוכה, אך לא כסביבון מחלק מתנות.

חניית-סלף
סלף
מאפה ה-18
*

ביצוע החג בגן-הילדים / מרים רות

ביצוע החג בגן-הילדים

ביתו של הילד יקוּשט בכל חג בסמלים המסורתיים, החוזרים מדי שנה בשנה. הילד סופג את אוירתו המיוחדת של ביתו החוגג. בראשונה ראה את הסמל והקישוט עוד בבית-התינוקות. בגן יהיה הילד שותף פעיל בעיצוב החג: הוא עוזר להביא את הירק לחג; מוציא מן הגניזה את הקישוטים של אשתדף. קובע להם את מקומם ותולה אותם; הוא משתתף בניקוי הבית ובהכנת תלבושתו החגיגית, וכו'. כל אלה מוסיפים לציפייתו את הרגשת-הפעילות ואת הרגשת-השותפות. כי גם לזל בהכנות לקראת החג.

צ'ק'ב ופולתבות

תכונה חגיגית זו תלויה את-שירי-החג, המשמשים אמצעי-ביטוי לשמחה ולאווירה גם יחד. הם מצטרפים לתכונה החגיגית, ומתוודים חלק בלתי נפרד של החגיגות הכלליות. לא כמות השירים קובעת את מידת החגיגות. אדרבא, שירים ספורים ולפעמים שיר חדש אחד בלבד דיו להשרות על הילדים את שמחת החג. אין צורך לחדש שירים בכל שנה. אדרבא החזרה על אותם השירים מדי שנה בשנה מכשירה את אוירת-החג תמיד מחדש.

שיר-החג

הכנת המאכלים, האופייניים לכל חג, נותנת לילד תענוג כפול: הוא עושה את החג כמו ידיו ולאחר מכן הוא טועם מטעמו של החג במאכל המסורתי, לכל חג טעם משלו, זכרונות-הילדות הראשונים מתקשרים לטעם המאכלים ולריחם המיוחד. הנלווה לבישולם ולטיגונם וממלא את הבית, שקישוטהו כולו לכבוד החג, ועתה הוא מהדהד משירי-החג המשמחים את לב הילדים.

מאכלים

עלינו ליצור את המסגרת המוחשית לכל חג, שכן המסגרת היא המשמשת רקע אמיתי לחג בילדות המוקדמת, ואליה נקשרים זכרונות-הילדות הברוכים והעמוקים. הילד שותף ומשתתף בעשיית החג משהחרי-לילדותו. אם הוכשר הקרקע לרקע הממשי-מוחשי של החג וחדר אל לבו של הילד, יוכל הילד להשתלב השתלבות אורגנית בחוויתו של ציבור המבוגרים החוגג. הסכרת החג תוסיף על רגשותיו של הילד את משמעות תוכנו, ומשמעות זו תתרחב ותעמיק מדי שנה בשנה. עד כדי מציגו התוכן הרגשי והחברתי של החג על שאיפתיו הנעלות, הלאומיות, המעמדיות והאנושיות-הכלליות, הגלומות בו.

חיבור:
תורת-הגן
(ס. קיזלס 1965)

סדרת החינוך בחג

עצוב דמותו הרחוקה של הילד נעשה בכל ימות החול שבעברתנו החינוכית בחיי יום השופטים של חיי הגן. ולא רק בימי החג וההגיגה. הללו הם רק נקודות אור מרכז המנהיגות שפע היוויות מתוך שמחה לנפשו של הילד הקטן, ובה כוחם והשיבותם. נציין להלן מסודות החינוך שבתגים:

- א. ותג איננו אפיוחה חולפת. אלא חלק אורגני מכל הווי-החיים בחברה. הוא חזר אלינו לעתים קבועות במשך כל חיינו ומדור לדור. קביעותו, המידות, ויציבותו — בן ערבו החינוכי הרב. הן הן שעשהוהו אמצעי חינוכי מצוין ויסוד מוצק לחינוך בכלל.
- ב. ההג והחול משלימים זה את זה בהימטוס החיים. אין החול יכול להתקיים בלי הקרנה של החג, כשם שקשה לתאר את ששת ימי העמל בלי ההקרנה של השבת.
- ג. כוחו של החג הוא בהבדלה שבין קודש לחול, הוא לא בא רק בגלל תוכן זה או אחר. קרמט לו יצירת האיריה ההגיגית, הדאנה לספירה של קדושה, חו נוצרת בעזרת אמצעי האמנות השונים.

ה. דוקא בגיל הילדות, גיל ההתרשמות החזקה, גיל שהספירה האמזוניגלית מגיעה בו לשיא והמתחוחה — דוקא בגיל זה נקבע גורל ההתקשרות של הילד אל החג והמתחוחתו בשעה זה בשלבים האחרים" (שמואל בנן).

כיצד מגיע החג לנפשו של הילד הקטן? חג החנוכה שייך לחגים היסטוריים. יש כאן, אירוא. ענין של מסורת וזכור. המצוה הנאצלה להביא לידעת הדרר את קורות עמו, את מלחמת הקיום שלו, הקשרדה בתאריך מסוים, אשר בו לפעמים התקפל הגורל של העם והאדם בישראל, נוטה: זה ידי אבותינו בקיצור נמרץ ומשכנע: „ושנתם לבניך, הגדת לבנך ביתם ההוא“, החג הוא יצירה בזמן. במקום הפסל ושער הנצחון נקבע התאריך. אין על מי כן — את אשר נבחר בהג אין אנו מעבירים דרך דיון ודיעה — אלא על ידי רשת סמלים ומנהגים אשר נתקדשו בעם ועל ידם ובעזרתם חוזר ומחוזר החיך של החג. התוכן מתגבש תופרף להיות צורה. ענין זה חשוב לנו לאין ערוך לגבי „מעשה הורה“ — הרי שיש עכנו סמלים טובים להביא אותו גם לעולמו של הילד הרך. בנסת המעשה והעשייה יש בכוחו של החג להרשם בזכרון הילדות, שהיא אחד התנאים להתקשרות אל החג. ובזאת הננו מעונינים במאד מאד.

חג ההיסטורי מטר בזכרון מאורעות חיים שיש בהם מהסרגיות והמאבק הקשה. כל מאורע כזה טבול בדם דמע. סבל ויסורים אין סוף — אך החג קיים בזכות הסוף המקוה והמוצלח. והוא — הניצחון, ניצחון האמת והטוב על הרשע והרודן. רק בזכות הסיום הטוב מותר לנו להביא את הזכרון ההיסטורי אל הילד הקטן. אל לנו להתעכב הרבה דוקא על „הסרגיות“, על פרטי המלחמה המזועזעים המסילים מועקה בלב ומקפאים את הדם גם אצל האיש המבוגר. הלילה לנו למתוח יתר על המידה את המיתרים הדקים והבלתי מוטים של הפעוט. נתעכב בעיקר על המומנטים החיוביים, המעדרים את הרוח ומצמיחים לה כנפים.

יש לנו רב בשעה זה לגבי חג החנוכה; תאור הארץ שהיתה יפה מאד, עבודת האדמה השקטה המבורכת שבכפר המכבי. דמותם הנבירה של גיבורי-האומה — מתחיתו בן יוחנן ויהודה המכבי, בית המקדש אשר בירושלים — במרכז התרבות של האומה; ואחרון אחרון — כי השמן הקטן והמופלא. כמובן אין להעלים מהילד את עצם העובדה כי מלחמה היתה כאן, כלומר מאבק והתמודדות, כי אין אנו רוצים להבהיל לילדינו סיכום מסעה כי ארץ נבנית על ידי נסים. אך חלילה לנו לספר בגיל זה על הגה ושבעת בניה, ענין הפסל החרוק מתפיסתו ותבנתו של הפעוט. הילד שלנו, בן ומננו הכיר גם מצאיות אחרת, היה עד למאבק אבירים למען חירות האומה. הוא גם לא יקבל הארה בלתי מצאיות.

כדאי לנו גם לזכור, כי הילד הקטן הוא יצור של הווה, ועל כן יראה את המתרחש והמתהווה בהגדה ובסיפור כמאורע של היום. אין זה צריך לצער אותנו, כי לא נצלחנו להוריד להכרתו ממה שהוא את המאורע שהתרחש לפני הרבה שנים. הרומאי מאז הנאצי

קביעות החג

חול וחג

ספירה נקבעת

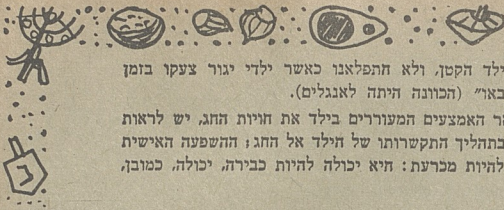
חוליות הפסל

סמל ומנהג

זכרון ההיסטורי וחוליות חוב

צמיחה וחייה

של היום והים בתפיסתו של הילד הקטן, ולא התפלאנו כאשר ילדי יגור צעקו בזמן החיפוש הידוע, "הנה הרומאים באו" (הכוונה היתה לאנגלים).
נציין, כי נוסף על כל שאר האמצעים המעוררים בילד את חיות החג, יש לראות במחנך עצמו גורם חשוב וקובע בתהליך התקשרותו של הילד אל החג; ההשפעה האישית של המחנך במקרה זה עלולה להיות מכרעת: היא יכולה להיות כבירה, יכולה, כמובן, להיות גם קלושה ודלה ביותר.

החג כחגול

התכונה

במה נתחיל?

קודמת לכל הכשרת הלב של המחנך עצמו: מי שלא נדלק בלבו הוא לפיד הגאולה ולא חודש בזכרונו המאורע חבביר של מלחמת העזר והגבורה של המכבים; מי שלא שיקע עצמו בים של זכרונות היסטוריים וחיות הקשורות בהג, ספק אם יצליח לעורר ו"להחליק" את נפש הילד, להחליב את עולמו חרגשי. ולכן משכנס חודש חשוך על המחנך להתחיל לעיין במקורות. בלי עיון זה עלולים לבוא שיבושים וסירוסים בבחינת החומר ובמסירתו. חשובה מאד ידיעה זו של המקורות, אך חשובה ממנה הניקה אל תורם ותכנם, אל מהותם הרעיונית אשר עליה מתבסס החג. יש כמובן גם דרך קצרה ונוחה יותר: היא מי שהוא כבר טרח ועמל, הכין סיפור או אגדה על יסוד המקורות ואת אלה אפשר להביא מהמכוב אל הילד בגן. אך אל נא ילך המחנך הרציני שולל אחרי אפשרות קלה וקלקלת זו, כי רק המים הנובעים מהמעין עצמו הם מים חיים ממש.

חשיבות לאין ערוך יש לעצם התכונה וההכנות החג התוכנה יחד עם הילדים נתונה זו — בה העיקר, כי כאן נעשה הילד שותף לעצם מעשה היצירה של החג. כאן, בעשייה זו מתקרמת בלבו של הילד חיות החג. לאימתו של דבר גם אצל הבוגר אין החג עצמו אלא הסיכום של החכמה השלב האחרון בה.

בזכות לחג אנו מבידלים שלושה מומנטים: (א) הספירה האגדתית, הפותחת פתח לעולם הרגש של הילד; (ב) "כור" היצירה — שיש בו מהמחשת התוכן ומעיצוב ההוו (ג) שיתוף הילד בעבודתו ההכנה ממש הקשורות בהג.

הסיפור הואגדה פותחים, כאמור, את שערי חרגש ומשמשים נקודת מוצא לחיות ראשונות, והם תנאי קודם ל"פליטה" וביטוי אשר יבואו אחר כך. אם האגדה תהיה בנויה כך שהעלילה המרתקת תהיה כוללת בין השאר גם את סמלי החג, יהא בכוחה לעורר את את כל התכונה, ייהפך המשחק הזה לאחד שיתגבש ויקבל צורה יציבה, למרכז ולרקע העיקרי של השעשועים בשעת ההיגרה.

לכור היצירה של הילד יתווסף אחר כך המרי עבודה שונים שבוערתם הוא מביע את רשמיו אשר קלט וגם הכין לעצמו יחד עם זה את סמלי החג. גם כאן יש לדאוג שלא יחסרו חומרים שונים ולא ודקא אלה המקובלים יומיום. כמה עצמת־נפש גורמת לפעמים החנוכה, "הסטיברטית" בגן־הילדים, הטור המשלם של גבי מדף לאחר שנישטל מהילד האפשרות ליצירה הפשוט מתוך קיפוח כשרונותיו הקומבינוריים. החלקים מוזמנים על־ידי אצל נגר מהמוכן, וליד גשאר לכל היתר להדפיס כמה ממרים פה ושם כמה מדלדלים אנו ע"י את עולם הילדים. אל נרדוף אחרי חצורה המשוכללת של המגורה המבוססת אמנם ע"י הזמנת החלקים האחדים. אין חצורה השלמה צריכה להעביר אותנו על דעתנו. העיקר היא היצירה העצמית של הילד. ועוד פרט אחד חינוכי חשוב ליצירה יחס עמוק לסמלי החג: אין ליצור בכל שנה חנוכיות לילדים ותיקים בגן. אוחן שומרים בבית במקום נכבד וחשוב, ועם התקרב החג בודקין אותן מחדש, מביאים לגן התיקין ולחידוש, ורק במקרה שפג הינן בעיני הילד מפני שבינתים גדל כוח יכלתו בביצוע ונשתפר טעמו, יש להיענות להצעתו ולבקשתו לחידוש החנוכה כולה. ענין שמירת החנוכה קשור בדאי בעבודת ההכנה אשר הגנת מעבירה בין הילדים. הבאת החנוכיות העטופות מהבית יש בהם משום התעסקות לגבי הילד, בבחינת "טיהרה" והתקנתה מחדש בהרבה מקרים מוסיפים בה ילדים גם אלמנטים חדשים של קישוט תוך כדי חידושה.

לעשיית החנוכיות יש להעמיד לרשותו של הילד חומרים מחומרים שונים: חמר, ענפי גנים, גורי עץ, פקקי פת, בלוטים של אלוה, איצטרובלים מאורג, צדפים מנוקבים, גבס ליציקה, ויבחר לו כל ילד מכל זה את אשר ייטב בעיניו.

אגדה חנוכה

ס'כור ואגדה

"כור היצירה"

עלית חנוכה

תערוכת הנוכיות וכדים עתיקים שפוטם בצורתם יעשירו את טעמו של הילד הגדול ועוררווהו לחיקוי. הילדים שמחים לריכזו כלים סגור זה — ומפארים בו את המקדש הנבנה על ידם. באחד הגנים ראיתי מעין תערוכה כזאת, הפעם בעזרת ציור בלבד: על פני יריעת משי כחול צוירו בצבע של זהב כדים מכדים שונים. מגורת הנוכה אצילה ועשירה בצורתה, סביבונים, כנורות וצלצלים שהיו חלק מהתמורות של ביהמ"ק. כל זה צויר בידי אמן אשר הוסיף כמסגרת להשלמה האסתטית פיתוחים עתיקים. "הלונות" אלה בראו ההג הצטרפו לחלק הדקורטיבי של בית המקדש אשר הילדים נהגו לבנות לקראת ההג מכל החומר הקומבינטורי אשר היה לרשותם. גם כאן מלאו הללו תפקיד נכבד. מובן מאליו ש"הלונות" אלה שמורים במשך כל חשנה בארונות ורק בהתקרב המעד הם מוצאים ע"י הגנת הילדים כאורחים קרואים וחביבים ביותר. הילדים הגדולים בגן אשר הושפעו מאד מצורות הכלים הנאים ביטאו זאת על-פניו ובציוריהם. גם בעבודה בחומר מצאה תערוכת הכדים הד נרחב. דבר זה מצויר כמובן. יצירת פינת הנוכה, בה ירכזו ה"מכשירים" השונים של ההג. התכונה לקראת ההג איננה צריכה להאפיל על חיי יומיהם ותכנם הרגיל. אין להפסיק את הריחמים הקבוע של החיים במוסד על ענפי החיים השונים אשר בה. הכל צריך לזרום בערוץ הקבוע כבימים רגילים: עת לטיול ועת לעבודה בגינה, עת למשחק החפשי ועת לטיפול בבעלי החיים בתצר; אל נא ניגע את הפעוטים ואל נא נמתח אותם מתחת יתר לקראת הסיום הסיכום של התכונה — החגיגה עצמה. עת לכל חפץ יש לציין בצער כי יש אשר אנו "מבעידים" את ילדינו עד לאפיסת כוחות. ברכה לילדים בודאי לא תצמח מזה. מוטב שנתר על כמה יצר המשחק הרמטי והקונסטרוקטיבי כאחה, ודבר זה חשוב לנו וראשונה. לכן כדאי להשקיע מאמצים למציאת האגדה המתאימה, זו המפרה את הדמיון ומצמיחה לו כנפים. לילד הבכיר בגן טוב כי תוספר האגדה ב"המששים" — דבר המביא לידי צפייה דרוכה להמשך ולעניין גם התעוררות ליצירה עצמית של המשך זה.

תארוכה

ביתאום הרצף

באגדה אשר תוספר חשוב להדגיש, כי המכבים היו עובדי אדמה, כי רק מי שאוכל לחם בועת אפיו מגן יפה על אדמתו. הפרטיזונים הראשונים לשרור ולמלחמת חירות הם על פי רוב עובדי האדמה. הטיפול בקרקע ובצמח בגינה של גן הילדים הוא איפוא. גם הנחה יפה לחג החנוכה, כי הרי אין טעם לדבר על המכבים כאכרים, אם הילד עצמו — לא שלח ידיו לקטנות בעבודה בקרקע ולא קיים מגע ממש עם האדמה: דיבור כזה הייתה תלוש ובלתי מובן, והוא נדון לעקרנות. הקנאה בערה בלב היהודי לבית המקדש ולא דמה: המקדש כסמל של חיי הרוח של האומה, והאדמה — כמקשר לחיי הגוף. על כן עלינו להביא לילד גם את ענין בית המקדש. טעות המרה יטעה זה אשר יראה במומנט יסודי זה משום פולחן דתי בלבד שכדאי לפסוח עליו. יש להשאיר במרכז את ענין בית המקדש וגם את כד השמן, שיש בו משום סמל לפרטיזניות של מלחמת המעשים נגד הרבים. בתאר המוצלח של בית המקדש על כל יופיו והדרו יש לראות מקור להשראת קסמה של האגדה וכדאי להשקיע גם כאן מאמצים למצוא את הביטוי המתאים. ספר האגדה הוא ספר עור יפה גם לענין זה. אין לפסוח איפוא על מומנט חשוב זה בתיאור הכללי של מלחמת השחרור.

הצגת הספר

לאחר קליטת החומר ועיכולו נבוא ראשית ה"פליטה" ראשיתה כאמור, במשחק החפשי וביצירה הקונסטרוקטיבית, וכאן כר נרחב ליצירתו של הילד והגנתו כאחד. במידה שהגנת תאג לכך, שבבוא הרגע המתאים יושיעו מפינת המשחק הבנין סמלים שונים הקשורים במסופר, וכן תוספת גרוטאות שיש בכוחם לפאר את הבנין היפה אשר עמד בירושלים, כן יעלה קרנו של זה בלבם של הילדים. תוספת של חלקי בנין נאים, התיכות בד צבעוני — הכל יירצה להגביר שמחת הילדים. אין זה מקרה, כי דוקא בשטח הבנין המשחק הדרמטי יבוא הילדים לביטוי בראשונה לאור הקליטה והספיגה. הילד, כיצור משחק, מחקה את הסביבה מוודהה עמה תוך כדי המשחק. הבנין "הפלטטי" כיצירה בחלל, מאפשר לילד לבצע משחקו קשור לבית המקדש ובתוכו ממש, וע"י כך הוא מחיה בכוח דמיונו את העלילה כולה. מקרבה להבנתו ונחפך בעצמו לאחד המשתתפים בה בפועל, למעשה רגילים אנו לראות עתה בגנים אשר רכשו לעצמם את הבנין הגדול (קביות ארגונים הלולות) פיתוח משחק רבתי ועשיר, כשהילדים לאחר שסיימו את מלאכת הבנין מתכנסים אל תוכו סינמה, ובמסגרת אגדתית זו מתפתח המשחק על תכנו המיוחד הקשור בחג.

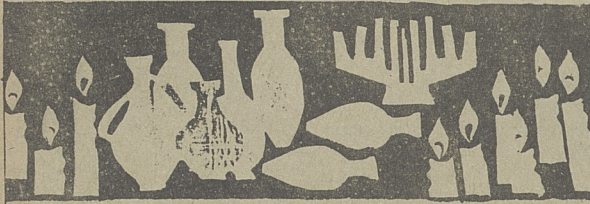
יצירה חסלת

סיום משחק

המשחק הדרמטי יתפתח גם הוא על יסוד החומר המסופר אנב היאח הסמלים הקשורים בחג מתוך התוויו שבסביבה: הילד המטובב את הסביבון על גבי הרצפה יום יום במשחקו החפשי נהפך בעצמו ברצון ובשמחה לסביבון מרקד ומקפץ בתפקידו יום ושמה למסגרת מוסיקלית מסוימת המכוונת את ריקודו וכרכורו זה. כן שמחים הילדים להיפך למכבים צעירים הצועדים בכך לאחר הנצחון. לא פחות מזה שמחים הם להחליף לקיממו וחדדשו של ביתהמקדש לצלילי הנגינה החגיגית ומלאת האון. ביטוי זה מהווה במשך הזמן את המשחק המאורגן והמתוכנן או האימפרוביזציוני, אשר גם הוא יוצק בנפשו של הילדים תוויות של חגיגות ישראל של התג. בבוא החגיגה המסכמת ומסיימת מהאפקטים הרצויים לנו ונתפסו את המרטט אשר יהיה בבחינת מחזיק את המרובה. ההשמחה תהיה שרורה במקומנו גם בעזרת אמצעים אמנותיים לא רבים. כי יש לחשוש, שמה מרוב העצים לא יראה היער. שפע הויטרונים הצבעוניים עלול בלי ספק להאפיל על הוד יפיה של התוכנית. הצריכה להיות במרכז החוריה.

אפסן זכרית

לקראת החגיגה

נדאג לשלוות נפשו של הילד ביום זה וקדם כל לשלוות נפשו אנו. אל נראה את הפעוטים שחקנים על הבמה אשר שומה עליהם לעשות רושם ולהצליל בהצגה. את הדעתנו זו עלינו להביא לידיעת ההורים ולהנכס בזה כיוון הרצוי. ברובה תהיה הנגנת אשר גם בשעת החגיגה תזכור לטובה את הילד, אשר ירגיש עצמו משוםמה לא טוב, ועליו להבחין בכך לפי האמת פניו. תרגיש בכתר שנשמט מעל לראשה של ילדה ומכבד בזה את התנועה החפשית. באיירה שקטה ואינטימית, שאין בה מתה והתערוריות יתר תרבה השמחה. יש להקפיד על שיתוף הילד בהכנות לקראת החגיגה. תוך כדי שיתוף זה מתבהרת לפנו יותר המסורה. על כן לא יתכן כי הוא יקבל את החג מן המוכן. יש להתייעץ עם הילדים על האלמנטים השונים של הקישוט: בקביעת מקום לקישוט פלוגי יש להימלך בדעתם ואף לשתפם בפועל ככל האפשר. לא פעם הייתי עדה לכך שהילדים אשר "לא הכירו את ביתם" בואים לחג, נדהמו משפע הרשמים החדשים, וכמוצאה מתדהמה זו נסגר לבם. פניהם היו מרוכזים ורציניים ושמחת החג היתה מהם הולאה.

אפסן בהסנית

לקראת יום החגיגה, אשר הכרחי לקבעה באחד משמונת ימי התנועה, על הגנת החשב יפה כמה וכמה צדדים של הענין ולבצעם בכיוון הרצוי. אסיפת הורים קודמת מבטיחה את קיום החג בבית, מכניסה גם את ההורים לאיירה של חג ומעוררת בהם רצון לתרום ותרומתם להתקשרות הילד לחג. אנו דורשים מההורים לטפל בקטנות של החג: להדליק ערב-ערב את הנר בנוכחות בני המשפחה ובצורה חגיגית ובלווית שירים מאלה שהילד למד בגן. וכן מבקשים אנו את ההורים שיכבדו את המגורה הפשוטה שנעשתה בידי הילד עצמו לשמחתו ולחגא. אנו מסרים לתורים על תכנון של החג כפי שהוא ניתן על ידנו בגן: את סיפור המאורע ההיסטורי הכללי, ואת הסיפור כפי שסופר לילד. יחד עם השירים שלמדנו את הילדים לשיר. במסיבה זו מסורת הגננת להורים גם את ההוראות הארגוניות השונות בקשר לחג: זמן בואם למוסד, התלבושת האחדה של הילדים שנודעת לה חשיבות ליום זה וכו'. כאן היא גם מבטיחה את השתתפותם של ההורים בחג. מן הראוי שנגיע לחגים משותפים להורים וילדיהם במקום שני מחנות היושבים זה מול זה, אך בעוכרנו הבית חקטן המצר את צעינו. טוב עשתה אחת המחנכות, אשר ארגנה קבוצת הורים ולמדה אותם שירים בלווית תזמורת של כלי הקשה. לשמחת ההורים עצמם לא היה קץ. משערת אני כמה היתה יכולה שירה זו של ההורים בשעת החגיגה גופה לרומם את רוח הילדים ולהעשיר את חיות החג.

הורים וילדים

תכנית החג בגן

יסודות

א) הרעיון העיקרי, שיש להבליט בהג זה לילדים בגיל הגן, הוא — גבורת ישראל, שבאה לידי ביטוי בנצחון המעטים על הרבים, נצחוננו של עם עובד אדמה בלתי־מזויין ובלתי־מאומן, על צבא רב, מאומן ומצודי כחלכה. העם העובד הוא אשר נלחם והקריב את עצמו להצלת המולדת ולהשגת עצמאותה וחביא את הנצחון. נצחון האור על החושך בא לידי ביטוי בנס כד השמן על רקע בית־המקדש החרוס. המביא אור לארץ כולה.

ב) יש להבליט שתי דמויות־ענק היסטוריות: מתתיהו ויהודה. מעמידים במקום מיוחד ובולט את דמותו המלבבת ומקרינה של מתתיהו, כיום ההתקוממות המעורר את בניו למלחמת־הגבורה. על רקע זה הולכת וגדלה דמותו של יהודה המכבי.

ג) האויב האכזרי הוא אנטיכוס הרשע וצבאו, ואין להבליט דוקא את העם היווני.

ד) לקטנים מספרים רק סיפור מתחזי, ולבוגרים (בגיל 5-6) — גם את הסיפור ההיסטורי. החגיגה כולה בנויה בעיקר על חווית החזי.

סמלי החג הם: התנוכה, הכד, הנר, הסביבון ודגל הלאום. גם דגל המעמד מלווה את החגיגה, אך מובלט בעיקר דגל הלאום.

היסמה: „חג האורים — חג המכבים“.

התכונה

התכונה לחג אינה צריכה להימשך למעלה מן השיעור המתקבל על הדעה. בקבוצה בת 25 ילד אין להקדיש לתכונה יותר משבוע ימים. בקבוצה גדולה יותר יש צורך גם במספר־ימים גדול יותר. תכונה ארוכה וביחוד „מילולית“ (סיפורים, שירים וכו'), מעיפת את הילד, מביאה אותו לידי רוויה פסיכית לפני בוא החג, וחווית החגיגה מאבדת מרעננותה, משמחתה וכוח השפעתה. לפיכך יש להתחיל בה בזמן מאוחר יותר.

מכניסים את ענין החג לגן עלידי מינה מבשרת: בה תמונה המכילה סמלי חג, תנוכה סגנונית, אחד הילדים יכול להביא את בשורת החג מבית (התנוכה של אשתקד). את התנוכה המרכזית מכניסים יומיים לפני החג. אחרי ההתרשמות הראשונה — שיהיה, בה מעלים זכרונות ורשימים, שיר יהודה, חרוז — הכל מאוצר הזכרונות של הילדים. ההתרשמות והשיחה משמשות אמצעי ליצירת אווירה של חג וראשית התכונה.

עבודות הילדים בעזרת הגננת הן: תוצאת הרגל הלאומי, הרגלונים ודגל המעמד; נוקיים, צביעתם, גיהוצם. תוספת דגלונים חדשים לפי הצורך וסידורם בכלי מקושט; הכנת תנוכות, סביבונים וקישוטים.

חנוכויות. חידוש התנופיות של אשתקד, המובאות עיי הילדים מביתם ואלו הנמצאות במחסן הגן, והכנת תנוכיות חדשות. רצוי שהתנוכיות יהיו רב־צורתיות, עשויות מחמרים שונים. התנוכיות נוצרות בפעולה משותפת של הגננת והילדים, אך יש לתת מקום רב ליוזמתו ויצירתו של הילד. עד גיל 5 וקוד הילד יותר לעזרתה של הגננת או של הילד הבוגר. יש להפעיל גם את הצעיר בגן בחלק מהעבודה אשר ביטלתו לבצע בלי מאמץ יתר.

התנוכיות נוצרות למטרות דלקמן: לילד הביתה ולעבודות בגן; למוסדות של ילדים צעירים ולמוסדות ציבוריים העומדים בקשר עם הגן (למעברה, לחיילים וכדומה). המטרה היא ליצור קשר בין הילדים ובין המוסדות הציבוריים וציבור הבוגרים הקרובים לגן; מכנינים תנוכיות גם לקישוט הגן.

חמרים לתנוכיות: חימר, עץ, פקקים, ציפים, פרי ברכיכיסון, בלוטי אלון, גפן, ענפי זית ושקדיה וחמרי־טבע אחרים. התנוכיות הן משני מינים: לזרות ולשמן. יומיים לפני החג מופיעה התנוכה הגדולה, המרכזית, שמחדשים, מקשטים ומכינים אותה להדלקת.

סביבונים, אלה אפשר להכין מרצועות נייר כרוכות על קיסמים או גפרורים, מכתוריי-עץ, מסלילים, מבלוטי אלונים החוכים לשנים, מלבד, מפקק רגלי, מכרסוף, מדונג, ממוזרת ועוד. כדי ליצור הוויה חזקה וזקנה לעורר אצל הילדים שמחת הגלית ויצירה, יוצקים בגן, בנוכחות הילדים, סביבונים מעופרת (יוצקים במשך שבוע ימים: בכל יום סביבונים אחדים). את התבנית יש להכין קודם.

פמוטות נזרות בתהלוכה. צורת הפמוטות — חפשית. הילדים עושים אותן מחימר לפי צבעו והמינון וצובעים אחר-כך בצבע-כסף (שמן) לשם נוי ולשם יציבות. **הדגלים**, ימים אחדים לפני החג מכינים את דגל הלאום, ומעמידים אותו כשהוא מקופל ככלי נאה במקום מרכזי בגן, באוהו אופן מטפלים גם בדגל המעמה. את הדגלים פורשים רק בערב החגיגה.

קישוט הבית, הילדים מכינים כל מיני עיטורים ופרויים*. את אלה הם גוזרים לפי שבלונות מוכנות בידי הגננת, ומדביקים אותן על רצועות נייר או בד. סמלי החג על פלטים; הנוכיות, כדים וסביבונים, הגננת מציינת קונטרסים** על נייר עבה, והילדים הצעירים ממלאים את הקונטרס דבק ומדביקים עליו פיסות-נייר קטנות — כעין ספיס — בצורה חפשית, נסורת צבועה וכדומה. הבורגים ממלאים קובעים בתוך מסגרת פרימיטיבית, מכינים דגלונים (רק מצבע הלאום) לקישוט. הגננת מכינה ויטרדים לחלונות (לא יותר מאשר לחלון אחד או שנים), פנסים, הדבקות וצוירים (סמלי-חג).

יש להבליט **פינה מרכזית** המכילה את סמלי-החג העיקריים: התחגיכה הגדולה, הדגל הלאומי ודגל המעמד. אור גדול צריך לשלוט בשעת החגיגה בכל הבית, לשם כך מחקינים בכל מקום הנוכיות סטגוניות ופנסים. על שולחן מיוחד במקום בולט (קרוב לדגלים) עומדת קופסת הקרון הקיימת מקושטת וחגיגית.

תלבושת הילדים: בשעת החגיגה רצויה תלבושת לבנה, לפחות חולצה לבנה. לקישוט הראש — כתר, הגושא סמל החג: גר, סביבון, רצוי שתוכתרים ייעווד בהשתתפות הילדים, אך אין לוותר על הצד האסתטי. במקום קישוט ראש אפשר לשנוד יליד על בגד אחד הסמלים, אך יש לדאוג שימיה עשוי מחומר חזק ויחזרו יפה לבגד לכל יופל.

התכונה לחגיגה

בארגון מוקדם ונכון של כל פרט תלויה הצלחת החגיגה, יום לפני החגיגה מקשטים את הבית, מצחצחים כל פינה, מקשטים את פינת-הבובות ומכניסים בה את סמלי-החג בגדל מתאים לפינה. מלבישים את הבובות הגינית כדוגמת הילדים; מכינים עם הילדים ירק ופרחים לקישוט הבית; מכינים מקום קבוע וידוע יפה לכל הילדים לפמוטי הנרות, שמשתמשים בהם במהלך החגיגה; קובעים מקום לדגלונים; מקום לנרות הדולקים אשר בידי ההורים (אין מכבים נרות!); מקום-ישיבה קבוע לילדים; מקום ישיבה להורים. יומיים לפני החגיגה מנקים ומצחצחים את החצר על פינותיה. כל הפעולות האלה נעשות בהשתתפות פעילה של הילדים.

מועד החגיגה

חוגגים בעצם ימי החג, לפחות ביום הראשון של החג, ובשום פנים לא לפניו. טוב לחג את כל ימי החג או לפחות את הימים הראשונים. אחרי החגיגה אין ממשיכים לעבוד עם הילדים, משאירים את הקישוטים בדירת הגן עד אחרי החג. הילדים יוצאים לחופשה ונושאים בלבם את ההתרשמות העמוקה של החגיגה.

שעת החגיגה

אין חוגגים בשעות הבוקה, אלא אחרי הצהרים, לפנות-ערב, בשעות אחרי הצהרים — א) בולט הקשר בין החגיגה בגן ובין האווירה ברחוב ובבית (תנוכיות גדולות בחוץ); ב) בבית באה הדלקת החנוכיה מיד אחרי החגיגה; ג) יש אפשרות לשתף את ההורים בשמחת החגיגה בגן.

החגיגה (יחד עם הסעודה) נמשכת לכל היותר שעה אחת. את ההתרמה לקרון הקיימת עורכים לפני התחלת הטקס, עם היכנסו של כל ילד, או בסיום החגיגה.

* פרויים — עיטורי-סרט. ** קונטרס — הקו המקיף של החפץ.

החגיגה

הצעה ראשונה

קבלת ההורים והילדים, ביום יפה ובהצר מסודרת אפשר לקבל את כולם בחצר. בתנאים רגילים הילדים מתאספים לא בחדר שבו מתקיימת החגיגה. התורים, לעומת זאת, נכנסים ישר לחדר החגיגה ותופסים את מקומותיהם הקבועים מראש.

הסקס, הילדים נכנסים בתהלוכה כשהבוגרים שבהם מחזיקים נרות בלתי דולקים, הצעירים — דגלונים, בליווי שיר חגיגי ומעודד. בתום התהלוכה מעמיד כל ילד את הדגל או את הנר במקום הקבוע — מסביב לחנוכה הגדולה. את החנוכה הגדולה מדליק, לקול מוסיקה ישירה, אחד המבוגרים: סבא או סבתא. אחד התורים, הייל, מדליקים רק נר אחד (אם זה ערב ראשון של חנוכה) ואת השמש. אחרי ההדלקה שרים הילדים התורים לסירוגין וביחד שירי חנוכה. מדליקים את כל החנוכיות והנרות אשר בבית. גם התורים מדליקים את נרותיהם, וכולם שרים בעמידה „הדליקו נרות, מעוז צור“ הילדים מסיימים בשיר „מי זה הדליק“.

ביטוי בתנועה: הבית מלא אורה והילדים רוקדים ריקודי חנוכה חיות, ובוהו מסתים הסקס.

אחרי הסקס משחקים ורוקדים ריקודי סיבובנים, עוברים לשולחנות הערוכים חגיגת ומקושטים בנרות דולקים ובפרחים. אחרי הסעודה חורים הילדים והתורים למקומותיהם. מתלקים לילדים דמי חנוכה. בריקודים משותפים של ילדים וחורים מסתיימת החגיגה.

הצעה שניה

הילדים נכנסים לאולם, לחדר החגיגה, לקול צלילי הפסנתר או כלי אחר, או לקול שירת התורים, מתישבים ופותחים את החגיגה בתזמורת כליי הקשה. התורים עונים בשירה.

לפני הדלקת החנוכה הגדולה מסתדרים כל הילדים כחנוכיות חיות. אחרי הדלקת החנוכה הגדולה (הנרות — לפי מספר הימים) מדליקים גם את הנרות של החנוכיות החיות, ואת אלה שעל הקירות ובכל הפינות שבבית והבית מתמלא אורה. הילדים מסתדרים בתהלוכת נרות. הקטנים בהם נושאים דגלונים. אחריהם —

החורים כולם עם נרות דולקים בידיהם. אם הערב יפה, יוצאת התהלוכה גם לחצר. אם התהלוכה נערכת בבית, היא עוברת את החדרים.

אחרי התהלוכה חורים הילדים והתורים למקום הישיבה הקבוע, ואת הנרות והדגלונים תוקעים במקומות הקבועים מראש. כעת באים משחקי ילדים קולקטיביים הקשורים לחג, בהם לוקחים חלק כל הילדים, משחקים ורוקדים ריקודים משותפים לילדים והתורים גם יחד.

מסיימים את החגיגה בחלוקת דמי חנוכה לילדים ובסעודה משותפת עלייד שולחנות ערוכים חגיגת, מקושטים בפרחים רבים, בסמלי החג ובנרות דולקים. הסעודה מלווה שירה, אם אין מקום לתורים עלייד השולחנות, מכבדים אותם הילדים בדברי מתקה של חנוכה.

הצעה שלישית

פותחים את החגיגה בהדלקת האור באפלה. לאחר שהתכנסו כולם — מכבים את אורות החשמל, רק השמש מאיר בידו של מבוגר (אב, סב, סבתא, אורה או אורחת), הניצב ליד החנוכה הגדולה והבולטת ביותר במקום המיועד לה. נושא השמש מדליק נר ראשון וקורא: „הנרות הללו אנו מדליקים... בימים ההם בזמן הזה“ לאחר מכן יכולים התורים לשיר „מעוז צור“ וכולם יחד את „הנרות הללו“ (נעימה: ג. כ. למלד) — זמרה כללית, שקטה והחגיגת מכאן ואילך מגבירים את האור: מדליקים את החנוכיות בזו אחר זו. כל חנוכה או מגורה גדלקת בלית זמר או פרק

מקרא. עלידידיכך אנו מאריכים את חווית ההדלקה, והשירים מתלווים לפעולה. כיון שיש לנו הנוכחיות שונות בפינות שונות, מן הראוי שגם דרכי הדלקתן יהיו ייחודיות זו מזו. הנוכחיה המרכזית שהדלקה בידי מבוגר, דולק נר אחד, נר ראשון. בשאר הנוכחיות מדליקים את כל שמננה הנרות. רצוי להשתמש בנרות דקיקים וקטנים או בחצאי-נרות שיכבו מאליהם לאחר זמן קצר.

השירים ופרקיהם מקרא המלווים את הדלקת הנוכחיות.

א. "שמן נך השגתי לי" (בית אחד) בדיבור. השיר הזה מתאים להנוכחית-שמן, בתדלקת הנוכחיה זו משהתחם מבוגר, כי לא קל להצית את הפתילות.

ב. "שימו שמן" (בית אחד). כיוון שדלקת הנוכחית-השמן ממושכת במקצת, אפשר לצרף לפרק המקרא גם את השיר הזה.

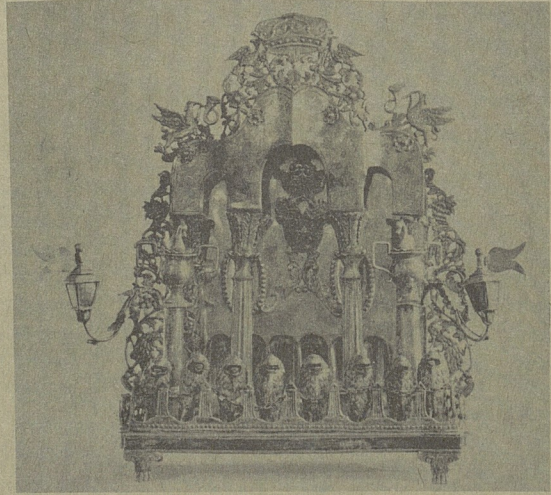
ג. "נר לי דקיק" (המלים והנעימה של סמבורסקי) — מתאים לגיל הצעיר, בגן, הנוכחיה שתדלק עם שיר זה צריכה להיות גדולה, עם גישה נוחה אליה. קבוצת ילדים מצעירי הגן, בידיהם נרות בלתי-דולקים, צועדים עם השיר לקראת הנוכחיה, תוקעים בזה אחר זה את הנרות בהנוכחיה (רצוי שתיעשה מחצאי אשכוליות או תפוחים) ויושבים למרגלותיה. ילד יותר גדול או מבוגר מדליק את הנוכחיה כשכולם שרים.

ד. "מי זה הדליק" — בליות כלי-הקשה. המלווים יכולים להיות הקטנים שישבו למרגלות הנוכחיה, הכלים הם פעמונים ומשולשים.

ה. "הנרות הולכים ובאים" — לסידור הנוכחיה חיה. השירים הם ארבעה, אך הנוכחיות שהדלקו עד עתה, יחד עם המרכזית והנוכחית-הילדים חזיה, הם ארבעה. יתר הנוכחיות אפשר להדליק אגב חזרה על שירים שהושרו.

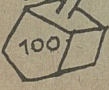
הערה: השירים, כד קטן, "הנוכחיה לי יש", באנו חושך לגרש", ו"ילדי ישראל" אינם באים בחשבון בתור ראשון ללימד שירי הנוכה. לדעתנו, אין לאסור את לימודם בגן. הדבר תלוי בהתפתחות הילדים, כמוכן, אפשר להשתמש בהם הדלקת עוד הנוכחיות באופנים שונים. משהדלקו כל הנוכחיות תבוא, כגולת הכותרת, הדלקת אורים כללית (מצות הנוכה — נר לאיש וביתו, והמהדרים — נר לכל אחד ואחד). את ההדלקה הכללית מלווים חמבוגרים בשירים: "הדליקו נרות", "ימי החנוכה" וכו'.

חובק:
חגים ומוצאים
בהילוך

תוכיה לשמן

הכסף
רוסיה, פס, מאה-18
נחת השמן בצורה
אריות, הרוס
בצורת ארון-קודש

חג החנוכה בגן לגילאי 3-4

בבואי לסכם חג נפלא זה בעבודתנו עם ילדים בני שלוש ארבע, ובסקרי את הנעשה בבנינו זם הפעוטים לקראת החגיגה. שהיא למעשה הכנה להופעה בפני ההורים. עולים בלבי ההורים וספקות לא מעטים. ראשית: היש צורך בכלל להכין חגיגה בגן של ילדים קטנים. שזו להם שנתם הראשונה בין כותלי הגן. ולמעשה אף לא הספיקו לבקר בו חדשים מלאים? האין החגיגה מיועדת להורים בעיקר? בעצם יש לברר, מה תכליתה של החגיגה בגנון בכלל — שאלה שהתשובה עליה אינה ברורה כל עיקר.

כאשר אבחנו משקיעות הרבה מאמץ, מרץ, זמן ויוזמה, מוכן שאנו רוצים בהצלחת החגיגה, ובעיקר בעיני ההורים. ומה משמע הצלחה? האם פירושה הוא שהילדים ידקלמו יפה ובקול רם וברור? שששרה או יותר רגלים קטנטנות יתרוממו באותה זווית, באותו רגע וקהל הנוכחים יוכה אותו בקריאות התפעלות? האם אנו רוצות לבנות את החגיגה על מספר ילדים ברוכי כשרון ולאפשר לכל יתר הקטנים לשבת באדישות ולמצוץ אצבע משעמום? אם זה מה שאנו רוצות להשיג, אין ספק שהחגיגה הצליח, שהרי זה נפלא לראות ילדה בת שלוש או ילד בן ארבע נושאים בהצלחה עול של שירה, ריקוד ומשחק. אך האם באמת זהו המטרה? ואם לא, מה בעצם מטרת החגיגה? אנו כה עסוקות ללמד, לחזור ולשגן את השירים ואת הדיקלומים ואת התפקידים, שאנו שכוחות לגמרי מהי מטרת החג האהה והאמיתית.

חג פירושו שמחה, כלומר, אם רק עלה בידינו לאסוף ביהוד הורים וילדים והצלחנו להלהיב אותם, להביאם לדי שירה וריקודים שמחים ועליונים באמת, בתוך איזורה של חג כסביבה מקושטת וחגיגית — הרי שהמטרה הושגה, שהרי נאמר בפירוש: "ושמחת בחגיד", ולא — "ושגנת בחגיד", או "הצגת בחגיד", או "הופעת בחגיד"... לאחר שאנו יודעות שהעיקר בחג הוא השמחה, ובמיוחד השמחה המשרתת עם הורים, קל לנו הרבה יותר להסכים עם הרעיון של חגיגה עם הורים, כי הם רוצים לשמוח אתנו יחד והם שותפים במידת הצלחתנו.

הם אינם באים למתח ביקורת או לחלק ציונים.

רשימה זו, יקרה מכמות
 זנות צירוף את החג
 שנה, רקשה אנני שנה
 החוקים שנין חנוכה
 הקהילות; אף הרהר
 מתיאוריה של זנות מנוסה זו
 הזמן את עיקרי השאלות
 האלויות, מה גם למאמר
 זן צירוף משרם השאלות.

אינני בעד חגיגה ספונטאנית במובן

המקובל של המלה. אני בעד ספונטאניות מכוונת: כל הילדים שרים את כל השירים ויודעים את כל הריקודים כפי שלמדו — דרך אגב — בזמן העבודה, בהכנת החג. כולט סביבונים, כולט כדים, כולט חנוכיות. את הסמלים האלה הם חשים, הם רואים, הם משתמשים בהם, הם מכירים את כל התכונות שלהם. אז קל לשר לחנוכה, וקל להסתובב כסביבון. בגיל שלוש מספיק בהחלט לספר להם על חכר הקטן ועל הגנס הגדול. את המלחמה הם חיים די ויותר במציאותנו ואין צורך להוסיף ולספר עליה. לגיל 4-5 אפשר להוסיף את המוטיב של המכבים — שהיו החיילים דאו, חיילים שעמנו התברך בהם בימים ההם ובזמן הזה.

אביא כאן, ואולי רק כדי להבהיר את דברי, חגיגה אחת כפי שחגגנו אותה

בגננו לגילאי 3-4

הפתחה: באנו חושך לגרש רק הילדים שרים ומקפידים על שלושה מומנטים: כל אחד הוא אור קטן — הילדים מתנפלים ונחיים קטנטנים, כולנו אור איתן — מצטופפים, מתמתחים עם ידיים מתרוות מעלה מעלה. סורה חושך — רקיעה חזקה כרגל בלויות תנועת הראש, בגמר השיר הילדים יושבים מסביב במקומם, ושב אחד, אם יש כזה, מתבקש להדליק את החנוכייה הגדולה ומברך על הגר הראשון של החנוכה. ילדים הורים עונים "אמן" וההורים שרים: מעוז צור ישועתי.

החנוכייה הגדולה עמדה על יד החלון ושני נרות גדולים ופיס דלקו בה. ביקשתי מהילדים להסתכל בשלהבת, שעמדה קטנה וזקוקה, ואז פתחתי את החלון והרוח החלה מרקידה את השלהבת לכאן ולכאן. מנגנת החלה מלוח את ירקוד הנרות וכאילו מאלוהי כל האצבעות התרוממו, וכך, בשיביה, רקדנו כנרות חיים עד שלפתע תמה המנגינה הנרות כבו. לסימן שנתנה המנגנת כל הילדים קמו, התפוררו בחדר על קצות האצבעות והיקלמו כל אחד לפי יכולתו: על החלון נר קט עמד / ופתאום כולו רעד / מה קרה לנר הקט? / רוח בחלון נשבה / והנר כמעט כבה / רוח רוח טובה! הילדים שיוקרו את השיר: רעדו ברוח, נפלו על הברכיים כאשר כמעט כבו, והראו "נו-נו" באצבעות לרוח השוכנה. הכנסתי גם רגע דרמטי כשביקשתי מכל ההורים לכבות בכל הכוח את הנרות ואז הם נשפו כמות לכל הנרות כבו והיה למי לעשות, נו נו נו. כשהילדים עוד יושבים על הרצפה שאלתי אותם מה נעשה לנרות שכבו, והרי תנוכה הוא חג האור ואנו באנו לגרש את החושך? מיד הציעו שנדליק את כל הנרות, והורים החלו לשיר בלויות המנגנת, הדליקו נרות, והורים נגישו והדליקו את כל החנוכיות שעמדו מוכנות במקומות בטוחים אך בולטים לעין. בינתיים אנו חילקנו לילדים נרות יפים קדורטיביים עם שלהבת צלופן (מסוכן לתת לילד כה קטן נר דולק בידיו), וכאשר כל הנרות חולקו תודלקו קמו הילדים, כל אחד לפי תורו, וחזרו למקומותיהם לפי השיר: בר לי נר לי / שהילדים שרו אתי, סיימנו את חלק הנרות עם שיר לחנוכייה הדולקת, כשהעוזרת החלה לאסוף את הנרות, התחלתי אני לספר את סיפור החנוכה שכבר הספקתי להשמיע לילדים פעמים מספר, ואליה שידעו סיפור יהוד אתי:

בול שהוצא ע"י דואר ישראל לזכר גיבורי ישראל

נספר סיפור קטן, על נס גדול, על כד קטן / על סביבון, על לביבה / על איזה חגי? / החנוכה / (זאת עונים כולים ביחד).
כד קטן, כד פלאים / אורו נהן שמונה ימים / סיפטיפה של שכן / והאור כל כד גדול / סיפטיפה של שכן / והנס כל כד גדול.

הילדים ישבו בצורת "ח", הנחתי כל מיני כדים על הרצפה כבספר הילדים שהזמנתי. צד אחד של ה"ח" קם ורקד, כל אחד עם הכד שלו בצורה חופשית, כד קטן" וכולם שרו ביחד, ביקשתי מהמנגנת לגוון את המנגינה, פעם בלחש-בלחש שהכד ירד, ופעם חזק-חזק שהכד יעלה (הכד קטן — הנס גדול), לפי התור נגיגש כל אחד אליה, החזיר לי את כדו וחזר למקומו.

חילקתי לילדים כד השני של ה"ח" באופן חופשי מטפחות צבעוניות ובלויות מחיאות כפיים של ההורים קמו לרקוד לפי השיר "גילו המכביים". הם חזרו עם המטפחות למקומם ובעזר העוזרת אוספת אותן המשכתי אני לספר:

מגירת-נר, יפוא 28101727

זה לא סיפור / זאת לא אגדה / זהו חג החנוכה / ומי סיפר שהכל נכון ?
 מר פטפטן הסביבון !
 (כל הילדים במקהלה הכריזו בקול : נס גדול היה פה (2)).

הצד השלישי והאחרון של ה"ח" (לפי הסדר ילד וילדה) קם לרקוד לפי השיר : "סביבונים סביבונים סביבונים סובב הולך". הילדים התהפכו פעם והמשיכו לרקוד, ובפעם השנייה נשארו על הרצפה ובעזרת כל ילדי הכיתה דיקלמו:

סביבונים סביבונים / סביבונים סובב, סובב / ופתאים ופל עייף / אני רעב
 אומר בקול / תנו לי בבקשה לאכול / לא מרק ולא ביצה / לא דג ולא
 קציצה / רק סופגניה חמה ומחוקה / לכבוד החנוכה. /

הסברתי ל"סביבונים" הרעבים שההורים ראו אותנו כל הזמן רוקדים ועכשיו גם הם רוצים לרקוד ושאני מבטיחה להם שתיכף אחרי הריקוד עם ההורים יקבלו לא רק סופגניה חמה ומחוקה אלא גם דמי חנוכה נאים, מתנה להג. מכיוון שמוג האוויר היה טוב ונעים יצאנו לחצר לרקוד כולנו יחד שני ריקודים: "אבי הדליק נרות לך", אם וילד בוגות, ו"ימי החנוכה" במעגלים וזרנו על השרי פעמיים: פעם אהת הלכנו סתם בכיוונים מנוגדים ובזמזום. יבפעם השנייה שרנו את כל המילים ועשינו את כל התנועות.

כאן עלי לציין שאני נוהגת לערוך אסיפת הורים תמיד לפני החג, מלמדים את ההורים את השירים והריקודים בדיוק לפי הסדר של החגיגה. זאת גם הזדמנות (הזדמנות נאה) להסביר להורים מהי חגיגה בעיני ולמה אני מצפה מההורים מהילדים ומעצמי.

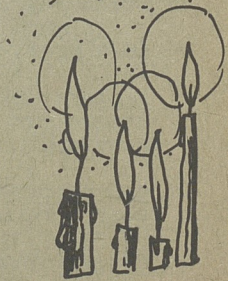

הטקס בשאר-הג'ואן

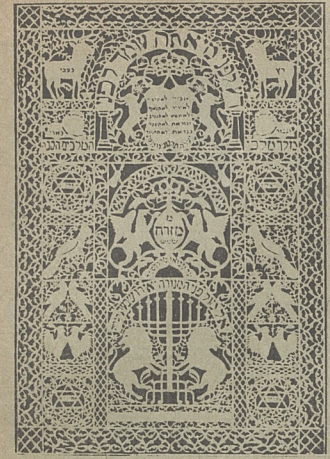
1. שירה בציבור - בליווי אקורדיואון שרים כל ההורים והילדים שירי-חנוכה ידועים. השירה מסתיימת בשיר קבוע - או "הדליקו נרות", או "שימו שמך".
2. הגננת - או מנחה - מדליקה את השמש, קוראת לאחד הסבים, הוא אומר את הברכה המסורתית ומדליק את נרות החנוכה.
3. הגננת - יחד עם הילדים (אם אפשר) אומרים: "הנרות הללו ישפיעו שפע אור, יאירו את הדרך לגאולה ולדרור. הנרות הללו שאנו מדליקים - על הניסים ועל הנפלאות שחוללו המכבים בימים ההם בזמן הזה".
4. שירה בציבור - "מעוז צור".

בזה תם החלק הטקסי.
 לאחר מכן - באופן חופשי - משחקים, לביבות.

האומרת: אריה רות

האומרת: אריה רות

מניסיונה של גנות

חג הנמשך ימים מספר צריך שתקדש לו "פינה" נכבדה בה יוכלו לערוך כל ערב את טכס הדלקת הנרות, לשבת בה ביום לשמיעת סיפור, ולבלות בה בלילי של משחק בסביבון, או שיחה, או הסתכלות בספר, בתמונות של חנוכיות. בפינה זו מוסיפה הגנת אביזרי חג: שטיח יפה, כד מקדשט, מחוצלת נאה. בחלון ציור או קישוט של ויטרגי. מתוכנו של חג (ולא קישוטי נר של סביבון וכד'). בפינה זו עומדת קבע החנוכה (זו המסורתית של חג, החוזרת ומופיעה משנה לשנה), בפינה זו מצויה סלסלה ובה סביבונים למשחק. הנר הקדום מצוי במשך כל ימי החג. מופיעים בה סטרוגין דמי חנוכה, מאכלי חג, חלת השבת של ימי חנוכה. אם הילדים, בעקב רשמים אלה מתחילים אף הם לקשט, הרי כל הבית לפנייהם לקשוט. אפשר וצריך, למען חיזוק החוויה, לחזור ולתלות קישוטים משנים קודמות אותם עשו הילדים, והם שהפכו לנכס של הבית ולקשוט קבוע לימי חנוכה. יש לקשטים אלה טעם מיוחד, כטעמו של יין משומר.

אביא דוגמא: ילדי כתיב ב' (אלה שעלו אשתקד בראשית השנה מהגן) סרו לגן לאחר הדלקת הנר הראשון, בדרכם מכיתתם לחדריהם, ונשארו תקועים על עומדם כשראו את קשוטיהם מהשנה החולפת תלויים על הקיר. קריאת שמחה נתמלטה מליבם. הזמנתי אותם להכנס להתכבד בסופגניות. ישבנו יחד בפינת-החג לארוז של הנר הדולק, והתחלנו לגלגל זכרונות. ערב זה היה מיוחד להם ואף לי. רבים ומיוחדים היו זכרונות בוגרי הגן. אלה היו זכרונות שאופנים "ביתי-אישי".

מקובל בגן להכין להורים "דמי חנוכה" - מתנת חנוכה: ילד מכין מתנה כרוחו: יש המכינים חנוכיה, וישנם המכינים כד, ציור, ריקמה. שונה הכנה זו מהכנה מכוונת של חנוכיות שוות העשויות על פי יוזמת הגנת. בבוקרו של ערב-החג נעשות הכנות אחרונות, פינת החג מוכנה. הילדים מקשטים, מכינים מתנות. בחלל מורגשת אירת החג. המטפלות משתתפות כמיטב יכולתן: בשעות שלאחר-הצהריים מלבבות הן לביבות או מכינות סופגניות. לאחר ארוחת הערב באים ההורים והאורחים לבית, מדליקים את הנר הראשון. בפינת החג מאיר הנר הקדום. את הנר בחנוכה מדליק סבא או סבתא או אחת המטפלות.

נאמרת הברכה המסורתית שתחזור כל ימות החג: "הנרות הללו אנו מדליקים ועל הנפלאות ועל התשועות וגו'. ברכה זאת טובה מכל דקלום ילדים. הילדים שרים שירי חג קבועים: "הנרות הללו אנו מדליקים" ו"מעוז צור". טועמים מלביבות ושרים שאר שירי חנוכה, שמוכרים להם.

בתום המסיבה בגן פונים ההורים עם ילדיהם לחדרי ההורים. הילד נושא עמו את מתנתו-הפתעו, בתוספת נרות לחג. החג הממשך במחיצת המשפחה בחדר. פה בחדר נכונה לילדים מתנת ההורים שהוכנה מראש. עם שובם לגן מפתיחים במיטתם מתנה וברכת חג.

את פינת החג מנקים מידי יום ומוסיפים עליה מתוך יחס.

* כל יום ותְּתִינֵו. החג שורה בבית בטעם, בריח, במראה, בצלילי השירים והסיפורים.

* ערב אחד לדוגמא: מלבבים לביבות בשיתוף עם הורים, יושבים קבוצות קבוצות סביב פתיליות. מלבבים לביבות. שרים, טועמים, מעלים זכרונות מבית אבא ומשנים חולפות. בחברותא מתפח משחק הסביבון. הסביבון אינו רק סמל. הוא שעשוע חנוכה.

* לאחר השכבת הילדים, מכניסים לכל חדר נר קטן דולק (גם סביב נר זה מתרקמים זכרונות). גם על נוהג זה חורים בכל ערב.

* בערב אחר מציגים לילדים (המטפלות או ההורים).

* גם השבת וליל השבת של שבוע חג החנוכה נאצלים מציינונו של חג: הדלקת נרות-שבת נעשית בפנינת החג. חלת השבת מקשטת את פינת החג. במקום עוגת שבת, אופים ביום זה סופגניות וכל תכונת השבת משתלבת עם החג. ביום זה אפשר לתת לילדים שקיות וכיבוד-שבת כשעל השקית קשוטי חג.

* החג מתפתח ועולה עד לערבו האחרון ששיאו פרידתו - חג ג'ג'ג. פרידה משבוע שהיה כולו חג במסיבה זו חויה היא בהתגברות האור. אחר הצהריים לוקחים הילדים עמם לחדריהם למפוינים, אותם מדליקים בחדרים ואתם צועדים לעבר הגן לשעת המסיבה. וברונדו מלווה בשירי חנוכה כנבטים לבית, שכולו חשוך, רק בפנינת החג דולק הנר הקדום. יושבים על כסאות ומחצלות כשחבל דק מונח על הרצפה לרגלי היושבים. ושוב ולאחרונה, הדלקת החנוכה והברכה המסורתית והשירים שליוו את כל ההדלקות.

* כל אחד מהנוכחים קיבל בכניסתו נר וכל ילד מדליק להוריו את נרותיהם ומברך אותם. ופה המקום לשימוש בחבל: כל אחד מחזיק בידו את החבל וכך נוצר שורת רוניו, תהלוכת נרות ללא דוחק. אפשר גם ליצור שתי שרשרות, שרשרות אלה עוברות על פני הבית ומדליקות כל נר הנמצא בדרכן; רבים הנרות בבית: בכל חדר חנוכיה, על כל חלון נר, בכל פינת משחק חנוכיה. כל חנוכיה שנעשתה בימי חנוכה מאירה עכשיו מנרות, והאור הולך ורב בבית. בשעת ריקוד-שרשרת-האורות מוכנים כבר מגשי סופגניות על המחצאלות וכן קומקומי שתייה. בריקודים חוזרים לאולם המרכזי. הנרות הדולקים שביד מושמים בתוך עציצי חול. עתה חופשים לאכילה ולמשחקי חנוכה. הבית מלא באורות. לאורם נפרדים לישון. במיטה שוב מחכה הפתעת חנוכה.

* ססולו של החג יעשה בצורה ההולמת את גדל החויה. חוזרים למסלול החיים הרגיל ואין משאירים "זנבות"-קישוט כגרוטאה שעבר זמנה. המסיבה היתה מסיבת-פרידה ולכן ההרגשה צריכה להיות הרגשת פרידה. חבל שנגמר וטוב שהיה יפה.

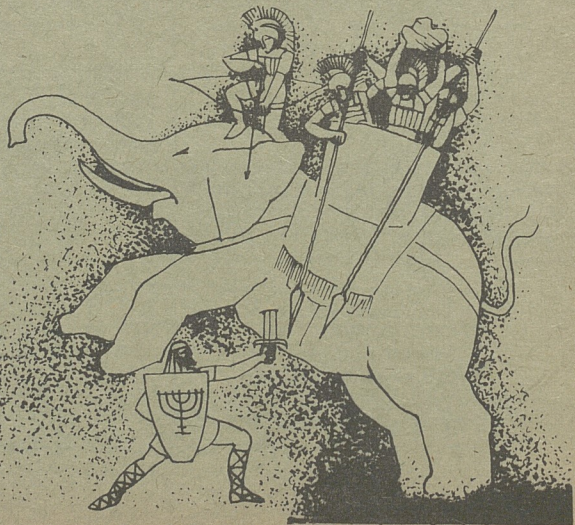
בחנוכה

נערכת הדלקת החנוכה בחדר האוכל ע"י הילדים, לפי סדר הקבוצות. נר ראשון - גן צעיר. נר שני - גן בוגר, נר שלישי - כיתה א' וכן הלאה. כל הכיתה או נציגות הכיתה מופיעות בשעה קבועה בחדר האוכל (בראשית הארוחה). ההגשה נפסקת לרגע קל, החברים ובעיקר הורי הקבוצה המסוימת מתרכזים ליד החנוכיה, העומדת במקום מוגבה, וההולקה נערכת בלווית תכנית קצרה: שירה, דיקלום ונגינה.

(גית-הילטוב)

אסתר אבניץ
אסתר אבניץ (סגד הסטיוניקים)

גנות מצוות

בכניסה לגן מקבלים הורים וילדים נר ביד ומתישבים.

לאחר שיר או שניים ניגש אחד מהאבות ומדליק את החנוכיה בליווי הברכה, והילדים חוזרים עליה.

אם מצויה אם היודעת לשיר, היא שרה את הברכה, ולאחריה בחדר - "מעוז צור".

הקראה של סיפור או מתוך ספר המכבים (על חנוכה המזבח, נס פך השמן).

הדלקת חנוכיית הנרות על ידי האחים הגדולים.

הילדים מדליקים את החנוכיית שלהם בהביאם את האש מן השמש של החנוכיה הגדולה.

כל אחד עם נרו ביד ממשיך ומדליק את החנוכיית שבכל הבית, וזאת בשני מסלולים.

חוזרים לחדר המרכזי בו כבר ערוכים במעגלים - מנשים עם סופגניות, ספלים וקומקומי-תה. באמצע המעגל - כלי עם חול לח, בו מצויים עתה את הנרות הדולקים. יושבים, מתכבדים, שרים.

לפעמים - משחקי נרות. בסיום מתפזרים הילדים למיטותיהם, שם הם מוצאים כרטיס-ברכה עם שיר, מתנה קטנה (סביבון, סוכריות). החנוכיה בחדרי השינה נשארת מודלקת, והילדים לפעמים עוקבים אחרי דעיכתה...

על איכוס (ברית)

במשך שבוע החג אני נזהגת לספר את סיפור-חנוכה בהמשכים, בכל יום מושם הדגש על אחד מבני משפחת החשמונאים. (בעזרתי קצת בקטעים מורחבים מתוך "אחי גיבורי ההילה"). השעה המתאימה לכך היא שעת הדלקת הנרות ובמשך היום היתה חזרה על המסופר. בצורה זו אני מביעה בערב שלפני האחרון (נר שביעי) לסיפור על חנוכה בית-המקדש ונס פך-השמן.

בערב האחרון, נר שמיני, אני מקדימת את המסיבה-החגיגה, ובכך אני מונעת למידת דיקלומים וחוסכת התרגשות מיותרת בשעת המסיבה עצמה. לאחר הדלקת הנרות וקריאה - לכיבות, סופגניות ומשחקים.

לקראת הערב האחרון, מבעוד יום, מכינים עם הילדים לפידים, וכן מקומות להצבתם. נוסף על חנוכה-השמן בפנית-החג מוסיפים הרבה חנוכיית בכל פינות הבית, בפנינות המשחק ובחדרי השינה, וכן חנוכיה נוספת ובה נרות צבעוניים גדולים.

בערב בא כל ילד מזדרו כשלפיד בוער בידו, ובצורה זו השגנו את החוויה של הליכה-עם-לפיד. מכל עבר זורמת לגן תהלוכת לפידים, זוהר-אורים מזדרי הילדים ועד לגן; בהגיעם לגן כל ילד מצביא את לפידו במקום המוכן לאורך השביל.

הגן עצמו שרוי בחשיכה ורק בפנית-החג דולק נר החרס ובהבהובו מאציל אור שקט לכל הבית. הכסאות להורים מוצבים לאורך הקירות, ולפניהם על מזוללות - מקום ישיבה לילדים.

לאור החנוכיית הדולקות סיפרו הילדים להוריהם את סיפורי החג, וזאת בעזרת חידונים ומשחקים. לסיום - הילקנו שי מתנות לכל ילד.

תזרי הלן - יריים

... השמן שהפקנו במו ידינו היווה את מוקד המסיבה המשותפת לילדים ולהורים ולבני משפחותיהם. מן הכלי המיוחד המלא בשמן יצקנו אל החנוכיה המרכזית והדלקנו את נרותיה. מן החנוכיה המרכזית - הדליק כל ילד את נרו שלו וממנה אל חנוכייתו.

הקישוט כולל כלי נחושת המוצבים במקומות שונים בגן. הם ממלאים כחול כדי לאפשר הצבת הנרות בתוכם בבוא הזמן. מעט ציורי ילדים תלויים על הקירות, החלונות מעוטרים ומארים מבוהץ. מן התיקרה תלויים עוד כלי-נחושת, כמו מענרות בבית-הכנסת... במקום מרכזי עומדת החנוכה של הגן; זוהי חנוכה עתיקה המלווה את הגן מה שנים רבות.

ה מ ס י ב ה

עריכת האולם - מסביב לחדר המרכזי מסודרים כסאות ומקומות ישיבה נוספים, לפנייהם במרכז - מחצלאות. החדר חשוך-למחצה, בידי כל ילד נר, הילדים נכנסים לחדר.

הדלקת החנוכה המרכזית עם אמירת הברכות המסורתיות על ידי אחד הטבים או האבות.

שירה בציבור - "מעוז צור". הדלקת הנרות בכל הבית.

נגינת "מעוז צור", וזאת לפי הכלים בהם יודעים ההורים השונים לנגן (כינור, צ'לו, חליל וכד').

הקראה: ברודס / ילדי ישראל.

סיפור-חנוכה מקוצר ומותאם לילדים לפי גילם. אם יש הורה היוזע לספר את הסיפור - עדיף.

שירת סולו: "הערב בבית" (לרוב שרה אחת האמהות).

שירה בציבור: שניים-שלושה שירים שקטים בתחילה, ואחר כך עוברים לשמחים יותר, כמו "באנו חושך לגרש", "דוד מלך ישראל" וכד'.

קמים וממשיכים בשירה, מדליקים את הנרות בכלי הנחושת.

הדלקת אורות החשמל, ריקודים - כל משפחה ומעגל שלה. בהדרגה משתלבים המעגלים הקטנים למעגל גדול אחד. בזמן הריקוד מכינים את האוכל על מגשים, האמהות מטגנות לביבות או סופגניות, מציבים את המגשים על שרפרפים כשולחנות נמוכים.

אתרי הפזנן (משקה קר ופירות) - משחקים. מסלקים את הכל ומציבים שני שולחנות גדולים מוכנים מראש; בקצה כל שולחן עומד ילד עם נר ובמרחק של צעד אחד מן השולחן עליו להדליק (או לכבות) חנוכה עם 3-4 נרות, העומדת על השולחן. (התחרות עליזה).

מתקיימים גם משחקים להורים: הדלקת חנוכיות עם עיניים קשורות, אכילה לביבות תלויות מחוטים מן התקרה (לשמחת הילדים המסתכלים).

אחד ההורים מחלק מתנות-חנוכה ילדים, וביניהם משהו סמלי כמו סביבון, סוכריה ואוטו קטן, בליווי שיר-חידה קטן לכל ילד, לדוגמא: "ידידי ידי חב, יודע כשוכב, קולו כקול הרעם, לא שקט אף פעם!"

מוסר: לרקד אלה!

נאסח ראת-יוחנן

מסביב לאולם מסודרים השולחנות, אחד לכל שתי משפחות. על השולחנות - מפות לבנות, פרחים, שירונים והחנוכיות, מעשה ידי הילדים. כל כסא של ילד-גן מסומן בשלהבת וכולם פונים אל המרכז. הילדים מתרכזים בחדר צדדי ונכנסים עם נרות דולקים, מחזקים במנינים נגד הטפטוף.

שירה בציבור: "באנו חושך לגרש" (הילדים מתיצבים במרכז).

הנגנת: "מדור לדור / משנה לשנה / אנו מדליקים בלילה זה את הנרות הללו".

הדלקת החנוכה המרכזית על ידי סבא, המברך את הברכות המסורתיות. (מדליק נר אחד בלבד).

שירה בציבור: "מעוז צור".

קריאה (סבא): "הנרות הללו אנו מדליקים על הנסים וט'".

כל ילד נישג לשולחן משפחתו ומדליק את החנוכה שלו, ובה שמונה נרות.

שירה בציבור: "ימי החנוכה", "שימו שמן", חנוכה חג יפה כל כך". ילדים מתכנסים במרכז.

קריאה (אם): "שוב שלהבת קטנה / תעלה ברננה, תהבה לה בלאט / רוזים היא תלאט. אגרות הגבורה / היא תביא כתשורה. ושמחה כה רבה / חג אררים הנה בא".

יסקו - חנוכה לגנות

קריאת ילדים-בנים: "אנחנו מכבים / כולנו גיבורים"...

שירת ילדים: "חנוכיה יפהפיה".

ריקוד-חרבות (מוסיקה מוקלטת).

שירה בציבור: "מכבים פה בונים".

משחק סביב שולחנות: כל שולחן מקבל כתב-חידה, פותרים בצוותא. הפתרון - מילה הקשורה בחנוכה. הפותר יתחיל לשיר שיר ובו כלולה המילה הזאת.

	סיגל	
	ענבל	
	רינת	דקלה
	יפעת	אילת
רוני		רינה
ניב		

ריקוד עם הנרות (על פי מוסיקה מוקלטת).

יצירת חנוכיות פסלים (עם מתן סימן מוסכם להפסקת המוסיקה).

קריאת ילד (כתה א'): "בחנוכה מה קרה?" (הסיפור ההסטורי בראשי פרקים).

שירת הורים: "היה הנה מלך רשע".

שירה כללית: "הבה נרימה" (חלוקת חרבות לילדים).

הופעת הורים וסבתות: ההורים - "הס, הס, הס, הקשיבו קשב...".
הסבתות - "שמן שמן מן הכר...".

(טקסט - ראה בקרן א. סיביל, חידה, עמ' 10)

הגשת כיבוד.

פתיחת הסביבון הגדול אחר קריאת סיסמא - "נס גדול יקרה פה" (שלוש פעמים).

יוצאים מהגן עם למפונים.

החומר: מר' פינטיין

המסיבה האר"י

המסיבה עם ההורים מתקיימת בחדר-האוכל של הגן, הערוך מסביב, כשהמרכז חופשי לתנועה. בניגוד לחגים אחרים, בהם הישיבה היא על יד שולחנות ערוכים).

האולם באור מעומעם, הילדים נכנסים בשירה: "באנו חושך לגרש!" (בידיהם נרות דולקים).

אחרי ריקוד - נרות קצר מדליקים את החנוכיות והפזרות מסביב בסדר מאורגן מראש.

"החנוכיה המספרת" של ההורים מספרת את סיפור החנוכה תוך כדי הדלקת החנוכיה הגדולה-המורכבת מקוביות, עליהן אשכוליות ובתוכן תקועים נרות גדולים).

שירה בציבור הפותחת ב"מעוז צור".

עם שירי הסביבונים יוצאים הילדים במחולות-סביבונים כשקטר-סביבון בראשם.

סביבון גדול, ובתוכו אחד ההורים, מסתובב אל בין הילדים-הסביבונים ומחלק מתוכו הפתעות של דמי חנוכה.

המחזה של דגלוב שהוכן מראש עם הילדים, כגון - "שקט-שקט-שקט-שקט", החנוכיה דולקת".

לבסוף - חלוקת סופגניות.

הערה: רצוי לשמור על תוכנית שקולה ומאוזנת ולא ארוכה, כדי לא להכביד על הקטנים שבין הילדים. בהתחשב בשכבה שהחג משתרע על שמונה ימים, ומאפשר לפזר אירועים שונים, כגון - משחקי-נרות, משחקי-סביבונים, סיפורי זכרונות של הורים על החג בביתם וכדומה.

החומר: רבקה זירש

בשולי השביל המוביל אל הגן מצויבים הילדים שקיות-נייר מלאות חול עד מחציתם ובתוכו תקועים גרות. קרוב לשעת המסיבה מדליקים את הנרות והם יוצרים רצף של נקודות-אור נעים עד לכניסה אל הגן.

בתוך הגן ערוכים שולחנות משפחתיים, ילד-ילד-והוריו, אחיו וסביו. על השולחן ניצבת החנוכייה שהילד הכין.

בפתיחה - שירה בציבור.

ההדלקה - בהתאם למסורת בידי אחד הסבים.

"מעוז צור" - שירה בציבור.

אחד הילדים נבחר להיות "שמש", מחזיק נר בידו;

הילדים שרים - "שמש - תן אש!"

קבוצות של 4-5 ילדים אמורים-מדקלמים קטעי קריאה קלים ותוך כדי כך סובב ה"שמש" ומביא את האש לכל השולחנות עד שדולקות כל החנוכיות והבית התמלא אור.

הגננת - מספרת את סיפור-החנוכה או חלק ממנו.

מתכבדים בלביבות וסופגניות.

נערכים כמה משחקים.

וניסה אייקים

הגן מסודר כך שכל משפחה או שתיים יושבת

ההתכנית עצמה:

ליד שולחן משלה,
כאשר באמצעו ניצבת
החנוכייה של הילד

שירה בציבור

הדלקת חנוכיית-השמן וברכה על ידי אחד הסבים;

חלוקת נר לכולם (בתוך כוס-לֶבֶן עם חול);

קריאה: גרות רבים, נרות רפים / פְּכוּכְבִּים בְּרוּם.

יודעים גם ילדים קטנים / פי חנוכה היום.

ריקוד - "נר לי, נר לי", וכל אחד מדליק את חנוכייתו.

שירת ילד (או מברגר): "עומד בְּלֶנֶר ומבקש",
הוא מדליק את החנוכייה הגדולה.

שירה בציבור

ריקוד ילד תורה: "סביבון טוב טוב טוב",
(האמהות הולכות בינתיים להכין את המתנות).

ריקוד סביבונים: "שקט שקט שקט".

כאשר הילדים שרים - "לביבה לי מתוקה" -

האמהות מופיעות עם צלחת קרטון מעוטרת (ע"י הילדים) ועליה הלביבה והמתקים.

***

שקט - חנוכה - לגנות

סיפור הארץ הארוז'ם

מעובד
על ידי מארכת
בכיתה ב'.

ויבנו המקדש ויבנו את כלי הקודש,
ויביאו את המנורה בכל"ה בחורש.
ויאירו את ההיכל ויחגגו את החנוכה
שמונה ימים בגילה ושמחה!

ויכתוב המלך צו - למנוע עולות וזבחים,
ולחלל שבתות וחגים
ולטמא מקדש וקדושים,
להקים כמות לאלילים
ולחקריב לקרבן חזירים.

כך נמשך סיפור גבורת המכבים,
ומני אז רבו דורות הלוחמים,
כולם כמותם רצו להגן על עמם
ומכנים היו להקריב לכך את דמם!
הסיפור עדיין לא תם,
על כן נמשך ונספר תמיד - אודותם!

ומתחיהו ובניו אמרו - אני ובני ואחי
נלך בעקבות אבותי,
חלילה לנו לעזוב תורה ומצוות,
לדברי המלך לא נשמע ולא נאות.

יהודות (אית-האיה) *

וינס הוא ובניו אל ההרים,
ויעזבו את כל אשר להם - לזרים.
וירדפו אחריהם אנשי המלך בקנל רב,
וילחמו ביום ההוא עד הערב - קד!
ותהי יד המכבים על העליונה,
והיוונים חלשו וידם על התחונה.

ויהודה המכבי הגיבור באחיו
הוסיף כבוד לעמו,
ויחגור כלי מלחמתו,
ויעש מלחמות ויקרב,
ויגן על המחנה בקרב.
וידמה לאריה במעשיו,
ותהי תשועה מידיו.

ויהי כי רבתה הצלחתם,
וישלח אפולוניוס צבא רב להתקיפם.
ויאמר יהודה לאנשיו - בגאון:
לא ברוב חיל יושג הנצחון.
הם באים אלינו כרוב גאוה להשמידנו,
אך אנחנו נלחמים על תורתנו ונפשותינו.

ולאחר נצחונם אמר יהודה לאחיו:
"לאחר שניצפו אויבנו - נעלה לטהר מקדשנו!"
ויבואו לבית-המקדש והוא מחולל ושומם,
והעריים בו שרופים ומזבח בו אין.

משחקי חנכה

1. סביבון חשבון

בחנכה נשחק במשחק הסביבון, שהוא משחק חשבון מלמד ומתנהג.
 לכל אות של הסביבון נתן מספר, למשל:
 האות ג - 1
 האות ג - 2
 האות ה - 3
 האות פ - פחות 1
 כל אחד מסובב את הסביבון ומקבל מספר נקודות, לפי האות שהסביבון נפל עליה.
 זה שמגיע ראשון ל-10 נקודות - מנצח.
 אם המשתתפים יודעים חשבון היטב - יהיו המספרים גדולים יותר ג - 3, ג - 4, ה - 5, פ - פחות 2. המנצח יהיה זה שיגיע ראשון ל-50.

★ ★ ★

2. סביבון מלים

נסובב את הסביבון, כל אחד בתורו. אם נפל על האות ג - צריך הילד שסובב את הסביבון להכריז על מלה המתחילה בגון. נפל על האות ג - יכריז הילד מלה המתחילה באות זו. משתתף שלא מצא מלה שלש פעמים - יוצא מהמשחק. המשחק שושאר אחרון - מנצח (אסור להכריז פעם שניה על מלה שכבר הזכרה במשחק).

★ ★ ★

חידוים
לחנוכה

נחשו - נא מי אני ?

- * מבני מתתיהו (ש)
- * אבי החשמונאים (מ)
- * מספר ימי החג (ש)
- * (ש"מ)

*

חפש אותי ...

- * מילה נרדפת ל"דרור".
- * מדליקים בחנוכה.
- * מצאו אותי בבית-המקדש מלא שמן.
- * מן האותיות המופיעות על הסביבון.

תורה והלכה

ילדי המכבים

בימים הרעים ההם הניחו היהודים את מלאכתם, עזבו את בתיהם ובאו לכפר מדיעין, אל מתניהו הזקן ויהודה המכבי, ובין הבאים היו גם שני ילדים, האחים עוויהו וצפניהו, אחד בן 10 והשני בן 10. אמרו ליהודה: "האויב הרס את ביתנו, אין לנו כלום, באנו לעזור לכם". דמעות עמדו בעיני יהודה המכבי ואמר: "בני, ילדי המכבים אתם! מכבים!"

גדודי צבא האויב נוספים יום יום, רעב בארץ, קדרים כולם. הניח האכר את מחרשתו הפועל — את כליהם לאכפת, אין חרש, אין זורע, אין קוצר.

הנה שמע יהודה המכבי, כי גדודים חדשים שלח אנטיוכוס, הם יעלו על הארץ ויחריבו אותה כליל. ומצין באים הם? מימין או משמאל, מצפון או מדרום, האם רבים הם, ומה מספרם? ובאיזו דרך תולכים הם? מי גבור ואמיץ לב לא יפחד, ילך ויראה את מקומם ואת מספרם וישוב ויספר לנו? מי בכס אשר לא יפחד?

- אני — קרא עוויהו!
- וגם אני — קרא צפניה!

— אנתונו נלך, לנו ידיעים כל הסבילים, כל גיא וכל גבעה, כל מערה וכל מחבוא, אנתונו נבקיע את הדרך אל גדודי אנטיוכוס, נראה הכל ונבוא ונספר.

— לא, בני — אמר מתניהו הזקן — אתם סכנים וחלשים והדרך רחוקה מאוד; לא יספיק לכם הכוח לתקוע לגודדי אנטיוכוס ולשוב מהר.

וישלה יהודה את חלקיהו, ראש גדוד יהודי, לראות היטב את מקום האויב, לבוא ולספר.

אך לא אחד הוא אשר יצא באותו לילה מכפר מדיעין, עוד שני צללים התרחקו בלאט, עוד שנים זחלו ונעלמו בחשכת הלילה... מי אלה? עוויהו, צפניהו? כן, הם שמעו את דברי יהודה המכבי, ידעו מה גדולה הצרה ואמרו: אנתונו נלך, אנתונו מוכרחים להציל את כל אחינו, מה שלא יעשו חגדולים — אולי נעשה אנתונו, החלכו.

אפל היה הלילה, מה אפל! חזילים מסתובבים בדרכים, בכל גיא — משמר חזילי אנטיוכוס, בכל מערה — מדורה, לא קלה הדרך, לא קל להתגנב אל גדודי החזילים, לא, לא יוכלו הילדים לשוב עד אור הבוקר אל יהודה המכבי, כאשר חשבו.

עוד לא עשו מציאת דרכם וכבר האיר היום, הם התחבאו במערה וחיכו עד הלילה. יום ארוך היה זה, ללא אוכל, ללא מים... מה רעבים היו הילדים ומה צמאים... וגדודי אנטיוכוס עוברים על עניהם, גדודים גדודים על פילים מלומדי מלחמה, על סוסים אבירים וכידונים בידיהם.

— מה רבים הם, מה רבים — אמרו הילדים — ואנו מעטים ודלים, — לא לא נשוב עד אשר ידעות בסינו, עלינו לעזור ליהודה המכבי ויהי מה!

החשך היום, לילה שני להם, הדרך קשתה עוד יותר, וזחלים הם לאט, לאט, מסתתרים תחת שיחים, תנו ייתפשו... לשוב? לא! הם לא ישוּבו בידים ריקות, הם צריכים לדעת איפה הסתתרו חילות אנטיוכוס.

הוי, מה צמאים הם; הוי, מה רעבים הם!

— לו רק טיפת מים, רק טיפה אחת להרטיב את השפתים, חשב עוויהו הקטן, וצפניהו אמר לו: — ראה, רק אל גבעת זו נטפס ונראה את הכל, הם שם על הגבעה, התאורו, עוויהו, רק עוד קצת.

לא קל לטפס ולעלות על הגבעה, כאשר הצמא מענה כל-כך, טיפסו ונחו, זחלו ונחו... והם הגיעו!

עלו על הגבעה, מאחורי שיח הסתתרו, יפתיעה פקחו את עיניהם, יפתיעה חסו את אזניהם, שעה שעתיים, שלוש... עכשיו הם יודעים, ועתה מחר לרדת, ואם יספיקו עד אור הבוקר להגיע אל המכבים — אז יצילו את כל חייהם מן הצרה הגדולה, היספיקו? הרגלים כושלות, חידים רועדות... הוי, מה יבש בפה... לא, אין כוח לשאת את הרגלים.

פתאים — מה זה? מדורה דועכת... ראי ישבו פה אנשי האויב ועשו מדורה, עתה הלכו להם, אולי נותרו פה שיירי אוכל, ואולי גם קצת מים, כן... גם צפתה מים, כן יש בה מים, מה רעדו חידים הקטנות שהושטו לקראת הצפחה, ומי ישתה הראשון? מהר, מהר לשותו, תנו חילדים לרוויה, אכלו משיירי האוכל ורווחו להם.

התאוששו ורצו בכל כוחותיהם אל יהודה.

לאור הבוקר היו כבר אצל יהודה, הלכו וסיפרו לו כל אשר ידעו. באותו יום ניצח יהודה המכבי וגדודיו את חיילי אנטיוכוס וגירשושן מן הארץ. ואז הרימו יהודה המכבי וכל גדודיו את עזויהו וצפניהו על כפיהם ונשאום למודיעין. וכל רואיהם אמרו: "עזויהו וצפניהו — אלה הם ילדי המכבים, אלה הם הגבורים!"

על פי י. ב. לבנר

נרות-חנוכה

שמעו, מה קרה לרוני המסכן! הוא חלה בחנוכה! דוקא בחנוכה! ביום הראשון וביום השני וביום חשילישי של חנוכה רוני עוד היה בריא. ביום השני הדליק בעצמו את הנרות, כי לכל ילד בכיתה שלו היה תור להדליק את הנרות. שני נרות דולקים — שני נרות יפים ובחורים. וביום הרביעי של חנוכה ראה את אמא הולכת ורץ אליה — ונפל! רגלו כאבה מאוד, ותרופא אמר כי רוני צריך לשכב במיטה. המסכן! גם הוא בכה קצת. אבל רק קצת.

„אין דבר“, אמרה אמא. „אם תשכב יפה, בעוד יומיים תהיה שוב בריא!“
„אני רוצה להיות בריא חזים“, בכה רוני. „אני רוצה לשחק עם הילדים לראות את נרות חנוכה.“

„אין דבר“, אמרה חנה. כי חנה היתה מטפלת בכיתה של רוני. „אין דבר“, אם תהיה ילד טוב ותשכב יפה, נדליק את הנרות אצלך בחדר.“
רוני חדל מלבכות, ואפילו צחק קצת, כי שמה מאוד שתנרות יהיו בחדר שלו. כל היום שכב יפה וישן קצת. האכל חרבה, ולא בכה כלל. ולפנות-ערב — מי נפגס אל הדרון כל חתברים חקטטטו שלו! כל ילדי הכיתה!

„הס“, אמרה חנה לילדים. „נדמה לי, כי רוני ישן.“
„לא! לא!“ קרא רוני מתוך המיטה. „אני כבר התעוררתי!“
והוא מקה את העינים, כדי להראות לכולם שאיננו ישן.

אחת חילדות שמה את החנוכה על הכסא, ואחד הילדים הדליק את הנרות. ארבעה נרות יפים ובוהרים. כל הילדים שרו יחד. גם רוני שר בקול רם. כי גרנו לא היה חולה. כשגמרו, אמרה חנה: „עכשיו נצא מן החדר, ורוני ישאר כאן עם הנרות.“ וכשהילדים יצאו, היה רוני לבדו בחדר, אך לא לבדו לגמרי: ארבעה נרות עמדו מל מיתתו. ולאט-לאט קטנו הנרות וקטנו. ולאט-לאט קטנו וקטנו גם עיניו של רוני.

„מי יהיה הראשון להירדם“, חשב רוני. „הנרות או אני?“
ובקול-לחש אמר: „לילה טוב, נרות חנוכה!“
„לילה טוב, רוני“, אמרו הנרות!

קלרה אשר-פינקוהף

גבורת יהודה המכבי

לפני שנים רבות, רבות, היתה ארץ-ישראל יפה מאוד. בכל עמק, על כל הר, גדל הזית והתמר, בכל בקעה, על כל גבעה, גדלו חרוב ותאנה.

ובארץ-ישראל הרבה הרבה כפרים יפים. אבל הכפר היפה ביותר היה כפר מודיעין, הוא כפר המכבים. ובכפר הרבה הרבה שדות יפים. שדות שיבולי זהב. ובכפר הרבה כרמים יפים, כרמי שקדים וענבים, זיתים ורימונים. יפה היה הכפר. ואנשי הכפר עובדי אדמה היו, חרוצים ואמיצים כולם. חרשו וזרעו, זרעו וקצרו ברינה. אבל היפה והחרוץ מכולם היה יהודה המכבי, גבוה וחסון, אמיץ ועז רוח מכולם. את כפרו אהב ואת אדמתו, ושמר עליהם מכל משמר.

בוקר אחד, נשמעו פתאום קולות תרועה, קול תרועת מלחמה. יוונים! יוונים רבים רבים, כחול על שפת הים, אנשים רעים, עזי פנים, פרצו אל ארץ-ישראל. על סוסים אבירים הם רוכבים, על פילים מלומדי מלחמה, כובעי- ברזל על ראשיהם, כידונים בידיהם והם חזקים; מכפר לכפר הם עוברים, עד כפר מודיעין הגיעו. הגיעו ואמרו: הכפרים שלכם יפים הם — לנו יהיו! השדות שלכם, שדות שיבולי זהב — יפים הם מאוד, לנו יהיו! הכרמים שלכם, כרמי שקדים וענבים, זיתים ורימונים, יפים הם מאוד מאוד, לנו יהיו!

אז קם יהודה המכבי, החסון והאמיץ מכל העם, קם ואמר: היה לא יהיה! — האדמה הזאת לנו היא — ולנו תהיה! מי גיבור — א לי!

כולנו! אנחנו חרשנו, זרענו, אנו גם נקצור, את אדמתנו לא ניתן! ויהודה המכבי, ואחריו כל העם, יצאו כולם כאיש אחד, מעטים היו, מעטים מאוד, אבל אמיצים וגיבורים! עמדו נגד יוונים רבים רבים. עמדו וניצחו.

ויגרשו את היוונים מארץ-ישראל הרחק הרחק, וגדול הנצחון, ורבה השמחה. וישירו וירקדו וידליקו נרות רבים, וישחקו בסביבוניים, ויצאו במחול, מחול הנצחון לעם ישראל בארץ-ישראל. מחול הנצחון של גבורת היהודים וגבורת יהודה המכבי.

(מתוך „מה אספר לילד“)

מעוֹת של חנוכה

הידעתם, איהוה חג טוב ויפה ומשובח מכל החגים, שניתנו לנו, לתינוקות של בית רבן?

חג חנוכה.

שמונה ימים רצופים אנו פטורים מעול תורה, אוכלים לביבות בשומן, משחקים בסביבון ומקבלים מעוֹת של חנוכה הרוב — כלום יש לך חג יפה מזה?

הימים ימי חורף. בחוף רבה הציגה, הקרח מלחט ואוכל, החלונות מכוסים כפור, מצוררים ציצים ופרחים למיניהם, ובבית חום נעים, המחיה נפשית. מנורת-הכסף של חנוכה עומדת מוכנה מבעוד יום, ואבא מתהלך בבית לאטו, ידיו מסולקות לאחוריו, ומתפלל מעריב. הרתיע אבא מתפילת שמונה-עשרה, מיד עומד ומוציא מארגו-השולחן נר של שעה, זה השמש, רוקק ב, בעיניו! ופונה אלינו, אלי ואל אחי הצעיר מוטיל, ואומר בלשון הקודש:

— אִי־רָאָה! שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ, אִי־רָאָה!

אני ואחי מוטיל איננו יורדים לכוונתו ואנו שואלים אותו: מה? גפרור?

אבא מגיע בראשו, רומז בידו לעבר המטבח ואומר:

— אִי־רָאָהֵא! על כן נקוה לך, אִי־רָאָהֵנו!

— אלא מה? מאכלת? מספרים? העלי של המכתש?

— מטא — אי! אִי־רָאָה־נִרְסָה! אמי! אמי! ביום ההוא יהיה השם אחד ושמו אחד.

את אמא! קראו לאמא, תבוא ותשמע ברכת הנרות של חנוכה!

אני ואחי מוטיל רצים שנינו ומבהילים להביא את אמא מן המטבח.

— אמא, מהרי ובואי! הדלקת נר של חנוכה!

— ארי, אנושה מכתני! הדלקת נר של חנוכה! — אומרת אמא, מניחה את כל

מלאכתה במטבח (אויים שחטו לכבוד חנוכה, הרי היא מטגנת שומן ומכינה בצק ללביבות) וממהרת אל הבית הדחופה ומבוהלה, ואחריה כרוכה בריינה המבשלת, אשה שתרחוֹרֶת ותחומת־שפם, שפניה מבהיקים משומן וידיה מפויחות בפיה התנור. אמא פורשת ועומדת בקרְזוֹיֹת ומכוונת פניה מתוך חסידות ויראת־שמים לשמוע אל הריינה ואל הברכה, ובריינה המבשלת מתיצבת על הסף, ליד הדלת והמוֹזוֹה, עומדת ומקנחת ידיה בסינרה המוֹזוֹה, מוזה את חוטמה בכפה המפויחת מלמטה למעלה ומשאירה בפניה סימן מובהק של פיה התנור. אני ואחי מוטיל מתאפקים בכל מאמצי כוחנו, שלא יפרוץ צחוק מפינו.

אבא ניגש אל מנורת־החנוכה והשמש הדולק בידו, גוחן ומדליק את הנר, קורא את

הברכה בניגון הידוע: „ברוך אתה! ומסיים בקול חוגג: להדליק נר של חנוכה!”

אמא עונה אחריו ככוונה רבה: „ברוך הוא וברוך שמו, אמן”. ובריינה המבשלת מנענעת ראשה כנגד המברך ומעמקת פיה כל־יך, שאני ואחי מוטיל יראים להציץ זה בפני זה.

„הנרות הללו שאנו מדליקים!” — מזמר אבא בגנימה חשאית, מתהלך בבית לבאן ולכאן, מתעכב ליד מנורת־החנוכה ומסתכל בה, מזמר ותוֹרֵר ומזמר ואינו פוסק כלל. אני ואחי מוטיל עומדים מרוחק, מחכים ומצפים בכליון עינים, תאבים אנו לדעת, אימתי יגמור אבא את תפילתו וישלח את ידו אל כיסו להוציא חריטו? קורצים אנו בעינינו זה לזה הדוחפים איש את אחיו בלאט:

— מוטיל, קרב אתה והשמיעוהו על מעוֹת של חנוכה.

— למה זה אשמיעוהו אני על מעוֹת של חנוכה?

— מפני שאתה הקטן, לפיכך אתה צריך לבקש מעוֹת של חנוכה.

— שמא להיפך: מפני שאתה הגדול, לפיכך אתה צריך לבקש מעוֹת של חנוכה?

אבא שומע יפה, כי מדברים אנו על מעוֹת של חנוכה, אלא משים עצמו כאילו אינו שומע כלום. ניגש הוא בפסיעות מתנוגות אל ארגוֹ-השולחן, פתחתו לאט ועומד לפשפש בו

למנוֹת מעוֹת.

כמין קוד עובר בבשרנו. לבנו חרד ודינו ורעות. מביטים אנחנו למעלה, אל התקרה, ביוסי'הדעת, מתגוררים מאחורי פאותינו, כאדם המתגורר לפירותמו, מעמידים פנים כאילו אין אנו רואים כלום וכאילו אין הדבר נוגע ללבנו כלל.

אבא מוציא קול שיעול מגרונו.

— המ... ילדים, גשרנא הנה.

— הא? מה?

— הא לכם מעות של חנוכה.

כיון שקיבלנו מידי אבא מעות של חנוכה, אני שסר של רובל ואחי מוטיל מחצית הרובל, מיד אנו טוגים ויוצאים אל החדר הסמוך, פוסעים תחילה פסיעות קטנות, בנימוס וברדף־ראק, ואחר־כך מרויבים צעדנו, מקפצים ומדלגים מתוך רוב שמחה, יכשאנו מגיעים אל הדרנו הקטן, איננו יכולים עוד להתאפק, גופלים אפים ארצה, מתהפכים על חקרקע שלוש פעמים, ראשינו למטה ורגלינו למעלה, קמים ומרקדים לאורך החדר ולרחבו על רגל אחת, מרקדים ומזמרים זמר עליו, — — —

מגדל השמחה וההתלהבות אנו סוטים לעצמנו על לחיינו אחת ושתים.

עודנו מפזזים ומכרכרים, וחנה נפתחה הדלת ודרדנו בני בא.

— חבר לצים, בואי הנה! מעות של חנוכה לכם ביד!

דרדנו בני שולח ידו אל כיס אפודתו, מוציא שני וחייב־כסף ונותנם לנו — אחד לי ואחד לאחי מוטיל.

שלום עליכם

נר שמו

הריוצה, הידי'ת
בדמיות מערה הנשנות
על האוכר, ז'אף ואני'ח.
מוצאו כנראה
מארכוסן יוה.
מאה 4-5 כס'.

*

מנורה
וענפי-לית
אגדה

כאשר קמה מדינת-ישראל, באו אל המנורה
ואמרו לה:

- אָתְּ הָיִי סמל המדינה! אמרה המנורה:

- רבים היו כלי הקודש בבית-המקדש, כולם זהב טהור, ולמה זה בחרתם בי?

ענו לה: כי את נותנת אורה. יש אורה - יש שמחה. יש אורה - יש ששון!

ביקשה המנורה: - לא אוכל לבדי להיות סמל. יילווה נא אלי עץ הזית,

הנותן לי משמנו הטוב להאיר את נרותי.

הלכו ובאו אל הזית:

- זית, זית, הילווה נא אל המנורה ותהיו יחד סמל המדינה!

אמר הזית: - רבים העצים בישראל שהתברכה בהם הארץ. למה זה

בחרתם בי?

ענו לו:

- כי אתה נותן את השמן הטוב למאור. יש אורה - יש שמחה, יש אורה -

יש ששון! נתן הזית שניים מענפיו לשני צידי המנורה, להיות סמל המדינה -

ולישאאל אורה, שמחה וששון!

אבא של רם חיל.
 כבר שנה, שאבא רחוק-רחוק
 על גבול המדבר, שומר מאויב
 ומצר.
 אבא הגבור! אבא הטוב!
 לפני חדש כתב אבא מכתב:
 "אמא ורמי חביב!
 אבוא לחגכה. אביא חנכיה
 מתנה,

נדליק, אמא, אני ורם, נרות,
 לזכר הגס והאור
 ונצחון יהודה הגבור.
 אמא שמחה, שמח רם.
 אך אתמול הגיע שוב מכתב
 מרחוק, מן המדבר:
 "אמא ורמי חביב!
 האויב אורב,
 אני על המשמר. לא אבוא!"
 בערב הדליקו אמא ורם נר ראשון
 של חנכה - לבדם.
 רמי דע: יש לו אבא גבור

כיהודה, וכמו יהודה - יצא
 למדבר נגד הצר.
 אך בערב קשה שכיבה אמא את
 רם ויצאה -
 היתה לו כל כך עצוב. הוא חשב:
 אבא הטוב, אתה רחוק.
 אתה במדבר.
 לך לא טוב. אין לך אור
 של נרות חנכה - אבא א-ב-א.
 א-א-א --- רם בכה.
 פתע בפתחה הדלת,
 נכנס סב יפה והדור.
 אמר לרם:
 בוא!
 בגבול המדבר יש חברים.
 יש "אבאים",
 אצלם לא דולקים נרות מכבים.
 נלך לשם רחוק, רחוק.
 נדליק את האור,
 נגרש את השחור.

רם קם.

יצאו את הבית, עזבו את הרחוב,
וראו זה פלא:

הסב פרח אדרת והאדרת מעופפת.
התרו-מה - נעלים הכפר,

נעלמו הבתי-

האדרת עוברת טורי כוכבים.

הסב ורם

בין שמים וים.

הם על גבול המדבר.

על הארץ - קעל כפר-היד -

אהלים רבים וחילים.

- כאן - חושב רם -

אולי גם אבא שלי.

ופתאם על רקיע כחל ציר הסב

בנחלת של אש

חנכיה גדולה

ושמונה קנים,

חנכיה של אש

על כל השמים,

וברות בה שנים

דולקים ממש.

בר ראשון של חנכה ובר שמש.

ולמשה על הארץ - מאחד

האהלים, תיל יצא, הביט וראה

על פני השמים

חנכיה של אש

ושמונה קנים לה יש.

לקח החיל את התף הגדול.

בוים! בוים! בוים! בוים! בוים! בוים!

יצאו החילים מקל האהלים,

קלם.

הביטו וראו:

כאן במדבר, בתוך השחור,

בשמים דולקת חנכיה של אור.

איזה פלא, איזה גס.

תיק-מק - הלב דפק

(משמחה דפק!).

ופתאם בבת-אחת, כלם כאחד,

זקן ובחור

פתחו ושרו: "מעוז צור..."

פתע הבחינו בשמים

לאור האש - שנים:

זקן וילד.

כל חיל חשב בלבו:

אולי זה עזי שלי הפעוט,

ואולי עודד השוכב,

ואולי, אולי יורם?

גם אבא של רם חשב:

אולי זה... כל כך דומה הילד

לרם. רק אבחנו יודעים: זה היה

באמת רם.

אך הסב? מיהו? מהו?

זה היה... זה היה...

אולי זה היה מתתיהו?

*

הגיע חג החנכה. אמא קנתה לגד סביבון יצוק עופרת,
 סביבון ככל הסביבונים ובכל-זאת מעט שונה מהם. התחיל
 סובב. סבב בלי הרף, סבב-סבב, ולא עמד.
 באחד מימי החנכה שחק גדי בסביבונו, והנה קפיץ
 הסביבון מן השלחן אל הספסל, מן הספסל אל הרצפה
 והמשיך להסתובב, עד שהגיע לדלת הפתוחה ומשם החוצה
 אל החצר. וגדי רץ אחרי הסביבון, מקפיץ ושר:

סביבון, סב-סב,

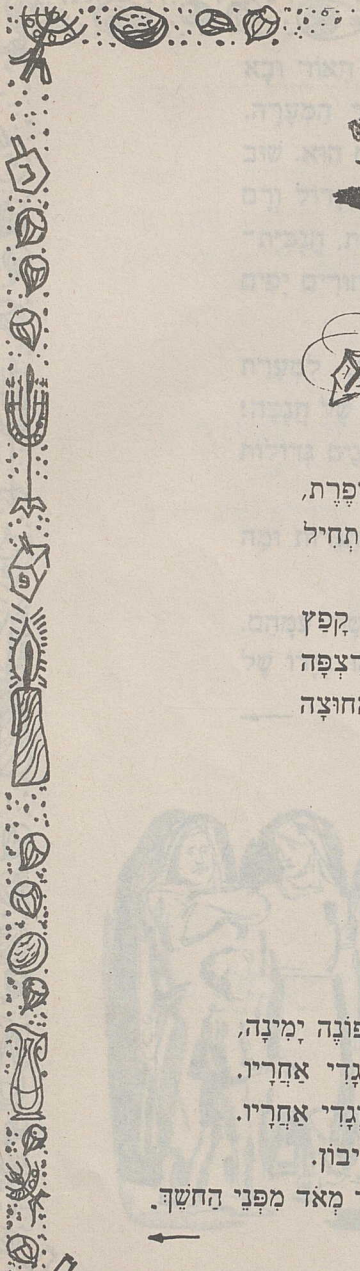
סבה, סביבוני הטוב,

סב אל הר.

אל עמק פנה,

מתבות לרב הבא!

מסתובב, רץ הסביבון - וגדי אחריו. הסביבון פונה ימינה,
 וגדי פונה ימינה. הסביבון פונה שמאלה - וגדי אחריו.
 הסביבון עולה על הגבעה, יורד אל העמק - וגדי אחריו.
 פתאם עמד גֵד. לילה. חשך מסביב. נעלם הסביבון.
 גדי לבדו בשדה, והבית רחוק-רחוק. גדי מפחד מאד מפני החשך.

פתאם רואה הוא אור מרחוק. רץ גדי לקראת האור ובא למערה. והמערה ריקה. רואה גדי דלת בקיר המערה. פותח ונכנס, והנה הוא בחדר גדול ורם, ריק גם הוא. שוב רואה גדי דלת. פותח גד את הדלת, והנה חדר גדול ורם מן הראשון, ועל רצפת החדר חנכיה גדולה נצבת, חנכית-זהב, וסביבה עומדים זקן אחד, סבא, וחמשה בחורים יפים וקופיי-קומה מימינו ומשמאלו.

- אני מתתיהו - אומר הזקן - ואלה הם בני. למערת המכבים באת. קרב אלינו, ילד, והדלק עצמו בר של חנכה! עומד גדי רועד מפחד. אך הנה פוגש הוא בעינים גדולות ומאירות עיני המכבים, ואין גדי מפחד עוד. מה טוב ומה נעים במערה הזאת! מה רב אור הברות ומה יפה מנורת החנכה!

"מעוז צור ישועתי" - שרים המכבים. וגדי שר עמם. גמרו להדליק בר של חנכה. אוחו הסב מתתיהו בידו של גד ואומר לו:

- בוא, ילדי, אמא כבר דואגת לגד הקטן שלה, בוא ואביא אותך הביתה.

גדי מחזיק בידו של הסב והולך עמו. החשך גו, ואור סביבם, אור גדול. הנה בית אבא-אמא מרחוק, והנה גם הסביבון הקטן, הסביבון האבוד מסתובב ורוקד לרגליו.

- הסביבון! - צעק גד והתעורר.

והנה הוא שוכב במטה.

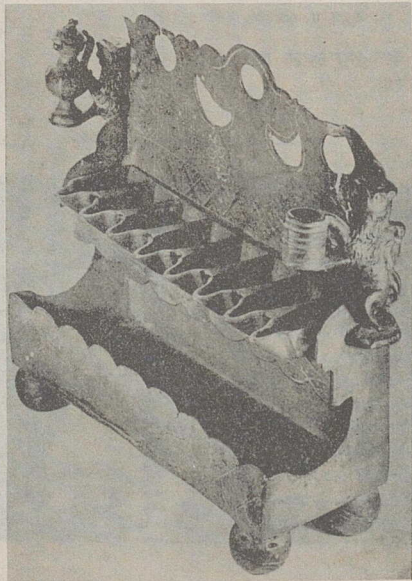
והסביבון? הסביבון הקטן מתחת לפר.

לוקח גדי את סביבון, מתבונן בו ומחייך כמסתיר סוד.

אין איש יודע את סודו של גד, היכן היה ומה ראה.

רק סביבון הקטן יודע את הסוד, אך הוא לא יגלבו לאיש,

כי אין הסביבון מדבר.

מוזיאון תל-אביב,
א"ש,
1691
זרמניה

דם המפכים

בא תחרף, נרדו גשמים ולוודם מוסיפים לרדת. גשמי
ועף וגשמי ברכה. ובינו גשם לגשם ומי שמש פארץ,
שמש חרף, ימים של אור רה, של חם שלו נרד.

אדמתנו מתפסק ומתקשטת בעשב למינהו ובפרחים
רבי צבעים. לפה היא ארצנו בחרף.

עוד מעט ובינו הפרחים בעלה גם הפרח הקטן נמוך
הקוקה, זה הפרח האדם אשר שמו דם המפכים.

ובאמת, קטפות דם נראים הם, פרחים אלה, על רקע
חום-התקשע וירק-העשב.

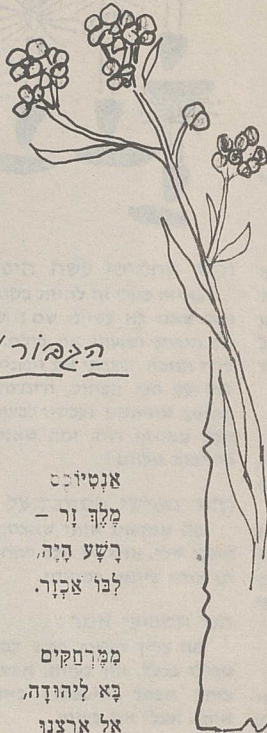
התחרף אף התחיל: הפרח עוד לא צץ, אבל טפות-דם
קבר נטפו על אדמתנו. ומי יודע כמה דם עוד יקפץ?
טפות? מי ידע? אקשר ושדומינו יהיו פמקסים מרבו-
פליגיות. אותם פרחים קטנים שצמחו בקה, שם: דם-
המפכים.

השם חדש הוא, אבל תדם ששפף עמה על אדמת
המולדת דם עתיק-ימים הוא.

בגולה נשפף דמנו פמים דורות רבים, מאת
בשנים — בקל הארצות, בקל האקלימים, אבל שם
צמח לא העצמי דמנו, שום פרח לא הפרית. רק שלוליות
נשאר, שלוליות דם מקפרות. וברבות השנים נכשו
גם תו. רק פארץ זה, במולדת, עולה בין שאר הפרחים

זה הפרח נמוך-הקוקה, הפרח הקטן, האדם, ושמו דם
המפכים.

*

הגבור / יצחק ק3105

אנטוויפס
מלך זר —
רשע היה,
לבו אכזר.

ממרחקים
כא ליהודה,
אל ארצנו
התמודה.

כא הרשע
והחריבה,
פנה הודה,
פנה זיוה.

יום יום גזרה,
יום יום צרה,
אף אתריתו
היתה מרה.

המפכי,
זה הגבור,
קם וקרא
לנו דרוה.

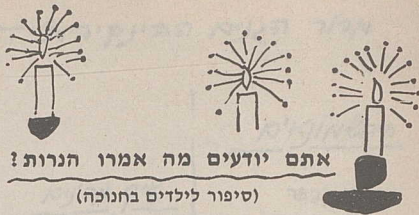
שבר אוזב,
הפיץ גדודיו:
הוא, האחד —
אלפים רדף.

נס פרש
ונס רכב
מפני יהודה,
לפני אחיו.

הם גרשו
את הרשעים.
ברוכים תהיו,
חשמונאים!

*

אתם יודעים מה אמרו הנרות?

(סיפור לילדים בחנוכה)

הביאו את קופסת הנרות, והוציאו שמונה, ואחד שמש, כי מחר חנוכה, והלכו, ורק אני נשארתי, וזה מה ששמעתי:

פתח הנר הראשון ואמר:

למה דווקא אני? אני בטוח שאותי ידליקו אחרון, כמו שהיה ברור שאני אעמוד במקום הכי צפוף בקופסא... וכמובן שדחפו אותי, והצבע שלי הכי חיוור משל כולם. הכל צריך לקרות דווקא לי. ולמה אני תמיד דפיק...

והנר השני? מה הוא אמר:

מה, אתם לא רואים כמה אני יפה? מה, אתם לא יודעים שאני הכי הכי יפה? וגם הכי עדין?

אז איך אפשר ללחוץ אותי ככה בקופסא? אני כל כך רגיש. אני מקווה שהגפרור שידליק אותי יזכור עד כמה אני עדין — וכשהאנשים שיראו אותי דולק שידעו להעריך כמה יופי יש בלבה שלי!

והנר השלישי רעד קצת ואמר:

אני כל כך מפחד מהענין הזה של החנוכה! כיה! אני בטוח שמשוה יקרה לי. או שבכלל אפול, ואם לא אפול אז יצליחו להדליק אותי, ואם יצליחו להדליק אותי אז בטח מד האש תכבה. מה שבטוח שמשוה יקרה לי. וזה מה שמדאיג אותי.

והנר הרביעי הסתכל במבט מזלזל ו-
אמר:

ללכת להיות נר של חנוכה! באמת, מצאו לי עבודה! אני, שמשוגל להרבה יותר, שיכול בכלל... ובכלל... ומה לא? אני עם כל ה"כשרונות שלי! אני שיכול ללמד את כל ה-נרות איך צריך לבעור! אז אני צריך להיות סתם נר של חנוכה! אני שואל אתכם!

והנר החמישי עשה היפוך ואמר:

„איזה כיף! זה להיות בקופסא עם הנרות! ומה שאני לא עשיתי שם! טיילתי כל הזמן בין הנרות ושגעתי את כולם. שרתי כל הזמן שירי חנוכה, קשרתי את הפתיל של הנר הצהוב לזה של הנר הכחול, ודינדגתי אותם! איזו מהימה שהייתה! ועכשיו לבעור בחנוכה? אני מכין כמויות רוח, ומה שאני כבר אעשה ל-שלהבות שלהם!

והנר השישי הסתכל על עצמו ואמר:

מה שמדאיג אותי שאצטרך לבזבז את כל החלב שלי. אולי יש חלב להחלפה? הייתי נו-תן אותו שיימס במקומי.

הנר השביעי אמר:

מה צריך לעשות פה? לבעור? מה זה ב-שבילי בכלל. אין בעיות. אפשר לנפול מהחנו-כיה? אפשר להיכבות? באמת אל תצחקו אותי. אצלי אין בעיות. אין מה לדאוג סמכו עלי.

והנר השמיני חיך ואמר:

אני כל כך שמח להיות נר של חנוכה! כ-אשר אני חושב שיכולתי להיות סתם נר, או אפילו נר שבת, אני כל כך שמח שבחתיני ל-היות נר חנוכה, לעמוד ככה, זקוף, ולראות איך כולם מסתכלים עלי ונהנים. ולראות את השלהבת שלי בעיניים שלהם. ולשמוע את ה-תפילות והתקוות שבאות ללב כאשר האור שלי מנצץ להם!

זה הדבר הכי נפלא שיכול היה לקרות לי. והשמש? ... הוא לא אמר כלום, כי הוא ידע מה שהנרות טרם ידעו — שבסופו של דבר יאספו אותם הילדים ויעשו מהם נר תמיד.

*

שמעון, אחיביב
שמעון

מקום חנוכה לגננות

החלונות

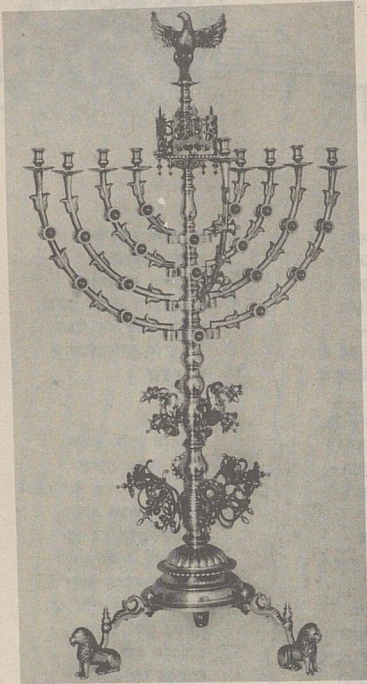
איך חנוכה
כמה

שְׂרוּוֹלִים מִקְפְּלִים
וְסֵדֶר לָבוֹן.
- בּוֹא, תְּשִׁים אֶת הַכֵּלִים
פֹּה עַל הַשֻּׁלְחָן.
מִקְלָפִים וְגַם חוֹתְכִים,
מִרְסָקִים וּמוֹעֲכִים,
וּבְכָלֵי הַכֵּל גְּדוּל
בּוֹחֲשִׁים הַכֵּל:

- מַה? מַה?
- פִּיּוּחַ אֲדָמָה
- וְיַמְלַח
- וְקִמַּח
- בִּיצָה
- אִם אַתְּ רוֹצֵה!
- אֲפֹשֶׁר גַּם עִם בָּצֵל
- אֲכַל...
- הַעֵקֶר זֶה...
- מַה? מַה?
- פִּיּוּחַ אֲדָמָה!
- מִטְגָּנִים וְגַם הוֹפְכִים
וְגַמְרֵנו כֶּבֶד.
- הַלְכִיבוֹת נוֹרָא תַמוֹת.
- מִי רוֹצֵה סֶכֶר?
- לְכַרְיָאוֹת! כְּתָבוּ!
- אֵל תַּחֲטֹף! לֵשׁ עוֹד תָּמוּן.
אִם נִגְמַר אֶת הַמַּגֵּשׁ,
אֵז נִכְיוֹ תִדְשׁ.

- מַה? מַה?
- תַּפּוּחַ אֲדָמָה, וְכו'...

בוֹאוּ נִסְפֵר
בְּגִיל וְשִׂמְחָה
וְכַכָּה נִדְבֵר
אֶת כָּל הַמִּשְׁפָּחָה:
הַכֵּהוּ גְדוּל
מִתְתִּיְהוּ הָאֵב
וְאִתּוֹ לְחַמוּ
כָּל הַמִּשֶׁת בְּרִיו:
יּוֹחֵן הַגָּדִי
וְשִׁמְעוֹן הַתְּרָסִי
אֶלְעָזָר הַחֹרְנִי
יּוֹנָתָן הַיְפֹסִי,
וְיִהוּדָה הַמַּכְבִּי
תְּמַפְקֵד הַגְּבוּר,
וְאַתָּם כָּל הָעַם
שְׂאוֹתוֹ לֹא נִסְפֵר.
נִצְחוֹנֵם עַל יָדוֹ
כִּי גְדוּל וְחֻשׁוֹב
אֵז בִּטַּח כְּדָאִי
שֶׁנִּזְכִּיר אוֹתָם שׁוֹב:
יּוֹחֵן הַגָּדִי
וְשִׁמְעוֹן הַתְּרָסִי,
אֶלְעָזָר הַחֹרְנִי
יּוֹנָתָן הַיְפֹסִי,
וְיִהוּדָה הַמַּכְבִּי
תְּמַפְקֵד הַגְּבוּר,
וְאַתָּם כָּל הָעַם
וְגַמְרֵנו לְסֵפֶר.
*

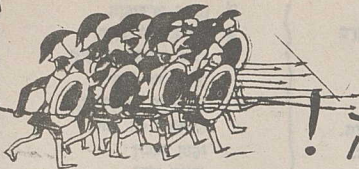

חנוכה
כבית-כנסת
מאירופה
המזרחית.
1800 מקיראה
*

נתן אברמן:

נס גדול היה פה!

א. זה הנה בתנקה.
 טולדים שקבו לישון.
 תנקה הנה ריקה.
 רק הנהב עוד נר ראשון.
 ששט. חשף. אין אדם.
 קלי הפית לבדם—
 רצוד מפר וקצת מסחד...

ב. קל אקד חשב לו: קה.
 מה הרום נקמה?
 למה תרפסה חורקה?
 מי זחל אלי כנגד?
 מי צפצף? זה לא צרצר?
 טצצוצף קל-קף מונר...
 איה: משהו עד אים?
 פה: יקרה עד אים היום.
 5. השלקון שחד כהגון.
 תפסא אטש: הצילוני?
 טקאטא קלה סקן?
 קבר שחד לפחד אפילו...
 6. ויבין אלה—הקלבלב
 עוד משט והתעלה.

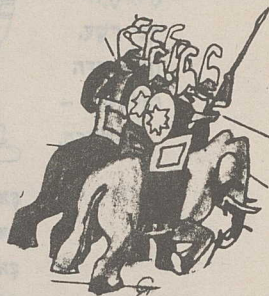
א. עד אשר הגיע קז—
 השעור לבו אקן
 וקרא בקול ברקל:
 ב. מה זה פה, לצאנול?
 זה רועד ונה כותים.
 וקנה יש מצב רום...
 מי אקם? עלים כבודים
 או סקבות וסקרטוטים?!

ג. בתערורו קלים
 בריעו בקול נם:
 ד.ה.נ. שחג טפס. ספרת שסות.
 בעצקן אקה סמרטוט.
 ה. ראה, לא מתקנים אנהגו.
 ולשפט לא רשנו.
 ד. גסדר משחק פלתי.
 ד.ה.ו. זוקא. זוקא. לטרניז!

א. אז אמר המטאטא:
 נערוף נא חניקה
 ונראה לו לשוטה.
 את משחק התנקה!
 אנכי וקני נאה.
 מטאטא אני... על פן.
 פרשיתכם, היה אהיה
 מתמתחו הנקן!
 וקפה הסרימוס—זע.
 יהודה תהנה אקה!
 קום וצא למקחקה
 קשלתהנה טמה!
 וקסם טצקרים.
 צציצי טגבורים.
 כק אקסם קמר לבי
 קאטי טפפבי:
 טודו את הקוצים.
 כי לקרב אנו יוצאים!
 גם אקה, משפך בקון.
 תפקידך הוא אקן.
 שב ושפך דקעות כפים
 על תרפון ירושלים!
 קך הוסיף המטאטא
 א. את המסקיד לתח.
 אך סוף סוף הגיע עד
 הנינים ופה עמדו:
 אף אקד אינו חוטר.
 ב. קל אקד רוצה לבכות...
 6. כי קלים יודעים היטב—
 הנינים קבלו כמות...
 ח. עד שפיו תפסאות
 קצה התלשה פזאת:
 אנו גבורים קלים.
 ג.ט.ג. לנו יש ארבע רגלים.
 הנתחנו נגדל.
 מצבאות בני ישראל?
 שפאא, ימין, ימין ושפאא.
 לטרביז ולא לתמלו!

א. אז נשאו טקסיקמים
 אפיקים טקסימים
 וטפסאות טריעו:
 ג. הי, היךדו! פילים הגיעו.
 מצקשו איש לא כפנו.
 עד עולם יחי מלכנו...
 6. מי תפיק?
 א. מי?
 דקמה!
 על כלם נקפה איקה
 וקלם ראשם טריעו:
 כלם: — אנטיוכוס לא אני הוא!
 א. המשחק קמטס הופר.
 2. כי קלי קלף רע וקר!
 אך הסיל סתאם נתקבל
 בקלבלב בקצה סודר.
 הרימו אל על חיש קל
 וקרא: ספל בקסדר!
 ה. הקלבלב קנה. ללל.
 3. נסה לקרטי. לנשף.
 אך מאוקה לא הועיל.
 5. — שחק טפדון עלה וקלף!
 א. התבנו עליו ספיל—
 5. אם לבדום תנקה
 יקשורף לכפא...!
 ב. כפאשר הובן ספל
 יהודה קרא בקול:
 ה. אנטיוכוס, הנה.
 וקמי קאש בוטר.
 אם תוסיף עוד להציק
 לעירי ירושלים.
 את נבלת גופך אציג
 לסנה ולעוף שמים
 2. אז בקה הנקלב: — אקא.
 מה צייתי לו לפרימוס?
 טן לקבלב קסן אני
 ולא קלף וני.

א. תלבלב נקה לשוא
 ב. די שתאם התחיל תכרב
 וכן רבע התהפך
 תפסא על המולך.
 ג. קל הבית התמלא
 מן הסודר עד התפחות.
 קול שמחה וקול גלגל
 קול רנה ואנחות!
 ד. יהודה תרבו מוריד
 וגזיר קשר משמת.
 מתעסקת הגלורית
 ולוקחת ורוקמת
 א. גם תפסאטא מרעים:
 ב. בני אקה גבור אטיץ:
 בואו בואו בחורים,
 על תפליך להרביץ!
 ה. ככה, ככה, קבו רנה.
 השילים תרצו לשבח.
 ח. עורו, עורו, מי ישיל
 מי יכריע את השיל!
 ז. גם תפליך את השיל!

ט. תקסם ערביקה.
 א. מין בלבלו שקנה.
 ד. ראש בראש, יד קוד.
 ו. וקנה מול קנה!
 ז. רק אקר - תפסיבון
 התוכב פה זכה.
 יקסן קנבון
 פתנה וכו'...
 א. די תשב לו תפסם:
 מי תלנה יצסם?
 אטקה נא עד תפסם.
 אן ארע לבחר בשוב!
 ב. אך הגה, תפנה
 תינים נס לאחור...
 ח. יהודה קרא: תידר!
 חפש לנו, אור ודרור!
 אן פסד תפסיבון.
 התפרקד על גבו
 וקרא: נפחון!
 גם תפליך את השיל!

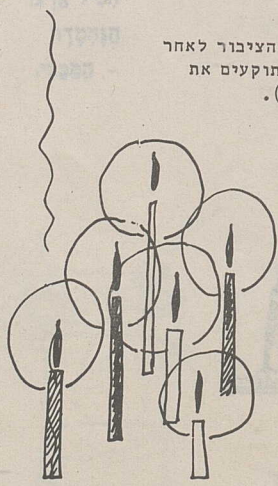
נרנו נר תמיד הוא

(מתאים לדקלום של כל הציבור לאחר
 "באנו חושך לגרש" כשתוקעים את
 הנרות בתוך קערות-חול).

נרנו נר תמיד הוא,
 נרנו נר לפיד הוא,
 נר נצח חי -
 נר החשמונאי.

אבינו מתתיהו
 אי פעם הדליקהו,
 אחינו יהודה
 הדליק המשואה.

*

תהלוכת אורים
 ילדי ישראל
 ונרות חנוכה,
 כוכבים - כוכבים
 בשורה ארוכה.
 ילדי ישראל -
 דור עוזו וגבור,
 צעדים ושרים
 ונושאים את האור.

*

נס חנוכה / ירחון קצנאון

היה הנה
זוני רשע,
חרבו חדה
ובמלטה -
אנטיוכס.

בא הרשע,
בא עם גדודים,
בא ונלחם
עם היהודים
- אנטיוכס.

קם איש,
שמו יהודה;
הציל ארצו
הנחמדה
- המפבי.

בא למקדש,
הדליק מנורה;
אז ליהודים
היטה אורה
- במנכה.

*

10 זכר :

מי אני? בן בנו של סלק.
צח כלי, לבן כשליג.
כל לשון רוצה ללקק,
כי אני מתוק מאד.
אצתי רצתי דרך ארוכה
לנשף-לביבות של חנכה!

10 זכר :

הס הס הס, הקשיבו קשב,
כי עכשיו מתחיל הנשף!
מי בן-חיל הנה יתקרב,
לביבות לנשף ילבב.

10 זכר : (האמרים-הסתתות) *

שמן שמן מן הכד,
קמח קמח מן השק.
הבב גלבב
לביבות לחג!

כס'
האמירה
הרמת-זחול,
הקיקנו -
עקס
ומסיבה *

קמח קמח מן השק,
שמן שמן מן הכד,
חנכה היום,
חג נעים נחמד.

ל ל ל ל ל

עוד נוסיה גיצה מסל,
עוד סופר דק, וחסל!
בואי לשלחן -
לביבות נאכל!

כבר אבלנו לביבות
כה טובות וטעימות.
ועתה, מה עוד -
לשמח ולרקד!

ל ל ל ל ל

*

10 זכר :
הס הס הס -
החלה הו.
קלה

10 זכר :

הס הס הס, הקשיבו קשב:
טבחים באים לנשף!
ממרחק הולכים-פוסעים הם,
הר ועמק, דרך ארוכה,
לנשף-לביבות של חנכה.

10 זכר :

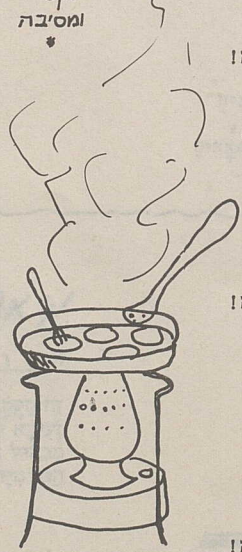
טוק, טוק, טוק, אני מר קמח.
משפחתי הנה בן-צמח.
שם אמי - מרת שבולת,
אחותי - דיסה של סולת.
אצתי רצתי דרך ארוכה
לנשף-לביבות של חנכה!

10 זכר :

סוף כל סוף שעה מוצלחת,
אנכי כד בן צפחת.
בתוכי לא דבש, לא יין,
טוב משמן-זית - אין!
אצתי רצתי דרך ארוכה
לנשף-לביבות של חנכה!

10 זכר :

פתח תח תח, פתחו הדלת!
מן הלול מי מתגלגלת?
הביצה העגלגלת!
זהירות - אני נשברת!
אצתי רצתי דרך ארוכה
לנשף-לביבות של חנכה!

אִרְיִים וּרְסֵבֵי הַוּוֹנִים

אִרְיִים הֵינּוּ פֶת אַרְבַּע פְּבֵר,
לוֹמְדֵת בְּגֵן הַיְלָדִים.
פְּחָג וְנִרְפָּה שְׁעָבֵר
קַמְלָה אַרְבַּעַה סְבִיבוֹנִים.

פזמון : אַחַד קַמְלָה מֵאֲבִיהַ,
מֵאֵמָּא שְׁנֵי כַּמְבֹבָן,
שְׁלִישִׁי קַמְלָה מֵאֲחִיהַ
וְסְבִיבוֹן רְבִיעִי מֵהֶגֶן.

בְּלִילָה שֶׁל גֵּר רֵאשׁוֹן
מְסִיבַת חֲנוּכָּה כָּבֵד תָּמָה.
הַלְכָה לָהּ אִרְיִים לִישׁוֹן,
סְבִיבוֹנִים בְּכִיס הַפִּיגָ'מָה.

פזמון : הָאֲחֵד שְׁקַמְלָה מֵאֲבִיהַ
הַשְּׁנֵי מֵאֵמָּא כַּמְבֹבָן,
הַשְּׁלִישִׁי שְׁקַמְלָה מֵאֲחִיהַ
וְגַם הַסְבִיבוֹן מֵהֶגֶן.

מֵאוּחַד קָמָה אִרְיִים בְּלֹאט,
הֵינּוּ זֶה אוֹלֵי מְחֻצוֹת,
עֲצוּב הֵינּוּ לָהּ לְבָד
וְכַמְעַט הַמְחִילָה לְבַפּוֹת.

פזמון : רְצַתְהָ אֵת אֵמָּא וְאֲבִיהַ
וְאֵינְנָה רוֹאָה אוֹתָם כְּאֵן.
אֵין גַּם סִימָן לְאֲחִיהַ
וְאִרְיִים רְחוּקָה מֵהֶגֶן.

וְאֵז אִרְיִים יִצְאָה אֶל הַחוּץ,
יִרְדֶּה בְּשִׁבִיל הַתְּלוּל.
הִנֵּה הִיא בְּקִצָּה הַקְּסִיבוּץ,
מִמָּשׁ אַחֲרֵי הַתְּלוּל.

פזמון : רְצַתְהָ אֵת אֵמָּא וְאֲבִיהַ
וְאֵינְנָה רוֹאָה אוֹתָם כְּאֵן.
אֵין גַּם סִימָן לְאֲחִיהַ
וְאִרְיִים רְחוּקָה מֵהֶגֶן.

הַשְּׁפִילָה אִרְיִים עֵינֶיהָ -
הוּי, בְּכִיס הַפִּיגָ'מָה יֵשׁ אוֹר!
הִנֵּה אַרְבַּעַה סְבִיבוֹנִיהַ,
זֹרְחִים וְרוֹצִים לְעֹזוֹר.

פזמון : הִבִּיא הֵרֵאשׁוֹן אֵת אֲבִיהַ,
הַשְּׁנֵי אֵת אֵמָּא הִבִּיא,
הַשְּׁלִישִׁי שִׁחַב אֵת אֲחִיהַ,
אֶל הֶגֶן הַחֲזִיר הַרְבִּיעִי.

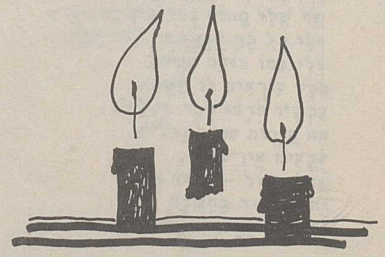
אֵמָּא - אֵמָּא / אֵמָּא

מֵי אֵין ?

הַנֵּר וְהַחֶשֶׁךְ / נִתֵּן אֶלְתֵּרֵמֶן

זֶה הַקֶּטָן,
זְעִירָא לְבֵית גּוֹצָא,
מְבַהִיל אֶת הַגְּדוֹל
הַגֵּס מִיַּד הַחוּצָה.

מתוך: ספר החידות (הקבה"מ)

1871

אני סב'בון / ציורי חנוכה

סביבון: אמרתי לו:
"מזא, נתקרה,
מי מסתובב
יותר זפה!"

ענה ארזי:
"דבר קטן...
הבה נתקרה,
הפני מבין!"

ילדים: ספר, סביבון,
סביבון טוב,
ספר, ספר
מה היה הסוף?

סביבון: זצאנו אז
להתקרות:
מי זאריה
לסוב, לרקוד.

רקדנו כה,
סבבנו פה -
פתאום, מה נש?
טח, ט-ר-רח!..

ילדים: ט-רח, ט-רח,
גפל הקט!...
אה זהו קט
שובב לא מעט!

סביבון: אני סביבון!
סביבון של מי?
של גלד קט
ושמו ארזי.

הכל יודעים
את זה הקט:
עליז וזריז
ושובב לא מעט.

הילדים: ספר, סביבון,
ספר, מה היה?
ספר, ספר,
ספר מה קרה.

סביבון: ראה אותי
ולצא במחול -
קרא ואמר:
"גם אני יכול!"

ראה אותי
סובב במעגל -
קרא ואמר:
"דבר זה קל!"

הילדים: ספר, סביבון,
ספר עוד ועוד.
זה הספור
מעניין מאד!

הנר שלי

הנר שלי אדום כמו רימון,
הנר שלי צהוב כמו לימון,
שלי הנר זרוק כמו פרחי חצב,
שלי הנר סגול כמו פרחי הסתיני.
הנר שלי כחול כמו שמזים,
הנר שלי יש תכלת בעיניים,
הנר שלי כתום כמו שקיעת תמה,
שלי גל פה לבן כמו יונה תמה.
שלי כמו כולכם ממש,
אכל קוראים לו השמש.
עכשיו תראו דבר מפליא:
את הנרות כולם גדליק,
צבעים איך ספור,
אבל האור - צבעו אחד
והוא מאיר בתשכה
את ליל החג.

573
1872

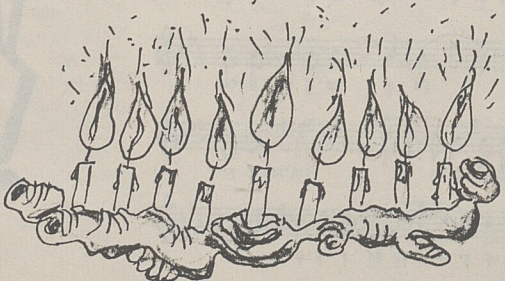
תפילה / רבקה זיו
 בְּרַחֵם אֱלֹהֵינוּ אֶת הַנְּרוֹת
 שְׂאֵנֵי מְדֻלְקִים .
 הָבֵא אֵלֵינוּ הַרְבֵּה אוֹרוֹת
 לְכֹל הַמְּחַכִּים .
 תֵּן לַחֲגִים לְהִיזוֹת נְפִים ,
 שֶׁל אוֹר וְשֶׁל שְׂמֵחָה .
 יָמֵהּ יִכּוֹל הַמּוֹן דְּבָרִים -
 אֲזֵ מַה אֶכְפֵּת לָהּ !
 הָבֵא שְׁלוֹם אֶל הַעֲבוֹלוֹת,
 וְלֹא עוֹד מִלְחָמָה .
 כִּי יֵשׁ לִי אֶחָ וְגַם אֲחוֹת
 בְּגִבּוֹל , עַל הַרְמָה .
 נְסִים קוֹרִים בְּחַנּוּכָה ,
 עֲשֵׂה עוֹד נֵס אֶחָד !
 רְאֵה , אֲנִי כֹאן מְחַכָּה ,
 הָבֵא שְׁלוֹם מִיָּד !
 וְאֲז נְדַלֵּק הַמּוֹן נְרוֹת
 בְּכָל מִינֵי עֲבָעִים ,
 הָעוֹלָם בְּשֶׁלֶל אוֹרוֹת
 לְשִׁיר עַל הַנְּסִים .

החננוכיה של נדר / רבקה זיו
 נְדָב בְּנֵה חַנּוּכָּה
 מְכַל הָבֵא לְיָד :
 שְׂמוֹנֵה פְּקָקִים וְשְׁנֵי קְרָשִׁים
 וְגַם פְּלוֹט אֶחָד .
 חֶתֶר , צֶבַע , נִיטֵר , הַדְּבִיק ,
 אֶת אֶצְבְּעוֹ פֶּצַע .
 מְחָה דְמַעְתָּה וְשׁוּב חֲזָר
 בְּמֶרְץ לְמַבְצָע .

וְרֹאוּ זֶה פְּלֵא , אֵיזָה נֵס !
 חַנּוּכָּה מִמֶּשׁ !
 שְׂמוֹנֵה פְּקָקִים הֵם הַכְּפִיִּים
 הַהַבְּלוֹט - שְׂמֵשׁ .
 בְּשֶׁבֶא חֶג הַדְּלִיק נְרוֹת ,
 שְׂמוֹנֵה שְׂבִיבִים קְטָנִים ,
 וּבְעִינֵינוּ הַמְּאִירוֹת
 דְּלִקוֹת הַאִישׁוֹנִים .

אֲז מִי הַדְּלִיק אֶת מִי הַיּוֹם -
 נְדָב אוֹ הַנְּרוֹת ?
 אוֹ הַנְּרוֹת בְּשֶׁתִּי עֵינָיו
 הַדְּלִיקוּ שְׁנֵי אוֹרוֹת ?

אִישׁ לֹא הִבִּין מַה פִּה קָרָה ,
 וְהַתְּפֵלֵאוּ הַכֹּל :
 חַנּוּכָּה אַחַת קְטָנָה -
 וְאוֹר כָּל כֶּךָ גְּדוֹל !

*

*

אנו מביאים כאן רשימת שירים מזוהרת
 לקראת החג והמסיבת החג, ואנו מנחים למנגנו-
 ולהם מוכרות לגנות ולצביוור הדורס. אך המנגנה
 המסורתית כהרכה - הנרות הללו שאנו
 מדליקים -
 מצאנו: כנחוף להפליטה עם תלום
 מצען ביצירה המצויין.

הנרות הללו

(מנגינה עממית-מסורתית)

*

לדֹּהֲרֵי הַרְתֵּי בְּהַלְלֵהוּ רִתְּבֵי הַ

עֹתֵי שְׁוֹתֵי הַעֵלִי וְסִים בְּהַעֵלִי קִין לִי מִדְּנֵי אֶ

נִחֵי בְּרִיָּה לְתֵשִׁי עֵשִׁי מִתֵּיחַ מְלֵה עֵלִי אֹתֵי לְכֵסֵה עֵלִי

הַסֵּה מִסֵּה בְּהַסֵּה מִסֵּה בְּנֵי מֵי בְּרִיָּה לְתֵשִׁי עֵשִׁי

קֵי יְנִיָּה לְדֵי עֵלִי זֶה־הַ מִן־בְּהַסֵּה מִסֵּה בְּנֵי

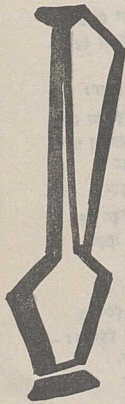
בְּהַגֵּיחַ סִי וְנִתְמוֹשׁ קֵלִי וְשִׁים דּוֹקֵה קֵי יְנִיָּה לְכֵסֵה

אֶהֱסֵב מִשְׁתֵּי הַשֵּׁל שְׁוֹתֵי נֵי לְאִין וְהַסֵּה דֵשֵׁק לְדֹהֲרֵי הַרְתֵּי בְּהַלְלֵהוּ

בְּדֵלֵי בְּתֵם דְּאֵלֵי לֵאֶלֵי תֵם אֹלֵי לֵקֵלֵי לֵאֶלֵי

דֹּלֵגֵה הַיֵּסֵקֵי לְלֵהֵלֵי וְדֹתֵהוּ לְדֵי

תֵינֵשׁוּ שְׁוֹתֵי עֵלִי וְהַתֵּיאוֹ לְכֵסֵה עֵלִי וְהַסֵּה עֵלִי

בר קטן. בר קטן
שמונה ימים שקנו נמן.
כל העם התפלא -
משאיו הוא מתפלא.

כל העם עו התבנס
והקרינו: אץ וזה נס!
אלולא בר זה נאשר -
סקרשנו לא תאשר.

א. אשמן

ימי התנקה, תנכת מקרשנו.
גביל וקשקתה מפלאים את לבנו!
לילה יום סביבוננו יסכ.
סקנניות נאכל כם לרב.

האירו, הדליו
נרות-תנקה רבים -
על הנסים ועל הנקלאות.
אשר חללו הפככים!

א. אכילין

קביבון, טב-טב-טב
תנקה הוא תג טוב.
תנקה הוא תג טוב.
קביבון, טב-טב-טב.

טב נא טב
כה וכה,
גם גדול
היה טה.

נר לי, נר לי
נר לי דקיק.
מתנקה נרי אדליו,
מתנקה נרי יאיר,
מתנקה שררם אשיר.

אכי הדליו נרות לי
ושקש לו אבוקה
יודעים אסם לקבוד מיז
לקבוד מתנקה.
טורי וסן סביבון לי
כו עשקת יצוקה
יודעים אסם לקבוד מיז
לקבוד מתנקה.
אסי ומנה לביכה לי.
לביכה טסה, מתוקת.
יודעים אסם לקבוד מיז
לקבוד מתנקה.

ח. נ. ביאליק

פי תבוא אל מודיעין
והבאת שם גרעין
ושמנת הגרעין - היו -
בשממה של מודיעין.

ובכות זה הגרעין
יתחש במודיעין
גם ברכה, גם הגרעין - היו -
ויפרח הר מוד עין.

א. ברודס

רפת, רפת מן טשק.
שקן, שקן מן טבר -
תנקה היום.
תג נעים, נחסרו

שקן, שקן מן טבר.
רפת, רפת מן טשק.
טבה ללבב
לביבות לקנו:

עוד גוטיף דעקה טפל
עוד קטר צג ומקלו
מראו לשלטן.
לביבות נאכל.
דבר עבלנו לביבות.
מה עוד לנו לצשות -
לקטם ורקדי.
לקטם ורקדי.

תנניה לי יש
צוהקת בה האש.
רשקה לי בלאט
על בר קטן אחר.
תנניה שלי,
אורד נא טעלי.

ב. כ. סלמד

נחבון הסמלקה,
ונדלה היתה לה,
עם היתה עו!
אורד, זה סכצורה,
שקש בה לה ורחה
(בתלום שקנו)

נרותי הנעירים
מן ספרו לי ספורים
זל עקר של עס!
עד ששקתי נר ונר
לי קורא: קום, התעורר!
עם לתתיה קם!

נרותי הנעירים,
מה רבו הספורים
זל ילאט האור;
על גבורות לי וספרי,
על דסים שגשפכו,
על טלקסת דרוה.

עת אראה אוכם תקם
יעטני על בלם,
קול קורא יעיר:
לפניכם בפלחקה
נס ידעתי נחקה,
נצחון ישיר!

מורים רוונסטר   עברית: ר. גרוסמן

תנקה, תנקה,
תג יקה נקדו,
אור תביב מסביב,
גיל לגד קט.

תנקה, תנקה,
קביבו, שב שב,
שב, שב, שב...
פה נשים וטוב!

מי זה הדליק נרות דקים
פכוכבים פרום?
יודעים גם לגלים רכים
כי תנקה היום!
כל נר עליז, כל נר חביב
דולק, רומז, נוצץ!
תלדלים עומדים סביב
ולשמחה איו קו!

חנוכה? פה-פנה
נותנת לנו אור,
מספרת היא
משוררת היא
על חפש ועל דרוו
עושה אני חנוכה
הנה אדליקה אש.
זרת מימיו וזרת משמאל -
שני נרות לי יש.

עושה אני חנוכה
הנה אדליקה אש.
קמיצה מימיו, קמיצה משמאל
ארבעה נרות לי יש.
עושה אני חנוכה
הנה אדליקה אש.
אמה מימיו, אמה משמאל -
ששה נרות לי יש.

עושה אני חנוכה
הנה אדליקה אש.
אצבע מימיו, אצבע משמאל -
שמונה נרות לי יש.
עושה אני חנוכה
הנה אדליקה אש.
גדל מימיו, גדל משמאל -
שמש עם פד לי יש.

ציון קיסנים

באנו חשן לגרש.
קדינו אור ואש.
כל תנוד הוא אור קפון.
ולזנו אור איתן.
סרה חשן, הלאה שחור!
סרה מפינו תאור!

סביהוני, סביהוני,
סביהוני סוהה הולק,
מתגלגל, מתגלגל,
מתגלגל ואת רכין.
רססוטה

נרות חנוכה

המין: א. הורדן - בית הטיטה

אש אש טובה שניתי, לי,
נרות חג הדלקתי, לי,
יודעים אתם מה הם?
נרות-קדש אעזרים הם
נרות-המאזנים הם
זם חשמונאים.

ורוח-עלם אעזרים
עץ הנרות שנים;
הנרות אעזרים;
יש שר אש פה שחש.
קצרו זרי יז אשם.
זר חשמונאים ו

י. סיכמן

בפני צרכי החג

תם החג, אך לא תמה משימתה של הגנת!

מן הדין שהפרידה מן החג לא תהיה בחזקת "רחוק מן העין - רחוק מן הלב", אלא כפי שנפרדים מידיד יקר, שדיוקנו נשאר בליבנו זמן רב לאחר שעזב אותנו, ואשר לשונו הוודאי בעוד זמן ידוע נצפה בכליון-עיניים, וכדי להדגיש את הצד החינוכי החשוב הזה נביא להלן את סיומ מאמרה של לאה רוטרשטיין-ישפה: חג החנוכה בגן, אשר חלקו הראשון הובא בפרקנו "חג ומסיבה":

לאחר החג

עוד על שאלה אחת עלינו לתת את דעתנו, היא השאלה כיצד, מתפסטים מחג. גם זו תורה שיש לדעתה. ברור לנו, כי אין לנתק את הילד בבת אחת משפע החוויות אשר הנחיל לו החג. ענין זה דורש אורך אפים והדרגתיות בארגון. עם שובו של הילד למסוד לאחר פגרת החג, טוב להמשיך בענין החג אשר עבר. יש מחנכות, אשר דוקא אחרי גמר החג והחגיגה הן מוסיפות סיפור לחשלמת היריעה והעמקת הרשמים. שמעתי גננות מספרות את האגדה הידועה על צפנתו ועויותו, ילדי המכבים, וגבורתם כשהם יוצאים להתחזקת אחרי קלטי האויב ומביאים ידיעות חשובות למצביא (יתרה המכבי) ומחוישים בזה את נצחון המכבים. עלילה על גבורת ילדים מול גבורתם של המבוגרים בודאי תתקבל יפה על לב הילד. הכוונה כמוכן לילד הבוגר בן, זה שעומד על סף בית הספר. תוך כדי ההמשך שומה עלינו לשחרר את הבית לאט לאט מה"מחלצות" אשר לבש לכבוד החג ולפגרתו לעיני הילדים ובשיתוף מלא עמהם. גם שעת ה"התמטשות" מחוג היא שעת כושר טובה להעמיק את הקשר והיהם אל סמלי החג.

אריזה ושימור

מחנכת המחשיבה דברי זה יודעת גם לארגן יפה את התהליך. הנה בשעת השיחה מסכמים הילדים שהגיעה השעה לזרוח את המגורה הגדולה, את דגלוגי התכלית-לבן וכו'. מתוך שיחה עם הילדים מתברר כי יש צורך לעטוף כל הפץ למען ישמר כראוי, ולשמך כך נחוץ גייר-עטיפה. מכריזים על אוסף של גיירות, חוטי-קשירה, והמעשה לא יאחר לבוא. קובעים מקום לסל יפה אשר יקבל לתוכו את חמרי האריזה. בבוקר יום המחור רצים הילדים אל הגן בשמחה כשבדיהם חפיסות נייר, חוטי-קשירה, הילדים צמגים את צורותיהם לפני הבריהם, משוחחים על צבעם, על גדלם של הגיירות, על יפיו של השרוך וכו'. אט אט מצטברת ערמה ססגונית של גיירות. ממינים את הרכוש ובחורים, "כטוב ובמתאים", יש להתאים את הנייר לצרכים, לגזרו לחתיכות מתאימות. רבה העבודה ועמה גם השמחה.

"האלצה" חנוכה

הייתי עודה לאריות והגלונים באחד הגנים: היה זה מחזה חינוכי רב משמעות. עסקו במלאכת אריזה זו לידים גדולים - ועבודה זו נהפכה לחיה כללית אשר הקיטה את רוב הילדים של הקבוצה. תוך כדי העשייה שוחחה הגננת עם הילדים, התייעצה בהם בכל, ולפי הצעת אחד הילדים קפלו הילדים את הדגלון וכרכוהו מסביב למקלו הגואה, עטפוהו בנייר וקשרוהו בחוט בשני קצותיו כדי שלא יתכסה אבק וגם לא יתקטט - מתוך כדרכי הילדים. קבוצה אחת עסקה בעטיפת קני החנוכה הגדולה. הכל נעשה מתוך דאגה והקפדה כשאריזה רחוקה חשיבות והגיגות שלטה בחדר. ופיהם של הילדים מלא רינה ממיטב השירה אשר קנו להם לכבוד החג. לשירה זו לא ניתן כל אות על ידי הגננת, והיא גם לא היתה בין הפותחים בה. השירה פריצה מפיות הילדים אמלית, ובה חשיבותה: באופן חגיגי הובא, "הארגו של חנוכה", שחיצוניותו מעידה עליה כי אמנם בדברים יקרים וחשובים בתוכו, והוא הועמד על אחד השולחנות במרכז האולם הגדול.

אין ספק, כי מבחינת ההתקשרות לחג נודעת חשיבות לא רק לתכונה לקראתו, כי אם גם לזה כיצד נפרדים ממנו ומלרוב אחר. דוקא בגיל זה, הגיל האמפוזינולי ביותר, יש לרקום ב"חוט השני" את דמותו של הגיבור הנערץ גואל העם, ועל ידי כך לקשר את הילד אל האומה, ערכיה, הווי חייה וחגיה. הרבה ניתן לעשות בשטח זה. אם רק תעמיק המהנכת לחשוב ולא תחפש את הדרך הקצרה, דרך החינוך, דרך ארוכה היא אך היא גם הקצרה ביותר, כי אין קצרה ממנה.

הכ לידת
אין החג

בראש וראשונה כדאי, לדעתי, לשהרר את החדר מה"סבך" שעל גבי ראשי הילדים: שרשרות הירק עם הפנסים, שתמיד הייתי מורתרת עליהם כי הם הם שיוצרים את היער העבות הנה שבעדו אין נראים לפעמים העצים. מלאכה זו היא בעיקר מלאכתה של הגננת, המטפסת בסולם, עולה על שולחן גבוה כדי להחיר חבלים. הילדים שותפים כאן אף הם, אם הגננת תעורר אותם לכך; הם ילווה במבטיהם, יחזיקו בסולם או בקצווי השולחנות לבל תיפול הלילה, ואחר יתירו את הירק שעבר ומנו, יקפלו את הפנסים ויארום בחפיסה אחת, אשר מקומה גם היא באותו ארגז.

ולבסוף נעיר: כשם שלא ניטיב לעשות אם ננתק את הילד בבת אחת מכל אביורי החג, כן תהיה זו שגיאה אם הגננת תסיח משום מה את דעתה לאורך ימים מה"הרכוש" הנוסף אשר נאגר בקשר לחג, עד אשר הילדים יחדלו להרגיש בו ויתחסו אליו מתוך אדישות. מאדישות עד זלזול רק פסיעה אחת. *

החוק:
חגים ומועדים
בהינוך

*

כד-זכוכית
אין-ולראש
המאה ה-3/4
של אחד משל
השטחים
סוף המנורה.

*

נְצִיף אֶתוֹק אַחַד הַתִּיקִים

שלושת העמודים הבאים

לקוחים מתוך תיק-החג, בו ריכזה אחת הגנות לא רק את הכרטיסים ואוסף התמונות, אלא גם הוסיפה סיכום משלה. עמודים אלה נושאים חותם אישי מובהק וניכרת הדאגה להשאיר בכתובים כל מה שהיה נראה לכותבת חשוב וראוי להיזכר לשנה הבאה. דוגמה ראויה בהחלט לחיקוי!

קְטוּסִים לְאֶבְיָרִים

* לְמַלֵּא : שֵׁדֵי הַחַג

מְנַהֵגִי, סַמְאִי, מֵאכְלֵי הַחַג.

לְמַלֵּא קְטוּסִים :

לְהִכִּין שְׂמֵאלוֹ-מֵסַמְאֵי הַחַג בְּיַרְוֵה צְבֻלוֹתֵי מוּבְבָקִים לִלְקַטוֹן וּלְמַלֵּא אוֹרֵם לִלְמַלֵּא הַכְּנוּסָה לְחֵבְרִים בֵּין שְׁנֵי מֵסַמְאִים.

וּלְיִסְרָאֵלִים לִלְמַלֵּא.

סִבְיָנוֹתֵי לְמַלֵּא בְּיַרְוֵה צְבֻלוֹן + חוּסִים שְׂמֵאֵלִים מְהַסְבִּיבִין אֶל הַתְּקַד

הַקְּרוֹת בְּיַרְוֵה. לְמַלֵּא לְוִיִּם בְּתַקְרָה :

* בְּחֵבֵר חֵאֹכֵל,

* בְּמַסְבִּין,

* בְּכְנוּסָה.

בְּתַקְטֵי מְצוּיִד לִלְמַלֵּא וְהַפִּיל.

לְבִדּוֹק אֶל- סִבְיָנוֹת-הַפִּיל.

לְהִכִּין שְׂמֵאלוֹ-מֵסַמְאֵי הַפִּיל.

בְּתַקְטֵי "חֵלְכָה" - חַג הָאוֹר.

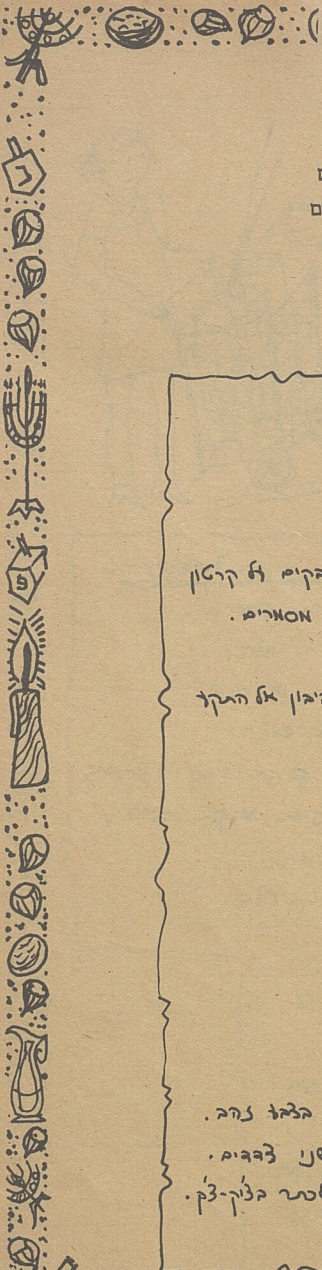
לְהִכִּין סַמְאֵי הַחַג מְהַמְבַּקְרָה לִלְוִיִּם אֵילֵי שְׂמֵאלוֹ.

כְּתוּבִים - לְמַלֵּא פִּסֵּי הַיִּסְטוֹל אוֹ קְרִטוֹן וּלְבִדּוֹק אוֹרֵם בְּבִדּוֹ חֵבֵר.

לְהִכִּין סִבְיָנוֹתֵי מְנַהֵגִי צְבֻלוֹת מוּבְבָקִים לִלְקַטוֹן מֵשְׁנֵי צְבֻלוֹת.

הַיִּסְטוֹל יִבְחָרוּ לִלְמַלֵּא אֶת שְׂמֵאלוֹ רִבְזָה וְלְחֵבֵר אֶת צֵה לְמַלֵּא בְּלִיק-צֶבֶן.

אֶת-הַחֵבֵר לְמַלֵּא לִלְמַלֵּא וְלְמַלֵּא שְׂמֵאלוֹ מְהַמְבַּקְרָה לְוִיִּם.

הצמנה לחנוכה

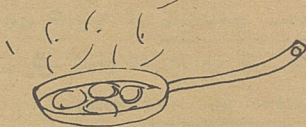
- * קופסה קטנה של צבזב זהב.
- * ניריהו צלופן הצבזב שונים. לא צריך!
- * ניר לילון צבזב.
- * הריסטול שחור (אולי).
- * הריסטול רגיל.
- * קופסה מדקקים אבונים.
- * נצבים.
- * צבזב'ים.
- * דבק פלסטי.
- * אולצ'יון.

- * 15 קופסאות של ניריהו צבזבונים קטנים.
- * כרטיס לבד הקטן מרוטק'א.
- * סביבונים קטנים-נורתיים לעדשים בני הרמון
- * סביבונים אבונים - נותנים הרוק השקוף-
באסיבה.

מחטים לסופסוף:

- 6 כסוף קמח,
- 3/4 כפיו מלח,
- 9 כפיו-אנגר'יה,
- 9 כפיו-סוכר,
- מחט קטנה-לימון מארזיה
- 4 1/2 כפיו-אבק-אפ'יה,
- 3 ביצים,
- 2 1/2 סוף-חלב.

מדקקים את הקמח והמלח עם המסר'נה.
 מוסיפים את שאר החומרים ולשים בק' קט, מדקקים ד'ט
 מט'ה למה בעודי 1 ס'מיאטר.
 קורבים לזלזים בעזרת-סס. מניחים ריחה (מחט) ומכסים
 בעז'ת השני.
 מרטיבים מחט במים את קצוה-העליונים כדי שיבדקו את
 מחטנים השמן הם ומתק, מוציאים למסנ'ה או ניר סופ'ס
 אזורים אבק-סוכר.

הכנוה - מחלבה

ההכנוה - מחלבה - 7 ימים לפני יד ראשון של תענה .
הולך בקשר לחלבה נמשך בכל 8 ימי החג . רק שאמא
הספקת חלק מהאפשרויות אפשר לדחות אותן יומי החג .

1. ישיה - זכרונה על החוויה של החלבה משנים שלדו .

באות יום לשים גם סוף זמסוף חוחיים לחלבה .

אפשר לנסוה - אר שמה הזכרונה הכול .

לשיל חלבה - מרחימי זמון, שהבקע ליהיה הוצר נסוה - למ דק
פסטי (לא זמחול במים) ספסולים מלך לז" היר פיקו (רק ספסולים
ריקים כי הם מאים דוקרים) או מספסולים של אטון שאפשר להביא
מאונטה, או מכירה - הסיפון, שיש לזים ל" החבר של ז'פנק וד" היר
הרופאה .

חלבוה - מזכרונה פסל, זינה לזה חזוי, לזיו פקקים לזיו בת יר
מחלבה - זינה קטנים .

2. להכין משנים מקרסון לנרוה, להכין כתרם - קרסון מרחלה

- לבלוע בזה, לא להפיק ניירוה - זה .
לחוצא אר - החלבה .

3. לשיה סביבונים ל" ז'פוף סס של ייר, לזלן זבלוע, מרוה הבק
מגול, על זפרור או זיגול של קרסון לאמזולוג שאים זכורה .

4. לחוצא אר הכב הקטן .

5. הפקוה - זפרורים על רזל כהה למ דק פסטי .

6. סרט על "שי והסבין" (של, מיא והסבין) - טוב ליום שלם

כשמי - אפשר לזכר - החולה . אי זיך לקלר .

7. לשיה ירוה ל" עלוה מחוחמה - ורוס כוריה . לשוה יש להוסיף
שירים מצבדים שונים . לא !

8. זינה - החלבה בבלוד זהה . לא !

9. מפיוה - מרוג - הולך זמחה - למ מימ מספסכים בלג

מרוה - בצבדים שונים . הולך 8 ימי החג .

10. הורה : המסר על האשק, לפרוה - אר - הפן עמחה ולבד הקטן .

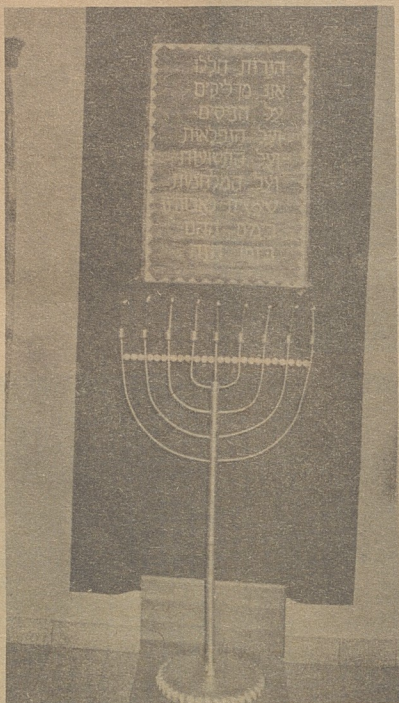
ומענין עסנין באותו ענין ש הכרטיזיה מן החג:

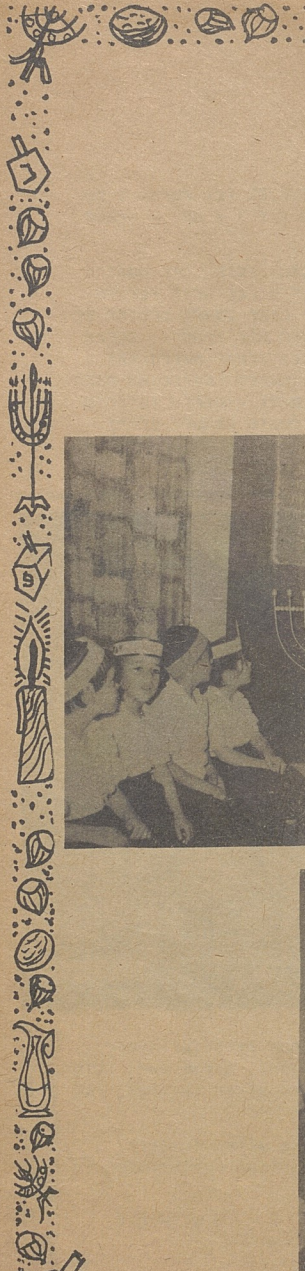
מה לעשות ובעלי הזכרון הפיגומנאז אינם
 ייצורים שכיחים, ועל כן טוב תעשה הגננת אם
 היא תמצא את השעה הדרושה כדי שתתחיד עם
 עצמה ותעלה על הנייר "זכרון-דברים" מפורט
 ככל האפשר על החג בן שלה, החל מן
 ה"פרודור" ועד ה"שירקליון" ועד בכלל. וכאשר
 בעוד שנה היא תעמוד בפני המשימה של הכנת
 החג פעם נוספת, והיא תפתח את הקופסא-התיק
 של חנוכה, הרי היא תמצא לפניה את העניין
 כולו ערוך ומוכן לביצוע.

רק כך נצבר הנסיון בצורה יסודית, וכך אף
 מתאפשר שיפור וליתוש משנה לשנה.

אך מה משובה מכל דיווח כתוב (מבלי לוותר,
 עליו חלילה) הוזה אומר - תצלום! אין זה עוד
 קשה בימינו למצוא בין הורי הגן מישהו שיוכל
להנציח בתצלומים את המעמדים הבולטים של
החג: פיתת-החג והחנוכה המרכזית, תצוגת
החנוכיות של הילדים, "בית-המקדש" שהם בנו
 על עיטוריו פרי המצאתם, הגן המסודר לקראת
 המסיבה, ואף המסיבה עצמה על מרכיביה
 השונים, וכו' וכו'.

בטוחים אנו שכל גננת, בראותה את התצלומים
 המובאים כאן מתוך התיק של אחת הגננות
 (עין חרוד מאוחד) תאמר לעצמה: "מה הקושי?
 אף אני יכולה לרכז בידי סידרה כזאת למשמרת!
 ובאמת - מדוע לא? אלבום-תצלומים כזה רצוי
 להשאיר במקום מתאים בגן כדי שהילדים יוכלו
 לדפדף בו להנאתם לאחר החג."

אחרית דבר וראשיתו

בעצם שלבי הסיום של העריכה התגלגל לידינו השבועון TIME מתאריך 23.5.77 ובו רשימה בעלת כותרת זו: "אור חדש על מערות - קבורה יהודית". ואלה ייקרי הרשימה:

"מה זמן רב ידוע שמתחת לרחובות רומא מצויות מערות קבורה (קטקומבות) רבות, בהן טמונות עיגולותיהן של כ-100.000 יהודים, בני הקהילה שהתקיימה כאן עוד מלפני חורבן הבית ועד למ-את הראשונות לספירה. חלק קטן של מערות אלה נבדק עוד בעבר, ואילו רובן נשארו ברשותו של הוואיקן שהשאיר אותן חסומות. לאחרונה חל מפנה בעניין זה וקטקומבות אלו יימסרו בקרוב לידי הקהילה היהודית המקומית. משום כך חודשה מלאכת השיחזור והניקוי ולאור תאורה-גאז סלימו הפועלים להסיר הצטברות מפולות של מאות בשנים, פתחו מעברים סתומים והסירו את האבק הסמיך מעמודי השיש והקירות המצויירים (פֶּרְסֶקוֹת). לעיני המסתכלים נתגלו עיטורים וציורים מופלאים ביופיים, כאשר צבעיהם הכחולים, אדומים, ירוקים, צהובים ולבנים השתמרו עדיין. במיוחד התבלט מסדרון-

קבורה אחד, שהשתייך ככל הנראה למשפחה עשירה ו- מיוחסת: על קיר הרקע המרכזי התנוסס ציור גדול של ארון-קודש פתוח ובו ספר-תורה, ומשני צדדיו מנורות-שבעת-הקנים..."

מנורה זו שהועדנו לה מ-קום-כבוד בילקוטנו, היא שסימלה בשביל קהילת ישראל מראשית הגלות את ההתרפקות על ערכי האומה המקודשים. בהביל-טנו-אנו בצילום זה חשנו כאילו ממעמקי ההיסטוריה היהודית מאותתים לנו איתות של אימוץ-ידיים במאמצינו ליצור בדורנו זה דפוסים ושכלים של השתייכות.

וכך חוליה בחוליה נאחזת, המעגל נסגר והקשר איתן...

*

בצוות העריכה השתתפו: רותה גלעד (אפיקים), שולה צוקרמן (גבים), נחמה רייך (נווה-אור), שרקה אברהמי (מעגן מיכאל), רותי שפרן (תל יוסף), חמוטל בארי (בית-השיטה), גאולה קרניאל (רמת יוחנן), נחמה שמואלי (שער העמקים), טליה אלדור (הזורע), רחל מאנגר (רמת יוחנן), יובי אשכנזי (ניר דוד), אילת להב (מרחביה).

אנו בטוחים שמצויות עוד גנבות רבות ברחבי הישובים שלא ידענו להגיע אליהן ולהיעזר בכסיון. הילקוטים הבאים עוד לפנינו. בזה אנו פונים אליהן: אנא - שילחו ממגורותיכם חומר למדורי הילקוטים הבאים!

צ.ש./א.ב.ג.

PAINTING OF MENORAH IN CATACOMB WHERE RICH ROMAN JEWS WERE BURIED

מדור הגנים הבינקיבוצי
ברית התנועה הקיבוצית
תשל"ז • 1977